

SOSYAL HİZMET

“SOCIAL WORK”

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını
Publication of Association of Social Workers
2020/2 Temmuz-Aralık
(Yayın Tarihi: Temmuz 2020)

Sahibi/Owner
Fikri AKBİN

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Adına
Genel Başkan

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Öğr. Gör. Merve Deniz PAK
Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Adına
Basın ve Yayın Sekreteri

Editör
Abidin ÖZDEMİR
Sosyal Hizmet Uzmanı

Yayın Kurulu/Editorial Board
Doç. Dr. Gonca POLAT (Başkan)
Ankara Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü
Öğr. Gör. Mehmet Can AKTAN (Başkan Yardımcısı)
Başkent Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü
Kenan TOPCU
Sosyal Hizmet Uzmanı -AÇSHB
S. Sedat TÜRKERİ
Sosyal Hizmet Uzmanı
Ergin BALCI
Sosyal Hizmet Uzmanı -SHUDER
Süleyman KAÇMAZ
Sosyal Hizmet Uzmanı -SHUDER

İletişim İçin
Sosyal Hizmet Dergisi
Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi
Meşrutiyet Mah. Karanfil Sok. Zafir İş Merkezi 4/86 Kızılay /ANKARA

E-Posta: info@shuder.org
www.shuder.org

:@shudernegi

:@SHUdernegiGM

:@shudernegi

İÇİNDEKİLER	Sayfa No
Önsöz	4
Sunuş	6
DOSYA KONUSU: PANDEMİ VE SOSYAL HİZMET	
Sosyal Hizmet Perspektifinden Covid-19 Salgını Sürecinde Aile İçi Şiddet Olgusuna Dair Genel Bir Değerlendirme Arş. Gör. Kübranur GÖRMÜŞ Maltepe Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü- Arş. Gör. Sinem ARSLANKOÇ İstinye Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü	9
Pandeminin Yoksulluğa Etkileri Tuğba KESTEL, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Lisans Öğrencisi	22
Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi Sürecinde Yaşlılara Yönelik Uygulamalar ve Yaşlıların Psiko-Sosyal Durumu Üzerine Bir Değerlendirme Ahmet TÜRK, Sosyal Hizmet Uzmanı	35
Olağanüstü Durumlarda Geliştirilen Sosyal Politikaların Dezavantajlı Gruplar Üzerindeki Etkisinin Sosyal Hizmet Perspektifinden Değerlendirilmesi: Covid-19 Pandemisi Türkiye Örneği Hatice Büşra CAN, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi	47
Türkiye’de Genç İşsizlik Üzerine Bir İnceleme: Pandemi Faktörü İsmail Eray BAĞLI, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencisi	64
Covid-19 Salgını ve Sosyal Hizmet Meslek Uygulamasına İlişkin Rapor Dilek ŞEN, Maltepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Son Sınıf Öğrencisi	79
Covid-19: Cinsiyet Bağlamında Değerlendirme Celal YILDIRIM, Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi	94
Travma Sonrası Gelişim Belirtileri Gösteren Bireylerin Sosyal Hizmet Bakış Açısı İle Değerlendirilmesi Elmas Aybike YILMAZ, Sosyal Hizmet Uzmanı	98
Covid-19 Salgını Sürecinde Yaşlılara Yönelik Uygulamaların İnsan Değeri Açısından Tahlili Bedirhan AVCI, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi	105
Sosyal Mesafe Mi, Fiziksel Mesafe Mi? Aslı Sude KARPUZ, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü 3. Sınıf Öğrencisi	109
Covid-19'un Sosyal Boyutu; Koruyucu ve Önleyici Sosyal Hizmet Nur Banu ŞEN, Yalova Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi	111
Pandemi Günlerinde Mavi At ve Dayanışma Yasemin ŞENYURT, Deneyim ile Uzman ve Atatürk Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğrencisi	113
Çocuğun Ticari Cinsel Sömürüsü Bağlamında Çocuk Evlilikleri Betül Kübra DOĞAN, Araştırma Görevlisi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü	115
Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Engelli Kadın Huriye ALACA, Mersin Üniversitesi Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi	123

Sosyal Hizmet Mesleği- Aile Danışmanlığı Seval ÜSTÜNER, Sosyal Hizmet Uzmanı-Ahmet Cemil ÖLÇER, Sosyal Hizmet Uzmanı / Aile ve Evlilik Danışmanı / EMDR Danışman(Süpervizör)	128
Psikoterapiyi Kimler Uygular, Yetki Nereden Alınır? Ahmet Cemil ÖLÇER, Sosyal Hizmet Uzmanı / Aile ve Evlilik Danışmanı / EMDR Danışman(Süpervizör)	131
Kitap İncelemesi: Jack London, Uçurum İnsanları; Refaha Erişemeyen Yoksulların Yaşam Koşullarına Odaklanma Bedirhan AVCI, Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi	134
Sosyal Hizmet Etiği Bağlamında “Çocuk Yasası” Kitabının Değerlendirilmesi Aleya ÖZYAZICI, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı öğrencisi	140
Süper Kahraman Değiliz Ama Süper Olabiliriz! Murat ŞAHİN, Sosyal Hizmet Uzmanı	143
İnsani ve Mesleki Bir Rol Model: “Irena Sendler (Irena Stanisława Krzyżanowski Sendlerowa)” (Yardımsaver Barışıl Bir Sosyal Hizmet Uzmanı) Bülent KARAKUŞ, Sosyal Hizmet Uzmanı, Kamu Yönetimi Bilim Uzmanı, Eski SHUDER Genel Başkanı	145
Sosyal Hizmet Kitapları Tanıtımı Öğr. Gör. Merve Deniz PAK GÜRE, Başkent Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü ve SHUDER GMYK Üyesi	164
Yaşam Yolu Bakım Merkezi Bahçem Projesi Raporu (Hortikültürel Terapi) Rezan YAVAŞ, Sosyal Hizmet Uzmanı	169
SHUDER 16. Dönem Faaliyet Raporu SHUDER Genel Merkez Yönetim Kurulu	178
Sosyal Hizmet Dergisi Yayın Kuralları	186

ÖNSÖZ

“Son yayınladığımız dergiden sonra dünya hiçbir zaman artık eskisi gibi olamayacak”

Dünya sağlık örgütünün, Çin’in Wuhan kentinde ortaya çıkan, Covid-19 olarak adlandırılan virüsün, bulaşma riskinin yüksekliği ve özellikle yaşlı nüfus için son derece ölümcül olması nedenlerinden dolayı pandemi ilan etmesiyle, bütün dünyanın yaşam seyri başka bir safhaya evrildi.

Elbette son yayınladığımız dergiyle konunun herhangi bir ilgisi yok, dergilerimizi belli temalar üzerine yoğunlaşarak hazırlıyoruz, şimdi okumaya hazırlandığınız bu sayımızın temasının pandemi olacağı hiçbir kahinin tahmin edebileceği bir şey değildi. Artık pandemi var ve dünyada eskisi gibi bir yaşam olmayacak.

Dünya Aralık 2019’dan, ülkemiz Mart 2020 den bu yana bu problemle uğraşıyor. İlk öğrendiğimiz “hijyen” ve “mesafe” idi, sağlığın olmazsa olmazlarından biri hijyendir, bunu hepimiz biliyorduk, sosyal hayattaki uygulanma biçimi ise biraz kişilerin keyfine kalmış bir şeydi, “mesafe” pandemiyle girdi hayatımıza, sosyal bilimin tartışma geleneği burada da kendini gösterdi, ön adı fiziki mi olsun sosyal mi diyerek epeyce bir tartışma yürüttük.

Ön adının ne olduğu tartışmaları süredursun, Sosyal Hizmet açısından bakıldığında “mesafe” nin yıkıcı etkisi hemen görülebiliyor. Emekçiler işlerini kaybettiler. İşlerini kaybetmeyenler canlarını kaybetme riskiyle karşı karşıya kalarak çalışmaya ve birçok alanda hiç gerekmediği halde üretmeye devam ettiler. Küçük esnaf kepenklerini indirdi. Çocuklar okullarından oldular. Yaşlılar evlerine kapandılar. Bu süreçte kadına yönelik şiddet ve çocuk istismarı arttı. Sağlık ve sosyal hizmet alanında çalışanlar uzun süreli çalışma koşulları nedeniyle aileleriyle görüşemediler, çalışmalarının ekonomik karşılığını alamadılar ve sorunları ifade edilenler sürgün edildiler. Kurum bakımı altında bulunan kadın, çocuk, genç, yaşlı, engellilerin sorunları pandeminin yarattığı stresle yoğunlaştı, ekonomik ve sosyal yoksunlukla boğuşan kesimlerin sorunları katmerleşti.

Pandeminin iki temel unsurundan biri olan “hijyen” in yani sağlığın dolaylı, diğerinin yani “mesafe” nin etkilerinin doğrudan sosyal hizmetin ilgi alanına girdiği görülüyor.

Müdahaleci yani, mesleğimizin bilinen temel özelliklerindendir. Bu mesleki bilinçle ve örgütlü gücüne olan inancıyla SHUDER pandeminin yaratabileceği sorunları öngörerek, ivedilikle bir gönüllülük organizasyonu başlatmış ve mesleki duyarlılık çok net bir şekilde kendini göstermiş, her yaştan her alandan meslektaşlarımız gönüllü olmak ve mesleki çalışmalarda yer almak arzusuyla adeta birbirleriyle yarışmışlardır.

Doğrusunu isterseniz pandemi sürecinde yaptıklarımız bizleri oldukça gururlandırıyor, Derneğimizin, akademisyenlerimizle işbirliği halinde organize ettiği, online “Pandemide Sosyal Hizmet Eğitimi” bunlardan bir tanesi; biricik mesleki örgütümüz SHUDER, akademi ile daha çok eğitim çalışması yapmalı, bu hem örgütü hem akademiye geliştirecek, toplumda sosyal hizmetin görünürlüğünü

artıracaktır. Akademi bunu bir mesleki görev olarak görmeli, öğrencilerine karşı sorumluluğun önemli bir parçası olarak algılamalıdır.

İstanbul Sağlık Müdürlüğü ile Ruh sağlığı alanında çalışan mesleki örgütleri olarak yer aldığımız KORDEP projesi, alanda SHUDER'in ve meslektaşlarımızın bilinirliği ve yetkinliğiyle yakından ilgilidir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin sosyal yardım hizmetlerinde ihtiyaç duyarak istihdam ettiği Sosyal Hizmet Uzmanları ve diğer meslek elemanlarının temel eğitimlerinin İBB ile birlikte derneğimiz tarafından yapılması da yetkinliğimizin bir diğer örneğidir. Sağlık Bakanlığı İle gerçekleştirdiğimiz işbirliği ve Bakanlıktan gelen talep üzerine hazırladığımız, sağlık sisteminde Sosyal hizmet Uzmanlarının iş analizlerinin ortaya konulabilmesi için yapılan çalıştay mesleğimiz adına çok önemli çalışmalarımızdır.

Pandemi sürecinde gerek şubelerimiz, gerek akademisyenlerimiz, gerekse meslektaşlarımız önemli çalışmalara imza atmışlar ve atmaya devam edeceklerdir.

Dünyanın bir daha eskisi gibi olamayacağını bilen ve gören meslektaşlarımız akademisyenlerimiz ve öğrenci kardeşlerimiz, Sosyal Hizmet Dergisinin bu sayısında pandemiye ele alıp, çalışmalarını ve düşüncelerini paylaşarak bizlere ışık tutacaklar, kendilerine ve yayın kurulumuza teşekkür borçluyuz.

Bir daha eskisi gibi olmayacak dünyanın, iyiden, insandan ve doğadan yana evrilmesi umuduyla, sevgiyle kalın.

Fikri AKBİN
SHUDER
Genel Merkez Yönetim Kurulu Başkanı

SUNUŞ

Merhaba sevgili meslektaşlarım, sosyal hizmet alanının profesyonelleri ve değerli okurlar.

Bir önceki sayımızda 2020 yılının insan eli ve doğal yolla olan travmatik olaylarla başladığı, konunun önemli olduğu ve afetlerde psikososyal uygulama eğitimleri yapılarak konunun sürekli gündemde tutulması gerekliliği üzerinde durmuştuk. Bu olayların peşi sıra dünyayı saran Covid-19 salgınının ortaya çıkması afetlerde psikososyal hizmetler ve sosyal hizmet temelli uygulamaların önemini bir daha öne çıkarmıştır. Bu nedenle Temmuz sayımızın dosya konusu da “Afetlerde ve Salgında Sosyal Hizmet” olmuştur. Salgın ve bulaşma durumları toplumun her kesimini psikososyal ve ekonomik yönden zor durumda bırakmış, insanlar işsiz kalmış ve ekonomik yönden kayıplar ve yokluklar yaşamıştır. Bununla birlikte getirilen sokağa çıkma kısıtlamaları özellikle 20 yaş altı gençler ve çocuklar ile 65 yaş üzeri yaş almış vatandaşlarımızı derinden etkilemiştir. Yapılan araştırmalarda aile içi şiddet vakalarının da arttığı söylenmektedir. İnsan ilişkileri ve eğitimler yüz yüze yerine sanal olarak gerçekleşmektedir. Sosyal hizmet temelli uygulamalar ve psikososyal hizmetlerde de değişiklikler olmuştur. Bu konuda yaptığımız çalışmalarımızı, uygulamalarımızı ve deneyimlerimizi yazarak paylaşmamızın önemi bir kez daha öne çıkmaktadır.

Hep beklediğimiz gibi bu sayımızda da alanda çalışanlar, akademisyenler ve öğrenciler ana konu ve diğer konulardaki yazıları ile katkıda bulunmuşlardır. Evde kalma süreci bu konuyu düşünme, araştırma ve değerlendirme fırsatı vererek üretkenliğimizi artırmıştır.

Bu sayımızda Covid-19 salgınına yönelik yazılar çoğunlukta olmuştur. Maltepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi Kübranur GÖRMÜŞ ve İstinye Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi Sinem ARSLANKOÇ’un “Sosyal Hizmet Perspektifinden Covid-19 Salgını Sürecinde Aile İçi Şiddet Olgusuna Dair Genel Bir Değerlendirme” Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü Lisans Öğrencisi Tuğba KESTEL’in “Pandeminin Yoksulluğa Etkileri”, Sosyal Hizmet Uzmanı Ahmet TÜRK’ün “Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi Sürecinde Yaşlılara Yönelik Uygulamalar ve Yaşlıların Psiko-Sosyal Durumu Üzerine Bir Değerlendirme”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Hatice Büşra CAN’ın “Olağanüstü Durumlarda Geliştirilen Sosyal Politikaların Dezavantajlı Gruplar Üzerindeki Etkisinin Sosyal Hizmet Perspektifinden Değerlendirilmesi: Covid 19 Pandemisi Türkiye Örneği”, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencisi İsmail Eray BAĞLI’nın “Türkiye’de Genç İşsizlik Üzerine Bir İnceleme: Pandemi Faktörü”, Maltepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Son Sınıf Öğrencisi Dilek ŞEN’in “Covid-19 Salgını ve Sosyal Hizmet Meslek Uygulamasına İlişkin Rapor”, Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi Celal YILDIRIM’ın “Covid-19: Cinsiyet Bağlamında Değerlendirme” Sosyal Hizmet Uzmanı Elmas Aybike YILMAZ’ın “Travma Sonrası Gelişim Belirtileri Gösteren Bireylerin Sosyal Hizmet Bakış Açısı İle Değerlendirilmesi” ve Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Yüksek Lisans

Öğrencisi Bedirhan AVCI'nın "Covid-19 Salgını Sürecinde Yaşlılara Yönelik Uygulamaların İnsan Değeri Açısından Tahlili" yazıları bize Covid-19 salgınının toplumun çeşitli katmanlarına etkileri, bunlara yönelik yapılan çalışmalar ve değerlendirmeler konusunda yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Öğrenci köşemizde, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü 3. Sınıf Öğrencisi Aslı Sude KARPUZ "Sosyal Mesafe Mi, Fiziksel Mesafe Mi?" ve Yalova Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi Nur Banu ŞEN "Covid-19'un Sosyal Boyutu; Koruyucu ve Önleyici Sosyal Hizmet" başlıklı serbest yazılarını bizimle paylaşmışlardır.

Paydaşlar ve hizmet alanlar köşemizde kendisinin deyimi ile "deneyim ile uzman" ve Atatürk Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencisi Yasemin ŞENYURT "Pandemi Günlerinde Mavi At ve Dayanışma" başlıklı yazısı ile Covid-19 salgını sürecinde Mavi At Kafe çalışanlarının deneyimlerini bizimle paylaşmıştır.

Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi Betül Kübra DOĞAN' "Çocuğun Ticari Cinsel Sömürüsü Bağlamında Çocuk Evlilikleri" yazısı ile ülkemizin kanayan yarası ve son bulmayacak görünen sorununu ele almıştır. Mersin Üniversitesi Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Huriye ALACA "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Engelli Kadın" yazısı ile engelli kadın sorunlarını toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirmiştir.

Önceki sayılarımızda da ele aldığımız psikoterapi alanında sosyal hizmet uzmanlarının neden olması gerektiğine dair Sosyal Hizmet Uzmanı Seval ÜSTÜNER ve Sosyal Hizmet Uzmanı / Aile ve Evlilik Danışmanı / EMDR Danışman(Süpervizör) Ahmet Cemil ÖLÇER'in, "Sosyal Hizmet Mesleği- Aile Danışmanlığı" ve yine Ahmet Cemil ÖLÇER'in "Psikoterapiyi Kimler Uygular, Yetki Nereden Alınır?" yazıları bize bu alana ilişkin fikir vermektedir.

Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi Bedirhan AVCI "Kitap İncelemesi: Jack London, Uçurum İnsanları; Refaha Erişemeyen Yoksulların Yaşam Koşullarına Odaklanma" ve İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı öğrencisi Aleyna ÖZYAZICI "Sosyal Hizmet Etiği Bağlamında "Çocuk Yasası" Kitabının Değerlendirilmesi" yazılarında kitapları sosyal hizmet bakış açısı ile değerlendirmişlerdir.

Sosyal Hizmet Uzmanı Murat ŞAHİN "Süper Kahraman Değiliz Ama Süper Olabiliriz!" başlıklı serbest yazısı ile katkı sunmuştur.

Sosyal hizmetin ünlüleri köşesinde Sosyal Hizmet Uzmanı, Kamu Yönetimi Bilim Uzmanı, Eski SHUDER Genel Başkanı Bülent KARAKUŞ'un "İnsani ve Mesleki Bir Rol Model: "Irena Sendler (Irena Stanislawa Krzyzanowski Sendlerowa)" (Yardımsever Barışçıl Bir Sosyal Hizmet Uzmanı)" yazısı mesleğimizin kilometre taşlarına ilişkin yeni bilgiler sunmaktadır.

Kitap tanıtımı köşesinde, Başkent Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi ve SHUDER Yönetim Kurulu Üyesi Merve Deniz PAK GÜRE bize sosyal hizmet ile ilgili kitapların tanıtımını yapmıştır.

Proje tanıtım köşemizde Sosyal Hizmet Uzmanı Rezan YAVAŞ “Yaşam Yolu Bakım Merkezi Bahçem Projesi Raporu (Hortikültürel Terapi)” isimli projesini bizimle paylaşmıştır.

SHUDER Genel Merkez Yönetim Kurulu faaliyet raporuna şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkesi gereği yine bu sayıda da yer verilmiştir. 2020 Yılı Ocak ayından günümüze kadar ki zamanı kapsayan 6 aylık faaliyet raporu da meslektaşlarımızın ve üyelerimizin bilgisine sunulmuştur.

Her türlü görüş ve önerilerinize açığız. Alanda yapmış olduğunuz çalışmalarınızı, görüş ve önerilerinizi bizimle paylaşabilirsiniz. Alanda yapmış olduğunuz çalışmalar, deneyimleriniz, araştırmalarınız ve değerlendirmeleriniz yazıya dökülerek yeni kuşaklara aktarılmalıdır. Bu konuda yanınızda olduğumuzu belirtmek isteriz.

Bu Derginin ortaya çıkmasında emek vererek katkı sunan herkese teşekkür ediyorum. Derginin, başta meslektaşlarımız ve öğrencilerimiz olmak üzere ilgi duyan herkese yararlı olacağını umuyorum.

Sevgi ve saygılarımla. 7 Temmuz 2020

Abidin ÖZDEMİR
Editör
Sosyal Hizmet Dergisi Yayın Kurulu Adına

SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN COVID-19 SALGINI SÜRECİNDE AİLE İÇİ ŞİDDET OLGUSUNA DAİR GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Kübranur GÖRMÜŞ¹
Sinem ARSLANKOÇ²

ÖZET

Günümüzde COVID-19 salgını ile birlikte biyolojik afetler dikkat çekmeye başlamaktadır. İlk olarak Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alarak küresel bir salgın haline gelen COVID-19 pandemisi dünya genelinde milyonlarca insanın enfekte olmasına ve binlerce insanın da hayatını kaybetmesine neden olmaktadır. COVID-19 salgını ile birlikte toplumun farklı kesimlerinde yer alan bireylerin bu afet durumundan farklı şekillerde etkilendikleri görülmektedir. Örneğin; elde edilen verilere göre salgın süreci ile birlikte aile içi şiddet olguları artmaya başlamıştır. Kadınlar birçok yönden şiddete maruz kalmakta ve çocuklar da ihmal ve istismar olayları ile karşı karşıya gelmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı; COVID-19 sürecinde aile içi şiddetin artmasıyla birlikte dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan kadın ve çocuğun süreçten etkilenme biçimlerini ortaya koymak ve sosyal hizmet perspektifinden nasıl bir müdahale yönteminin uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Çalışma sonucunda ise salgın sürecinde aile içi şiddetin azaltılması doğrultusunda meslek elemanlarının gerekli müdahale planlarını oluşturmaları, ALO 183, Korona Virüs Online Destek Ruhsal Destek Programı (KORDEP) gibi danışmanlık hatları ve hizmetlerine, ilkyardım, sığınma evleri gibi kaynaklara ulaşabilmelerine ve bu grupların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmaları gerekmektedir.

Anahtar Kavramlar: Afet, COVID-19, kadın, çocuk, sosyal hizmet

Giriş

Tarih boyunca birçok türde yaşanan ve meydana geldiği toplumlarda ölümlere, yaralanmalara, maddi ve manevi birçok kayıplara neden olan afetler; Türkiye'nin de dâhil olduğu pek çok ülke tarafından karşılanmakta ve bu durum yirminci yüzyılın adeta bir “afet yılı” olarak ele alınması neden olmaktadır (Yavaş, 2005: 280). Hangi zaman dilimlerinde veya hangi mekânlarda meydana geleceği tam olarak bilinmeyen afetler temelde fiziksel kayıplara yol açmakla birlikte ayrıca ekonomik ve psikolojik anlamda da sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Toplumlar ise yaşanan bu felaketler karşısında birtakım tecrübelerle sahip olmakta ve bu tecrübelerden hareketle de gerekli önlemleri alarak, zararların en aza indirgenmesi için çalışmalar yapmaktadır (Altun, 2016: 184).

Afet kavramına ülkemizde sağlık sektöründe çalışan bireyler “*afet denince sadece doğal afetler anlaşılabilir, insan eliyle oluşanlar örneğin savaş, açlık vs. anlaşılmıyor*” açıklamalarıyla afet yerine “olağandışı durum” dememiz gerektiğini ifade etmektedir. Çokta haksız bir istek olmamakla birlikte dil

¹Arş.Gör. Maltepe Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, kbra9675@gmail.com

²Arş.Gör. İstinye Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, sinemarslankoc@gmail.com

birliği açısından uluslararası belgelere de uygun olarak “afet” kelimesinin kullanılmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir (Kadioğlu, 2011: 37).

En genel anlamıyla afet; toplumu oluşturan bireylerin tamamını veya büyük bir kısmını etkileyerek, fiziksel, sosyal ve ekonomik kayıplara yol açan yıkımlar olarak ifade edilmektedir. Afetin birçok türü (jeolojik, iklimik, sosyal vb.) olmakla birlikte günümüzde tüm dünyayı etkisi altına alan ve biyolojik afetler sınıflandırılması içerisinde yer edinen salgınlar dikkat çekmeye başlamaktadır (AFAD, 2020; AKOM 2020; MEDAK, 2020).

Günümüzün küresel bir salgını haline gelen COVID-19’un oldukça hızlı yayılması ve çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine yol açması uluslararası kamuoyunu endişelendirmekte ve tıbbi bir sorun haline gelmektedir (Zhou ve Chen, 2020: 1). Bunun sonucunda ise DSÖ tarafından bu salgın bir pandemi acil durumu olarak tanımlanmakta ve bu tanımlamayla birlikte tüm dünya alarma geçerek bulaşıcı riski yönetmeye yönelik olarak tedbirler almakta, ülkeler tarafından sınırlar kapatılmaktadır (Baggiani ve Diğerleri, 2020: 1). Türkiye’ye bakıldığında ise ilk COVID-19 vakasının 11 Mart 2020 tarihinde ortaya çıktığı, virüsün Avrupa’dan gelen ve adı açıklanmayan bir Türk vatandaşına bulaştığı tespit edilmektedir. İlk vakanın tespitiyle birlikte eğitime ara verilerek uzaktan eğitim modeline geçilmesi, sokağa çıkma kısıtlamalarının uygulanması, maske kullanımının zorunlu hale getirilmesi, özellikle 65 yaş üstü bireylerin salgından daha fazla etkilenme risklerinin olması nedeniyle sokağa çıkmalarının yasak hale getirilmesi gibi birtakım önlemler alınmaya başlanmaktadır (Karataş, 2020: 5).

COVID-19 salgını gibi herhangi bir salgın riskiyle karşılaşıldığında ise toplumu oluşturan tüm bireylerin derinden etkilendiği bu pandemi ile birlikte de kanıtlanmaktadır. Ancak bazı kesimler vardır ki salgının etkilerini daha ağır hissetmekte ve daha fazla sorunla karşı karşıya gelmektedir. Kadın, çocuk, yaşlı, engelli, işsiz, yoksul gibi bireyler bu gruplara örnek olarak gösterilebilmektedir. Dezavantajlı gruplar olarak da adlandırılan bu kişilere yönelik ise başta sosyal hizmet mesleği olmak üzere birçok meslek grubunun çalışmaları bulunmaktadır (Altun, 2016: 187).

COVID-19 sürecinden en fazla etkilenen grupların başında kadın ve çocukların geldiği ve bu süreçte aile içi şiddet olgularının arttığı görülmektedir. Özellikle kadınların toplum içerisinde erkeklere oranla daha farklı rollere sahip olması, kadın ve erkeğin ihtiyaçlarının farklılık göstermesi, salgına karşı kadın ve erkeğin farklı tepkilere sahip olması, salgın sırasında güç dengelerinin değişmesi, salgın öncesinde, sırasında ve sonrasında kadın ve erkeklerin farklı sorunlara sahip olması, kadınların kaynaklara erişim konusunda sorun yaşaması, karar verme yetilerinin toplum tarafından baskılanması gibi sebepler kadınların salgın durumlarında neden daha fazla etkilendiklerini ortaya koymaktadır (Çelebi Boz ve Şengün, 2017: 362). Ayrıca kadınların yanı sıra salgın sürecinde; çocuklarında aile içi şiddete maruz kaldıkları, eğitime ara verilmesi, sokağa çıkma yasağının uygulanması gibi durumlardan dolayı evde kalmak zorunda olan çocukların fiziksel, psikolojik veya cinsel anlamda ihmal ve istismar riskiyle karşı karşıya kaldıkları tespit edilmektedir.

COVID-19 salgın sürecinde en fazla zarar gören grupların başında kadın ve çocukların gelmesi onlara yönelik olarak yapılacak mesleki müdahaleleri arttırmakta ve sosyal hizmet mesleğinin afet konusunda uygulama alanını genişletmektedir. Bu süreç içerisinde meslek elemanlarının artan aile içi şiddeti önlemeye yönelik olarak özellikle kadın ve çocuklara özgü müdahale planları oluşturması, yardıma yönelik hatlar, danışmanlık, ilkyardım, sığınma evleri gibi kaynaklara ulaşabilmelerine yardımcı olması, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile sivil örgütlerinin faaliyet alanlarının genişletilmesine yardımcı olması, gerekirse ilgili kamu spotlarının yaygınlaştırılması konusunda aktif rol alması gibi faaliyetleri yerine getirmesi gerekmektedir.

Literatürde de salgın hastalıklar yukarıda belirtildiği gibi biyolojik afet adı altında ele alınmaktadır. Bu çalışmada ise COVID-19 salgını, Sosyal Hizmet perspektifinden irdelenerek aile içi şiddet odağında değerlendirilecektir. Aile içi şiddet meselesinin kadına ve çocuğa yansımaları incelenecektir.

Biyolojik Bir Afet: Covid-19 Salgını

Tarihte salgın hastalıkların (veba, kolera, çiçek hastalığı, sıtma vb.) yaşandığı dönemler incelendiğinde bu hastalıkların insanlar üzerinde büyük etkilere sebebiyet verdiği ve belirli bölgelerde yaklaşık nüfusun yarısı kadar toplu insan ölümlerin yaşanmasına yol açtığı bilgisi edinilmektedir. Günümüzde bu hastalıkların çoğu etkili tedavi yöntemlerinin geliştirilmesiyle birlikte kontrol altına alınmaktadır. Ancak bugün, dünya sağlık gündemi içerisinde yeni nesil salgın hastalıkların tekrar gündeme geldiği görülmektedir (Demirbağ, 2018: 1).

Aralık 2019 sonu ile Ocak 2020 yılı başında Çin'in Wuhan kentinde yeni tip koronavirüs olarak adlandırılan COVID-19 virüsü ortaya çıkmıştır. Virüs çok kısa bir süre zarfında pek çok ülkeye yayılmıştır (Yamamoto ve Altun, 2020: 25). COVID-19, koronavirüsün bulaşıcı bir türü olup sadece mikroskop aracılığıyla görülebilmekte ve uygun koşullar bulduğunda saniyeler içinde çoğalabilen bir mikroorganizma olarak tanımlanmaktadır (Alpago&Alpago,2020:101). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından da 11 Şubat'ta bu hastalık küresel bir salgın kabul edilip 'pandemi' olarak ilan edilmiştir (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51177538>, Erişim Tarihi: 03.06.2020).

COVID-19 salgını çok kısa sürede dünyayı etkilemeye başlamıştır. İnsan davranışlarının, yaşam biçimlerinin ve günlük rutinlerin değişimine sebebiyet vermiştir. Dolayısıyla küresel bir ölçekte yaşanan sosyal bir problem olarak da algılanmaktadır. Bununla ilgili olarak sağlık, ekonomi, eğitim ve sosyo-kültürel alanlarda düzenlemeler yapılmaktadır. Sosyal mesafe kuralı, sosyal izolasyon, sokağa çıkma yasağı, karantina, seyahat kısıtlamaları, iş yerlerinin geçici olarak kapatılması, çalışma saatlerinde esneklik veya home office çalışma tarzı gibi uygulamalar ön plana çıkmaktadır (Akbaş ve Dursun, 2020:80).

Pandemi sonrası hükümetler ve ilgili uzmanlar tarafından hastalığın bulaşıcılığını azaltmak amacıyla 'Social Distance' yani 'Sosyal Mesafe' kavramına önem verilmesi gerektiği söylenmektedir. Ancak bununla ilgili olarak Göreğenli, insanların kendini toplumdaki diğer kişilerden uzaklaştırması olarak

kullanılan sosyal mesafe kelimesini kavramsal manada anlatılmak isteneni tam olarak yansıtmadığını ifade ederek bunun yerine ‘**fiziksel mesafe**’ kavramını kullanmanın daha uygun olacağını belirtmektedir. Göreğenli, “*Sosyal demek toplumsal demektir. Aramıza koymamız gereken mesafe mekânsaldır, fizikseldir, asla toplumsal değildir, tam tersine toplumsal olarak aramızdaki tüm farklılıklar yokmuşçasına yakınlaşmak, kolektif bir zihniyet, tutum ve davranış değişikliği için birbirimizi güçlendirmek zorundayız.*” demektedir (<http://www.felsefecilerderneği.org.tr/prof-dr-melek-goregenli-salgından-once-de-esit-degildik-sirasında-da-degiliz/>, Erişim Tarihi: 07.06.2020). Özetle, bu süreci kavramsal olarak yanlış algılamının ileride sosyal ilişkilere ve davranış biçimlerine olumsuz yansımaları olacağı dile getirilmek istenmektedir.

Şöyle ki geçmişte sosyal izolasyonun davranışlara olan etkilerini gözlemek adına birçok çalışma ve deney yapılmıştır. Bunlardan biri de 1950’li yıllarda Donald O. Hebb ve arkadaşları tarafından gönüllü üniversite öğrencilerine yapılan deneydir. Hebb ve arkadaşları, \$20 karşılığında altı hafta sürecek bir deney planladılar. Deneyde katılımcılar bir yatakta gözleri ve kulakları kapalı olup çevresel ve sosyal uyarıcıların minimum düzeyde olabileceği şekilde hareketsiz olarak uzandılar. Yemek ve tuvalet gereksinimleri için sosyal ilişkiler asgari seviyede olacak biçimde düzenlendi. İlk etapta bu durum öğrencilere çok cazip gelmesine karşın öğrenciler, planlanan süreden önce deneyden ayrılmak istediler. Katılımcılar, karşılığında para olmuş olsa dahi monotonluk ve kısmi sosyal izolasyona daha fazla dayanamayacaklarını dile getirdiler. Deney sonrasında katılımcıların açıklamaları raporlandı. Açıklamalar arasında halüsinasyon görme, konsantre olmada güçlük çekme ve duygu-düşünce bozuklukları yaşadıkları ifade edilmiştir. Yaşanan olumsuz etkilerin bazıları geçici olurken bazıları uzun bir süre daha devam etmiştir. Araştırma sonucunda gerçekleştirilen nöro-psikolojik testlerde katılımcıların deney öncesine göre beyin fonksiyonlarında geçici zihinsel bozulmalar ortaya çıktığı, deney öncesi doğru cevaplanan basit içerikli sorulara deney sonrası yanlış cevaplar verildiği gözlemlenmiştir (Taştan, 2020: 10-11).

Yukarıda bahsi geçen deney dikkate alındığında COVID-19 virüsü ve sonrasında geçilen sosyal izolasyon uygulamaları neticesinde açığa çıkan bazı semptomların benzer olduğu göze çarpmaktadır. Endişe, kaygı, huzursuzluk, belirsizlik, tekdüze bir yaşam ve minimize edilen sosyal ilişkilerin insanların duyuşal, mental, psikolojik ve sosyal gelişimlerine olumsuz etkiler bıraktığı yadsınmamaktadır.

Salgınlar insan yaşamını sosyal, fiziksel, ruşsal ve ekonomik olarak tüm yönleriyle etkileyen bir süreci içermektedir. Üstelik herhangi bir sosyal statü, düşünüş veya inanç gibi bir ayırım yapmaksızın herkesi hedef almaktadır. Bu açıdan toplumdaki güç yapılarını, sınıfsal çatışmaları ve değişim kalıplarını iyi bir şekilde yansıtmaktadır. Çünkü toplum içerisinde yer alan her sosyolojik grubun, salgının getirmiş olduğu sonuçlara ilişkin tepkileri de farklı olabilmektedir (Yolun, 2012; Ekiz, İlman ve Dönmez, 2020:140).

Taştan (2020), COVID-19 salgını hakkında hazırlamış olduğu raporda salgının neden olduğu duyguları ve olumsuzlukları dezavantajlı grupların daha da yoğun bir şekilde hissetmekte olduklarının altını çizmektedir. Salgın dönemlerinde mevcut koşullar nedeniyle ortaya çıkan strese karşı insanlar ortak belirli duyguları yaşasalar dahi gösterilen davranışsal ve duygusal tepkiler bireyden bireye değişebilmektedir. Bu tepkiler kişilik özellikleri, eğitim düzeyi, salgın öncesindeki psikolojik sağlık durumu, yeni koşullara adaptasyon sağlayabilme becerisi, önceden sahip olunan yaşam alışkanlıkları, yaşamda edinilmiş tecrübeler, var olan sosyal destek ve bireylerin dahil olduğu sosyo-ekonomik koşullara bağlı farklılaşabilmektedir.

Toplum içerisinde dezavantajlı durumda pek çok kesim bulunmaktadır. Bunlar arasında çocuk, kadın, engelli, yaşlı, göçmen, yoksul, genç vb. olarak çeşitli gruplar vardır. Bu gruplar sosyal, psikolojik, ekonomik, kültürel anlamda toplumdaki diğer kesimlere oranla imkan ve fırsatlar açısından daha yetersiz durumda olup risk grupları olarak değerlendirilmektedir. Özellikle son zamanlarda yaşanan salgın, afet ve kriz durumlarının etki düzeyleri incelendiğinde bu durumun risk altında bulunan gruplar üzerinde artı bir risk durumu oluşturmuş olabileceği araştırılmaya değer önemli hususlardan biridir.

COVID-19 salgını sağlık, eğitim, sosyo-kültürel ve ekonomi alanlarının yanında aileyi de ciddi derecede etkilemektedir. Ailenin yapısı ve işlevlerinde değişimler ve rollerin dönüşümü açık bir şekilde gözlemlenmektedir. Türkiye özelinde incelediğimizde COVID-19 vakalarının görülmeye başlaması ile birlikte 16 Mart 2020’de okullara ara verilmiş, gündelik yaşamdaki alışkanlıklar değişime uğramış ve aileler ‘Evde Kal’ sürecine dahil olmuşlardır (Akbaş ve Dursun, 2020:80). Bu gibi salgın hastalık dönemlerinde virüsün yayılmasını kontrol altına alabilmek adına uygulanan karantina ve izolasyonlar, belirli aileler için önemli risk durumlarını da gündeme getirmektedir. Bu risk durumlarının en önem arz edenlerinden biri şüphesiz ki aile/ev içi şiddettir (https://resourcecentre.savethechildren.net/node/13328/pdf/protection_of_children_during_infectious_disease_outbreak_guidance_note.pdf, Erişim tarihi: 20.06.2020).

Salgın Dönemlerinde Aile İçi Şiddet

Aile içi şiddet, aile içerisinde bir üye tarafından ailedeki diğer üye/üyelere yönelik gerçekleştirilen fiziksel, psikolojik, ekonomik veya cinsel bütünlük ve özerkliği bozan eylemler olarak tanımlanmaktadır. Bu eylemler, insan yaşamını tehlikeye sokmakta ve kişilik gelişimine olumsuz etkiler bırakmaktadır (Akin, 2013: 29).

Türkiye’de aile içi şiddet vakaları oldukça fazla görülmektedir. Aile içi şiddete maruz kalanların %90’ını kadın ve çocuklar oluşturmaktadır. Böyle olmasının arka planında toplumdaki ataeril yapı ve orantısız güç dengesi vardır. Erkek, aile içinde hakimiyet kurmak istemekte ve otoriteyi sağlamak için şiddeti bir araç olarak görmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğindeki bu durumun erkek lehine kabul görmesi, kadın ve çocukların neden mağdur oldukları hakkında bir öngörü sunmaktadır (Sezen, 2009, akt: Akin, 2013: 30).

Kadınlar

Son dönemde yapılan araştırmalar salgın sürecinde bulaşın önüne geçebilmek amacıyla sosyal izolasyon, karantina ve sokağa çıkma yasağı gibi uygulamaların diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de yaşanan aile içi şiddet sorunsalını tetiklediğini vurgulamaktadır. Ayrıca bu şiddetin en fazla kadınlara uygulandığı tespit edilmektedir. Bu durumun nedenleri arasında kadınların evde kalma sürelerinin artması, işsizlik ve beraberinde getirdiği ekonomik zorlukların yaşanması, stres, korku, panik duygularının artış göstermesi, karantina sebebiyle aile ve arkadaşlarla kurulan iletişimin azalması, herhangi bir sorunla karşı karşıya geldiklerinde ulaşabilecekleri yardım hatlarına veya koruma hizmetlerine erişimde kısıtlamaların yaşanması sebepler olarak karşımıza çıkmaktadır (Ergönen, Biçen ve Ersoy, 2020: 49-50).

Tüm bunlara ek olarak; COVID-19 gibi salgın durumlarında kadınların daha fazla etkilenme yaşadıkları ve toplumsal cinsiyet normlarının risk oluşturduğunu unutmamak da gerekmektedir. Kadınların salgınlarda karar verme yetileri erkeklere oranla daha az olabilmekte ve bunu sonucunda ise genel sağlıkları, cinsel ve üreme sağlıkları ile ilgili ihtiyaçları göz ardı edilmektedir. Örneğin Zika virüs salgını sonrasında kadınların cinsel ve üreme sağlıkları hakkında karar verebilme yetilerine sahip olmadıkları ortaya konulmaktadır. Aynı zamanda kadınlar salgın durumlarında enfeksiyonların yayılmasını önlemeye yönelik çalışmalar yapmış olsalar da çoğu zaman kadınlar ve çocukları sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanamamaktadır. Ayrıca salgın hastalıklarla mücadele kapsamında yapılan faaliyetlerde kadınların yeterince temsil edilmedikleri görülmektedir. Kadınların COVID-19 gibi salgın hastalıklardan daha fazla etkilenmelerinin aynı zamanda ekonomik nedenlerden kaynaklandığı da ortaya konulmaktadır. Kadınlar aile içlerinde genel olarak bakım ile ilgili bölümü üstlenmekte bu da kadınların ekonomik fırsatlarını ve iş olanaklarını kısıtlamaktadır. Salgınlarda da kadınların aile içi yükleri artmakta ve özellikle de tam zamanlı çalışmaya devam eden kadınların evdeki sorumlulukları daha da ağırlaşmaktadır (UNFPA, 2020).

Aile içi şiddet oranlarına bakıldığında ise bir artış yaşandığı görülmektedir. Örneğin Sosyal Hizmet bölümü akademisyenlerinden Mehmet Başçılar dünya genelinde COVID-19 süreci ile birlikte aile içi şiddetin arttığını ifade etmektedir. Salgın sebebiyle evlerinde kalmak zorunda olan bireylerde depresyon, anksiyete, öfke gibi ruhsal bozuklukların ortaya çıkabildiği ve bu bozuklukların ise fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddeti barındıran tüm davranışları tetikleyebileceğini ortaya koymaktadır (<https://www.hurriyet.com.tr/aile/ebeveyn/saglik/dunya-genelinde-koronavirus-aile-ici-siddeti-artirdi-41493141>, Erişim tarihi: 08.06.2020).

The Guardiann’da yer alan bir habere göre ise İstanbul Sözleşmesinin Genel Sekreteri Johanna Nelles sosyal izolasyon sürecinde kadınların daha fazla riskle karşı karşıya kaldıklarını ve aile içi şiddetin arttığını ifade etmektedir. Nelles ayrıca şiddetin uygulayan birçok kişinin gücünü ispatlamak amacıyla

teknolojiyi kullandığını da eklemektedir (<https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/covid-19-istanbul-sozlesmesine-aykiri-hareketleri-artirdi-5795747/>, Erişim Tarihi: 08.06.2020).

Ayrıca Polis Akademisi tarafından “COVID-19 Salgını ve Sonrası Devlet, Demokrasi ve Güvenlik” ismiyle yayınlanan raporuna göre; evde kalmanın bir sonucu olarak aile içi şiddet vakalarında dünya genelinde bir artışın yaşandığı ifade etmektedir. Çin’de yalnızca Şubat ayı içerisinde kolluk kuvvetlerine yapılan aile içi şiddet ihbarları bir önceki seneye göre üç kat arttığı dile getirilmektedir (İmga ve Ayhan, 2020: 38). Bu araştırmalara ek olarak Indianapolis’te yapılan bir çalışmaya göre de COVID-19 süreci ile birlikte 1 Ocak ile 23 Mart 2020 tarihleri arasında Vandalizm ve aile içi şiddet suçlarının arttığı tespit edilmektedir (Mohler ve Diğerleri, 2020: 4-5).

COVID-19 sürecinde genelde aile içi şiddet özelde ise kadına yönelik şiddet olgusuyla ilgili yukarıda yer alan haber bültenlerinde veya çeşitli kurum ve kuruluşların yayınlamış oldukları raporlarda verilere yer verilmiş olsa da akademik çalışmaların henüz yaygınlaşmadığı görülmektedir. Ancak Sosyo Politik Saha Araştırma Merkezi tarafından 3-8 Nisan 2020 tarihleri arasında karantina süreçlerinin kadınları nasıl etkilediğini tespit etmek amacıyla yapılan bir araştırmaya göre; kadınların %45,9’u karantina sürecinin kadına ve çocuğa yönelik şiddeti tetiklediğini, ayrıca kadınların %23,7’si psikolojik şiddete, %10,3’ü ekonomik şiddete, %4,8’i dijital şiddete, %1,7’si fiziksel şiddete ve %1,4’ü cinsel şiddete maruz kaldığını ifade edilmektedir (Sosyo Politik Saha Araştırma Merkezi, 2020: 4). Her ne kadar süreç ile ilgili akademik çalışmalarda bulunulmamış olsa bile yukarıda yer alan araştırmalarda olduğu gibi COVID-19 sürecinde aile içi şiddete yönelik pek çok raporun yayınlandığı görülmektedir.

Çocuklar

COVID-19 gibi salgın durumlarında aile içi şiddet denildiğinde sadece kadınların değil aynı zamanda çocuklarında büyük oranda etkilendikleri ve dezavantajlı gruplar içerisinde değerlendirildikleri görülmektedir. Özellikle toplumun en kırılgan kesimi arasında yer alan çocuklara yönelik ihmal ve istismar vakalarıyla ilgili araştırmalar yer almaktadır.

Çocuk ihmal ve istismar vakalarına bakıldığında COVID-19 süreci boyunca özellikle ebeveynler arasındaki şiddet ile birlikte artış görüldüğü tespit edilmektedir. Çocukların aile içi şiddete doğrudan maruz kalmaları veya görsel ya da işitsel olarak tanık olmaları çocuklarda tramva sonrası stres bozukluklarının ve bazı davranış bozukluklarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Humphyres ve Diğerleri 2020: 4). Ayrıca yapılan araştırmalar göstermektedir ki aile içi şiddetin yaşandığı evlerdeki çocuklar normal nüfusa oranlar 60 kat daha fazla ihmal ve istismar riski ile karşı karşıya gelmektedir (Thackeray ve Diğerleri, 2010: 1095). Salgın döneminde eğitime ara verilmesi, sokağa çıkma yasağının olması gibi durumlardan dolayı evde kalmak zorunda olan çocukların ebeveynleri tarafından ihmal edilmesi ve fiziksel, psikolojik veya cinsel istismara maruz kalma risklerinin arttığı ifade edilmektedir (Ergönen, Biçen ve Ersoy, 2020: 51). Bu bilgilere ek olarak özellikle de yoksul ve kalabalık ailelerde çocukların daha fazla risk altında olduğu belirtilmektedir. Evde daha fazla zaman geçirmek zorunda

kalan aile bireylerinin stres, korku, kaygı seviyelerinin artması ve ekonomik sorunlarla karşı karşıya gelmeleri sonucunda aile bireyleri arasındaki sabır ve anlayış azalmakta bu durumda çocuk ihmal ve istismarını arttırmaktadır (Cluver ve Diğerleri, 2020: 1).

Sosyo Politik Saha Araştırma Merkezi tarafından 3-8 Nisan 2020 tarihleri arasında karantina sürecinde aile bireylerinin nasıl etkilendiklerini ortaya koymak amacıyla yapılan bir araştırmaya göre ise; çocukların %24,8'inin ekonomik şiddete, %12'sinin dijital şiddete , %7,5'inin fiziksel şiddete ve %2,7'sinin de cinsel şiddete maruz kaldıkları tespit edilmektedir. Ayrıca şiddet uygulanan bireylerin %36,2'sinin çocuğun babası, %32,1'inin çocuğun annesi, %19,7'sinin çocuğun kardeşi, % 7,3'ünün çocuğun akrabası/tanıdığı ve %4,7'sinin ise çocuğun arkadaşı olduğu ifade edilmektedir (Sosyo Politik Saha Araştırma Merkezi, 2020: 4).

Sosyal Hizmet Perspektifinden Salgın Dönemlerinde Aile İçi Şiddet ve Psikososyal Hizmetler

Afetler, salgınlar vb. olaylar insanlık tarihi kadar bir geçmişe sahiptir. Afetlerin, salgınların ardından toplumsal aksiyonların gerçekleşmesini sağlayan ihtiyaç, bu olaylardan etkilenen insanları yaşanmış olan olumsuz etkilerden uzaklaştırmak, bu olumsuz etkileri asgari düzeye indirmek ve önceki toplumsal alışkanlıklara geri dönülmesini sağlamaktır. Dolayısıyla afetlerden sonra yapılan çalışma ve uygulamalardan birinin normalizasyon eylemleri olduğu söylenebilir. Psikososyal yardım faaliyetleri de afet, salgın gibi olayların sonrasında yürütülen normalizasyon çabalarının önemli ayaklarından biridir (Aydın, 2014:1). Bu normalizasyon sürecinde yapılan çalışmaların büyük bir kısmı sosyal hizmet mesleği içinde değerlendirilmektedir. Psikososyal yardım faaliyetleri de sosyal hizmet müdahalesini gerektirmektedir (Aktaş, 2003: 37-38).

Sosyal hizmet mesleğinin tarihsel gelişimine de bakıldığında salgın, afet ve kriz durumlarında önemli rollere sahip olduğu görülmektedir. Afetlerin ve kriz durumlarının aniden ortaya çıkması ve toplumun büyük bir kesimini etkilemesi bu duruma sebep olarak gösterilebilmektedir. Toplumsal düzeni yeniden sağlamak ve bireylere kriz durumlarıyla baş etme becerisini kazandırmak amacıyla çok disiplinli çalışmalar gerekmede bu çalışmalarda sosyal hizmet mesleği aktif rol almaktadır. Özellikle salgın benzeri küresel sorunlar birey ve toplum üzerinde fiziksel, ekonomik, sosyo-kültürel, psikolojik vb. birçok yönden olumsuz etki yaratmaktadır. Bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak amacıyla da elde var olan kaynakları etkili ve verimli kullanmak gerekmektedir. Bu amaç doğrultusundan sosyal hizmet mesleği büyük öneme sahip olmaktadır (İbiş ve Kesgin, 2014: 227). Sosyal hizmet mesleği mikro düzeyde birey ile mezzo düzeyde birey ve ailesi ile makro düzeyde ise krizin yaşandığı yerlerdeki birey ve gruplarla uygulamalar yapmaktadır (Pyles, 2008: 32, akt: Tuncay 2004: 22-23).

2019'un son ayları itibariyle baş gösteren COVID-19 salgını, tüm dünyayı etkisi altına alarak birçok yönden ülkelerin ve toplumların içine nüfuz etmektedir. COVID-19 salgını, deprem, sel, heyelan, kuraklık, yangın vb. afetlerin yanı sıra insanların karşılaştığı ve mücadele etmek zorunda olduğu bir biyolojik afet olarak değerlendirilmektedir. Afetler sonrasında da birçok sorun gündeme gelmektedir.

Bu sorunların çözümlenmesinde de sosyal hizmet mesleği önemli bir rol üstlenmektedir. Salgınların ortaya çıkarmış olduğu sorunlar göz önüne alındığında ilk akla gelen ise birey ve ailesi olmaktadır. Özellikle bu gibi salgın durumlarında ailenin karşılaştığı en büyük olumsuz problemlerden biri aile içi şiddet olarak ortaya çıkmaktadır. Şuan Türkiye’de buna yönelik her ne kadar nitelikli bir çalışma yapılmamış olsa dahi bu süreçte yayınlanan çoğu raporlarda aile içi şiddetin arttığına ilişkin veriler dikkat çekmektedir. Kadınlar ve çocuklar ise bu şiddet türüne maruz kalan gruplar olarak ilk sıralarda yer almaktadır.

Kadın, çocuk, aile ve aile içi şiddet konuları sosyal hizmet mesleğinin odağında bulunan alanlar olmaktadır. Dolayısıyla salgın dönemlerinde kadınlara ve çocuklara yönelik artan şiddet sorununun nedenlerini kavramak ve buna yönelik bir müdahale planı oluşturabilmek alanda çalışan sosyal hizmet uzmanları için de kilit bir rol olmaktadır.

Salgının olmadığı zamanlarda bile şiddetten yana mağdur olanlar herhangi bir yere başvurmada, sorununu anlatmada sıkıntı yaşamaktadır (Ergönen, Biçen ve Ersoy, 2020: 50-52). Bu durumun izolasyon, karantina ve sokağa çıkma yasağı gibi uygulamaların yapıldığı zamanlarda ne kadar daha zor olduğu üzerinde durulması gereken başka bir husustur.

Birçok ülkede sosyal hizmet uzmanları COVID-19 virüsünden etkilenen veya korkan insanlara psikososyal olarak yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır. Sosyal hizmet mesleği, bu bulaşıcı hastalığın yayılmasına karşı verilen mücadelede toplumların kendilerini ve diğer insanları fiziksel mesafe ve sosyal dayanışma yoluyla desteklemelerinde ön cephede yer almaktadır (IFSW, 2020).

Uluslararası Sosyal Hizmet Çalışanları Federasyonu (IFSW), salgın sürecinde sosyal hizmet uzmanlarının önemli işlevlerini genel olarak şu şekilde belirtmektedir;

- a) En savunmasız veya dezavantajlı durumda olan bireylerin planlama ve müdahale aşamalarına dâhil edilmesini sağlamak,
- b) Gıda ve temiz su gibi temel gereksinimlerin mevcut olmasını sağlamak için toplumları organize etmek,
- c) Hizmetlerin desteklediği toplulukları ve savunmasız grupları hem sosyal hizmetlerde hem de politika ortamlarında savunmak,
- d) Fiziksel mesafeyi ve sosyal dayanışmayı kolaylaştırmak,
- e) Bir meslek olarak, virüse (salgına), eşitsizliğe ve baş gösteren sosyal ve ekonomik zorluklara karşı gerekli bir koruma olarak sağlık ve sosyal hizmet müdahalelerinin güçlendirilmesini savunmaktır (IFSW, 2020).

IFSW’nin salgın sürecinde mesleğin işlevlerine ilişkin belirlediği görevler göz önünde bulundurularak belirli dikkatler çerçevesinde sosyal hizmetin tüm alanlarına ilişkin araştırmalar, çalışmalar ve incelemeler devam etmelidir. Bilindiği gibi sosyal hizmetin birçok alanı bulunmaktadır. Dolayısıyla bu alanlara ilişkin müdahale ve programlar değişiklik göstermektedir. Bu yönde alanlara ilişkin ihtiyaç

tespitleri planlanarak uygulamaya konulmalıdır. Dolayısıyla önleyici çalışmaların yeri önem kazanmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanları artan aile içi şiddet için kadın ve çocuklara yönelik planlı müdahale eylemleri, aksiyonları oluşturmalarıdır. Yardıma yönelik ihbar ve destek hatlarına, sığınma evleri, danışmanlık, cinsel saldırı kriz merkezleri vb. yerel hizmetlere ulaşılabilirlik imkanı tanınabilmeli ve fiziksel anlamda da uzaklaştırma önlemlerinin alınması konusunda destek sağlanmalıdır. Makro boyutta aile içi şiddetle mücadele konusunda politikalar geliştirilerek kurum ve kuruluşlar arasında konsültasyon sağlanmalı ve kadın hakları, çocuk hakları ile ilgili sivil toplum örgütleri de sürece dahil edilmelidir. İlgili kuruluşlar ile sivil toplum örgütleri aile içi kadına yönelik şiddet ve çocuk ihmal ve istismarı için ihtiyaç ve risk belirleme haritaları oluşturarak veri toplamalı, bu verileri kaydederek saklamalı ve çıktılara ilişkin müdahaleler planlamalıdır. Televizyon (kamu spotları, reklamlar), radyo ve sosyal medya gibi platformlarda bu konuya yönelik çalışmalar yapılarak insanlarda farkındalık yaratılmalı ve toplum bütünüyle harekete geçirilmelidir (<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/conventions/treaty/210/signatures>, Erişim tarihi: 20.06.2020).

Ülkemizde salgının baş göstermesi ile birlikte yapılan en temel hizmetlerden biri şüphesiz ki İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü tarafından planlanan Koronavirüs Enfeksiyonu Online Ruhsal Destek Platformu (KORDEP) olmaktadır. KORDEP, tedavi görmekte olan, salgınla mücadele etmek durumunda olan sağlık çalışanları ve sosyal izolasyon sürecinde evlerinde olan bireyler için psikososyal hizmet vermeyi amaçlamaktadır (<https://erenkoyruhsinireah.saglik.gov.tr/TR,449739/kordep-koronavirus-online-ruhsal-destek-programi-hakkinda.html>, Erişim Tarihi:05.06.2020).

Sonuç ve Öneriler

Sosyal hizmet mesleği; dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan birey, aile, grup ve toplumların insan hakları ve sosyal adalet temelinde iyilik hallerinin iyileştirilmesi amacıyla sunulan profesyonel faaliyetleri içeren meslek ve disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle afet durumlarından daha fazla etkilenme riski bulunan bireyler sosyal hizmetin çalışma alanına dahil olmaktadır. Afet; meydana geldiği toplumlarda ciddi maddi ve manevi zararlara yol açan doğa, teknolojik ve insan kaynaklı olaylar olarak ifade edilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları da afetin ortaya çıkarmış olduğu zararları en aza indirmek amacıyla afet öncesinde, sırasında ve sonrasında mesleki müdahalelerde bulunmaktadır (Artan ve Özkan, 2020: 6).

Afetin birçok türü olmakla birlikte biyolojik afetler kategorisinde yer alan COVID-19 pandemisi günümüzde dikkat çekmektedir. Aralık 2019'da Çin'in Wuhan kentine ortaya çıkan ve tüm dünyaya hızla yayılarak pandemi olarak ifade edilen COVID-19 yeni tip koronavirüs (SARS-CoV-2) olarak karşımıza çıkmakta ve başka kendi ülkemizin sağlık sistemi olmak üzere pek çok alana yayılmaya başlamaktadır. COVID-19'un küresel bir salgın haline gelmesiyle birlikte kriz masaları oluşturulmakta

ve tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de müdahale planları ortaya çıkmaktadır. (Aslan, Timur ve Paki, 2020: 41).

Afetin meydana geldiği toplumların ve toplum içerisinde bulunan her bireylerin ise afetlerden etkilenme oranları birbirlerinden farklı olmaktadır. Daha az savunmasız olan bireylerin afetten doğacak tehlikeleri hissetme ve etkilenme oranları düşük olmakta ve normal yaşamlarına daha hızlı dönebilmektedir. Ancak diğer bireylere göre daha fazla savunmasız olan bireyler ise normal işlevlerini kaybetme ve daha erken teslim olma eğiliminde olmaktadır (Abolshams Asghari, 2018: 7-8). Daha az savunmasız olan grupların başında özellikle COVID-19 salgın sürecinde kadın ve çocuklar gelmektedir.

Salgın sürecinde elde edilen verilere göre aile içi şiddetin artmasıyla kadınların ve çocukların risk grubu olarak değerlendirildiği görülmektedir. Yapılan birçok araştırma COVID-19 sürecinde sokağa çıkma kısıtlamaların yaşanması, eğitime ara verilmesi, iş kaybıyla birlikte ekonomik zorlukların yaşanması, sürecin korku, panik, stres gibi duygu durum bozukluklarını ortaya çıkarması gibi sebeplerle aile içi şiddetin oldukça arttığı ve bunun sonucunda da kadına yönelik şiddet ve çocuk ihmal ve istismar vakalarının yaşandığı görülmektedir.

Yapılan araştırmalardaki bulgulara binaen salgın sürecinde “Evde Kal” kampanyaları, sosyal izolasyon, karantina vb. uygulamalar kontrol edilebilirlik ve denetimi sağlanabilirlik açısından önem arz eden eylemlerdir. Bu tür uygulamaların yapılmadan önce topluma nasıl yansımaları olacağı da öngörülmelidir. Çünkü bulaş riskinin önüne geçmek için verilen uğraşlar kimi ailelerde bazı ciddi sorunların üstünü örtebilmektedir. Elde edilen çoğu veride de bu yönde bulgulara rastlanılmaktadır. Hatta bu tür raporlanan istatistiki veriler çoğu kayıt dışı verileri içermemektedir. Dolayısıyla kamuoyunu her türlü şiddete karşı bilinçlendirmek, farkındalık geliştirme faaliyetlerinde bulunmak gerekmektedir.

Tüm bunlara ek olarak COVID-19 salgınından sonra birçok şeyin dijital ortama geçmesi sanal ortamda yaşanabilecek olan şiddet türlerini de akla getirmeli ve bunlara ilişkin de çalışmalar yürütülmelidir. Özellikle online danışmanlık hizmetlerinde veya müracaatlarında danışanların bilgilerinin gizliliğini sağlamak önemli hususlardan biridir.

Tüm bu sebeplerden dolayı dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan kadın ve çocuklara yönelik asgari yaşam düzeyine sahip olmalarına ve şiddet, ihmal ve istismardan korunmalarını sağlamak amacıyla başta sosyal hizmet mesleği olmak üzere pek çok meslek grubunu müdahalelerde bulunmaları gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının kadın ve çocuklar için özellikle COVID-19 sürecinde koruyucu ve önleyici çalışmalarda bulunmaları, yardım kuruluşları ile iletişime geçmelerine yardımcı olmaları, ilk yardım, sığınma evleri gibi kaynaklara erişmelerine olanak sağlamaları, maddi zorlukların giderilmesi noktasında nakdi yardımların yapılması gibi müdahaleler gerekmektedir.

Kaynakça

- Abolshams Asghari, B. (2018). "Explore The Role Of Women In Disasters: Propose Suggestions For Women Involvement In Disasters With Focus On Health Sector". Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, PH.D. Dissertation. Ankara.
- Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü (AFAD-Sözlük), T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2020.
- Afet Koordinasyon Merkezi (AKOM), http://www.ibb.gov.tr/sites/akom/documents/insan_kay_afet.html, Erişim tarihi: 01.06.2020.
- Akbaş, Ö. Z., Dursun, Ö. (2020). "Koronavirüs (COVID-19) Pandemisi Sürecinde Özel Alanına Kamusal Alanı Sığdıran Çalışan Anneler". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. 7(5), 78-94.
- Akın, M. (2013). "Aile İçi Şiddet".
- Aktaş, A. M. (2003). "Kriz Durumlarında Sosyal Hizmet Müdahalesi". *Kriz Dergisi*. 11(3), 37-44.
- Alpago, H., & Alpago, D. O. (2020). "Koronavirüs Salgınının Sosyoekonomik Sonuçları". *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*. (8), 99-114.
- Altun, F. (2016). "Afetlerde Psikososyal Hizmetler: Marmara ve Van Depremleri Karşılaştırmalı Analizi". *Çekmece İzü Sosyal Bilimler Dergisi*. 4 (8-9), 183-197.
- Artan, T. ve Özkan A. O. (2020). "Afetler ve Sosyal Hizmet". *Journal of ADEM*. 1(1), 47-54.
- Aslan, F., Timur, S. ve Pakiş, I. (2020). "COVID-19 Pandemisinde Etkilenen Çocuk İstismar Olgularının Değerlendirmesi". *Adli Tıp Bülteni*. 25, 40-47.
- Aydın, D. (2014). "Afet Sonrası Psikososyal Destek Uygulamaları". *İstanbul: İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, 04.
- Baggiani, A., Briani, S., Luchini, G., Giraldi, M., Martino, M. C., Porretta, A., Totaro, M. ve Privitera, G. (2020). "Management Of Healthcare Areas For The Prevention Of COVID-19 Emergency In An Italian Teaching Hospital (Pisa, Tuscany): A Hospital Renovation Plan". *Enfeksiyon Kontrol ve Hastane Epidemiyolojisi*, Cambridge University Press. 1-6, doi: 10.1017/ice.2020.177.
- Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, (2020). "Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden COVID-19 Cinsel Sağlık, Üreme Sağlığının ve Haklarının Korunması ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Teşvik Edilmesi". 6.
- Cluver, L., Lachman, J.M., Sherr, L., Wessels, I., Krung, E., Rakotomalala, S., Blight, S., Hillis, S., Bachman, G., Green, O., Butchart, A., Tomlinson, M., Ward, C. L., Doubt, J. ve McDonald, K. (2020). "Parenting In A Time Of COVID-19". *Lancet*. 1.
- Çelebi Boz, F. ve Şengün, H. (2017). "Afet ve Kalkınma İlişkisinde Kadın". *The Journal of Academic Social Science Studiess*. 59, 360-371.
- Demirbağ, M. (2018). "Pandemics Throughout History And Their Reflection In Art". Yaşar University, Master Thesis.
- Ekiz, T., İlman, E., & Dönmez, E. (2020). "Bireylerin Sağlık Anksiyetesi Düzeyleri İle COVID-19 Salgını Kontrol Algısının Karşılaştırılması". *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*. 6(1), 139-154.
- Ergönen, A. T., Biçen, E. ve Ersoy, G. (2020). "COVID-19 Salgınında Ev İçi Şiddet". *Adli Tıp Bülteni*. 25, 48-57.
- <http://www.felsefecilerderneği.org.tr/prof-dr-melek-goregenli-salgından-once-de-esit-degildik-sirasında-da-degiliz/>, Erişim Tarihi: 07.06.2020.
- https://resourcecentre.savethechildren.net/node/13328/pdf/protection_of_children_during_infectious_disease_outbreak_guidance_note.pdf, Erişim tarihi: 20.06.2020.
- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51177538>, Erişim Tarihi: 03.06.2020.
- <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures>, Erişim tarihi: 20.06.2020.
- <https://erenkoyruhsinireah.saglik.gov.tr/TR,449739/kordep-koronavirus-online-ruhsal-destekprogrami-hakkinda.html>, Erişim Tarihi:05.06.2020.

<https://www.hurriyet.com.tr/aile/ebeveyn/saglik/dunya-genelinde-koronavirus-aile-ici-siddeti-artirdi-41493141>,
Erişim tarihi: 08.06.2020.

<https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/covid-19-istanbul-sozlesmesine-aykiri-hareketleri-artirdi-5795747/>,
Erişim Tarihi: 08.06.2020.

Humphreys, K.L., Myint, M.T. ve Zeanah, C.H. (2020). "Increased Risk For Family Violence During The COVID-19 Pandemic". Pediatrics. doi: 10.1542/peds.2020-0982.

IFSW.(2020).<https://www.ifsw.org/updated-information-on-ifsw-and-the-covid-19-virus/>, Erişim Tarihi:05.06.2020.

İbiş, E. ve Kesgin, B. (2014). "Türkiye’de Sosyal Hizmet ve Medikal Kurtarma Açısından Yalova, Van ve Simav Depremlerinin İncelenmesi". Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 41, 225-234.

İmga, O. ve Ayhan, U. (2020). "Kovid-19 Salgını ve Sonrası Devlet, Demokrasi ve Güvenlik Raporu". Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 38.

Kadioğlu, M. (2011). "Afet Yönetimi Beklenilmeyeni Beklemek, En Kötüsünü Yönetmek", İstanbul: T.C. Marmara Belediyeler Birliği Yayını, 38.

Karataş, Z. (2020). "COVID-19 Pandemisinin Toplumsal Etkileri, Değişim ve Güçlenme". Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi. 4(1), 3-15.

Medikal Arama Kurtarma Derneği (MEDAK), <https://www.medak.org.tr/faydali-bilgiler/afet-ve-turleri/>, Erişim tarihi: 01.06.2020.

Mohler, G., Bertozzi, A. L., Carter, J., Short, M. B., Sledge, D., Tita, G. E., Uchida, C.D. ve Brantingham, P. J. (2020). "Impact Of Social Distancing During COVID-19 Pandemic On Crime In Los Angeles And Indianapolis". Journal of Criminal Justice.1-9.

Sosyo Politik Saha Araştırma Merkezi, (2020). "COVID-19 Karantinasından Kadının Etkilenimi İle Kadın ve Çocuğa Yönelik Şiddete İlişkin Türkiye Araştırma Raporu". 4.

Taştan, C.(Ed.). (2020). "Kovid-19 Salgını ve Sonrası Psikolojik ve Sosyolojik Değerlendirmeler". Polis Akademisi Yayınları. Yayın no: 90. Ankara.

TDK, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim tarihi: 01.06.2020.

Thackeray J.D., Hibbard R. ve Dowd M.D. (2010). "Committee On Child Abuse And Neglect, & Committee On Injury, Violence, And Poison Prevention. Intimate Partner Violence: The Role Of The Pediatrician". Pediatrics. 125(5), 1094-1100.

Tuncay, T. (2004). "Afetlerde Sosyal Hizmet". Ankara: Özbay Ofset Matbaacılık.

Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW), 2020.

Yamamoto, G. T., & Altun, D. (2020). "Coronavirüs ve Çevrimiçi (Online) Eğitimin Önlenemeyen Yükselişi". Üniversite Araştırmaları Dergisi. 3(1), 25-34.

Yavaş, H. (2005). "Türkiye’de Doğal Afetlerin Merkez-Yerel İlişkiler Açısından Yönetim Sorunları". Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 7(3), 280.

Yolun, M. (2012). "İspanyol Gribinin Dünya ve Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri". Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi.

Zhou, Y. ve Chen, L. (2020). "Twenty-Year Span Of Global Coronavirus Research Trends: A Bibliometric Analysis". International Journal of Environmental Research and Public Healty. 17, 1-12, doi:10.3390/ijerph17093082.

PANDEMİNİN YOKSULLUĞA ETKİLERİ

Tuğba KESTEL¹

Özet

Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkarak kısa bir süre içinde pandemi haline gelen Covid-19 virüsü tüm ülkelere yayılarak binlerce insanın enfekte olmasına sebep olmuştur. Çok hızlı yayılması, henüz virüsü tedavi edecek bir yöntemin bulunamaması ve bu süreçte pek çok insanı enfekte ederek ölümüne sebep olmasından dolayı Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından pandemi ilan edilmiştir. Virüse yönelik bir aşı bulunana dek, ülkeler virüsten alınacak zararı asgariye indirmek için bir dizi politika belirlemiştir. Alınan bu önlemler virüsün yayılma hızını azaltmak amacıyla olsa da ekonomide küçülmelere sebep olmuştur. Küçülen ekonomi ile beraber işverenler de uyguladıkları politikaları değiştirerek iş yerlerinde küçülme kararı almıştır. Alınan küçülme kararları, işsizlik ve yoksulluk gibi hali hazırda mevcut olan sosyal sorunların daha da artmasına sebep olmuştur. Hiç şüphesiz ki pandemi en çok yoksulları etkilemiştir. Gündelik hayatta temel ihtiyaçlarını bile karşılamakta zorlanan yoksulların yaşamları pandemi ile birlikte daha da zorlaşmıştır. Bu durum ülkelerin yoksulluğa karşı da önlem alınması zorunluluğunu gün yüzüne çıkartmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, işsizlik, pandemi, sosyal politikalar

GİRİŞ

Ülkemizde “Koronavirüs” olarak bilinen COVID-19 Hastalığı 2019 yılının Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkmıştır. Virüs, öncelikle bir hayvandan (yarasadan) insana bulaşıp daha sonra da insandan insana bulaşarak her geçen gün daha fazla kişiye yayılmıştır. Bu virüse yönelik belirli bir tedavi yöntemi geliştirilene dek vaka sayısı ve ölüm oranları hızla artmaktadır. Bu durum salgın hastalıkların birden fazla ülkede hatta kıtada görülmesine yani pandemiye yol açmaktadır. COVID-19 hastalığı dünyada pek çok kişiye bulaşarak çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. İşsizlik ve yoksulluk bu sorunlardan bazılarıdır.

Virüsün yayılmasını engellemek amacıyla vaka görülen her ülke, politikalarını virüsün yayılımını yavaşlatmaya yönelik belirlemekte, tedbir almakta ve işverenler de bu politikalara göre hareket etmektedir. Ülke yöneticilerinin vatandaşlara “Evde kal!” çağrılarına yönelik bazı ülkelerde karantina uygulaması başlatılmış; bazı ülkelerde ise sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş durumdadır. Bu

¹ Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Lisans Öğrencisi

uygulamaların amacı sosyal mesafeyi korumak ve virüse yönelik bir aşı bulunana kadar virüsün daha fazla insana yayılmasını önlemektir.

İnsanlar virüsün yayılmasıyla beraber daha az sosyalleşmeye başlayıp karantina süreçlerinde temel ihtiyaçları haricinde fazla tüketimden kaçınmaktadır. Tüketimde meydana gelen bu büyük orandaki azalma, ekonomiyi olumsuz yönde etkilemektedir. İşverenler COVID-19 salgınının sebep olduğu zararlardan daha az etkilenmek için bazı yöntemler izlemektedir. Örneğin; şirketlerini küçültme politikası izlemekte, bazıları çalışanlarına ücretsiz izin vermekte, bazıları ise iş yerlerini tamamen kapatacak duruma gelmektedir. Bu durum beraberinde işsizliği, işsizlik ise beraberinde yoksulluğu getirmektedir. Böylece ülkemizde var olan işsizlik ve yoksulluk seviyesi daha da artmaktadır.

Hazırlanan bu yazıda amaç; ülkemizde COVID-19 salgınının yoksulluğu nasıl etkilediği ve yoksulluğa yönelik ne tür sosyal yardımlar yapıldığı hakkında tespitlerde bulunmak ve aynı zamanda COVID-19 öncesi ülkemizdeki yoksulluk oranının nasıl olduğunu, salgın sonrasında ise hangi boyuta ulaştığını saptamaktır. Yapılacak saptamaların ardından ise yoksulluk sorununun her geçen gün derinleşmesini önlemeye yönelik çözüm önerileri üretilmeye çalışılacaktır.

Pandemi Krizi Nedir? Ve COVID-19 Neden Bir Pandemi Türüdür?

Pandemi, dünya genelinde pek çok ülkede görülen, kolayca insandan insana bulaşarak insan sağlığını tehdit eden salgın hastalıkların genel adıdır. Bir hastalığın pandemi olup olmadığı Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından belirlenir. Dünya üzerinde geçmişten günümüze kadar kolera, grip, tifo, domuz gribi gibi pek çok pandemik hastalık türü görülmüştür. Günümüzde karşı karşıya kaldığımız COVID-19 da insanlığı pandemi krizine sürükleyecek cinsten bir virüstür.

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre bir hastalığın pandemik bir hastalık olabilmesi için genel olarak üç şart aranır (BBC News, 2020):

- Daha önce keşfedilmemiş yeni bir virüs çeşidi olması
- Herhangi bir canlıdan insana kolay geçebilmesi
- İnsandan insana kolayca bulaşabilmesi ve süreklilik göstermesi

COVID-19 genel anlamda bu öncülleri sağladığından ve neredeyse tüm dünyada saptandığından dolayı Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir. Bu hastalığın pandemi olarak ilan edilmesiyle birlikte vaka görülen her ülkede önlem planları hazırlanmaktadır. Devlet yöneticileri virüsün yayılmasını yavaşlatmak amacıyla önlemlerini sosyal mesafe kuralı çerçevesinde almaktadır. COVID-19 insandan insana çok kolay yayılabilmektedir. Enfekte olan bir hastanın öksürmesi, hapşırması ya da herhangi bir yere temasıyla diğer insanları da hızlı bir şekilde enfekte edebilmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2020). Bu aşamada “sosyal mesafe kuralı” ön plana çıkmaktadır. İnsanlar işe giderken, alışveriş yaparken, toplu taşıma kullanırken gibi pek çok durumda sosyal mesafe kuralını önemseyerek pandemi krizini en aza indirmeye çalışmaktadır. Diğer insanlarla temas kurmak zorunda

kalanlar, sosyal mesafe kuralına uyarken bir yandan da maske, eldiven ve dezenfektan kullanarak aldıkları önlemleri artırmaktadır.

Pandemi Dünya'yı ve Türkiye'yi Nasıl Etkilemiştir?

COVID-19 sebebiyle her geçen gün vaka sayısı artmaya devam ederken salgın insanlığı sadece sosyal yönden değil, ekonomik yönden de olumsuz etkilemiştir. Bu olumsuzluk direkt olarak virüsün kendisinden ziyade virüsün yayılmasına karşı alınan önlemlerden kaynaklanmaktadır. Pek çok ülke yurt içinde ve yurt dışında seyahatleri kısıtlamıştır. Kısıtlanan seyahatler kişisel seyahatlerle sınırlı kalmamıştır. İhracat ve ithalatta da olumsuzluklar meydana gelmektedir. Dünyada pek çok şirketin ticaret ilişkilerini askıya almasıyla ihracatta ve ithalatta önemli oranda düşüş yaşanmıştır (Walker, 2020). Yeni Çağ Gazetesinin yazmış olduğu resmi rakamlara göre yılın ilk iki ayında geçen yıl aynı döneme oranla ihracat % 17,2, ithalat ise % 4 azalmıştır. Çin'in ihracat oranındaki azalma, ABD ile dış ticaretteki fazlalığın da düşmesine yol açmıştır. Ocak ve Şubat ayları içinde dış ticaretteki fazlalık % 40 azalarak, 42 milyar dolardan, 25,4 milyar dolara düşmüştür (Özdağ, 2020).

Sınırların araç giriş çıkışına kapatılması ve uçak seferlerinin iptal edilmesi gibi sebeplerden dolayı ülkeler temel ihtiyaçlarını kendi sınırları içerisinde karşılamak zorunda kalmaktadır. Rusya tahıl ihracatında dünya sıralamasında en önemli konumlardan birine sahiptir. Türkiye de buğday ihtiyacının yarısını Rusya'dan temin etmektedir. Rusya'nın tahıl ihracatını belirli süre aralıklarla durdurmak istemesinden kaynaklı olarak Türkiye tahıl ihtiyacını karşılamakta zorluk çekmektedir. Bu sadece Rusya ve Türkiye arasındaki ticaretle sınırlı kalmamakla birlikte pek çok ülkede ihracat ve ithalat dengesi bozulmaktadır (Yıldırım, 2020).

Ortadoğu'daki ülkeler de diğer ülkeler gibi COVID-19 salgınından ekonomik, sosyal, siyasal yönden etkilenmiştir. Irak ve İran gibi körfez ülkeler ekonomilerini petrole ayakta tutmaktadır. Virüsün yayılmasıyla beraber arz talep dengesi sağlanamamış, petrol fiyatları düşürülmüştür. Amerika'nın körfez ülkelerine ambargo uygulamasıyla bu ülkelerin ekonomilerinde çöküş meydana gelmektedir. Ortadoğu'nun zengin ülkeleri ise vatandaşlarını korumaya yönelik her türlü önlemleri alsa da ekonomileri üretmeye dayanmadığı için vatandaşlara ayrılan fonun bir süre sonra yetersiz kalacağı düşünülmektedir. Bu durumda da tüm ülkelerin ekonomik yönden etkilendiği gibi zengin körfez ülkelerinin de etkilendiğini gözler önüne sermektedir. Yemen ve Suriye gibi savaş bölgesi olan ülkelere ise sağlık problemleri artmaktadır. Pandemiye karşı verilen mücadelede savaş bölgelerinde yer alan ülkelerin COVID-19 ile başa çıkamayacağı öngörülmektedir (Sabah, 2020).

COVID-19 salgınının pandemi olarak ilan edilmesiyle toplumsal yaşam salgının etkisi altına girerek kısıtlanmıştır. Eğitim, eğlence, turizm, kültür, spor faaliyetleri de askıya alınmıştır. Adcolony adlı mobil uygulamasının yapmış olduğu Koronavirüs Etkisi Araştırması'nda tüm dünyadan 14-75 yaş arasındaki 100 kişiye ulaşılmıştır. Bu araştırmaya göre katılımcıların %36'sı sosyal aktivitelerini kestiklerini, %20'si artık toplu taşıma kullanmadığını, %32'si zamanlarını akıllı telefonlarına indirdikleri yeni

oyunlarla geçirdiklerini, %16'sı yeni diziler ve filmler izlediklerini ve %24'ü ise ofiste daha az zaman geçirerek evde çalışmaya başladıklarını belirtmişlerdir (Ulukan, 2020).

COVID-19 turizm sektörünü de büyük ölçüde etkilemektedir. Yaz sezonunun gelmesiyle beraber, her yıl binlerce turist akınına uğrayan Türkiye, İspanya, İtalya, Yunanistan gibi pek çok ülkede bu yıl sosyal mesafe kuralına uyularak turistlerin nasıl ağırlanacağı gündeme gelmektedir. Bu konu kapsamında turistik bölgelerdeki otellerde, her şey dahil organizasyonları çerçevesinde büyük ölçüde değişime gidilmiştir. Restoranlarda masa sayılarının azaltılması, açık büfelerin kaldırılarak porsiyon haline getirilmesi ve hazırlanan porsiyonların otel çalışanları tarafından müşterilere dağıtılması, plajlardaki şezlong sayılarının düşürülerek halka açılması söz konusu olmaktadır. Alınan tedbirler hem çalışanların hem de müşterilerin sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır. Diğer yandan hijyen kurallarına dikkat edilmesi hususunda otel çalışanlarına eğitimler verilmektedir. COVID-19 kısa vadede birçok ülkenin turizm sektöründe değişikliğe gitmesine sebep olmuştur (Akın, 2020).

Dünya genelinde vaka oranlarının artmasıyla beraber ölüm oranlarında da artış gözlemlenmektedir. Türkiye'de onaylanmış vaka 154 binden fazla iken bu vakaların 115 binden fazlası iyileşmiş, 4 binden fazlası ise ölümlle sonuçlanmıştır. Bu istatistiklere dünya çapında bakıldığında ise 5 milyondan fazla kişi enfekte olmuştur. Yine bu istatistiklere bağlı olarak 1,5 milyon kişiden fazlası iyileşirken 300 binden fazla insan hayatını kaybetmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2020).

COVID-19 salgınının yayılması, pek çok insanın işine ara vermesine hatta işten çıkartılmasına sebep olmuştur. Bazı insanlar hem istihdam hem de sağlık açısından zarar görmüştür. Bu bağlamda Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) pandemi kapsamında; elektrik, su, doğal gaz faturalarını ödeyemeyenler için borçların ertelenmesi, virüs dolayısıyla risk grubunda olanlara gelir kaybı olmadan izin verilmesi gibi bazı önlemlerin alınmasını önermiştir (Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu, 2020).

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na (Türk-İş) göre ise yüksek işsizlik oranı, bu süreçte daha da katlanmıştır. Türk-İş 2020 yılında asgari ücretin ülke şartlarına göre yaşanabilir seviyede olması gerekirken virüs sebebiyle insanların işsiz kalarak asgari ücrete bile sahip olamadıklarını belirtmektedir. Türk-İş de pandemiyle birlikte işsizliğin yanı sıra yoksulluğun da arttığını savunmaktadır (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, 2020).

Yoksulluk Nedir? Dünyada ve Türkiye'de Yoksulluk Olgusu

Yoksulluk geçmişten günümüze kadar aşılamayan bir problem haline gelmiş ve tüm insanlığı etkilemiştir. 90lı yıllardan önce yoksulluk kavramı günümüzdeki kadar gündemde değilken 90lı yıllardan sonra göze çarpmasının temelinde 80li yıllarda uygulanan neoliberal politikaların etkisi bulunmaktadır. 80'lerde Türkiye ekonomisinin ihracata dayandırılması amaçlanmış, yabancı sermaye desteklenmiş, devlet eliyle özelleştirmelere hız verilmiştir. Devlet, özelleştirmelerin artırılmasını hızlandırmak amacıyla vergi indirimi uygulamıştır, uygulanan vergi indirimleri devlet hazinesine daha

az para girmesinden kaynaklı olarak kamu kurum ve kuruluşlarının küçülmesine sebep olmuştur. Böylelikle işsizliğin temelleri atılmıştır (Uçkaç, 2020: 426-427).

90lı yıllara gelindiğinde ise ülkelerin refah düzeylerinin artmasıyla, teknolojinin gelişmesiyle, insanların dezavantajlı yönlerini göz önünde bulunduran sosyal çalışmaların çoğalmasıyla ve ülkelerin kalkınmak için yoksulluğu bir problem olmaktan çıkarmak istemesiyle yoksulluk gözle görülen bir olgu haline gelmiştir.

Tarımın ticari faaliyete dökülmesiyle tarım amacının farklılaşması, kırsal alanlardaki yetersiz imkânlar yüzünden üretimde uygun ortamı bulamayan insanların kente göç etmeye başlaması, talep-arz dengesi oluştururken istihdam alanında dalgalanmalar meydana gelmesi ve bu düzensizlik sebebiyle üretimde meydana gelen niteliksizleşme günümüzdeki yoksulluğu tanımlayan gelişmelerdendir. Kısaca yoksulluk; barınma, giyinme, sağlık, istihdam yetersizliği ile yakından ilgili bir sorunsal halini almıştır (Buğra, 2005: 2-4).

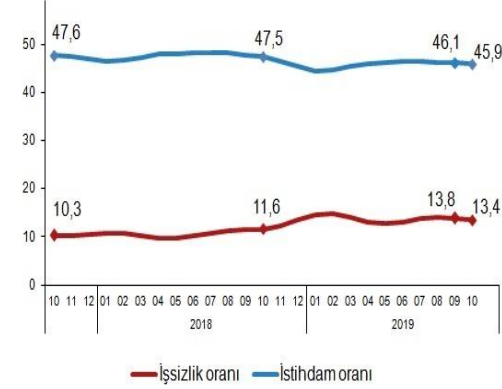
Yoksulluğa dünya çapında bakıldığında zaman, pek çok birey günlük iki dolar ve altında bir ücret karşılığında çalışmaktadır. Günlük çalışma karşılığı olarak verilen düşük ücretler temel ihtiyaçları gidermede yetersiz kalmaktadır. Temel ihtiyaçların karşılanamamasına bağlı olarak ölüm oranlarında artış gözlemlenmektedir. En yoksul ülkelere bakıldığında Liberya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Burundi, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Nijerya gibi ülkeler ilk sıralarda yer almaktadır. Dünyadaki en zengin ülkelere bakıldığında bile her dört vatandaşın birinin yoksul olduğu saptanmıştır. Tüm bu veriler göz önünde bulundurulduğunda dünyadaki yoksul nüfusun yarısından fazlası çocuklardan oluşmaktadır. Yoksulluktan en fazla etkilenen yaş grubu 18 yaş ve altındakilerdir. Çocukların yoksulluktan etkilenmesiyle yeterli beslenememe, fizyolojik olarak sağlıklı kalamama, yetersiz eğitim olanakları hatta pek çok hastalığın ölümle sonuçlanması gibi durumlar söz konusu olmaktadır (Sözcü, 2019).

Yoksulluk kıstası her ülkede farklıdır. Yoksulluğu belirlemede farklı kıstasların söz konusu olmasının en önemli nedenlerinden biri gelirler arası dengesizliktir. Bazı ülkeler ekonomik gelirlerini tarım ve hayvancılıkla elde ederken bazı ülkeler ise sanayiden veya petrolden elde eder. Sanayisiyle ön plana çıkan ülkelerin pek çoğu kalkınmış ya da kalkınmakta olan ülkelerdir. Henüz sanayileşme evresini tamamlayamamış onlarca ülke vardır. Sanayileşme evresini tamamlayamayan ülkeler eğitim, kültür, üretim, tüketim gibi birçok alanda geri kalmaktadır. Geri kalma durumu zenginlik-yoksulluk olgusunu ortaya çıkarmaktadır. Ülke ekonomileri farklı kaynaklardan beslendikçe bazı ülkeler ekonomik kalkınmayı başarırken bazı ülkeler ise başaramamaktadır. Bu durum ise çalışan insanların daha fazla maaş ya da daha az maaş almalarına sebep olmaktadır.

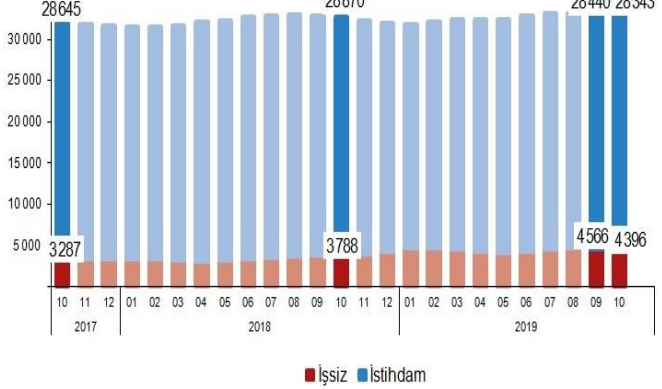
Türkiye dünya çapında değerlendirildiğinde ise gelişmekte olan bir ülke konumundadır. Sanayi, hizmet ve tarımsal anlamda gelişmekte, yeni iş kolları ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de iş kollarının artmasına nazaran nüfus ve eğitim oranları da artmaktadır. Türkiye’ye ait işsizlik tablosu incelendiğinde geçen

yıllar içerisinde işsizlik oranında gözle görülür bir azalma olmamıştır. İşsizliğin her geçen yıl sorun olarak kalması yoksulluk olgusunu güçlendirmektedir.

İşsizlik ve istihdam oranı (%), Ekim 2017- Ekim 2019

İşsiz ve istihdamda olanlar (Bin kişi), Ekim 2017- Ekim 2019

Kaynak: TÜİK (2019), İstatistik Göstergeler 2017-2019, No:33777, TÜİK Yayını, Ankara.

Dünya çapında yayılan COVID-19 en çok yoksul haneleri etkilemektedir. Salgından dolayı ekonomide küçülmeler meydana gelmektedir. Ekonomideki küçülmeler işverenlerin işçilere ücretsiz izinler vermesiyle ya da işçileri direkt işten çıkartmasıyla sonuçlanmaktadır. İnsanların işsiz kalmasıyla yoksulluk seviyesi artmaktadır. Devlet yöneticileri pandemi sürecini daha az zararla atlatabilmek için önlemler almaktadır.

Dünya’da ve Türkiye’de Pandeminin Yoksulluğa Etkisi

COVID-19 sosyoekonomik düzeyi orta ve yüksek olan insanlardan ziyade sosyoekonomik düzeyi düşük olan insanları daha fazla etkilemektedir. Afrika, Ortadoğu, Latin Amerika, Asya gibi bölgelerde sosyoekonomik düzeyi düşük halka daha sık rastlanmaktadır. Pandemi sürecinde bazı ülkelerin aldıkları önlemler kapsamında insanların evlerinde izole olması gerekmiştir. Hatta insanlar arasındaki etkileşimi minimum düzeye düşürmek amacıyla yurt dışına seferler de kesilmiştir. Fakat yoksul bölgelere bakıldığında görülüyor ki hali hazırda bulunan evler samandan, ham tuğladan, hurdalardan yapıldığı için insanların izole olmasına izin vermemektedir. İnsanlar virüsten önce bile sağlıklı evlerde yaşayamazken virüsün yayılmasıyla bu durum tehlikeli boyutlara ulaşmaktadır. Yoksul bölgede yaşayan insanların evlerinde tuvalet olmamasından dolayı yüzlerce insan aynı tuvaleti kullanmak zorunda kalmaktadır. Yine aynı şekilde içmek için su bulamazlarken virüse karşı önlem almak söz konusu olduğunda çaresiz kalmaktadır. Tüm bu imkânsızlıkların yanında sağlık hizmetlerine ulaşım da sorunlar yaşanmaktadır. Basit tıbbi müdahaleler bile yapılamazken yoğun bakım imkânlarına erişmek zorlaşmış, COVID-19 için test kitlerine ulaşılmasını da yoksullar açısından büyük bir sorun haline gelmiştir. Yani yoksul bölgelerde yaşayan insanlar henüz taşıyıcı olup olmadıklarını dâhi bilemez duruma gelmişlerdir (Shaoul, 2020). Ayrıca bu durumlar sadece Afrika, Ortadoğu, Latin Amerika, Asya gibi bölgelerde değil; evsizlerin, yoksulların yaşadığı dünyanın her bölgesinde görülmektedir (Alpago

ve Oduncu, 2020: 99-114). Türkiye’deki yoksullar da krizden oldukça ciddi biçimde etkilenmektedir. Kriz sebebiyle yoksullaşan yeni kesimler ortaya çıkmıştır. Bunun sebebi yine küçülen ekonomi olarak gösterilebilir. İşsiz kalan insanlar İŞKUR’a başvurmaktadır. Fakat geçen yıla oranla İŞKUR tarafından işverenlerden alınan açık iş oranı azalmıştır ve bu duruma paralel olarak İŞKUR aracılığı ile istihdam edilen insan sayısının oranı da azalmıştır (Sözcü, 2020).

İngiltere’de bir yardım kuruluşu olarak faaliyetini sürdüren Oxfam’a göre pandemi sonucu ekonomide durgunluk meydana gelmiştir. Oxfam, yaşanan bu olumsuz gelişme sebebiyle yarım milyar insanın yoksulluk sınırında yaşamak zorunda kalacağını öngörmektedir. Oxfam’ın hazırladığı rapora göre; dünya çapında günlük 1.90 doların altında kazancı olan insan sayısı 434 milyondan 922 milyona ulaşacağını belirtilmiştir (Congar, 2020).

Pandemi sürecinde yoksullukta durum böyleyken 20 ülkenin yer aldığı G20 ülkeleri pandemi sonucu ortaya çıkan ekonomik krizden en çok etkilenen ülkelerin borçları için erteleme kararı almıştır. Mevcut süreçte elde bulunan maddi kaynakların pandemi ile mücadele sürecine harcanması konusunda hemfikir olunmuştur (Euronews, 2020).

Dünyada Pandemi Sürecinde Yoksulluğa Yönelik Alınan Önlemler

Esping Andersen refah devletleri modelini üçe ayırarak sınıflandırmıştır. Bu sınıflamayı Liberal, Muhafazakâr ve Sosyal Demokrat refah devlet rejimleri olarak bu ayrımı görebiliriz. Liberal devlet modeline Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Kanada’yı, Muhafazakâr devlet modeline Almanya’yı, Sosyal Demokrat devlet modeline ise İskandinav ülkelerini örnek verebiliriz. Liberal devlet modeli anlayışında devletin, yurttaşlarına sosyal devlet olarak sağladığı yararlar asgari boyuttadır ve politikasını, bir vatandaşa yarar sağlamadan önce gelir araştırması yapmaya dayandırır. Muhafazakâr devlet modelinde devlet, yurttaşların istihdam oranını yükseltmek yerine sosyal güvenliğe daha fazla önem verir. Bu nedenle yurttaşların, bilhassa kadın yurttaşların iş gücüne ve istihdama katılım oranı düşüktür. Sosyal Demokrat devlet modeli anlayışı ise evrensellik, sosyal dayanışma, sosyal yardımlaşma ve eşitlik ilkelerini benimsemiştir (Özdemir, 2010: 234-240). Ülkelerin politikaları günümüzde de büyük ölçüde Esping-Andersen’in refah devlet modelleri sınıflandırmasıyla örtüşen bir biçimde şekillenmeye devam etmektedir. Bu durumun COVID-19 salgınına karşı alınan politikalara da yansdığı söylenebilir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) COVID-19 salgınına yönelik ülkelerin önlem amaçlı aldığı sosyal koruma kararlarını içeren bir rapor hazırlamıştır. Rapora göre salgının yeni yayıldığı dönem olan Şubat ayında sadece üç ülke tedbirlerini açıklarken 16-22 Mart arasında 34 ülke tarafından tedbir planları açıklanmıştır (Uluslararası Çalışma Örgütü, 2020). Açıklanan tedbir yüzdeleri ise şu şekildedir:

Kaynak: ILO(2020), ILO Yayını, Ankara

Önde gelen 10 önlem	Toplamın %'si
Yardım düzeyini artırmak	23,2
Kapsamı genişletmek	22,1
Erişimi/yönetimi iyileştirmek	11,6
Yeni programlar veya yardımlar getirmek	8,4
Sosyal güvenlik katkılarını ertelemek, azaltmak veya kaldırmak	7,4
Hak kazanma kriterlerini esnetmek	5,3
Yeni sübvansiyon veya yardımları yürürlüğe koymak veya mevcutları artırmak	4,2
Hizmetleri iyileştirmek	3,2
Katkılar üzerinde sübvansiyonu artırmak	3,2
Kredi/bütçe tahsisatlarını artırmak	2,1
Diğer önlemler	9,3

Kaynak: ILO(2020), ILO Yayını, Ankara

Çin'in Wuhan kentinde COVID-19'un ilk saptandığı günden itibaren başta Çin olmak üzere virüsün yayıldığı tüm ülkelerde gerek sağlık, gerek sosyal, gerekse ekonomik konularda önlem alınmıştır. Salgın sürecinden yoksullar daha fazla etkilendiği için ekonomik ve sosyal alanda alınan önlemler de bir yandan sıkı tutulmuş; devlet kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları birlik olmuştur.

ABD hükümeti "Bakım Yasası" ile işçilere ve işletmelere maddi yardımda bulunacağını açıklamıştır. Bir haneye 150.000-75.000 maaş giriyorsa salgın sürecinde o hane için 2.500 dolar, her çocuk için ise 500 dolar yardımda bulunulacağı açıklanmıştır. 75.000 dolara kadar kazanan hanelere ise 1.200 dolar ve 500 dolar çocuk parası verileceği açıklanmıştır. Belirtilen gelirlerden daha üst seviyelerde gelir sahibi olanlara ise ödemelerin aşamalı bir şekilde kaldırılacağı söylenmiştir. Düzenli işsizlik tazminatı alamayanlar, serbest meslek sahibi olan bireylere ise ayrıca "Pandemi İşsizlik Yardımı" başlığı altında düzenlemeler yapılacağı konuşulmuştur (Country Policy Responses, 2020).

İspanya'da sendikalar işçileri işten çıkarma ya da izin verilme konusundaki şartları hafifletme konularında anlaşmaya varmak için çaba harcamıştır. 52 yaş ve üzerindeki işsizlere yönelik sübvansiyonlar hakkında kesinti yapılmayacağı kararlaştırılmıştır (Country Policy Responses, 2020).

İtalya’da ailesinde engelli ya da yaşlı bir birey olan çalışanlara yönelik üç günlük izin on iki güne çıkartılmıştır. İşten çıkarma işlemleri mayıs ayına kadar durdurulmuştur. Belediyeler tarafından geliri olmayan yoksullar için 300 Euro ve erzak yardımı yapılmıştır. Temel hizmetler alanında çalışanlara yönelik 100 Euro destek yardımı verilmesi kararlaştırılmıştır (Country Policy Responses, 2020).

Almanya’da yöneticiler 500 milyar Euro fon açıklamışlardır daha sonrasında bu fon 756 milyar Euro’ya çıkarılmıştır. 156 milyar Euro olan kısmıyla sosyal yardımların yapılması amaçlanırken kalan fon ile şirketlere kredi desteği verilmesi amaçlanmıştır. Vergi ödemelerinin askıya alınması ve işe gidemeyen vatandaşlara yardım yapılması gündeme gelmiştir (Ünveren, 2020).

Bir İskandinav ülkesi olan Danimarka ise COVID-19 salgınına yönelik en erken tedbir alan ülkelerden biridir. Hükümet, işverenlere çalışanlarını işten çıkarmamaları halinde maaşlarının %75 - %90 ödeyeceğini bildirmiştir (Ünveren, 2020).

Türkiye’de Pandemi Sürecinde Yoksulluğa Yönelik Alınan Önlemler

Ticaret Bakanlığı pandemi sürecinde ticaretin canlı kalabilmesi için “E-Ticaret Olarak KOBİ’lerin Yanındayız” Kampanyası düzenlemiştir. Kampanyaya katılan bazı e-siteler komisyon oranlarını düşürürken, bazıları KOBİ’lere sağlanan vadeleri azaltma yoluna gitmiştir. Atılan bu adımlar sayesinde KOBİ’lere bünyesinde çalışan personellerin istihdamını koruyabilmiş; böylelikle işten çıkarma ya da ücretsiz izin seçeneklerine başvurmadan çalışanını destekleyebilmiştir. Böylece personelin işten ayrılarak yoksullaşması önlenmiştir (CNNTÜRK, 2020).

Kısa çalışma ödeneği devreye sokularak bu hizmetten faydalanmak isteyen kişiler için süreç kolaylaştırılmıştır. Böylelikle işçi üzerindeki pandemi krizi en aza indirilmeye çalışılarak işveren yükünün hafifletilmesi amaçlanmıştır. Pandemi boyunca gelir kaybına uğrayan iş yerleri personellerin maaşlarının ödenmesinde zorluk çekmektedir. Devlet de bu duruma yönelik kısa çalışma ödeneğini devreye sokarak personellerin maaşının bir bölümünü ödemektedir. Bu sayede işverenin maliyet yükü azalmakta, işçilerin ise maddi beklentisi güvence altına alınmaktadır.

Emeklilere verilen bayram ikramiyeleri erken tarihte verilmiştir; ayrıca emeklilerin şubelere gitmelerine gerek kalmadan hesaplarına aktarılmıştır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ihtiyaç sahiplerine dağıtılması için 2 milyar TL’lik fon ayırdığını açıklamıştır ve bu kapsamda ihtiyaç sahibi olan hanelere 1.000’er TL dağıtılacağı kararlaştırılmıştır. Başvurular kişi bazlı değil, hane bazlı değerlendirilmiştir. Yani her haneden en fazla bir başvuru değerlendirilmiştir. Başvuru süreci ise e-devlet üzerinden işlemiştir. Yapılan başvurular yetkili merciler tarafından incelenerek desteğe ihtiyacı olan haneler belirlenip yardımların sağlanacağı belirtilmiştir.

Otuz Büyükşehir Belediyesinde ve Zonguldak ilinde belediyeler tarafından toplanılan yardımlar hanelere erzak yardımı olarak dağıtılmıştır. Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin “Bir İftar da Benden” kampanyasıyla hanelere iftar yardımında bulunulmuştur. Yine Ankara Büyükşehir Belediye başkanı Mansur Yavaş veresiye defterlerini kapatma kampanyası düzenlemiştir. Gaziantep Valiliği ise bu

kampanyayı örnek alarak Gaziantep'te aynı uygulamayı yapmıştır (Ayhan, 2020). İstanbul Büyükşehir Belediyesinin yapmış olduğu "Askıda Fatura Kampanyası" ile yardımsever vatandaşların yardımları, hane içi kişi başı geliri 775 lira ve altında olan bireylerle buluşturulmuştur (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2020). İzmir Büyükşehir Belediyesi "Biz Varız" Kampanyası düzenleyerek yoksullara yardım etmek isteyen vatandaşlarla yardıma ihtiyacı olan vatandaşları yardım kapsamında buluşturmuştur (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2020).

Bu süreçte bazı sivil toplum kuruluşları da gıda ve temizlik kolileri gibi yardımlarda bulunmuştur. Bankalar tarafından belirli kriterleri sağlaması koşuluyla "Temel İhtiyaç Kredisi" desteği verilmiştir. Başvurular e-devlet üzerinden yapılmıştır. Temel İhtiyaç Kredisi çıkan kişiler ATM'lerden kredilerini rahatlıkla temin edebilmeleri için günlük para çekme limitleri artırılmıştır.

En düşük emekli maaşı 1.500 liraya yükseltilmiştir, Sokağa çıkma yasağından dolayı evden çıkamayan 65 yaş ve üstü bireylerin kolluk kuvvetlerinin yardımı ile alışveriş yapılması sağlanmıştır.

SONUÇ

COVID-19 ilk kez Çin'de ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan bir pandemik türdür. Bununla birlikte dünya çapında büyük hasarlara ve can kayıplarına neden olmaktadır. Tüm dünyada çok hızlı yayılmasından, ölüm oranlarının çok fazla olmasından ve hala kesin bir tedavisinin bulunamamasından dolayı WHO tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir.

COVID-19 dünya genelinde günlük yaşam standartlarını önemli derecede değiştirmiştir. Değişen bu yeni dünyada insanlar sokağa çıkmak zorunda kaldığı anlarda (işe gitmek, markete gitmek vb.) günlük rutinden farklı olarak uymaları gereken sosyal mesafe kuralı ile karşı karşıya kalmış, toplu alanlarda maske ve dezenfektan kullanmışlardır. Virüsün bu kadar hızlı yayılması ve dünya düzenini değiştirmesi insanları hem psikolojik hem de fizyolojik açıdan etkilemiştir.

Pandemi olarak ilan edilen COVID-19, tüm dünya ekonomisini olumsuz yönde etkilemiş ve ülkeleri maddi açıdan zor duruma düşürmüştür. Ekonomilerinde küçülmeye giden ülkeler pandemi sürecinde sosyal mesafenin sağlanması ve bu hastalığın boyutunun en aza indirgenmesi için iş yerlerini kapatmış ve çalışma saatlerinde değişikliğe gitmiş olmasından dolayı maddi bir kayıp yaşamışlardır. Bu maddi kayıptan etkilenen ve gelirlerinde önemli ölçüde azalma yaşayan insanlar yoksulluğa doğru sürüklenmişlerdir. Olumsuz yönde etkilenen ülkeler içerisinde bu hastalığın en çok yoksul insanları etkilediği görülmüştür. Yoksulluktan kaynaklı sağlıklı beslenememeleri, hijyen imkanlarından faydalanamamaları ve en önemlisi günlük yaşamdaki asgari ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çekmeleri gibi sebeplerden dolayı pandeminin yarattığı olumsuz koşullardan en çok yoksul nüfusun etkilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Devletler bu pandemi sürecinde tüm halkın mağduriyetlerini gidermek için çeşitli politikalar belirlemiş ve önlemler almıştır. Bu önlemler arasında Türkiye'nin vatandaşlarına kredi imkânı sunması, biner

liralık karşılıksız yardım yapılması, emekli maaşlarının erken yatırılması ve en düşük emekli maaşının 1500 lira olması gibi pek çok destek sağlayarak bu süreci en az hasarla atlattıkları hedeflenmiştir.

Türkiye'nin ve diğer ülkelerin pandemi sürecinde yaptığı yardımlara bakıldığında ve yapılan yardımlar karşılaştırıldığında, ülkede yaşayan bütün vatandaşların ihtiyaçlarına cevap vermediğini söylemek mümkündür. İhtiyaç sahibi vatandaşlara gıda ve maddi yardım yapılırken, yapılan bu yardımlar ihtiyacı tam anlamıyla karşılayamamış hatta uygulanan politikalardan dolayı da bazı aksaklıklar meydana gelmiştir. Ailesine bakmakla yükümlü olup sokağa çıkma yasaklarından dolayı yaş sınırına takılan bazı genç vatandaşların yaşadığı zorluklar örnek bu aksaklıkların en görünür olanları arasındadır. Ayrıca Türkiye'de yapılan maddi yardımlar bir hanenin ihtiyacını tam anlamıyla karşılamakta yetersiz kalmaktadır.

Sonuç olarak böyle bir krizin meydana gelmesi ve bu gibi sonuçlar doğurması tüm insanlığın yaşam standartlarını yeniden düzenlemesine ve yenedünya düzeni olarak adlandırılan 1990'lı yıllarda yaygınlaşan ekonomik politik sistemin sorgulanmasında rol oynamıştır. Sorgulanan ve değişim rüzgârları esen bu dünya düzeninde atılan ekonomik adımlar, pandeminin insanlara verdiği zararları azaltmada yetersiz kalmıştır.

ÖNERİLER

Önlemlere gerek dünya gerekse Türkiye çapında bakıldığında uygulamada bazı aksaklıklar meydana geldiği görülmektedir. Bu süreçte maddi yardıma ihtiyacı olan ve nasıl bir yol izlemesi gerektiğini bilmeyen vatandaşlar için devletin yapacağı her yardıma yönelik kamu spotları, anonslar yapılmalı ya da tüm vatandaşların cep telefonlarına bilgilendirme mesajları gönderilmelidir. Yardımlar için ayrıca bilgilendirme hattı oluşturulmalıdır. Böylece gereksinim duyan vatandaşların bu süreçte ne tür yardımlardan faydalanabileceklerini öğrenmesi mümkün olacaktır.

Bireysel Temel İhtiyaç Kredileri temin edilirken bankaların şubelerinde ya da ATM'ler önünde oluşan kuyruklar salgın açısından çok fazla tehlike arz etmektedir. Kredi için başvurup olumlu dönüt alanlara yönelik PTT çalışanları tarafından bireylere telefonla ulaşarak sırayla kredilerini temin etmek için çağırılması şeklinde bir önlem alınabilir. Böylelikle mevcut pandemi etkilerinin en aza indirgenmesi amaçlanarak aile sistemindeki bireylerin alabileceği zarara karşı koruma sağlanmış olur.

İhtiyaç sahiplerine yapılan biner liralık nakdi desteğin yetersiz olduğu açıktır. Yapılacak desteklerin artırılması söz konusu olabilir. Çünkü sosyal hizmetin hak temelli yaklaşım bakış açısıyla düşünüldüğünde bin lira, günümüz şartlarında bireyin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaktadır. Nakdi desteğin artırılmasına yönelik fon ise yine maddi durumu iyi olup yardım etmek isteyen vatandaşların nakdi bağışlarıyla oluşturulması mümkün olabilir.

20 yaş ve altında olup çalışan, ailesini geçindirmek zorunda olan bireylere yönelik nakdi destek yapılmalı, bu anlamda alınan kararlar gözden geçirilmelidir. Örneğin e-devlet üzerinden yaş sınırına takılıp mağdur kalan bireylere yönelik başvuru formu oluşturulup bu başvuruyla zorunluluk durumunda

işe gidilebilmesi için izin alınabilmelidir. Bu süreçte sosyal hizmet uzmanları tarafından sosyal inceleme yapılmalıdır ki hane halkında gözlemlenen farklı sorunlara yönelik (yaşlı ya da engelli bireyler için destek) önlemler alınabilsin. Pandemiye yönelik önlemler, etik çerçeveden bakıldığında sosyal hizmet mesleği açısından insan hakları, insan onuru ve sosyal adalet temelinde şekillenmelidir.

80 yaş ve üzerinde olan bireyler için hazırlanacak olan sosyal hizmet destek programındaki yaş sınırı düşürülebilir. Yaş sınırının düşürülmesi ve ihtiyacı olan bireylerin saptanabilmesi için sosyal hizmetin planlı müdahale basamaklarından faydalanılmalıdır. Ön değerlendirme basamağında 60 yaş ve üstü olup engeli, kronik rahatsızlığı olan, yalnız yaşayan bireylere öncelik tanınmalıdır. Müdahalede bulunurken uzmanlar aracılığıyla on günde bir defa bireyin ihtiyaçlarına yönelik hane ziyareti yapılmalı, diğer günlerde ise telefon yardımıyla bireylerin ihtiyaçları öğrenilmelidir. Müdahaleyi sonlandırırken mevcut COVID-19 etkisi azalmış mı, sokağa çıkma yasakları hafifletilmiş mi, bireyin mevcut sorunu var mı ya da sorunlarına çözüm bulunmuş mu gibi sorular yanıtlanmalıdır. Önce haftada üç kez daha sonra iki ve bir kez olmak üzere bireylere telefonla ulaşarak kademeli olarak müdahale sonlandırılmalıdır.

İşçilere verilen kısa çalışma ödeneklerinde artış yapılabilir. Bu süreçte sadece işveren ya da devlet tarafından desteklenmenin yanı sıra bireylerin de ev ortamında aktif şekilde çalışarak bir gelir elde etmesi söz konusu olabilir. Böylelikle kısa çalışma ödeneklerinde arttırma yapılabilir. Vatandaşlara kısa çalışma ödeneğinin sağlanması sosyal devlet anlayışını geliştirdiği gibi, yapılan sosyal çalışmalar da vatandaşların iyilik hallerini geliştirmeyi içerir. Pandemi sürecinde alınacak zararı en aza indirilmesi hedeflenir.

Kaynakça

- Akın, İ. (2020, Mart 31). Corona Virüsü Sonrası Turizmin Kuralları Sil Baştan Yazılacak. Nisan 30, 2020 tarihinde Sözcü: <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/seyahat/corona-virusu-sonrasi-turizmin-kurallari-sil-bastan-yazilacak/> adresinden alındı
- Alpago, H., & Oduncu, D. (2020). Koronavirüs Salgınının Sosyoekonomik Sonuçları. IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, 99-114.
- Askıda Fatura Kampanyası. (2020). Mayıs 1, 2020 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi: <https://askidafatura.ibb.gov.tr/Welcome> adresinden alındı
- Ayhan, D. (2020, Mayıs 3). Valilik, Mansur Yavaş'ın Kampanyasını Örnek Aldı. Mayıs 28, 2020 tarihinde Sözcü: <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/valilik-mansur-yavas-in-kampanyasini-ornek-aldi-5790395/> adresinden alındı
- Bizizmir. (2020). Mayıs 1, 2020 tarihinde İzmir Büyükşehir Belediyesi: <https://www.bizizmir.com/BizVariz> adresinden alındı
- Buğra, A. (2005). Yoksulluk ve Sosyal Haklar. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, 2-4.
- Congar, K. (2020, Nisan 9). Oxfam: Koronavirüs Krizi Sonrası 4 Milyar İnsan Yoksul, 1 Milyar İnsan 'Aşırı Yoksul' Kalabilir. Mayıs 10, 2020 tarihinde Euronews: <https://tr.euronews.com/2020/04/09/oxfam-koronavirus-krizi-sonras-4-milyar-insan-yoksul-1-milyar-insan-as-r-yoksul-kalabilir> adresinden alındı
- Coronavirüs Salgınından Sonra Küresel Sistem Nasıl Şekillenecek? (2020, Mart 21). Nisan 30, 2020 tarihinde Sabah: <https://www.sabah.com.tr/dunya/2020/03/21/coronavirus-salginindan-sonra-kuresel-sistem-nasil-sekillenecek-coronavirus-salginindan-sonra-ekonomi> adresinden alındı

- Country Policy Responses. (2020, Mayıs 7). Mayıs 30, 2020 tarihinde International Labour : <https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus/country-responses/lang--tr/index.htm#CN> adresinden alındı
- COVID-19 (Yeni Koronavirüs Hastalığı) Nedir? (2020). Nisan 3, 2020 tarihinde COVID-19: <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/covid-19-yeni-koronavirus-hastaligi-nedir> adresinden alındı
- COVID-19 DİSK Raporu. (2020, Nisan 16). Mayıs 10, 2020 tarihinde Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu: <http://disk.org.tr/2020/04/disk-uyeleri-arasında-salginin-etkileri-covid-19-disk-raporu/> adresinden alındı
- Covid-19: Dünyanın En Büyük 20 Ekonomisinden Yoksul Ülkelere Bir Yıllık Borç Erteleme Kararı. (2020, Nisan 16). Mayıs 10, 2020 tarihinde Euronews: <https://tr.euronews.com/2020/04/16/covid-19-dunyan-n-en-buyuk-20-ekonomisinden-yoksul-ulkelere-bir-y-ll-k-borc-erteleme-karar> adresinden alındı
- Dünyanın en yoksul ülkesi: Liberya. (2019, Ekim 17). Mayıs 15, 2020 tarihinde Sözcü: <https://www.sozcu.com.tr/2019/ekonomi/dunyanin-en-yoksul-ulkesi-liberya-5395265/> adresinden alındı
- ILO'dan COVID-19 Krizi Karşısında Ülkelerin Aldığı Sosyal Koruma Tedbirleri Raporu. (2020, Nisan 9). Mayıs 25, 2020 tarihinde Uluslararası Çalışma Örgütü: https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/covid-19/WCMS_741448/lang--tr/index.htm adresinden alındı
- İŞKUR'da İş Kalmadı. (2020, Mayıs 9). Mayıs 25, 2020 tarihinde Sözcü: <https://www.sozcu.com.tr/2020/ekonomi/issize-iskurda-da-is-yok-5803653/> adresinden alındı
- Nisan 2020 Açlık ve Yoksulluk Sınırı. (2020, Nisan 27). Mayıs 10, 2020 tarihinde Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu: <http://www.turkis.org.tr/NISAN-2020-ACLIK-VE-YOKSULLUK-SINIRI-d401750> adresinden alındı
- Özdağ, Ü. (2020, Mart 7). Corona Virüs, İhracatı da Etkiledi. Nisan 7, 2020 tarihinde Yeniçağ: <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/corona-virus-ihracati-da-etkiledi-271019h.htm> adresinden alındı
- Özdemir, S. (2010). Sosyal Gelişim Düzeyleri Farklı Refah Devletlerinin Sınıflandırılması Üzerine Bir İnceleme. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 234-240.
- Pandemi Nedir, Ülkeleri Nasıl Etkiler? (2020, Mart 12). Nisan 3, 2020 tarihinde BBC NEWS: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51614548> adresinden alındı
- Shaoul, J. (2020, Nisan 7). COVID-19 Salgını Dünyanın En Yoksul Ülkelerinde Ciddi Tehdit Oluşturuyor. Mayıs 15, 2020 tarihinde World Socialist: <https://www.wsws.org/tr/articles/2020/04/07/poor-a07.html> adresinden alındı
- Ticaret Bakanlığı'ndan KOBİ'lere Destek Kampanyası. (2020, Nisan 25). Mayıs 20, 2020 tarihinde CCNTÜRK.COM: <https://www.cnnturk.com/ekonomi/ticaret-bakanligindan-kobilere-destek-kampanyasi> adresinden alındı
- Uçkaç, A. (2020). Türkiye'de Neoliberal Ekonomi Politikaları ve Sosyo-Ekonomik Yansımaları. Maliye Dergisi, 426-427.
- Ulukan, G. (2020, Nisan 1). Corona Virüs Salgınının Gündelik Alışkanlıklarımıza Etkisi Ne Oldu? Mayıs 30, 2020 tarihinde Webrazzi: <https://webrazzi.com/2020/04/01/adcolony-corona-virus-salgini/> adresinden alındı
- Ünveren, B. (2020, Mart 31). Koronavirüse Karşı Hangi Ülke Hangi Ekonomik Önlemi Aldı? Mayıs 20, 2020 tarihinde DW: <https://www.dw.com/tr/koronavir%C3%BCse-kar%C5%9F%C4%B1-hangi-%C3%BClke-hangi-ekonomik-%C3%B6nlemi-ald%C4%B1/a-52969655> adresinden alındı
- Walker, A. (2020, Şubat 7). Koronavirüs, Çin ve Dünya Ekonomisini Nasıl Etkileyecek? Nisan 11, 2020 tarihinde BBC NEWS: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51412099> adresinden alındı
- Yıldırım, A. E. (2020, Mart 31). Korona Günlerinde Tarım İhracatı Yasakları. Nisan 21, 2020 tarihinde Dünya: <https://www.dunya.com/kose-yazisi/korona-gunlerinde-tarim-ihracati-yasaklari/466357> adresinden alındı

KORONAVİRÜS (COVID-19) PANDEMİSİ SÜRECİNDE YAŞLILARA YÖNELİK UYGULAMALAR VE YAŞLILARIN PSİKO-SOSYAL DURUMU ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Ahmet TÜRK¹

Giriş

İnsanlık, tarih boyunca toplu ölümlere ve kompleks sağlık sorunlarına neden olan ve geniş coğrafyalara yayılan veba, kolera, İspanyol gribi, çiçek hastalığı, kuş gribi, domuz gribi, HIV gibi birçok salgın yaşamıştır. Bugün de Çin'in Wuhan bölgesinde Aralık 2019'da ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alarak Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından pandemi (küresel salgın) boyutuna ulaştığı ilan edilen Yeni Tip Koronavirüs (Covid-19) tüm insanlığı ciddi anlamda tehdit etmektedir (World Health Organization [WHO], 2020). Yayılım hızı ve virüs kaynaklı ölüm oranlarının yüksek olması (Karcıoğlu, 2020; Kaya, 2020; Wang ve diğerleri, 2020) nedeniyle salgın görülen ülkelerde sıkı izolasyon tedbirleri uygulanmaktadır.

Covid-19 salgını sağlık alanında baş gösteren bir olgu olmasına karşın sonuçları itibariyle ekonomik, sosyal, psikolojik ve politik gibi birçok alanı da etkisi altına alan süreci meydana getirmiştir (Kaya, 2020). Küresel ölçekte uluslararası spor faaliyetleri, konferans, kongre, dini törenler gibi birçok toplu organizasyonun ertelenmesine veya iptal edilmesine neden olmuştur. Türkiye'de ise ilk resmi Covid-19 vakasının 11 Mart 2020'de görüldüğü Sağlık Bakanlığı (2020a) tarafından açıklanmıştır. Virüsün etkilerinin azaltılması ve yayılım durumunun en aza indirilmesi için tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de virüsle mücadele kapsamında birçok önlem alınması zorunluluğu oluşmuştur. Yurtdışı seyahat kısıtlamaları, yurtdışı öyküsü bulunanlara zorunlu karantina uygulamaları, ilk, orta ve yükseköğretimde eğitime ara verilmesi, insan yoğunluğunun ve temasın fazla olduğu (kafeterya, kuaför salonları, alışveriş merkezleri gibi) mekânların kapatılması, sokağa çıkma kısıtlamaları, seyahat kısıtlamaları, sağlık malzemelerinin (ventilatör, maske, eldiven gibi) seri üretimine geçilmesi gibi birçok durumu beraberinde getiren akut bir tabloyla karşı karşıya kalınmıştır. Bu uygulamalarla salgının kontrol altına alınması hedeflenmiştir. Temas durumunun en aza indirilmesi ve sosyal izolasyonun sağlanması adına 'Evde Kal Türkiye' kampanyasıyla evde karantina uygulaması teşvik edilmiştir.

Enfekte, şüpheli veya taşıyıcıları; etkilenmemiş gruplardan etkili bir şekilde ayırma yöntemi, bulaş zincirinin kırılması ve risk gruplarının korunmasında en etkili yöntemdir (Oflaz, 2020). Bu nedenle yüksek ölüm oranı açısından riskli olarak açıklanan (Sağlık Bakanlığı, 2020b) 65 yaş üstü ve kronik rahatsızlığı olan vatandaşlara yönelik sokağa çıkma kısıtlaması ile yaşlı nüfus, ülkemizde sosyal ortamlardan ayrılan ilk grup olmuştur (65 Yaş ve Üstü ile Kronik Rahatsızlığı Olanlara Sokağa Çıkma Yasağı Genelgesi, 2020). Böylece belirli bir yaş grubu Covid-19 salgınından korunma amacıyla evlerine kapatılmıştır. Nitekim bu durum Covid-19 salgınından hem fizyolojik hem de psiko-sosyal manada en

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı, ahmetturk@outlook.com

çok etkilenen kesimin 65 yaş ve üzeri grubun olmasına neden olmuştur. 65 yaş ve üzerine yönelik uygulanan bu kısıtlama ve virüsle mücadelede yapılan ‘yaşlı’ vurgusu, yaşlıların korunması gereken bir risk grubu değil de hastalığı bulaştıran, tehlikeli, hastalığın kaynağı olduğu gibi bir algının oluşmasına neden olmuştur. Bu durum ise yaşlılara yönelik ayrımcı, zorba tutum ve davranışları meydana getirmiştir (Torun, 2020). Ayrıca süreç yaşlı ihmali olgusunu da yeniden gözler önüne sermiştir. Bu bağlamda bu çalışmada yaşlılara yönelik ayrımcı tutum ve davranışlar, salgının yaşlılarda meydana getirdiği psiko-sosyal sorunlar ve Türkiye’nin yaşlı refahı uygulamalarının Covid-19 sürecine yansımaları ele alınacaktır.

Yaşçılık ve Yaş Ayrımcılığı

İlk olarak Butler (1969) tarafından ortaya konulan yaşçılık (*ageism*) kavramı ırk, cinsiyet, din ve felsefi ayrımcılığı görüş gibi ayrımcılık türlerinden biridir. Son dönemlerde önemli bir ayrımcılık ve damgalama türü olarak karşımıza çıkan yaşçılık insanların sadece yaşlarından dolayı ayrımcı, dışlayıcı tutum ve davranışlara sistematik olarak maruz kalmaları şeklinde tanımlanmaktadır (Çayır, 2012; Kaya, 2020; Kayacan, 2017; Oktuğ-Zengin, 2015; Tufan, 2002). Yaşçılık -diğer bir ifadeyle yaşa dayalı ayrımcılık- çocuk, genç ve yaşlı bireylere yönelik ayrımcılığı da kapsayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Gençler fikirlerinin önemsenmemesi, deneyimsizlik ve yetersizlik gibi yönlerden yaş ayrımcılığına maruz kalırken; yaşlılar da deneyim, bilgi ve birikimlerinin dikkate alınmaması, görmezden gelinmesi gibi yönlerden yaş ayrımcılığına maruz kalmaktadır (Buz, 2015). Ayrıca yaşa dayalı ayrımcılık ayrı tutulma, istismar edilme, taciz, psikolojik ve fiziksel şiddet gibi uygulamalara da işaret etmektedir. Her yaş dönemi için görülen yaşa dayalı ayrımcılık daha çok yaşlılara yönelik ayrımcılık boyutunda kendini göstermektedir (Çayır, 2012; Kayacan, 2017; Oktuğ-Zengin, 2015; Tufan, 2002).

Geçmişten günümüze kadar yaygın olarak görülen özellikle de pandemi süreciyle tekrar gündeme gelen ve bu süreçte birçok mecrada somut örneklerini gördüğümüz yaşlı ayrımcılığı cinsiyet veya ırk ayrımı yapılmaksızın yaşlı olan tüm bireyler için geçerli olan bir kavramdır (Çilingiroğlu ve Demirel, 2004; Palmore, 2004). Yaşlı ayrımcılığı olumlu tutumlar ve olumsuz tutumlar olmak üzere iki boyutta ele alınmaktadır (Özdemir ve Bilgili, 2014). Yaşlı bireylerin bilgili, tecrübeli olarak düşünülmesi, dini ve kültürel değerlerden dolayı yaşlılara saygılı davranılması, yaşlıların cana yakın, sevimli olarak görülmesi gibi tutumlar ayrımcılığın olumlu boyutunu temellendirirken; yaşlılığın ölümle, muhtaçlıkla, zayıflıkla ilişkilendirilmesi, fiziksel güzellik algısının ön planda olması, yaşlıların hasta ve sakat olduğu algısı da olumsuz boyutunu temellendirmektedir (Palmore, 1999).

Günümüz toplumlarında bireyselleşmenin etkisiyle yaşlılara yönelik ayrımcı tutumların daha çok olumsuz boyutuyla gerçekleştiği ifade edilebilir (Temiz, 2019). Modern toplumda görülen yaşlılara yönelik olumsuz ayrımcılığın temelinde popüler kültürde gençliğin ve bedensel güzelliğin ön planda olması, yaşlıların tüketim grubu olarak görülmesi, jenerasyon çatışması, yaşlıların hastalıklı olduğuna

dair algı ve yaşlılığın ölümle ilişkilendirilmesi gibi faktörler bulunmaktadır. Bu çerçevede yaşlılar muhtaç ve bağımlı bireyler olarak görülmekte, üretimden dışlanarak, yok sayılarak, sosyal hayattan izole edilerek, ekonomik, sosyal, psikolojik ve fiziksel anlamda birçok olumsuz tutum ve davranışlara maruz kalmaktadır (Çilingiroğlu ve Demirel, 2004; Göçer, 2012; Kaya, 2020; McGuire ve diğerleri, 2008; Tekin-Kaya ve Örsal, 2018; Temiz ve Öztürk, 2019). Bu olumsuz ayrımcı tutum ve davranışlar Bütünleşik Tehdit Teorisi ile açıklanabilir. Bütünleşik Tehdit Teorisi en genel ifade ile bir grubun başka bir grubun varlığını kendisine yönelik bir tehdit olarak görmesi durumuna eğilir. Buna göre, bireyler/gruplar gerçek veya sembolik bir tehdit algıladıklarında bir savunma mekanizması geliştirerek diğer bireye/gruba zarar veren davranışlarla kendilerini rahatlatmaya çalışırlar (Eser ve Uygur, 2019; Stephan ve diğerleri, 2002).

Covid-19 Pandemisi Sürecinde Yaş Ayrımcılığı ve Siber Zorbalık

İçinde yaşadığımız bu çağ bilişim çağı, dijital çağ veya enformasyon çağı olarak nitelendirilmektedir. Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojileri adeta yaşamın her alanını kuşatmış olup kimlikler, ilişkiler ve roller siber mekâna taşınmış durumdadır (Kaya, 2020). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı sınırsız imkanların denetimsiz ve kontrolsüz kullanımı ise bazen siber zorbalık gibi olumsuz durumların meydana gelmesine neden olabilmektedir (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007). Belsey (2007) siber zorbalığı “bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da grup tarafından diğerlerine zarar vermek için tasarlanan kasıtlı, tekrarlanan ve düşmanca davranış içeren zorbalık türüdür” şeklinde tanımlamaktadır (akt. Peker ve diğerleri, 2012).

Bütünleşik Tehdit Teorisi’ne göre önyargı ve ayrımcılık, bireylerin gerçekçi ya da sembolik bir tehdit algıladıkları durumlarda gerçekleşmektedir. Covid-19 salgınının da gerçekçi tehdit sınıfına girdiği düşünüldüğünde bireylerin hoşnut olmadıkları kesimleri suçlayarak odağı başkalarına yönlendirdikleri ve bir savunma mekanizması geliştirerek kendilerini başkalarına zarar veren yollarla rahatlatmaya çalıştıkları görülmektedir (Stephan ve diğerleri, 2002).

Yaşlı ve kronik rahatsızlığı olan bireylere yönelik Covid-19 risk grubunda olmalarına bağlı olarak uygulanan sokağa çıkma kısıtlaması hayatımızın içerisinde var olan bir gerçeği yani yaşlı ayrımcılığını daha da görünür kılmıştır. 65 yaş üstü vatandaşların salgına karşı daha kırılgan oldukları (Çobanoğlu, 2020) gerekçesiyle sokağa çıkmalarının sınırlandırılması, bu grubu virüsün etkilerinden korumayı hedeflerken, öte yandan da yaşlı ayrımcılığına maruz kalmalarına sebebiyet vermiştir (Kaya, 2020). Yaşlı bireylerin sokağa çıkma kısıtlamasında yaşadıkları sorun ve zorluklar ilk olarak sosyal medyada eğlence konusu olurken komiklik olarak ifade edilen bu tutum ve davranışlar zamanla yerini yaşlılara yönelmiş zorbalığa ve nefret söylemine bırakmıştır (bkz. İhlas Haber Ajansı [İHA], 2020; Memurlar.net, 2020a; Memurlar.net, 2020b).

Günümüzün en medeni toplumlarında bile yaşlılık, yaşlı olma, ihtiyarlık gibi kavramların genellikle olumsuz nitelik taşıdığı; yaşlıya ve yaşlılığa kalıp yargılarla bakıldığı bilinmektedir (Güven ve diğerleri,

2012). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından Covid-19 salgınının ilk dönemlerinde hayatını kaybedenlerin yüzde 95'inden fazlasının 60 yaş üzeri hastalar olduğu (akt. Gökırmaklı, 2020) bildirilirken 1 Nisan 2020'de Sağlık Bakanlığı tarafından da Türkiye'de Covid-19 nedeniyle hayatını kaybedenlerin yüzde 80'inin 60 yaş üstü olduğunu ifade edilmiştir (Haberler.com, 2020). Dünyada ve ülkemizde Covid-19 virüsünün ortaya çıktığı ilk dönemlerde virüsle mücadelede yapılan 'yaşlı' vurgusu hastalığı yaşlıların bulaştırdığı, tehlikeli oldukları, hastalığın kaynağının yaşlılar olduğu gibi bir algının oluşmasına neden olarak bir grup genç ve yetişkin tarafından yaşlı bireylerin kötülük, nefret ve zorbalığın nesnesi haline gelmesine ve damgalanmasına zemin hazırlamıştır (bkz. İHA, 2020; Memurlar.net, 2020a).

Değişen ve dönüşen günümüz dünyasında değer yargılarımızın da değişime uğraması kaçınılmazdır. Yaşlılara yönelik ayrımcı tutum ve davranışların toplumun her kesimi tarafından uygulandığı görülse de daha çok gençlerin güçsüzlük, işe yaramazlık, hastalık ve ölümle ilgili korkularının bir dışı vurumu olarak yapıldığı görülmektedir (Buz, 2015; Vefikuluçay, 2008). Özellikle popüler kültürün etkisiyle birlikte sosyal medyada kendini gösterme, fenomen olma çılgınlığı günümüz gençlerinde yaşamın gerçekliğinin soyutlanmasına yol açmaktadır. Yaşlılığın ve ölümün kendilerine uzak olduğunu düşünen genç nüfusun yaşlılara yönelik ayrımcı tutum geliştirmesinin ve zorba davranışlarının temelinde bu parametrelerin etkisi kaçınılmazdır (Kaya, 2020). Sokağa çıkma kısıtlaması, yaşlı kırılğanlığını tanıyan iyi niyetli ve bilimsel bir adım olarak uygulanmıştır. Ancak sokakta karşılaştıkları her canlıyı sosyal medyanın malzemesi olarak gören kimselerin görünür olmak için etikten uzak bir şekilde bu kısıtlamayı adeta yaşlı avcılığına ve dijital eğlencelerine malzeme yapmaya çevirdiği görülmüştür (bkz. İHA, 2020; Memurlar.net, 2020a). Elbette bu süreçte ayrımcı tutumlar ve zorba davranışlar toplumun tamamında görülmemiştir. Sosyal medya aracılığıyla yaşlılara yönelik uygulanan olumsuz tutum ve davranışlara karşı tepkiler de meydana gelmiştir. Devlet yetkililerinin sessiz kalmayıp konuya müdahil olmasıyla yaşlılara onur kırıcı muamelede bulunanlara çeşitli yaptırımlar uygulanmıştır (bkz. İHA, 2020; Memurlar.net, 2020b). Halihazırda ceza geçici bir yöntem olup esas mesele popüler kültürün meydana getirdiği dijitalleşme furysı karşısında yaşlılara yönelik bakış açısını değiştirebilmektir.

Covid-19 Pandemisi Sürecinde Yaşlıların Psiko-Sosyal Durumu

Enfeksiyon salgınları bireylerin ve toplumların psiko-sosyal manada derin sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Salgın dönemlerinde insanlar hasta olma ve ölüm korkusu, çaresizlik, kaygı, endişe, panik ve damgalanma gibi durumları yaşayabilmektedir (Hall ve Chapman, 1995). Covid-19 salgınının da bireylerin panik bozukluk, anksiyete ve depresyon gibi psikolojik sorunlarla karşı karşıya kalmasına neden olması muhtemeldir (Qui ve diğerleri, 2020; Torun, 2020; Wang ve diğerleri, 2020).

Covid-19 sürecinde yaşlılara yönelik sokağa çıkma kısıtlaması uygulamasıyla virüsün yayılması ve virüs kaynaklı ölüm oranının azaltılması hedeflenmiştir. Covid-19 ile mücadelede büyük ölçüde katkısı bulunan bu uygulamanın zaman geçtikçe yaşlıların ruh sağlığına, işlevselliğe ve beden sağlığına

olumsuz etkilerinin olması muhtemeldir (Courtin ve Knapp, 2017). Yılmaz ve Akyazıcı (2020)'nın aktardığı *Yaşlı Yetişkinlerde Sosyal İzolasyon ve Yalnızlık: Sağlık Sistemi İçin Fırsatlar* raporuna göre dünyada yaşlıların büyük bir oranı (%43) kendini yalnız hissetmektedir. Kendini yalnız hisseden bu grubun oldukça sıkı bir sosyal izolasyon sürecinde fiziksel ve ruhsal olarak endişe verici sorunlar yaşaması ön görülebilen bir durumdur. Covid-19'un artan yaş ile birlikte hem fizyolojik etkileri kişilerde tedirginliğe yol açarken hem de yaşadıkları sosyal ve psikolojik baskılar kaygı ve depresif belirtilerin artmasına neden olabilmektedir (Gökırmaklı, 2020; Torun, 2020).

Sağlıksız bilgiler ve virüse dayalı panik bu süreçte bireylerin psikolojisini olumsuz yönde etkileyen faktörlerdendir (Ofıaz, 2020). Covid-19 kaynaklı ölüm haberlerinin sürekli 'yaşlı' vurgusuyla verilmesi, bireylerin en temel güdülerinden olan yaşama güdüsünü tehdit etmektedir. Bu nedenle yaşlı bireyler psiko-sosyal manada daha kırılgan bir duruma gelmektedir. Yaşlı bireylere Covid-19 salgını karşısında çok savunmasız olduklarının ifade edilmesi yaşlıların kaygı ve stres düzeylerini daha da artırabilmekte ve ölüm korkusu yaşamalarına neden olabilmektedir. Hasta ve bakıma muhtaç gibi kavramlarla özdeşleştirilen yaşlı bireyler çaresizlik, güçsüzlük, işe yaramazlık, yalnızlık, umutsuzluk, isteksizlik gibi olumsuz duyguların neticesinde halihazırda ruhsal manada derin sorunlar yaşayabilmekte iken sokağa çıkma kısıtlaması ve evde izolasyon uygulamaları yaşlıların yalnızlık ve işe yaramıyor olma gibi duygularını daha da artırabilmektedir (Tekin-Kaya ve Örsal, 2018; Torun, 2020). Bu manada süreç ile mücadelede yaşlılara yönelik korunma önlemleri almak, onların bireysel beceri düzeyini yükseltmek, kaygılarını azaltmak ve kendilerini yalnız hissetmemelerini sağlamak son derece önemlidir.

Daha önce de bahsedildiği üzere sosyal medyada yaşlılara yönelik rencide edici ve damgalayıcı söylemlerin yayılmasıyla sanki yaşlılar virüsü yayıyormuş gibi bir algı oluşmuştur. Ayrıca eğlence ve popülerite uğruna insanlar adeta yaşlı avına çıkmıştır. Yaşlılara yönelik sorgulayıcı ve suçlayıcı tarzda sorular sorulması hem yaşlıların yasağa karşı dışarıda olmalarının suçluluk duygusunu hem de kendilerini virüsün kaynağı gibi hissetmelerine ve yaşlıların yoğun bir suçluluk duygusuna karşın öfke duygusu yaşayıp, dışlanmışlık duygusu yaşamalarına neden olabilmektedir (Kırna, 2020). Sosyal izolasyon sürecinde ise bu duygularla baş etmek oldukça zor olup süreç bireylerin yalnızlık ve depresyon gibi duyguları yaşamasıyla sonuçlanabilir (Gökırmaklı, 2020).

Gelir adaletsizliği, yoksulluğu gideremeyen sosyal güvenlik sistemi, yetersiz emekli maaşları gibi faktörlerden dolayı yaşlı nüfusun karşılaştığı en büyük sorunlardan biri de yoksulluktur. Aktif çalışma dönemine göre azalan gelir ve buna bağlı olarak meydana gelen yoksulluk durumu yaşlı nüfusun yoksulluktan etkilenen en önemli risk gruplarından biri olmasına neden olmaktadır (Karadeniz ve Öztepe, 2013). Bu bağlamda 65 yaş üzeri vatandaşlar için uygulanan sokağa çıkma kısıtlaması evsiz yaşlılar, emekli maaşıyla geçinemediği veya sosyal güvencesi olmadığı için 65 yaşın üzerinde olmasına karşın çalışmak zorunda olanların da sosyoekonomik yönden sorunlar yaşamasına sebebiyet vermektedir (Tokyay, 2020).

Covid-19 süreci ile yaşlılara yönelik ihmal de göz önüne çıkmıştır. Bugün dünyanın birçok ülkesinde yaşlı bireylerin adeta ölüme terk edildiği, huzurevi ve bakım merkezlerinin Covid-19 salgınına karşı yeterince korunamadığı görülmektedir. Bu durum “Huzurevleri Tanrının insafına kaldı”, “Avrupa'daki huzurevleri alarm veriyor”, “Yaşlı bakım evlerindeki hastaların ölmelerine göz yumuldu”, “Avrupa’da Huzurevi Dramı” gibi başlıklarla basına da yansımıştır (Anadolu Ajansı [AA], 2020; Gazete Duvar, 2020; Kıbrıs Postası, 2020; Milliyet.com, 2020; Özalp, 2020). Öte yandan Dünya Sağlık Örgütü Türkiye Temsilcisi Dr. Irshad Ali Shaikh, tarafından Türkiye’nin huzurevleri ve bakım kuruluşlarında almış olduğu tedbirlerin ve uygulamaların dünyaya örnek teşkil ettiği, Türkiye’nin yaşlılara yönelik uygulamalarının bir yayın haline getirilerek yayımlanacağı ifade edilmiştir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [AÇSHB], 2020). Ülkemizin Covid-19 salgını sürecinde gerçekleştirdiği yaşlılara yönelik uygulama ve politikalar bir model olarak dünya genelinde bir paradigma değişimine sebep olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda Dünya Sağlık Örgütü yetkililerinin yaptıkları açıklamalar doğrultusunda yaşlı refahı anlayışında Türkiye’nin yaşlılara yönelik sosyal politika ve uygulamalarına, bu politika ve uygulamaların covid-19 sürecine yansımalarına bakmakta yarar var.

Türkiye’nin Yaşlılara Yönelik Uygulamalarının Covid-19 Sürecine Yansımaları

Günümüzde gelişen sağlık hizmetleri, hijyen koşulları, sosyo-ekonomik düzey ve teknoloji ile birlikte artan konfor vb. nedenlerle insan ömrü uzamış, yaşlı nüfus oranı genel nüfus içerisinde gözle görülür bir artış göstermiştir. Dünya nüfusunun hızla yaşlanması, yaşlıların karşılaştığı sorunları daha görünür kılmıştır. Herkesin bildiği gibi yaşlılık, pek çok sorunun kaçınılmaz olarak yaşandığı bir süreçtir. Sağlık sorunları, psikolojik sorunlar, çalışma hayatından dışlanma-emeklilik, sosyal dışlanma ve yalnızlık sorunu, barınma sorunları, ölüm kaygısı, yaşlı ihmal ve istismarı ile yaşlı ayrımcılığı bu sorunlardan birkaçıdır (Temiz ve Öztürk, 2019). Nitekim yaşlılık olgusunun bireysel bir sorun olmanın ötesinde toplumun sorunu olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bundan dolayı sosyal devlet olmanın bir gereği olarak devletler geliştirmiş oldukları sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamaları ile yaşlıların yaşlanma döneminde karşılaşılabilecekleri sorunları en aza indirmeye çalışmaktadır. Sosyal politikalar, toplumsal sorunların çözümü noktasında sosyal hizmet uygulamalarının verimliliğini ve etkililiğini göz önünde bulundurarak grupların demokrasi ve insan hakları çerçevesinde yaşam koşullarının iyileştirilmesiyle sosyal esenliğe kavuşmasını öngörür (Şeker ve Kurt, 2018).

Sosyal devlet olmanın bir gereği olarak yaşlılara yönelik politika, uygulama ve bakım hizmetleri ülkemizde tek bir hizmet modeli yerine hizmet çeşitliliği sağlanarak alternatif bakım modelleri sosyokültürel ve bölgesel özellikler de göz önünde bulundurularak yaşlıların talep ve ihtiyaçları doğrultusunda ve gerektiğinde birkaçı bir arada verilecek şekilde sağlanmaktadır. Bu çerçevede öncelik sırasına göre; yaşlılığa ve emekliliğe hazırlık, hayat boyu öğrenme, aktif ve sağlıklı yaşlanma, yaşlı dostu kentler vb. uyum ve dayanışma programları ve etkinliklerine katılımları için danışma/yönlendirme ve psikososyal destek hizmetlerini içeren koruyucu, önleyici yaşlılığa hazırlık ve destek hizmetleri; doktor, hemşire hizmeti, medikal ve ilaç desteği gibi evde sağlık hizmetleri; bakım, refakat/personel,

ücret gibi evde bakım/destek hizmetleri; danışma ve dayanışma hizmetleri; gündüz bakım hizmetleri; yaşlılara yönelik konut uygulamaları, yaşlı yaşam evleri; huzurevi, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi gibi kısa veya uzun süreli kurum bakımı hizmet modelleri uygulanmaya çalışılmaktadır (Karakuş, 2018). Kurum bakımı hizmet modelleri ele alındığında bugün ülkemizde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı 426 Huzurevi ve Yaşlı Rehabilitasyon Merkezinde toplam 27.500 yaşlıya bakım ve sağlık hizmeti sunulmaktadır. Covid-19 salgın sürecinde diğer ülkelerle karşılaştırıldığında ülkemizdeki yaşlı hastalara tahsis edilen yatak ve ventilatör (suni solunum cihazı) sayısı dünya ortalamasının üzerindedir. Bu bağlamda bütünleşmiş sağlık ve bakım hizmeti uygulamalarının, yaşlıların süreçten en az zararla çıkmasını sağladığı düşünülmektedir (AÇSHB, 2020).

Ülkemizde vaka görülmeden önce Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 7 Ocak 2020 tarihinde Covid-19 ile ilgili ilk resmi yazıyı tüm İl Müdürlüklerine gönderilerek önleyici tedbirlerin alınması sağlanmıştır. İlk vakanın görülmesiyle birlikte tüm İl Müdürlüklerinde, süreçle hızlı ve etkin bir şekilde mücadele edebilmek adına 'Takip ve İzleme Birimi' oluşturulmuş, periyodik toplantılarla süreç çok yakından izlenmiştir. Kuruluşlara yeni kabul ve kuruluş dışına çıkışı yasaklayarak bulaş durumu önlenmiş, olası risklere karşı kuruluşlarda 'izolasyon odaları' ve huzurevlerinden bağımsız olarak 'izolasyon kuruluşları' oluşturulmuştur. Semptomları olan veya şüpheli kişilerin vakit kaybetmeksizin hastaneye sevkı yapılarak tedavileri gerçekleştirilmiş, 14 günlük karantina süresinin ardından taburcu olduklarında yeniden huzurevine alınmayarak bu kişilere izolasyon kuruluşlarında hizmet verilmiştir. Diğer ülkelerden farklı olarak vakit kaybetmeksizin erken tedavi başlatılmış ve tedavinin hastanede gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. 26 Mart itibarıyla sabit vardiya sistemine geçilmiş, tüm personele tarama testleri uygulanmış bu sayede riskin en aza indirilmesi sağlanmıştır (AÇSHB, 2020).

Covid-19 sürecinde 65 yaş ve üzeri bireyler için uygulamaya konan sokağa çıkma kısıtlaması, kurum bakımı dışında kalan ve kimsesi olmayan yaşlılarda da temel ihtiyaçların karşılanamaması durumunu meydana getirmiştir. Bu manada yaşlı bireylerin sürece yönelik kaygılarını ve temel ihtiyaçlarını karşılamak adına ülkemiz bir refleks göstererek sokağa çıkma kısıtlaması olan 65 yaş ve üzeri vatandaşların alışveriş, temizlik ve sağlık kontrolü gibi ihtiyaçlarını karşılamak için yurt genelindeki tüm il ve ilçelerde Vefa Sosyal Destek Grupları oluşturmuştur (Sözcü, 2020). Vefa Sosyal Destek Grubu görevlileri, adresleri tespit edilen kısıtlamadan dolayı evinden çıkmayan, kimsesi olmayan yaşlı vatandaşların evlerine tek tek giderek talepleri doğrultusunda ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır (Hürriyet, 2020). 7/24 hizmet anlayışı ile faaliyet gösteren Vefa Sosyal Destek Gruplarının şimdiye kadar ki (23 Mayıs 2020) performansına baktığımızda 65 yaş ve üzeri vatandaşların 112, 155 ve 156 hatlarından yapmış oldukları toplam 6.669.837 hizmet talebinin 6.240.309'unu yerine getirildikleri görülmüştür (Haber Türk, 2020). Hizmet odaklı Vefa Sosyal Destek uygulaması kısıtlama altındaki vatandaşların hizmetlere erişimi ve temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında faydalı olduğu görülmüştür.

Sonuç ve Değerlendirme

İnsanlık din, dil, ırk, cinsiyet, ten rengi ve etnisite fark etmeksizin Covid-19 salgınıyla mücadele etmektedir. Bireysel, toplumsal ve çevresel tedbirler ile virüsün yayılım hızı düşürülmeye ve kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle Covid-19 salgını ile mücadelede de birçok alanda çeşitli önlemler alınmaktadır. İnsan hayatını her alanda etkileyen bu önlemlerin, sıkı izolasyon uygulamalarının, çeşitli kısıtlamaların birçok sorunu beraberinde getirecek olması yadsınamaz bir gerçektir. Şüphesiz salgın sürecinde bu sorunlardan en çok etkilenen grup risk grubu olarak ifade edilen yaşlılar olmuştur.

Yaşlı ayrımcılığı ve zorbalık halihazırda tüm toplumlarda var olan bir gerçektir. Covid-19 salgını sürecinde hem “yaşlı” vurgusunun meydana getirmiş olduğu “yaşlılar riskli değil tehlikeli” algısı hem de toplumda salgın süreci öncesinde de var olan yaşlılık algısı bu durumun daha çok görünür hale gelmesine neden olmuştur. Çeşitli sosyal medya kanallarıyla yayınlanan görüntülerde yaşlılar maske taktırmaya zorlama, başına kolonya dökme, ceza ile korkutma, üzerlerine balık ağı ve su balonu atma gibi davranışlarla popüler kültürün gösteri malzemesi haline getirilmiştir. Sosyal medyada yaşlıları hedef alan rencide edici davranışlar bir eğlence tarzı olarak görülmüş bu durum yaşlılara yönelik zorbalığa dönüşmüştür. Unutulmamalıdır ki şu an uygulanan yaşlılara yönelik kısıtlamalar yaşlıların virüsün kaynağı olduğu için değil, virüsün yıkıcı etkilerinden onları korumak içindir.

Yaşlı bireylerin salgın sürecine yönelik kaygı ve panik durumlarının azaltılması için kısıtlamaların amacının, onları korumak olduğunun belirtilmesi, evlerimizin dışarıdan daha güvenli olduğu ve virüsün yıkıcı etkilerinden korunmak için en etkili yolun evlerimizde kalmamız olduğu bilgisini vermek önemlidir. Bu süreçte yaşlı bireyleri korumak için onlarla aramıza fiziksel bir mesafe koymalıyız ancak genç ve yetişkin bireylerden beklenen bunu duygusal bir mesafeye dönüştürmemeleridir. Yaşlı bireyleri ayrımcı ve nefret söylemlerinde bulunarak yalnızlığa sürüklemek yerine onlara bu süreçten sosyal ve psikolojik manada en az zararla çıkmaları için yardımcı olunmalıdır. Düzenli aralıklarla sağlık durumları kontrol edilmeli, önlemlerin önemini kavrayabilmeleri için yeterli ve doğru iletişim kurulmalıdır. İhtiyaçlarının olması halinde dışarı çıkmak yerine sosyal destek sistemlerinden gerekli yardımı alabileceği ve bunun tüm toplumun sağlığı için çok önemli olduğu hatırlatılmalıdır. Tek başına kalan yaşlılara veya ihtiyaçlarını giderecek bir yakını bulunmayan yaşlılara yardım sağlamak adına kurulmuş olan Vefa Sosyal Destek Grubu hakkında bilgilendirilme yapılmalıdır. Bunları yapmak için bilinçli ve Covid-19 farkındalığı olan her bireyin sorumluluğu olmalıdır.

Bu süreçte onlarla duygusal temasımızı artırmalıyız ve ilgi göstermeliyiz. Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerine göre yaşlı bireylerin mutluluk kaynağının %71,4’i aileleri, %13,7’si çocukları, %4,9’u torunları ve %4,7’si eşleridir (TÜİK, 2020). Buna göre yaşlılar en önemli sosyal destek kaynağı olarak ailesini, çocuklarını ve torunlarını görmektedirler. Onların endişe ve kaygılarını azaltmak için

fiziksel bir ziyaret yerine pozitif konuları içeren telefon görüşmeleri yapmalıyız. Görüntülü arama da yalnızlık hissinin giderilmesi için iyi bir sosyal destek yöntemidir.

Pandemi sürecinde dikkat edilmesi gereken bir diğer konu da salgına odaklanılarak yaşlıların salgın dışında kalan sorunları ile ilgili bakım ve tedavilerinin aksatılmamasıdır. Yaşlı bireyler açısından evde izolasyon süresince iyilik halinin bir bütün olarak ele alınması önemlidir. Bu süreçte yaşlıların hastane enfeksiyonundan korkması sağlık sorunları yaşadıklarında sağlık merkezlerine gitmemesine ve bu duruma bağlı olarak acilen alması gereken bakım ve tedavinin gecikmesine neden olabilir. Yaşlıların hayatında önemli bir gündem olan fiziksel sağlık sorunlarının artması izolasyonun psikolojik yükünün daha da ağırlaşması anlamına da gelmektedir. Çünkü yaşlı bireyin ruhsal durumu fiziksel sağlık ve işlevselliğinden doğrudan etkilenmektedir.

“Duyguların, düşünceleri, düşüncelerin davranışları belirleyen temel etkenler olduğu düşünüldüğünde, toplumdaki genç bireylerin yaşlılara yönelik davranışlarının olumlu olma olasılığını arttıran en önemli olgular, olumlu duygular ve tutumlar olacaktır. Çünkü yaşamda, insanlarla kurulan dostluklar ve kavgaların temelinde tutumlar vardır” (Dökmen, 2005). Güzel, teşvik edici, olumlu, huzur verici doğru düşünceler, konuşma ve davranışlar bağışıklığı en azından antioksidanlar, vitaminler, mineraller ve fiziksel aktiviteler kadar güçlendirmektedir (Aslan, 2020). Bireylerin pandemi sürecinde ve sonrasında psiko-sosyal iyilik halinin fizyolojik iyilik halini etkilememesi beklenmemelidir. Bu nedenle yaşlı bireylerin içinde bulunduğumuz süreçten en az zararla çıkmaları için bütüncül bakış açısı önemlidir. Bu noktada sosyal hizmet uygulayıcılarına büyük sorumluluk düşmektedir. Ayrıca Türkiye’deki bölgesel farklılıklar ve kültürel yapı dikkate alındığında illerde salgına karşı ihdas edilen kurullarda yaşlıların ve diğer kırılgan grupların şartlarını anlayıp daha nitelikli uygulanabilir kararların üretilmesi ve olası risklerin önüne geçilebilmesi için özellikle sosyal hizmet uzmanı, psikolog, sosyolog gibi toplum ve ruh sağlığı uzmanları da bulundurulmalı, kararlarda bu uzmanların görüşleri de dikkate alınmalıdır.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından kurum bakımındaki yaşlı bireylerin salgından etkilenmelerini önlemeye ilişkin uygulamaların yanı sıra sürecin daha kolay atlatılması için salgın öncesi rutin çalışmaların yanında salgın nedeniyle başlattığı kimi sosyal hizmetler de uygulamaya koyulmuştur. Bunlardan en öne çıkanı Vefa Sosyal Destek Gruplarıdır. Vefa Sosyal Destek Grupları ile maddi ihtiyaçları karşılanan yaşlı bireylerin maddi ihtiyaçlarının yanı sıra psiko-sosyal ihtiyaçlarının da telafi edilmesi gereklidir. Yaşlılığın getirdiği yalnızlık ve ölüm korkusu sohbet, manevi destek gibi rehabilite edici yöntemlerle karşılanmalıdır. Bu konuda Vefa Sosyal Destek Grubu içerisinde yer alan ruh sağlığı profesyonelleri daha aktif rol alabilirler.

Kaynakça

65 Yaş ve Üstü ile Kronik Rahatsızlığı Olanlara Sokağa Çıkma Yasağı Genelgesi. (2020). Erişim tarihi: 1 Mayıs 2020, <https://www.icisleri.gov.tr/65-yas-ve-ustu-ile-kronik-rahatsizligi-olanlara-sokaga-cikma-yasagi-genelgesi>

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [AÇSHB]. (2020, 3 Mayıs). “DSÖ: Türkiye Huzurevleri ve Bakım Kuruluşlarında Alınan Önlemlerle Dünyaya Örnek Oluyor”. Erişim tarihi: 14 Mayıs 2020,

- <https://ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/haberler/dso-turkiye-huzurevleri-ve-bakim-kuruluslarinda-alinan-onlemlerle-dunyaya-ornek-oluyor/>
- Anadolu Ajansı [AA]. (2020). “Avrupa’daki huzurevleri yeni tip koronavirüs salgınında alarm veriyor”. Erişim tarihi: 14 Mayıs 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/koronavirus/avrupa-daki-huzurevleri-yeni-tip-koronavirus-salgininda-alarm-veriyor/1789113>
- Aslan, R. (2020). “Tarihten günümüze epidemiler, pandemiler ve Covid-19”. *Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 8 (85), 35-41.
- Butler, R.N. (1969). “Age-ism: another form of bigotry”. *The Gerontologist*, 9, 243–266.
- Buz, S. (2015). “Yaşlı bireylere yönelik yaş ayrımcılığı”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53), 268-278.
- Courtin, E. ve Knapp, M. (2017). “Social isolation, loneliness and health in old age: a scoping review”. *Health and Social Care in the Community*, 25(3), 799-812.
- Çayır, K. (2012). “Yaşlılık / yaşa dayalı ayrımcılık”. *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. Çayır, K. Ayan-Ceyhan, M. (Ed.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çilingiroğlu, N. ve Demirel, S. (2004). “Yaşlılık ve yaşlı ayrımcılığı”. *Turkish Journal of Geriatrics*, 7(4), 225-230.
- Çobanoğlu, N. (2020). “Bireysel, profesyonel, toplumsal, bilimsel ve siyasal etiği yeniden sorgulatan Covid-19 pandemisi”. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 25 (1), 36-42.
- Dökmen, Ü. (2005). *İletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Erdur-Baker, Ö. ve Kavşut, F. (2007). “Akran zorbalığının yeni yüzü: siber zorbalık”. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
- Eser, H.B. ve Uygur, M.R. (2019). “Suriyeli Göçmenlere Yönelik Tutumların Bütünleşik Tehdit ve Sosyal Mesafe Kuramları Doğrultusunda İncelenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği”. *Liberal Düşünce Dergisi*, 24(95), 131-162.
- Gazete Duvar. (2020). “Fransız vekil: Yaşlı bakım evlerindeki hastaların ölmelerine göz yumduk”. Erişim tarihi: 14 Mayıs 2020, <https://www.gazeteduvar.com.tr/dunya/2020/04/12/fransiz-vekil-yasli-bakim-evlerindeki-hastalarin-olmelerine-goz-yumduk/>
- Göçer, Ş. (2012). “Hacılar ilçe merkezinde yaşlılarla yaşayan bireylerin yaşlılık ve yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının belirlenmesi”. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Gökırmaklı, I. (2020). “Yaşlılara karşı nefret dili revaçta, çünkü yaşlanmaktan korkuyoruz”. Erişim tarihi: 02 Mayıs 2020, <https://journio.com.tr/koronavirus-yasli-lar-ayrimcilik>
- Güven, Ş. D., Muz, G. U. ve Ertürk, N. E. (2012). “Üniversite öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları ve bu tutumların bazı değişkenlerle ilişkisi”. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15, 99-105.
- Haber Türk. (2020). “Bir iyilik hareketi olan Vefa Sosyal Destek Grubu nedir?”. Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2020, <https://www.haberturk.com/bir-iyilik-hareketi-olan-vefa-sosyal-destek-grubu-nedir-2688786>
- Haberler.com. (2020). “Bakan koca: Kovid-19 nedeniyle hayatını kaybedenlerin yaklaşık yüzde 80'i 60 yaş üstü”. Erişim tarihi: 01 Mayıs 2020, <https://www.haberler.com/tekrar-bakan-koca-kovid-19-nedeniyle-hayatini-13078328-haberi/>
- Hall, R.C.W. ve Chapman, M.J. (2008). “The 1995 Kikwit Ebola outbreak: Lessons hospitals and physicians can apply to future viral epidemics”. *Gen. Hosp. Psychiatry*, 30, 446–452.
- Hürriyet. (2020). “Vefa Sosyal Destek Grubu nedir? Vefa Sosyal Destek Grubu başvurusu nasıl yapılır, iletişim numaraları kaç?”. Erişim tarihi: 14 Mayıs 2020, <https://www.hurriyet.com.tr/galeri-vefa-sosyal-destek-grubu-nedir-vefa-sosyal-destek-grubu-basvurusu-nasil-yapilir-iletisim-numaralari-kac-41494185/3>
- İhlas Haber Ajansı [İHA]. (2020). “Yaşlı kadını videoya çeken ve hakaret eden 2 kişi gözaltına alındı” Erişim tarihi: 2 Mayıs 2020, <https://www.ihb.com.tr/haber-yasli-kadini-videoya-cek-en-ve-hakaret-eden-2-kisi-gozaltina-alindi-834804/>
- Karadeniz, O. ve Öztepe, N.D. (2013). “Türkiye’de yaşlı yoksulluğu”. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3, 77-102.

- Karakuş, B. (2018). “Türkiye’de yaşlılara yönelik hizmetler, kurumsal yaşlı bakımı ve kurumsal yaşlı bakımında illerin durumu”. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Karcıoğlu, Ö. (2020). “What is Coronaviruses, and how can we protect ourselves?”. *Phnx Med Journal*, 2(1):66-71.
- Kaya, M. (2020). “Koronavirüs salgınında yaşlılar nasıl hedef haline geldi?”. *Seta Perspektif Dergisi*, 271, 1-4.
- Kayacan, G. (2017). “Modern toplumlarda yaşlılık, ölüm algısı ve yaşçılık” *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (15), 15-29.
- Kıbrıs Postası. (2020). “Rum basını: Huzurevleri Tanrının insafına kaldı”. Erişim tarihi: 14 Mayıs 2020, https://www.kibrispostasi.com/c58-GUNEY_KIBRIS/n320453-rum-basini-huzurevleri-tanrının-insafına-kaldi
- Kırna, M. (2020). “Korona virüsün yaşlılara psikolojik etkilerine dikkat”. Erişim tarihi: 5 Mayıs 2020, <https://www.vanpostasigazetesi.com/saglik/korona-virusun-yasli-lara-psikolojik-etkilerine-dikkat-h145792.html>
- McGuire, S. L., Klein, D. A., ve Chen, S.-L. (2008). “Ageism revisited: A study measuring ageism in East Tennessee, USA”. *Nursing & Health Sciences*, 10(1), 11–16.
- Memurlar.net. (2020a). “Yaşlılara bir saygısızlık daha... Başına kolonya döktüler”. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2020, <https://www.memurlar.net/haber/894509/yasli-lara-bir-saygisizlik-daha-basina-kolonya-doktuler.html>
- Memurlar.net. (2020b). “Yaşlı adamı sosyal medyada rencide eden kişi yakalandı”. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2020, <https://www.memurlar.net/haber/894447/>
- Milliyet.com. (2020). “Korkunç gerçek ortaya çıktı! Yaşlılar ölüme terk edilmiş”. Erişim tarihi: 14 Mayıs 2020, <https://www.milliyet.com.tr/galeri/korkunc-gercek-ortaya-cikti-yasli-lar-olume-terk-edilmis-6191974>
- Oflaz, F. (2020). “Covid-19 pandemisi ve yaşlılar”. Erişim tarihi: 1 Mayıs 2020, <https://korona.hasuder.org.tr/covid-19-pandemisi-ve-yasli-lar/>
- Oktuğ-Zengin, M. (2015). “Televizyonda yaşlı temsilleri ve yaşçılık” (1.baskı). İstanbul: Kriter Yayınları.
- Özalp, G. (2020). “Avrupa’nın huzurevi dramı”. Erişim tarihi: 14 Mayıs 2020, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/avrupanın-huzurevi-drami-41500248>
- Özdemir, Ö. ve Bilgili, N. (2014). “Sağlık hizmetlerinde yaşlı ayrımcılığı”. *Gülhane Tıp Dergisi*, 56 (2), 128-131.
- Palmore, E. B. (2004). “Research note: ageism in canada and the united states”. *Journal of Cross-Cultural Gerontology*, 19(1), 41-46.
- Palmore, E.B. (1999). “Ageism: negative and positive” (2.baskı). New York: Springer Publishing Company.
- Peker, A., Eroğlu, Y. ve Ada, Ş. (2012). “Ergenlerde siber zorbalığın ve mağduriyetin yordayıcılarının incelenmesi”. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 185-206.
- Qui, J., Shen, B., Zhao, M., Wang, Z., Xie, B. ve Xu, Y. (2020). “A nationwide survey of psychological distress among Chinese people in the COVID-19 epidemic: implications and policy recommendations”. *General Psychiatry*, 33,1-3.
- Sağlık Bakanlığı. (2020a). “Koronavirüs, alacağımız tedbirlerden güçlü değildir”. Erişim tarihi: 1 Mayıs 2020, <https://www.saglik.gov.tr/TR,64383/koronavirus-alacagimiz-tedbirlerden-guclu-degildir.html>
- Sağlık Bakanlığı. (2020b). “Covid-19 enfeksiyonunda kimler daha fazla risk altında?”. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2020, <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/covid19-kimler-risk-altinda>
- Sözcü. (2020). “Vefa Sosyal Destek Grubu numarası kaç? Vefa Sosyal Destek Grubu nedir?”. Erişim tarihi: 14 Mayıs 2020, <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/vefa-sosyal-destek-grubu-numarasi-kac-vefa-sosyal-destek-grubu-nedir-5725110/>
- Stephan, C. W., Stephan, W. G., Demitrakis, K. M., Yamada, A. M. ve Clason, D. L. (2000). “Women’s attitudes toward men: an integrated threat theory approach”. *Psychology of Women Quarterly*, 24, 63-75.
- Şeker, A. ve Kurt, G. (2018). “Bir sosyal politika alanı olarak yaşlılık ve sosyal hizmet uygulamaları” *Nüfusbilim Dergisi*, 40, 7-30.
- Tekin-Kaya, N. ve Örsal, Ö. (2018). “Sosyal bir sorun: yaşlı ayrımcılığı”. *Social Sciences Studies Journal*, 4 (16), 1350-1355.

- Temiz, S. (2019). “*Lise ve üniversite öğrencilerinde yaşlılara yönelik ayrımcılık ile empati düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*”. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Temiz, S. ve Öztürk, M. (2019). “Empatinin yaşlı ayrımcılığı üzerindeki etkisi: gençler üzerine bir araştırma”. *EKEV Akademi Dergisi*, 23(80), 483-498.
- Tokay, M. (2020). “65 yaş üstüne sokağa çıkma yasağı sonrası yaş ayrımcılığı; uzmanlar ne diyor?”. Erişim tarihi: 5 Mayıs 2020, <https://tr.euronews.com/2020/03/26/65-yas-ustu-sokaga-cikma-yasagi-yas-ayrimciligi-yasli-lar-uzmanlar-ne-diyor-koronavirus>
- Torun, F. (2020). “Covid-19 pandemisinin ruh sağlığı üzerine etkisi ve öneriler”. Erişim tarihi: 4 Mayıs 2020, <https://t24.com.tr/yazarlar/fuat-torun/covid-19-pandemisinin-ruh-sagligi-uzerine-etkisi-ve-oneriler,26113>
- Tufan, İ. (2002). “*Antik çağdan günümüze yaşlılık*” (1.baskı). İstanbul: Aykırı Yayınları.
- TÜİK, (2020). “*İstatistiklerle Yaşlılar-2019*”. 33712 Sayılı Haber Bülteni. Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2020, <http://www.tuik.gov.tr/>
- Vefikuluçay, D. (2008). “*Üniversitede öğrenim gören öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları*”. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C.S. ve Ho, R.C. (2020). “Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (Covid-19) epidemic among the general population in China”. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 1729, 1-25.
- World Health Organization [WHO]. (2020, 11 Mart). “*Who director-general's opening remarks at the media briefing on Covid-19*”. Erişim tarihi: 1 Mayıs 2020, <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>
- Yılmaz, B. ve Akyazıcı, E. (2020). “*Koronavirüs krizi ve sosyal izolasyon bizi nasıl etkiliyor?*”. Erişim tarihi: 5 Mayıs 2020, <https://yakiniiskiler.com/2020/03/14/koronavirus-bizi-nasil-etkiliyor/>

**OLAĞANÜSTÜ DURUMLARDA GELİŞTİRİLEN SOSYAL POLİTİKALARIN
DEZAVANTAJLI GRUPLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN SOSYAL HİZMET
PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ:
COVID-19 PANDEMİSİ TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

Hatice Büşra CAN¹

ÖZET

Doğuştan gelen veya kültürel faktörlere bağlı olarak toplumdaki var olan kaynaklardan yeterli ölçüde yararlanamayan, sosyal dışlanma ve marjinalleşme ile birlikte çeşitli risk faktörlerine açık olan sosyal gruplar savunmasız ve dezavantajlı grup olarak adlandırılmaktadır. Sosyal devlet anlayışı temelinde dezavantajlı grupların devlet tarafından desteklenme ve korunma hakları bulunmaktadır. Bu görev temelinde devlet, dezavantajlı grupların toplumsal hayata katılımlarının desteklenmesi için çeşitli sosyal hizmet uygulamaları yürütmek için sosyal politikalar düzenlemektedir. Ancak halihazırda oldukça yetersizlikleri bulunan dezavantajlı gruplara yönelik düzenlenen sosyal politikalar özellikle kriz süreçlerinde toplumun savunmasız bireylerini daha fazla etkilemektedir. Bu çalışmada ise Aralık 2019 ayında Çin, Wuhan eyaletinde ortaya çıkarak kısa bir sürede dünyaya hızla yayılan Koronavirüs (Covid-19) pandemisinin Türkiye'deki dezavantajlı gruplar üzerindeki etkilerine ve bu süreçte düzenlenen sosyal politikaların bu gruplar üzerindeki etkilerine yer verilmiştir. Türkiye'deki Covid-19 pandemisi süreci yaşlılar, kadınlar ve engelliler özelinde değerlendirildiğinde Türkiye'deki dezavantajlı gruplara kriz sürecinde yapılan sosyal düzenlemelerin yetersiz olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dezavantajlı gruplar, kadınlar, yaşlılar, engelliler, göçmenler, salgın hastalık

GİRİŞ

Fransızca' dan Türkçe' ye kazandırılmış olan dezavantaj kelimesi en basit tanımıyla TDK tarafından avantajlı olmama durumu olarak tanımlanmıştır. Dezavantajlı gruplar ise belirli özellikleri olan nüfus gruplarını vurgulayan bir tamlamadır. Literatürde dezavantajlı gruplar için farklı tanımlamalar bulunmaktadır. UNESCO tarafından dezavantajlı gruplar dil, din, etnik köken, cinsiyet, politik statü ve sosyo-ekonomik durum faktörleri nedeniyle toplumsal yaşama sosyo-ekonomik olarak entegre olma şansı daha az olan gruplar olarak tanımlanmıştır (UNESCO, 1998, s.10). Genel olarak kadınlar, yaşlılar, çocuklar, engelli bireyler, göçmenler, mülteciler ve azınlık grupları sosyoekonomik olarak marjinalleşmeyi en yüksek deneyimleme eğiliminde olup (Bardosh, Ryan, Ebi, Welburn, & Singer, 2017) dezavantajlı, hassas ve incinebilir gruplar olarak tanımlansalar da bu nüfus grupları ile sınırlı olmamak üzere genel nüfusa oranla daha fazla yoksulluk, sosyal dışlanma, ayrımcılık ve şiddet riski taşıyan kişi grupları da bu tanımlama içine alınmaktadır (European Institute for Gender Equality, 2020). Es ve Menteşe (2018) ise dezavantajlı grupları, içinde bulunduğu yoksunluk veya yoksulluk nedeni ile yaşadığı toplum veya topluluğun sosyo-ekonomik kaynaklarından yeterli ölçüde yararlanabilen veya hiç

¹ Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

yararlanamayan ve hususi olarak desteklenmeye ve korunmaya ihtiyaç duyan toplumsal gruplar şeklinde tanımlamıştır. Bir diğer tanımlamada ise dezavantajlı hassas gruplar, toplumsal hayattan dışlananlar; kısıtlı imkân ve fırsatlara sahip olanlar, fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik olarak olumsuz yaşam koşullarına sahip olanlar; önyargı ve ayrımcılığa maruz kalanlar olarak sıralanmıştır (Soner ve Aydın Avcı, 2019). Bazı kaynaklarda ise dezavantajlı grup tanımı; ırk, etnik grup, yoksulluk veya cinsiyet etmenlerine göre yapılan geleneksel tanımdan ziyade kendi kendine yeterlilikleri için gerekli araçlara erişimleri engellenen grup şeklinde yapılmaktadır. İnsanlar kendilerini, toplumun çoğunluğu tarafından faydalı bulunan araçlara erişimlerinin engellendiği ölçüde dezavantajlı olarak görürler. Bu araçlar arasında katılım, teşvik, sorumluluk, öz saygı, toplum desteği, sağlık, eğitim, bilgi, istihdam, sermaye ve duyarlı destek sistemleri bulunmaktadır (Mayer, 2003).

WHO (2020), dezavantajlı ve savunmasız grup olarak nitelendirdiği çocuklar, hamile kadınlar, yaşlılar, yetersiz beslenen insanlar ve hasta veya bağışıklığı zayıf olan insanların afetler, krizler ve felaketler karşısında genel nüfusa oranla daha savunmasız olduklarını ve acil durumlarla ilişkili meydana gelen hastalıklardan özellikle daha fazla etkilendiklerini belirtmiş ve yetersiz beslenme, evsizlik, yetersiz ve kötü barınma gibi sonuçları beraberinde getiren yoksulluğun kırılganlığa önemli bir katkıda bulunduğunu iddia etmiştir. Bu nedenle bu gruplar, değişen koşullar karşısında toplumun en savunmasız gruplarını oluştururlar (Bardosh, Ryan, Ebi, Welburn, & Singer, 2017). Dezavantajlı grup olarak tabir edilen toplumun hassas ve kırılgan gruplarının değişen koşullar karşısında erken uyarı ve önlem gibi sistemler ile sağlık hizmetlerine erişim eksiklikleri hassas grupları daha incinebilir hale getirmektedir (UN Women, 2020). Dolayısıyla halihazırda hassas olan incinebilir grupların, salgın hastalık, savaş, kriz, doğal afetler gibi olağanüstü durumlarda toplumdaki dezavantajları katlanarak artmakta ve toplumdaki çeşitli risklere karşı daha savunmasız hale gelmektedirler.

Covid-19 gibi küresel çaptaki bir krizde en yüksek risk teşkil eden gruplar şu şekilde sıralanabilir: kayıt dışı ekonomiye bağlı çalışanlar, sosyal hizmetlere ve politikalara sınırlı erişime sahip olanlar veya erişime sahip olmayanlar, uyum sağlama ve başa çıkma konusunda yetersiz kapasiteye sahip olanlar, teknolojiye sınırlı erişimi olan veya hiç erişimi bulunmayanlar (UN Women, 2020). Bu özellikteki gruplar incelendiğinde ise bu özelliklerin hali hazırda incinebilir grupların ortak özellikleri olduğu görülmektedir.

1. İleri Yetişkinler

Yaşa göre belirlenen yaşam evrelerinin sonuncusunu, yaşlılık-ileri yetişkinlik aşaması oluşturur. Bu yaşam evrelerinin sınıflandırılmasında ise ergenlik ve genç yetişkinliği ayırmak için kullanılan 18 yaş sınırı gibi yetişkinlik ve ileri yetişkinliği ayırmak için de 65 yaş sınırı kullanılır. İlk kez 1883 tarihinde Almanya'nın dünyadaki ilk modern sosyal güvenlik sistemi için belirlediği yaş kriteri olan 65 yaş (Sullivan ve Diğerleri, 1980; aktaran, Zastrow ve Kirst-Ashman, 2013) genellikle orta yaş diye adlandırılan yetişkinlik çağı ile yaşlılık olarak adlandırılan geç yetişkinliği birbirinden ayıran bir sınır

olarak konumlandırılır. Daha ilkel toplumlarda yaşlılık kronolojik yaştan ziyade fiziksel ve zihinsel kapasiteler ile ilişkilendirilir. Ancak günümüz modern toplumlarında kronolojik yaş ile ilişkilendirilen yaşam evreleri yaklaşımı yaşlılığın her bireyde farklı olarak gerçekleşen bireysel bir süreç olmasını ne yazıkki yansıtamamaktadır (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2013). Dolayısıyla günümüz modern toplumlarında her alanda yapılan düzenleme ve sosyal politikaların da kronolojik yaş ve yaşam evreleri ile bağlantılı olarak yapılandırılması söz konusudur.

2019 nüfus tahminlerine göre dünya nüfusunun yaklaşık %9,3'ünü oluşturan yaşlı nüfus (TÜİK, 2020), Koronavirüs pandemisinde etkilenen en büyük risk grubudur. Hem bulaş riskinin hem de mortalitenin dünya genelinde daha fazla olduğu ileri yaş grubu için ülkemizde ve dünyada ek tedbirlerin alınması gündeme gelmiştir. Bu ek tedbirler genellikle yaş sınırlamalı izolasyon ve karantina tedbirleri ile yaşlı bakım kuruluşlarında alınan ek tedbirleri ifade etmektedir.

2019 yılı Türkiye'nin yaşlı nüfusu 7.550.727 kişi olmakla birlikte yaşlı nüfusun genel nüfusa oranı ise %9,1'dir (TÜİK, 2020). Ortalama her 10 kişiden birinin ileri yetişkin olduğu ülkemizde pandemiye karşı özellikle yaşlı nüfusu kapsayan çeşitli sosyal politikalar geliştirilmiştir. Bunun en önemlilerinden biri ise yaş sınırlı sokağa çıkma kısıtlamalarıdır. Koronavirüs pandemisinde en riskli grup olan 65 yaş üstü ve kronik rahatsızlığı bulunan vatandaşların sokağa çıkmaları, 21.03.2020 tarihinden itibaren yasaklanmıştır. 65 yaş üstü vatandaşların sokağa çıkmamaları koşuluyla bu süreçteki temel ihtiyaçları öncelikle aile, komşu, akraba gibi sosyal destek sistemlerince eğer bu mümkün değilse polis, zabıta, jandarma ve sosyal vefa destek ekipleri ile karşılanmaya çalışılmıştır.

İleri yetişkinlerdeki yüksek orandaki bulaş ve mortaliteye neden olan Covid-19 pandemisine karşı toplum sağlığını korumak amacıyla alınan önlemler ve yapılan çalışmalar kapsamındaki sosyal politikalar, ileri yetişkinler açısından birtakım olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. 65 yaş üstü bireyler için Covid-19 sürecinde yapılan en önemli düzenlenmelerden birisi olan ev izolasyonu sürecinin ise ileri yetişkinler açısından bir takım olumsuz yönleri bulunmaktadır. 2018 yılı verilerine göre iş gücüne katılım oranları %12,5 (TÜİK, 2020) olan 65 yaş üstü bireylerin, sokağa çıkma kısıtlamaları ile birlikte çalışma yaşamları sekteye uğramıştır. Özellikle 2018 yılı yaşlı nüfus istihdam sektörel dağılımı incelendiğinde yaşlı nüfusun %65,5'inin tarım sektöründe aktif olarak çalıştığı görülmektedir. Tarıma dayalı üretim yapan 65 yaş üstü bireyler için sokağa çıkma kısıtlamaları yetiştirdikleri ürünleri ile ilgilenememeleri nedeni ile yıllık emeklerinin ve kazançlarının zarara uğraması anlamına gelmektedir. Tarıma dayalı üretimin yaygın olduğu bazı illerde valilik kararı ile birlikte tarım ile uğraşan çiftçiler için yasak esnetilmiştir veya köylerdeki jandarma veya halk tarafından tarım arazileri ile ilgilenilmiştir ancak ulusal düzeyde herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Yine yaşlı nüfusun istihdam ettiği sektörlerde tarımdan sonraki en büyük oranları oluşturan %27,3'ünün hizmet, %4,7'sinin sanayi, %2,5'inin ise inşaat sektörlerinde (TÜİK, 2020) çalışan 65 yaş üstü bireyler için devlet tarafından herhangi bir ek düzenleme yapılmamıştır.

2018 yılı genel nüfusta %21,8 olan yoksulluk oranı yaşlı nüfusta %16,4'tür (TÜİK, 2020). Dolayısıyla ekonomik olarak genel nüfusa oranla daha fazla yoksulluk ve düşük ekonomik koşullara sahip olan yaşlı nüfusun pandemi sürecinde ekonomik koşullarının devlet tarafından korunması ve desteklenmesi gerekmektedir. Özellikle pandemi sonrası ekonomik küçülme, kriz ve kıtlığa yapılan vurguların yanı sıra yaşlı nüfusun ekonomik istikrarsızlığa karşı olan kırılganlığı nedeni ile desteklenmesi gerekmektedir ancak yapılan düzenlemeler arasında yaşlı nüfusun ekonomik koşullarını korumaya yönelik herhangi bir sosyal politikaya şimdiye kadar yer verilmemiştir.

65 yaş üstü sokağa çıkma kısıtlamalarının, 20 yaş altı bireylere verilen sokağa çıkma yasağı ve 31 ilde belirli günlerde uygulanan sokağa çıkma yasakları ile birleşmesi ile birlikte yaşlı bireylere bakım veren kişilerin (bakım personelleri, ev çalışanları, aile büyüklerinin bakımlarına destek olan aile üyeleri vb.) de bu bireylere ulaşmaları engellenmiş ve yaşlı bireylerin bu tür bakımlarının veya desteklerinin aksamasına sebebiyet vermiştir. Bu durum, yaşlı bireylerin özellikle bakım hizmetleri yönünden çeşitli sorunlarla karşılaşmalarına neden olmuştur. Yine pandemi sürecinde yapılan düzenlemeler değerlendirildiğinde yalnız yaşayan ve evde çeşitli bakım hizmetleri sağlayan kişilerin destekleri ile yaşamını idame ettiren yaşlı bireylerin göz ardı edildiği görülmektedir.

Sokağa çıkma kısıtlamalarının neden olduğu bir diğer olumsuz durum ise, hali hazırda aktif çalışma ortamlarından uzaklaşmalarının yanı sıra kendi ihtiyaçlarını karşılamaları konusunda da başka bireylere bağımlı hale gelmelerinin yaşlı bireylerde yarattığı işlevsizlik duygusudur. Örneğin Etkinlik teorisi gibi ileri yetişkinlere yönelik ortaya konulan teoriler bireylerin fiziksel ve zihinsel olarak aktifliklerini yaşlanma sürecinde devam ettirmeleri halinde başarılı olarak yaşlanacaklarını ileri sürmektedir (Zastrow & Kirst-Ashman , 2013, s.322). Yani ileri yaştaki bireylerin toplumsal yaşamda aktif görevlerini ve işlevselliklerini devam ettirmeleri hem toplum hem de yaşlı bireylerin yaşam doyumuna erişmeleri açısından önemlidir. Toplumdaki sosyal statülerinin değerini bu sayede koruyan yaşlı bireylerin, topluma faydalı oldukları için kendilerine yönelik özsaygı ve öz bilinçlerinde de artış meydana gelecektir. Bu sayede mutlu ve yaşamla bütünleşik bir ileri yetişkinlik sürecini devam ettirebilecek olan ileri yaşlı bireylerin yaşamlarında aktif ve bağımsız olmaları sağlanabilecektir. Ancak özellikle pandemi döneminde ileri yetişkinlerin toplumsal yaşamdaki özerklikleri büyük oranda sekteye uğramış ve bu konuda devlet düzeyinde herhangi bir düzenleme ortaya konulmamıştır.

Özellikle günümüz teknoloji çağında teknoloji kullanımı ile de bireyler özerk ve bağımsız yaşamlarına devam edebilmektedirler. TÜİK 2019 hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırmasına göre Türkiye'de 65-74 yaş grubundaki internet kullanan birey oranı %19,8'dir (TÜİK, 2020). Örneğin Çin'de sosyal hizmet uzmanları tarafından yaşlı bireylerin internet kullanım oranlarını arttırmak konusunda çalışmalar yapılmış ve yaşlı bireylerin özellikle online alışveriş, aile ve sosyal çevre ile iletişim kurma ve online danışmanlık almaları sağlanmıştır (Wang ve Diğerleri, 2020). TÜİK 2019 yaşam memnuniyeti araştırmasına göre mutluluk kaynakları %71,4 aileleri, %13,7 çocukları, %4,9 torunları ve %4,7 eşleri olan yaşlı bireylerin (TÜİK, 2020), hem özerkliklerini koruma hem de sosyal çevreleri tarafında

desteklenmeleri konusunda oldukça etkili bir uygulama olabilecek olan bu tür yeni hizmet çalışmalarının ülkemiz koşulların da değerlendirilmesi önerilmektedir.

Koronavirüsün ülkemizde görülmesinin öncesi ve sonrasında özellikle ileri yetişkinler için yapılan sosyal mesafe ve izolasyon söylemlerinde yaşlı ayrımcılığını pekiştiren beyanlarda bulunulması, ileri yetişkinlik çağındaki bireylerin kronolojik yaşları nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmasına neden olmuştur. Yetkili merciler tarafından yapılan bu tür kuşaklararası ayrımcılığı pekiştiren söylemler toplumun geneline de yansarak toplumda ileri yetişkinler yönünde olumsuz kalıp yargıların pekişerek, yaşlıların sosyal dışlanmasına neden olan bakış açılarının benimsenmesine neden olmuştur. Örneğin sosyal medya platformlarından başlatılan #BoomerRemover gibi hashtagler ile ileri yetişkinlik ve yaşlanmanın küçümsenerek alaya alındığı memler trend olmaya başlamıştır (Sparks, 2020; aktaran, Brooke ve Jackson, 2020). Bu tür hashtaglerin altında yer alan tartışmalarda ise genel olarak toplumu üretkenlikle değerlendiren neo-liberal ve kapital anlayışların yer aldığı görülmektedir.

Yaşlıların toplum için üretken olmamaları nedeni ile topluma faydalarının bulunmadığı anlayışına dayanan bu neo-liberal söylemler sosyal devlet ve sosyal adalet gibi eşitlikçi kavramlara karşı çıkarak, Covid-19 pandemisi gibi kriz durumlarında, toplumlarda sınırlı olan kaynaklarının üretken nüfus üzerinde kullanılmasını önermektedir. Bu tür ayrımcı ve damgalayıcı ifadelerin ana temasında toplumsal üretimi kronolojik yaşa ve iş gücüne bağlayan modernist kapital sistemlerin anlayışı hâkim olmaktadır. Brooke ve Jackson (2020)'e göre bu anlayışlar ile yaşlıların işlevsiz, önemsiz ve değersiz olduğu, topluma katkı sağlamadıkları gerekçesi ile toplumdaki kaynaklardan yararlanmalarının doğru olmadığı anlayışı hakimdir. Bu tür olumsuz ve ayrımcı yaşlılık söylemleri ileri yetişkinlerin kendilerini topluma yük olduklarını hissetmelerine ve değersizlik duygularını içselleştirmelerine neden olur. Bu faktörler, mevcut sosyal kısıtlamalar, sosyal izolasyon, yalnızlık ve yalıtılmışlık ile birlikte düşünüldüğünde, yaşlı bireyleri psiko-sosyal yönden olumsuz etkileyerek çeşitli risklere karşı savunmasız hale getirmektedir. Bu nedenle bu tür yaşlı ayrımcılığına dair söylemler konusunda sosyal politikaların oluşturulması ve bu tür anlayışlarla mücadele de toplumsal farkındalığın artırılarak kuşaklararası ilişkinin güçlendirilmesi özellikle önemlidir. Ülkemizdeki yaşlı ayrımcılığı değerlendirildiğinde ise özellikle ABD ve AB ülkelerine kıyasla daha az düzeyde olduğu ancak algı ve anlayışların teknoloji ve küresellelikle birlikte yayılması ve trend haline gelmesi riski göz önüne alındığında Türkiye'deki yaşlı refahı alanındaki sosyal politikalara şimdiye kadar yer verilmemiş olan bu tür yaşlı ayrımcılığını önleyici çalışmalara da yer verilmesi gerekmektedir.

Pandemi sürecindeki riskli gruplardan olan ileri yetişkinler arasında en fazla risk teşkil eden grup ise kuruluş bakımı altındaki yaşlılardır. Kapalı ve toplu yaşam merkezlerinin Covid-19'un bulaş riskini arttırdığı hali hazırda bilinirken pandemi sürecinin en büyük risk gruplarından birini oluşturan yaşlıların kaldığı toplu bakım kuruluşları ise bu riski daha da arttırmaktadır. Bu konuda hem kuruluş bakımında olan bireylerin hem de kuruluşlarda görev yapan personelin sağlığını korumak amacıyla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından kademeli olarak çeşitli önlemler alınmıştır. Türkiye'de

bulunan 153 resmi, 242 özel huzurevi, 32 yaşlı yaşam evi ve 27 gündüz yaşlı yaşam merkezi olmak üzere toplamda 454 yaşlı bakım kuruluşunda yaşamını sürdüren 27.329 yaşlı birey (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020) temelinde yapılan düzenlemeler değerlendirildiğinde yapılan çalışmalar şu şekilde sıralanmaktadır:

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca alınan kararlara göre ilk olarak bakanlığa bağlı kuruluşlardan hizmet alan yaşlı, engelli ve kronik rahatsızlığı olan bireylerin zorunlu olmadıkça dışarı çıkmaları ile kuruluşlara yapılan tüm ziyaretler yapılacak ikinci bir açıklamaya kadar yasaklanmış; 19 Mart 2020’de AÇSHB tarafından yapılan açıklama ile huzurevlerinde alınan önlemlerin bir kademe yükseltildiği belirtilmiştir. Bu önlemler arasında Türkiye genelinde özel ve resmi tüm huzurevlerinde yaşlılara 6 saatte bir ateş ölçümü gibi Koronavirüs belirtilerinden olan semptomların saptanması için sağlık taraması yapılması, kuruluş dışından gelen personellerin sağlık taraması yapılarak kuruluşa alınması, herhangi bir semptom gösteren huzurevi personelinin sağlık izni almasında kolaylık sağlanması, huzurevi personeline koruyucu önleyici tedbirler hakkında hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi, huzurevindeki kuruluş dışı bağlantıları olan etkinliklerin iptal edilmesi ve kuruluşların sterilizasyon ve dezenfekte süreçlerine önem verilmesi gibi çalışmalar yer almaktadır. Yine bu süreçte 16.03.2020 tarihinden itibaren huzurevi ve yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde gündüz hizmetlerine ara verilmiş ve izinli olarak kurumlardan ayrılan bireylerin kuruluşa kabul edilmeyerek pandemi süreci bitimine kadar ailelerinin yanında kalmaları, 26.03.2020 tarihi itibari ile 7-10-15 günlük personel vardiya sistemin geçilmesi; buluntu, terk gibi acil vakaların kuruluşa kabul edilmeyerek başka binalarda bakım hizmetine alınması, riskli kuruluşlarda sosyal izolasyon odası ve sosyal izolasyon katı oluşturulması gibi önlemler alınması sağlanmıştır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kuruluşlarımıza Yönelik Koronavirüs Bilgilendirme Rehberi II, 2020).

Yapılan uygulamalar değerlendirildiğinde Türkiye’deki yaşlı bakım evleri ve huzurevleri genelinde pandemi sürecinin yürütülmesinde dünya ülkelerine göre iyi bir seyir izlendiği görülmektedir. Özellikle İngiltere, İspanya gibi Avrupa ülkelerine kıyasla yaşlı bakım kuruluşlarında herhangi bir zafiyet belirtisi gösterilmemiştir. Ancak genel kuruluş bakımı dışında yaşamını sürdüren ileri yaştaki bireyler için ise yapılan uygulamalar genellikle halk sağlığını korumaya yönelik temelde olmuştur. Toplumun dezavantajlı gruplarından birisi olan yaşlıların bu süreçteki ihtiyaçları nezdinde sosyal vefa destek ekipleri dışında herhangi bir özel düzenleme ya da uygulamaya yön verilmemiştir.

2. Kadınlar

Dezavantajlı grup üyelerinden birisi de şüphesiz ki kadınlardır. Tarih boyunca toplumların büyük çoğunluğunda, dinlerde ve kültürlerde kadınlar toplumsal sınırlamalar ile erkeklerden daha fazla karşılaşmış, erkeklere kıyasla toplumsal hayatta daha düşük onay ve statüye sahip olmuşlardır (Zastrow & Kirst-Ashman , 2013).

Toplumdaki savunmasız gruplar arasında yer alan kadınlar da tıpkı diğer savunmasız gruplar gibi Covid-19 pandemisi sürecinden olumsuz etkilenmişlerdir. Covid-19 toplumun genelini etkileyen bir pandemidir ancak toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirildiğinde kadınlar ve erkekler üzerindeki etkileri birbirinden farklı olabilmektedir. Kadın ve kız çocuklarına yönelik halihazırda mevcut olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin bu süreçte katlanarak arttığını ifade eden UNFPA (2020), “Salgın hastalık kadınları ve erkekleri farklı şekillerde etkiler” sözü ile pandemi dönemindeki toplumsal cinsiyet eşitliğine dikkat çekmiştir.

Pandemi döneminin en önemli uygulamalarından birisi olan ev izolasyonu önlemi, aile içinde geçirilen sürenin artmasını da beraberinde getirir. Özellikle aile içi şiddet risklerinin bulunduğu hanelerin toplumsal koruma sistemleri ile bağının kopmasına ve şiddete uğrama riskinin artmasına neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanan kadına yönelik şiddetin pandemi gibi kriz dönemlerinde, hanede artan stres ve gerilimler sonucu artma olasılığını önemli bir risk faktörü olarak inceleyen UNFPA (2020), özellikle ev izolasyonlarında kadınları ve kız çocuklarını koruyan sosyal sistemlerin zayıflayacağına dikkat çekmektedir.

Kadına yönelik şiddet ile mücadele ülkemizde 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında sağlanmaktadır. Bu yasaya göre şiddete uğrayan ve uğrama riski bulunan kadınlar ve şiddet mağduru/olma tehlikesi bulunan kadınların beraberindeki çocukları ve aile bireyleri ve tek taraflı ısrarlı takip mağdurlarının şiddetten korunmasına yönelik hizmetler yürütülmektedir (Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2012). Ayrıca 6284 sayılı kanunun 10. maddesinin 6. fıkrasına göre AÇSHB kararı ile hakkında barınma yeri sağlanmasına dair karar verilen kadınların AÇSHB ve AÇSHB’nin denetim ve gözetimindeki kuruluşlara yerleştirilmeleri belirtilmiştir (Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2012). Bu kapsamda Türkiye genelinde 145 kadın konuk evi bulunmakta olup, 3.482 kapasite ile hizmet sağlamaktadır. Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanununun (2012) 10/6 fıkrasına göre yine mevcut barınma yerlerinin yetersiz kalması durumunda ise 6284 sayılı kanun kapsamında korunan kişiler mülki amir, acil durumlarda kolluk veya AÇSHB’nin talebi ile kamuya kurum ve kuruluşlarına ait yurt, sosyal tesis veya diğer benzeri yerlerde geçici olarak korunmaya alınarak barındırılması güvence altına alınmıştır. Bu kapsamda ise 42 ilde 14 otel, 11 misafirhane, 15 kamu kuruluşu ve 5 yurt olmak üzere toplamda 45 sosyal tesis geçici barınma amacıyla ülke genelinde kullanılmaktadır. AÇSHB’nin 07.05.2020 tarihli haber bültenine göre ise bu geçici barınma birimlerinden 200 kadın ve çocuğun yararlandığı belirtilmiştir (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020).

Covid-19 pandemisi sürecinde ise AÇSHB tarafından (07.05.2020) Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri; Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM); Sosyal Hizmet Merkezleri ile kadın konukevlerinin iş birliği ile kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve kadınların korunmasına dair yürütülen çalışmaların, pandemi

sürecinde de yürütülmeye gerekli tedbir ve önlemler alınarak devam edildiği belirtilmiştir. Kadın konukevlerinde alınan tedbir ve önlemler ise kadınlar ve çocuklar için sağlık kontrollerinin yapılması, zorunluluk dışında kurumlara giriş ve çıkışların engellenmesi, kurumda yapılması planlanan toplu ve kurum dışı faaliyet ve etkinliklerin iptal edilmesi, kurumların dezenfekte edilmesi gibi çalışmalar ile pandemi sürecine yönelik tedbirler alındığı ifade edilmiştir. Ayrıca kuruluşa kolluk kuvvetleri aracılığıyla yeni kabul olarak gelen kadın ve çocukların kuruluşa kabul işlemleri yapılmadan sağlık kontrollerinin yapılmasının sağlandığı ve şüpheli durumlarda ilgili kişi ve kişilerin sağlık kuruluşlarına yönlendirildiği de yapılan açıklamalarda belirtilmiştir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020).

AÇSHB'nin web sitesinden yapılan açıklamalar değerlendirildiğinde günümüzün en önemli küresel, önlenemeyen sorunlarından birisi olan ve pandemi sürecinde özellikle artma riski bulunan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı kadına yönelik şiddetin önlenmesi veya bu kapsamda alınacak tedbirler hakkında herhangi bir başka açıklama ve bilgiye rastlanılmamıştır. Mor Çatı'nın yayınlamış olduğu Koronavirüs Salgını Süresince Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İzleme Raporu'nda ise pandemi sürecinde kadın konukevlerine can güvenliği tehlikesi bulunmayan kadınların alınmadığı belirtilerek, 6284 sayılı Kanun ve Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkındaki Yönetmelik uyarınca kadın konukevlerinde kalmak için başvuran kadınlar için can güvenliği tehlikesini beyan etmesini içeren herhangi bir kanıtın talep edilemeyeceği ibaresine aykırı olduğu ifade edilmiştir (Mor Çatı, 2020). Raporda değinilen bir diğer hususta ise kadın konukevine başvurma talebinde bulunan kadınlara, kolluk kuvvetleri tarafından, sağlık kontrolü yaptırması halinde kurumlara başvurularının yapılacağı şeklinde açıklamalarda bulundurulması ve yine kolluk kuvvetleri tarafından kadınların sağlık kontrolünü yaptıracığı herhangi bir sağlık kuruluşuna yönlendirilmediği iddialarına yer verilmiştir. Buna göre herhangi bir sağlık kuruluşlarına yönlendirmesi yapılmayan kadınlar sağlık testi yaptıramamakta ve kadın konuk evlerine de başvuruları alınmamaktadır (Mor Çatı, 2020). İddialarda yer alan içerik değerlendirildiğinde yapılan işlemlerin hem kadınların yaşam hakları temelindeki devlet tarafından korunma altına alınma haklarının hem de pandemi sürecinde sağlık haklarının ihlal edilmesini içermektedir. AÇSHB'nin konu hakkında herhangi bir açıklaması bulunmamakla birlikte iddiaların doğru olması halinde 6284 sayılı yasa ve insan hakları uyarınca kadınların ihtiyacı olan korunmanın sağlanması noktasında gerekli önlemlere aciliyetle yer verilmelidir.

Covid-19 pandemisi sürecinde kadınları etkileyen bir diğer olumsuz unsur ise kadınların çalışma yaşamında karşı karşıya kaldıkları zorluklardır. Pandemi süreci ile özellikle temizlik, bakım vb. gibi günü birlik işlerde çalışan kadınların çalışma hayatından kopmalarına ve ekonomik güvencelerini kaybetmelerine neden olmuştur. AÇSHB'nin yapmış olduğu düzenlemeler değerlendirildiğinde çeşitli alanlarda iş kaybına uğrayanlar ve ekonomik geliri olmayanlar için Kısa Çalışma Ödeneği veya Pandemi Sosyal Destek Programı kapsamında çeşitli sosyo-ekonomik destekler gündeme gelmiştir ancak kadınlar özelinde herhangi bir destek uygulamasına yer verilmemiştir.

Feminist iktisat çalışmalarına göre “bakım ekonomisi” (care economy) ve “bakım emeği” (caring labor) olarak adlandırılan kavramlar, kadınların ev içi ve ücretsiz emeğinin ele alındığı kavramlardır. Bu anlayışa göre kadınlar, ev içi ücretsiz işleri yerine getirmelerinin yanı sıra ev içinde çocuk, yaşlı, engelli, hasta bireylerin bakımını da ücretsiz olarak üstlenmektedirler (İlkkaracan, 2018). İstihdam alanındaki kadın-erkek eşitliğinin oluşmasının en önemli nedenlerinden birisi kadınlara yüklenen ev içi enformel bakım sorumluluğudur. Bakım sorumluluğu üstlenme; istihdama katılım oranları, çalışma günleri ve saatleri, çalışma şartları ve gelecek istihdama katılım olasılığı ve şartlarını etkilemektedir (Memiş & İzdeş, 2018). Bu temelde aktif çalışma yaşamında olan ve pandemi sürecinde aktif çalışma sürecine devam eden kadınlar için ise yaşanan en olumsuz gelişme okullar ve kreşlerde eğitime ara verilmesidir. Covid-19 pandemisine karşı alınan tedbirler kapsamında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı olan Özel Kreş, Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüpleri 16.03.2020 tarihinden itibaren tatil edilirken (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020), Milli Eğitim Bakanlığı tarafından alınan karar ile ilk ve orta dereceli okullarda ise 12.03.2020 tarihinden yapılacak bir sonraki açıklama tarihine kadar eğitime ara verilmiştir. Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde çalışma yaşamının yanı sıra çocuk bakımını da üstlenen kadınlar, özellikle kreşlerin kapanması veya çocuklara gündelik ücret karşılığı bakım vericilerin izolasyon nedeni ile bu görevlerini yerine getirememelerine bağlı olarak çocuk bakımı ile iş yaşamı arasında tercih yapmak zorunda bırakılmışlardır. Bu süreçte çocuk bakımı konusunda bazı kadınlar aile veya sosyal çevre desteğini kullanırken bazıları ise yıllık izin veya ücretsiz izin haklarını kullanmak zorunda bırakılmışlardır.

Çalışma yaşamında aktif olarak yer alan ancak pandemi sürecinde home-office çalışma düzenine geçen kadınlar bir taraftan işlerinin getirmiş olduğu görevleri yerine getirmeye çalışırken diğer taraftan ise yine ev içi işler ve evdeki çocuk, yaşlı ve engelli bireylerin bakım sorumluluklarını yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Özellikle okullar ve kreşlerde eğitime ara verilmesi ve online eğitimlerin çocukları meşgul tutma süresinin yetersiz olması kadınların evde çalışma verimliliklerini azaltan faktörlerdendir. Bu kapsamda ise kreşlerin tatil edilmesi sonrasında okul öncesi eğitim alanında hiçbir online eğitim veya boş vakit değerlendirme çalışmasına yer verilmemesi özellikle çocuk bakımından sorumlu tutulan kadınların ücretsiz ev içi iş yükünü arttıran etmenlerdendir.

Özetle pandemi sürecinin kadınlar üzerindeki etkisi değerlendirildiğinde, sosyal devlet tarafından kadınlara yönelik yapılan çalışmaların yalnızca AÇSHB’nin bağlı kadın konukevlerinde alınan ve fazla yeterli olmayan önlemlerden ibaret olduğu görülmektedir. Buradan hareketle pandemi sürecinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kalan kadınlar için yeterli düzenlemelerin yapılmamasının sonucunda toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kalıp yargılar toplum içinde derinleşmektedir. Dolayısıyla kadınlar pandemi sürecinde, toplumsal cinsiyet kalıp rollerinin getirdiği toplumsal eşitsizlikler ve baskılarla daha fazla yüzleşmek zorunda kalmaktadırlar.

3. Engelliler

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanuna göre engelli “fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” şeklinde tanımlanırken, engellilik ise “bireyin engelliliğini ve engellilikten kaynaklanan özel gereksinimlerini, uluslararası yöntemleri temel alarak belirleyen derecelendirmeler, sınıflandırmalar ve tanılamalar” olarak tanımlanmıştır (Engelliler Hakkında Kanun, 2005). Engellilik kavramı, görme engeli, konuşma engeli, işitme engeli, ortopedik engel, zihinsel engel, süregen hastalıklar, duygusal-sosyal ve ruhsal sorunlar olmak üzere birçok farklı türde karşımıza çıkabilmektedir.

Engellilik alanında yapılan sosyal politikalar ve düzenlenmelerin ise temel amacı 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun temelinde şu şekilde açıklanmıştır: “Temel hak ve özgürlüklerden faydalanmasını teşvik ve temin ederek ve doğuştan sahip oldukları onura saygıyı güçlendirerek toplumsal hayata diğer bireylerle eşit koşullarda tam ve etkin katılımlarının sağlanması ve engelliliği önleyici tedbirlerin alınması için gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlamaktır.” (Engelliler Hakkında Kanun, 2005). Özellikle pandemi gibi küresel bir kriz sürecinde ise yine savunmasız gruplar arasında yer alan engelliler temelinde gerekli düzenlemelerin yapılması ilgili bakanlıklarca yapılması engellilerin toplumsal hayatın dışında kalmamaları açısından önemlidir.

Pandemi sürecinde engellilik alanında devlet tarafından yapılan düzenlemeler değerlendirildiğinde ise özellikle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kuruluşlarımıza Yönelik Koronavirüs Bilgilendirme Rehberi II’ de belirtilen önlemler dışında, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından şu çalışmaların yapıldığı görülmektedir:

- AÇSHB’nin verilerine göre Türkiye’de engelli evde bakım yardımından 521.000 kişi, engelli aylığından faydalanan ise 720 bin kişi için nakdi aylık yardımlar ile evde bakım yardımlarının devamlılığı için belirli sürelerde yenilenmesi gereken sağlık raporlarının 18.03.2020 bakanlık kararı ile mayıs ayının sonuna kadar geçerliliğinin uzatılması sağlanmıştır (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020).
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından “Koronavirüs Riskine Karşı Uymamız Gereken 14 Kural” videosu işaret dilinde yayınlanarak bakanlığın web sayfası ve sosyal medya hesaplarında yayınlanmıştır.
- 2020 Erişilebilirlik Yılı Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kapsamında, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından, 10-16 Mayıs Engelliler Haftası kapsamında yaptığı farkındalık çalışması kapsamında EBA üzerinden yayınlanmak üzere Türk İşaret Diline Giriş dersini 10-16 Mayıs haftasında hafta içi 5 gün yayınlama kararı alındı. Yayımlanan videoların ilkökul, ortaokul ve lise düzeyindeki öğrenciler ve öğretmenler için hazırlanan videonun yayınlanma amacı bakanlık tarafından eğitim çağındaki çocuklara işaret dilini

tanıtmak ve engelliler haftası kapsamında farkındalık yaratmak olduğu belirtilmiştir. Hazırlanan Türk İşaret Diline Giriş videolarında temel bilgiler ve kısa günlük kullanım diyalogları yer almaktadır.

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığından 17.03.2020 tarihinde yapılan açıklama ile kronik rahatsızlığı nedeniyle sağlık raporuna bağlı olarak ilaç ve tıbbi malzeme hizmetlerinden faydalanan bireyler için 01.03.2020 tarihi itibarı ile bitmiş veya bu tarihten sonra bitecek olan raporlarının bir sonraki açıklama tarihine kadar geçerli sayılması, kronik rahatsızlığı bulunan kişilerin herhangi bir yeni sağlık raporu almadan eski raporları ile ilaç ve tıbbi malzeme hizmetlerinden faydalanması sağlanmıştır (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020).

Yukarıda belirtilen önlem ve tedbirler dışında özellikle AÇSHB tarafından herhangi bir ek düzenleme yapılmamış olması savunmasız gruplar arasında olan engellilerin pandemi döneminde toplum içinde görünürlüklerini ve toplumsal katılımlarını sınırlandırmıştır.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı EBA TV kapsamında yayınlanan müfredat derslerinin işaret diline çevrilmesi ve işitme engelli öğrenciler için erişilebilir hale getirilmesi konusunda proje yürütmekte olduğunu duyurmuştur (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020) ancak covid-19 pandemisi nedeni ile okulların tatil edilerek uzaktan eğitime geçiş sürecinin üzerinden geçen yaklaşık 2 aylık süreçte engelli veya özel ihtiyaç sahibi öğrencilerin eğitimi için hala çalışmaların tamamlanmamış olması ise Engelliler Hakkında Kanun (2005)'ün 15. maddesinde yer alan engellilerin eğitim hakkı “Hiçbir gerekçeyle engellilerin eğitim alması engellenemez. Engelliler, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, yaşadıkları çevrede bütünleştirilmiş ortamlarda, eşitlik temelinde, hayat boyu eğitim imkânından ayrımcılık yapılmaksızın yararlandırılır.” maddesi ile çalışmaktadır. Özellikle engelli ve özel ihtiyaç sahibi çocukların eğitimlerinde devamlılık sağlanması gelişimleri için oldukça önemli iken pandemi sürecinde sekteye uğramıştır.

Yine pandemi sürecinde süregelen hastalığı bulunan kişilerin tedaviye erişimleri noktasında hastanelere erişimleri noktasında çeşitli engeller ile karşılaşmalarına neden olmuştur. Özellikle yüksek bulaş riskine sahip olan süregelen hastalık sahiplerinin birçoğu tedavisine ara vermek zorunda kalmış veya büyük endişe ve kaygılar ile tedavisine devam etmek zorunda kalmıştır. Süregelen hastalık sahipleri için de yine yeterli düzenlemenin yapılmadığı görülmektedir.

Dolayısıyla pandemi sürecinde geliştirilen sosyal politikalar değerlendirildiğinde dezavantajlı gruplardan birisi olan engelli bireyler içinde yeterli düzenlemelere yer verilmediği, genel nüfusa yönelik temellendirilen sosyal politikaların engelli bireyleri ihmal ettiği görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Pandemi ve salgın hastalıklar insanlık tarihinden bu yana bölgesel veya küresel çapta dünyayı ve insanları olumsuz olarak etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Salgın hastalık ve pandemilerde birinci öncelik olarak kamu sağlığının korunması ele alınmış ve ne yazık ki nüfusun çoğunluğunun

yaşam koşulları öncelik olarak alınarak hassas ve incinebilir gruplara yönelik çalışmalar çoğunlukla göz ardı edilmiş veya bu çalışmalara kaynak sağlanamamıştır. Tarihsel süreçte birçok can ve mal kaybı, göç, savaş ve ekonomik istikararsızlıklara da sebebiyet veren salgın hastalıklar gerek doğal yöntemlerle gerekse çeşitli medikal korunma yöntemleri ile her zaman kontrol altına alınmıştır. Yani kısaca dünya tarihinde travmatik kayıplara neden olan tüm salgın hastalık ve pandemilerin hepsi kontrol altına alınarak önlenmiştir. Ancak salgın hastalıkların kontrol altına alınması genellikle sağlık yönünden sağlanırken toplumsal boyuttaki yaraları ve travmaları, uzun yıllar insan yaşamını etkilemeye devam etmiştir. Yani salgın hastalıklar tarih boyunca sağlık alanında daima kontrol altına alınırken özellikle kadın, çocuk, yaşlı, engelli, göçmen vb. diğer azınlık grupları gibi incinebilir ve hassas gruplara yönelik kriz ve pandemi dönemlerindeki özellikle toplumda artan ihmal ve istismar, sosyal dışlanma, ayrımcılık, eşitsizlik, kaynaklara erişememe gibi olumsuz yaşam olayları günümüzde hala önlenememiş boyutlarda hayatlarımızı etkilemeye devam etmektedir. Örneğin, Van Der Gaag (2018), hassas gruplardan birisi olan kadınlara yönelik şiddeti hiç bitmeyen bir salgın hastalık olarak nitelendirmiştir.

Covid-19 Pandemisi baş edilmesi gereken küresel bir krizdir. Roberts ve Yeager (2009, s.2) tarafından kriz, “birey tarafından zararlı, tehditkâr ya da yoğun ölçüde üzücü olarak algılanan ve süregelen baş edebilme metotları ile çözilemeyen, stresli ya da travmatik olay ya da olaylar dizisine öznel bir tepki” olarak tanımlanmıştır (Teater, 2015). Aralık 2019 tarihinde Çin’de başlayarak kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alan salgın hastalık ile mücadele kapsamında Türkiye’de ve dünyada çeşitli önlemler ve tedbirler alınmıştır. Bu kapsamda temel insan hakları değerlerinden olan kişinin yaşam ve sağlık hakkının korunması için uygulanacak sosyal politika, düzenleme ve çalışmalarda kriz yönetiminin planlı bir şekilde uygulanarak halk sağlığının korunması ve pandeminin yayılmasının kontrol altına alınması ise en öncelikli yapılması gereken uygulamalardandır. Pandeminin yayılma sürecinde devletlerin öncelikli görevi kendi vatandaşlarını korumak ve ulusal-küresel halk sağlığını tehlikeye atacak ihmallerinden veya uygulamalarından kaçınmaktır. Koronavirüs ile mücadele noktasında alınan tedbirlerde genellikle öncelikli amaç pandeminin yayılmasını önleyerek halk sağlığını korumaktır. Bu anlamda ülkelerdeki genel nüfusları kapsayan büyük ölçekli tedbirler ve önlemler kapsamında politikalar geliştirilmiştir. Kriz ile baş etmek için kısa sürede alınan büyük kapsamlı tedbirler, halk üzerinde de birtakım mağduriyetlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ancak şüphesiz ki alınan önlemler kapsamında geliştirilen sosyal politikaların zaten hâlihazırda kırılgan ve hassas olan toplumun incinebilir dezavantajlı kesiminin üzerindeki olumsuz etkisi ise yine toplumun geneline oranla daha fazla olmaktadır.

Özellikle ülkemizde Covid-19 sürecinde düzenlenen sosyal politikalar değerlendirildiğinde genelleştirilmiş bir halk algısı temelinde düzenlendikleri ve özellikle toplumdaki dezavantajlı ve savunmasız grupların ihmal edildiği görülmektedir. Bu nedenle halk sağlığının korunması için pandemi sürecinde yapılan sosyal politikalar, kamu ve özel yaşam düzenlemeleri, haklar, sorumluklar ve önerilerin, toplumun tüm kesimlerini kapsayıcı şekilde düzenlenmesi toplumun savunmasız gruplarının

psikolojik, sosyal ve ekonomik açıdan her türlü riskten korunması için çalışmalar yapılması gerekmektedir. Toplum tabanlı çalışmalar yürütülürken, toplum bilimleri; dezavantajlı gruplara yönelik yapılan düzenlemelerde ise özellikle bu alanlarda çalışmalar yürüten toplum bilimleri çalışanları, sivil toplum kuruluşları ve savunmasız gruba dahil olan nüfusun sosyal içirme ile sürece dahil edilmesi, yapılan çalışmaların iş birliği içinde yürütülmesi önemlidir. Ancak ülkemizde maalesef pandemi sürecinde sosyal bilimler danışmanlığı temelinde şekillenen sosyal politika ve düzenlemelerden bahsetmek mümkün değildir.

Kamu sağlığını korumak için yapılan her türlü düzenleme, mevzuat ve projenin halka iletilmesi için halka hitap eden iletişim kanalları kullanılarak toplumun hepsini hedef alacak şekilde duyurulması gerekmektedir. Özellikle dezavantajlı grupların erişim kolaylığı için yayınlanan mesajların farklı dillerde (toplumdaki azınlık ve etnik nüfusların dillerinde ve işaret dili destekli) toplumdaki tüm iletişim kaynakları kullanılarak (televizyon, radyo, internet siteleri, sosyal medya, yazılı medya vb.) kullanılması önemlidir. Ülkemizde ise toplum içindeki tüm nüfus gruplarını kapsayacak şekilde halk bilgilendirilmelerinin sunulması yetersiz düzeyde olmakla birlikte özellikle pandemi gibi bir kriz döneminde toplumda oluşabilecek olan spekülasyon fikirlerin yayılmasını önleyecek herhangi bir önlemler de rastlanılmamıştır. Özellikle medya kanalları aracılığı ile yapılan pandemi sürecine yönelik açıklamaların ve düzenlemelerin bir araya getirildiği herhangi bir belge veya iletişim kanalı bulunmamaktadır. Bakanlıklar tarafından yapılan düzenlemeler ve hizmetler konusundaki içerikler genellikle amorf bir düzende erişime sunulmakta ve dezavantajlı gruplar ve toplumun bu tür içeriklere ulaşılabilirliği güçleşmektedir.

Ev izolasyonu sürecinde; kadına, çocuğa, yaşlıya, engelliye ve LGBTQİ topluluğuna mensup bireylere yönelik şiddet, ihmal ve istismarın artması, mağdur ve failin aynı evde olması nedeniyle gizli kalması ve önlenememesi gibi toplumsal sorunlara yol açması konusunda sivil toplumda yoğun endişeler bulunmaktadır. Bu kapsamda dezavantajlı bireylerin ihmal, istismar ve aile içi şiddetten korunması konusunda herhangi bir ek tedbir ve düzenlenmenin olmaması bu gruplara yönelik riski arttırmaktadır. Ortaya çıkabilecek yeni istismar ve ihmaller konusunda sosyal devletin olabildiğince hızlı bir şekilde aksiyon alması gerekmektedir.

Özellikle toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda aile dostu çalışma ortamları yaratma konusunda düzenlemeler yapılarak, çalışan ebeveynlerin iş yükümlülüğünün yanı sıra okul ortamından uzak çocuklarına da bakım sağlamaları düzenlenmelidir. Çocukların okul ortamında geçirdikleri sürenin ev izolasyonunda denkliği uzaktan eğitim süreçleri ile sağlanarak home-office veya normal mesai çalışma düzeninde olan ebeveynlerin çocuk bakımına ayırdıkları süre azaltılmalıdır. Evde çalışma düzeninde çalışan bireyler için ise çalışma saatleri ve iş yükü konusunda yasal sınırlamalar konularak çalışma haklarının güvenceye alınması ve çocuk desteği vb. gibi destekler sunulması gerekmektedir.

Sosyal hizmet perspektifinden pandemi süreci değerlendirildiğinde ise; sosyal hizmetin temel değerlerinden hizmet ilkesi prensibince pandemi gibi kriz süreçleri sosyal hizmet uzmanlarının yoğun olarak hizmet sağlaması gereken dönemlerdir. Hem toplumun dezavantajlı kesimlerinin bu kriz sürecinden olabildiğince daha az etkilenmesi hem de yeni mağduriyetlerin oluşmasının önüne geçilmesi gerekmektedir. Özellikle toplum bilimlerinin bu gibi pandemi süreçlerinde toplum tabanlı yapılan uygulamalarının toplum yapısına rehber olması, yapılan politikaların toplumla uyum halinde olmasını sağlayacağı için son derece önemlidir.

Yine sosyal hizmetin pandemi sürecinde halihazırda hizmet sağlanan dezavantajlı gruplar ile pandemi nedeniyle mağduriyet yaşayarak toplumun dezavantajlı grubuna dahil olan kesiminin ihtiyaçlarının belirlenmesi ve karşılanması konusunda çalışmalarda bulunması; devletin ve ilgili bakanlıkların da bu çalışmalar için sosyal hizmet uzmanlarına ekonomik ve idari olarak destek olması gerekmektedir.

Sosyal adalet ve kişilerin yaşam hakları değerlendirildiğinde, sosyal devlet temelinde vatandaşların ekonomi ve sağlık açısından her türlü risk faktörüne karşı korunması ve herkese eşit hizmet sağlanması gerekmektedir. Özellikle salgın hastalıklar sürecinde sosyal adalet prensibi gereğince toplumun salgın hastalıktan korunması için; sağlık uygulamalarından, sağlığı korumaya yönelik uygulanan karantinalardan ve karantina sürecinde temel gereksinimlerinin karşılanmasından toplumdaki her vatandaşın dil, din, ırk, sosyo-ekonomik durum gözetilmeksizin ücretsiz yararlanması ve toplumdaki bireylerin insan değerine yakışır koşullarda pandemi sürecinden hiç zarar almayarak veya en az zararla atlatabilmeleri gerekmektedir.

Pandemi sürecinde ekonomik kaygıların toplum sağlığının önünde tutulması ve devlet ile toplumun sahip olduğu kaynakların adil bir biçimde toplumla paylaşılması gerekmektedir. Pandemi sürecinde toplumda yer alan dezavantajlı kesimlerin yaygın risk faktörlerinden korunması ve bu kapsamda ihtiyaçlarının hızlı bir şekilde karşılanmasına yönelik yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Yeni mağduriyetlerin hızlı bir şekilde tanımlanması için bilimsel yöntemlerin kullanılması ve toplum bilimlerinin değerlendirmelerinden faydalanılması ile bu oluşan yeni mağduriyetlerin ortadan kaldırılması için sosyal politikaların geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Eğitim ve sağlık gibi temel alanlar olmak üzere her alanda fırsat eşitliğinin sağlanması; işsizliğin ve yoksulluğun önlenmesi, ileri yaş dönemindeki bireyler, özel ihtiyaç sahibi çocuk ve bireylerin her türlü ayrımcılığa maruz kalmaması; ev içi işlerin yanı sıra çocuk, yaşlı ve engelli bireylerin bakımlarını da üstlenen kadınların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına maruz kalmamaları için düzenlenecek sosyal politikaların hızlı bir biçimde hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Pandemi sürecinde toplumun doğru ve güvenilir bilgi kaynağına ulaşması için ulusal ve uluslararası kapsamda devletlerin doğru veri ve bilgileri paylaşması, topluma karşı şeffaflığın korunması da oldukça önemlidir. Özellikle bilgilendirme çalışmalarında toplumda yaşayan tüm insanlara yönelik olarak yapılması ve doğru iletişim kanallarının kullanılmasına dikkat edilmelidir.

Bireyin onuru ve değeri temelinde ise yine bireylerin ve toplumun sağlığının korunması amacıyla toplum ve birey kıstasında izolasyon ve karantina tedbirleri açısından belirli kısıtlamalar yapılabilir. Ancak bu sınırlamaların yapılmasında bireyin sağlık ve ekonomik güvence gibi çeşitli temel gereksinimlerinin karşılanması sağlanarak, ulusal ve küresel kapsamda salgın hastalıklarla mücadelede ekonomik kaygılardan ziyade birey ve toplumun değeri temelinde sağlık kaygılarının önde tutularak, sosyal politika ve düzenlemelere yön verilmesi sağlanmalıdır.

Sınırlamalar ve yasaklar konusundaki bir diğer nokta bireylerin self determinasyon değerlerinin göz ardı edilmesi kavramıdır. Burada önemli olan husus toplum ve birey sağlığını korumak olduğunda sosyal adalet ilkesi temelinde insanların en az zararı görme ya da hiç zarar görmeme haklarını korumak önemlidir. Fakat bu sınırlamaların uygulanmasında bireylerin sınırlamalara uymaları konusunda baskı ve zor kullanma gibi yöntemlerin bireyin onurunu ve değerini zedelemesi ve etik ilkelere aykırı olması nedeni ile başvurulması gerekmektedir. Burada temel olan kişilerin sınırlamalara uymaları konusunda bireylerin temel ihtiyaçlarının güvence altına alınarak toplumun yapısına uygun bir şekilde sınırlamaların gerekli olduğu konusunda toplum tabanlı bilinç artırma ve farkındalık çalışmalarının yapılmasıdır. Sınırlamaların takip ve izlem çalışmalarında özel hayatın gizliliği ve kişi mahremiyetinin korunması, olağanüstü bir zamanda devletin elinde olan gücün baskı, sansür ve özel hayatın ihlali olarak kullanılmaması temeldir. Devletin önleme gücünü kullanarak kriz sürecinde ortaya çıkan ayrımcılık, eşitsizlik ve toplumsal baskıları da çeşitli toplumsal farkındalık çalışmaları ve eğitimleri ile ortadan kaldırması veya azaltması gerekmektedir.

Sonuç olarak pandemi gibi kriz süreçlerinde toplumun bütününe kapsayan insan hakları, sosyal adalet ve sosyal devlet temelinde sosyal politikaların düzenlenmesi, özellikle toplumun dezavantajlı kesimlerinin her türlü ihtiyaçlarının göz önüne alınarak hızlı, yerinde ve adil düzenlemelerin yapılmalıdır. Çince tehlike ve fırsat kelimelerinin birleşiminden oluşan kriz sürecinin, toplumdaki yetersiz düzenlenmelerin ortaya çıkmasına vesile olan bir fırsat olarak düşünülmesi ve sosyal devlet ilkesi temelinde toplumdaki tüm kesimleri kapsayan bütüncül sosyal politikaların oluşturulması için gerekli adımların atılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020, Mart 17). *T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/haberler/bakan-selcuk-kronik-hastaligi-bulunan-sigortalilarimizin-saglik-raporlari-ve-receteleri-ikinci-bir-duyuraya-kadar-gecerli-sayilacak/> adresinden alındı.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı . (2020, Mart 18). *T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı* . <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/haberler/bakan-selcuk-evde-bakim-yardimindan-ve-engelli-ayliklarindan-yararlanan-engellilerin-raporlari-mayis-ayi-sonuna-kadar-gecerli-kabul-edilecek/> adresinden alındı.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020, Mart 14). *Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/haberler/bakan-selcuk-81-ilde-yeni-tip-koronavirus-ile-mucadelede-mevcut-tedbirlerimizin-sahadaki-etkinligini-daha-da-artirmak-icin-yeni-tedbirlerimizin-de-yer-aldigi-genelgemizi-gonderdik/> adresinden alındı

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020, Mart 13). *T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/haberler/bakan-selcuk-bakanligimiz-tarafindan-acilis-izni-verilen-ozel-kres-gunduz-bakimevleri-ile-ozel-cocuk-kulupleri-16-mart-tan-itibaren-bir-sonraki-aciklamamiza-kadar-tatil-edilmistir/> adresinden alındı.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020, Mart 17). *T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/haberler/bakanligimizdan-isaret-dilinde-korona-virus-uyarilari/> adresinden alındı.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020, Mart 19). *T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/haberler/bakan-selcuk-huzurevlerinde-alinan-yeni-tip-koronavirus-tedbirleri-bir-kademe-daha-yukseltildi/> adresinden alındı.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020, Ocak 7). *T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/haberler/2020-engelli-ve-yasli-bakiminda-kalite-yili-olacak/> adresinden alındı.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020, Mayıs 9). *T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/haberler/bakanligimizdan-engelliler-haftasi-nda-ogrencilere-turk-isaret-diline-giris-dersi/> adresinden alındı.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kuruluşlarımıza Yönelik Koronavirüs Bilgilendirme Rehberi II. (2020). Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/42278/bilgilendirme-rehberi2.pdf> adresinden alındı
- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. (2012, Mart 20). *Resmi Gazete*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm> adresinden alındı
- Bardosh, K., Ryan, S., Ebi, K., Welburn, S., & Singer, B. (2017, Aralık 11). Addressing Vulnerability, Building Resilience: Community-Based Adaptation to Vector-Borne Diseases in the Context of Global Change. *Infectious Diseases of Poverty*(6). <https://idpjournals.biomedcentral.com/articles/10.1186/s40249-017-0375-2#change-histor> adresinden alındı.
- Brooke, J., & Jackson, D. (2020). *Older People and COVID-19: Isolation, Risk and Ageism*. doi: 10.1111/jocn.15274.
- Engelliler Hakkında Kanun. (2005). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf> adresinden alındı.
- Es, M., & Menteşe, B. (2018). Yerel Yönetimlerde Dezavantajlı Gruplara Yönelik Uygulanan Sosyal Politikalar: Şanlıurfa. *Emek ve Toplum*. doi: 10.31199/hakisderg.403146.
- European Institute for Gender Equality. (2020). *European Institute for Gender Equality*. <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1083> adresinden alındı.
- İlkkaracan, İ. (2018). Toplumsal Cinsiyet Eşitlikçi, Sürdürülebilir Büyüme ve Kalkınma İçin Mor Ekonomi. Ç. Ünlütürk Ulutaş içinde, *Feminist Sosyal Politika*. İstanbul: Notabene Yayınları.
- Mayer, S. (2003, November). What is a “Disadvantaged Group? *Effective Communities Project*. Minneapolis.
- Memiş, E., & İzdeş, Ö. (2018). Türkiye’de Yaşlı Bakımı ve Kadın İstihdamı. Ç. Ünlütürk Ulutaş içinde, *Feminist Sosyal Politika* (1 b.). İstanbul: Nota Bene.
- Mor Çatı. (2020, Nisan 13). Koronavirüs Salgını Süresince Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İzleme Raporu. <file:///C:/Users/HP/Desktop/yukse%20lisans%20!!!!/Yeni%20klasör/kuram%20ve%20uygulama/Koronavirüs-salgını-süresince-KYS-rapor.pdf> adresinden alındı.
- Sallan Gül, S. (2013). *Türkiye’de Kadın Sığınmaevleri: Erkek Şiddetinden Uzak Yaşama Açılan Kapılar Mı?* (2 b.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Soner, G., & Aydın Avcı, İ. (2019). Savunmasız Gruplar, Risk Yönetimi ve Halk Sağlığı Hemşiresinin Rolü. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(1), 14-22.
- TDK. (tarih yok). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.
- Teater, B. (2015). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri Uygulama İçin Bir Giriş* (1 b.). Ankara: Nika Yayınevi.
- TÜİK. (2020, Şubat 04). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2019*. Türkiye İstatistik Kurumu: <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=33705> adresinden alındı.

- TÜİK. (2020, Şubat 04). *İstatistiklerle Yaşlılar - Dönemi : 2019 Haber Bülteni*. Türkiye İstatistik Kurumu: <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=33705> adresinden alındı.
- UN Women. (2020). *COVID-19: How to Include Marginalized and Vulnerable People in Risk Communication and Community Engagement*. UN Women: https://www2.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/news%20and%20events/stories/2020/covid-19_communityengagement_130320.pdf?la=en&vs=5405 adresinden alındı.
- UNFPA. (2020, Mart). *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Covid-19: Cinsel Sağlık, Üreme Sağlığının ve Haklarının Korunması ve Toplumla Cinsiyet Eşitliğinin Teşvik Edilmesi*. UNFPA: https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/Turkish_-COVID-19_A_Gender_Lens_Guidance_Note.pdf adresinden alındı.
- Van Der Gaag, N. (2018). *Feminizm* (1 b.). (B. S. Aydaş, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Wang, H., Li, T., Gauthier, S., Yu, E., Tang, Y., Barbarino, P., & Yu, X. (2020). Coronavirus Epidemic and Geriatric Mental Healthcare in China: How a Coordinated Response by Professional Organizations Helped Older Adults During an Unprecedented Crisis. *International Psychogeriatrics*. doi:10.1017/S1041610220000551
- WHO. (2020). WHO. https://www.who.int/environmental_health_emergencies/vulnerable_groups/en/ adresinden alındı.
- Zastrow, C., & Kirst-Ashman, K. (2013). *İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre* (1 b.). Ankara: Nika Yayınevi.

TÜRKİYE'DE GENÇ İŞSİZLİK ÜZERİNE BİR İNCELEME: PANDEMİ FAKTÖRÜ

İsmail Eray BAĞLI¹

ÖZET

İşsizlik günümüzde küresel bir sorundur. Bu sorunu görünür kılan işsizliğin sosyal, ekonomik ve psikolojik maliyetinin oluşudur. Günümüzde işsizlik sorunu ile gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülke mücadele etmektedir. Ülkelerde işsizliğin yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında genç nüfusun geniş bir yer kapladığı ve genç işsizliğinin seviye itibarıyla görünür bir sorun niteliğinde olduğu görülmektedir. Küresel krizler, pandemi ve ekonomik dalgalanmalar bu sorunu daha da derinleştirmektedir. Özellikle Türkiye gibi yoğun genç nüfusa sahip ülkelerin genç işsizliği sorunun çözümüne yönelik uyguladığı politikalar zaman zaman işlevsiz kalabilmektedir. Pandemi ve diğer küresel ölçekteki sorunlara karşı önceden önlem alınmaması halinde işsizlik sorunu toplumsal bir bunalıma yol açarak trajik sonuçlar doğurabilmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada dünyada ve Türkiye’de genç işsizliğinin nedenleri ve sonuçlarına değinildikten sonra genç işsizliğin istatistiksel görünümü, eğitim ile ilişkisi ve bu konudaki istihdam politikaları incelenmektedir. Sonrasında gündeminde olan koronavirüs (covid-19) pandemisinin ülkemiz açısından doğurduğu genç işsizliği bağlamında toplumsal ve ekonomik sonuçlar incelenmiş ve bu konudaki çözüm ve öneriler paylaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Genç İşsizliği, Aktif Ve Pasif İstihdam Politikaları, Pandemi, Küresel Krizler*

GİRİŞ

Günümüzde işsizlik sadece belli ülkelerin sorunu olmaktan çıkmış dünyadaki birçok ülkenin sorunu haline gelmiştir. Ülkemizi 1950’li yıllardan beri meşgul eden işsizlik sorunu özellikle 1980’ler den sonra uygulanan neoliberal politikaların etkisi ile küresel bir boyut kazanmıştır. Küreselleşme ise beraberinde küresel krizleri de getirmiştir. Neoliberal politikalarla ekonomik büyüme sağlanacağı, istihdam olanaklarının artacağı ve işsizliğin doğal olarak çözülebileceği öngörülse de özellikle 1980 sonrası yapılan özelleştirmeler, çok uluslu şirketlerin piyasada birbirleriyle rekabete girmesi ve işgücü maliyetini ucuzlatma çabaları sonucunda bu hedef gerçekleşmemiştir.

Neoliberal yaklaşımın öngördüğü ekonomik büyüme ile işsizlik sorunun çözülebileceği tezi başarılı olmamıştır çünkü ekonomik büyüme yeni işler yaratarak değil, teknolojik gelişme ve katı iş disiplini ile gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda göç dalgaları, nüfus artışı, küresel rekabet ve yapısal dönüşümler yeni

¹ Hacettepe Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencisi

sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu süreçte salgın hastalıklar, ekonomik krizlerden dolayı işsizlik dönem dönem yüksek boyutlarda hissedilmiştir.

“Uluslararası Çalışma Örgütü(ILO) genç işsizliği 15-24 yaş arasında olan referans döneminde 1 saatten fazla çalışmamış ve halen aktif olarak iş arayan kişi olarak tanımlanmaktadır”(Çetinkaya, 2010: 46).

Türkiye ve benzeri gelişmekte olan ülkelere bakıldığında genç işsizliği sorununun nedenleri arasında şunlar yer almaktadır: tarıma dayalı ekonomiden sanayi ve hizmet sektörüne geçiş, eğitim düzeyi, istihdam politikalarının yetersizliği, işgücü arzı ve talep yetersizliği, genç nüfusun piyasanın ihtiyaçlarını karşılayacak deneyimde olmamasıdır. Ülkemiz ve benzeri ülkeler ekonomik krizler, küresel salgınlar ve buna benzer birçok olumsuz durumdan oldukça etkilenmektedir. Örneğin, ülkemizde 2001 ekonomik krizinin etkisiyle işsizlik %3 artarak %19,1’leri ilerleyen dönemde meydana gelen 2008 küresel krizinden dolayı ise genç işsizlik oranı %4,8 artarak %25,3’leri bulmuştur (TÜİK, 2020). Ülkemiz ve dünyanın gündeminde olan Çin’in Wuhan kentinde ortaya çıkan korona (covid-19)salgınından dolayı güncel verilere ve tahminlere göre 144 bin işyeri geçici olarak kapanmış ve 5 milyondan fazla kişi işsiz kalmıştır (Gazete Duvar,2020). Bu bağlamda ulusal ve küresel sorunların öncelikli olarak işgücü piyasalarını ve işsizlik oranlarını etkilediği görülmektedir.

Bu çalışmada dünyada ve Türkiye’de genç işsizliğinin durumu, genç işsizliği ile ilişkisi olan faktörler(eğitim, Pandemi, küresel ekonomik krizler vs.), genç işsizliğinin sosyal ve psikolojik etkileri, çözümüne yönelik uygulanan istihdam politikaları istatistiksel veriler ışığında incelenecektir.

NEDENLERİ VE SONUÇLARIYLA DÜNYA’DA VE TÜRKİYE’DE GENÇ İŞSİZLİĞİ

Genç işsizliğinin, İşsiz olan gençlerin kendileri, aileleri, toplum ve ekonomi açısından önemli maliyetleri vardır (Karataş,1996). Bu maliyet genç işsizlik olgusunu daha görünür ve ciddi kılmaktadır. Genç işsizliğinin ekonomik yaraları işsizlik ödeneği ve aile içi yardımlaşma ile bir şekilde görünür olmaktan çıkarılsa da sosyal ve psikolojik etkileri kişide kalıcı etkiler yaratabilmektedir (Erdayı, 2009, s. 133-162). Ayrıca bir gencin gelecek ile ilgili istihdam beklentisi içerisinde olması ve sürekli olarak hayal kırıklığına uğraması hayatı boyunca devam edebilen davranış bozukluklarına sebep olabilmektedir (Erdayı, 2009, s. 133-162).Ayrıca uzun süre herhangi bir işte çalışmayan birey de tembellik hissi, kırılabilirlik ve aşağılık kompleksi gibi duygu durumu bozukluklarının yaşandığı da vurgulanmaktadır (Erdayı, 2009, s. 133-162).

“Bu açıdan bakıldığında genç işsizliğinin mikro ve makro düzeyde nedenleri ve sonuçları bulunmaktadır. Genç işsizliğinin makro düzeydeki nedenlerine arasında şunlar yer almaktadır. Ekonomik krizler, Pandemi, piyasalardaki kısa dönem dalgalanmalar, istihdam politikalarının yetersizliği, eğitim sisteminin işlevsiz kalması, demografik faktörler ve gençlere yönelik uygulanan ücret politikalarıdır. Genç işsizliğine neden olan mikro düzeydeki faktörleri ise şu şekilde sıralayabiliriz. Gençlerin yeterli bilgi, beceri ve

deneyimden yoksun olmaları, gençlere özgü özellikler, etnik köken, piyasaya ilk kez giriş yapıyor olmaları ve gençlerin beklentilerinin yüksek olmasıdır. ” (Murat & Şahin, 2011: 43-54).

“Genç işsizliğin sebepleri bu konuda sorulacak olan şu iki soruya verilecek yanıtlara göre, iki farklı düzeyde analiz edilebilir. Birinci soru genç işsizliğindeki dalgalanmaların temel belirleyicileri nelerdir ve ekonomik koşullardaki değişimler karşısında genç işsizliği oranları, yetişkin işsizliği oranlarından neden daha fazla etkilenir? İkincisi ise genç bireyler açısından, hangi özellikler istihdam edilebilme ve işsiz kalmama olasılığını artırır ya da azaltır? Sorusudur. İlk soru, genç işgücü piyasalarının özelliklerini sorgulamak suretiyle, soruna daha makro bir perspektiften bakarken, ikinci soru ise, genç bireylerin iş bulma şanslarını etkileyen mikro özellikler üzerinde durmaktadır” (Gündoğan, 2001: 18-19).

“Ekonomide yatırım ve tam istihdama yönelik iktisat politikaları uygulanmaması ve işgücü piyasasına yönelik izlenen politikaların istikrarsızlığı, ekonomideki dönemsel dalgalanmalar, asgari ücret ile çalışmaya yönelik genç işgücü talebinin düşük olması, genç işgücünün piyasa konusunda yeterli beceri ve deneyimden yoksun olmaları genç işsizliğine etki eden nedenler arasında yer alır. Bugün genç işsizliği, küreselleşme, bilgi ve teknoloji çağının beraberinde getirdiği genel sorunlar, işgücü piyasasına yönelik izlenen politika ve piyasanın kendi iç dinamiklerinin neden olduğu sorunlardandır” (Karabıyık, 2009).

Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde işsizliğin önemli sorunlarından biride eğitim sistemi ve eğitilmiş bireyin istihdamı sorunudur. Ülkeler genç işsizliğinde sürdürülebilir azalmalar yakalamak ve istikrarlı bir mücadele için eğitime ve eğitim sistemine öncelikli yer vermişlerdir fakat işsizlik oranlarına ve istihdam olanaklarına bakıldığında halen işsizlik sorunun ciddi boyutlarda olduğu görülmektedir.

Genç işsizliği ile ilgili 2019 verilerine bakıldığında Avrupa Birliği ülkelerinde genel işsizlik oranının %7,5 ve genç işsizliği oranının % 15,6 olduğu görülmektedir. Bu veriler bağlamında genç işsizliğin, işsizlik oranlarının çok daha üstünde olduğu ve gençlerin istihdam olanaklarından mahrum kaldığı görülmektedir (Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü,2019). Ülkemize bakıldığında güncel verilere göre genel işsizlik %13,8 olarak ölçülürken, genç işsizlik oranı ise %24,5 gerçekleşmiştir (TÜİK, 2019). Ülkemizde bireylerin eğitim durumuna göre işsizlik oranlarına bakıldığında ise okuma-yazma bilmeyenlerde %14,0, ilköğretim mezunlarında %14,5, lise mezunlarında %16,5, yüksekokul ve fakülte mezunlarında ise işsizlik oranı %14,1 olarak belirlenmiştir (TÜİK,2020). Bu veriler ışığında bakıldığında ülkemizde genç işsizlik oranlarının Avrupa Birliği ülkelerinin çok üstünde olduğunu ve eğitim düzeyinin işsizliği azaltması beklenirken istihdam olanaklarının yetersizliğinden dolayı artırdığı görülmektedir.

GENÇ İŞSİZLİĞİN İSTATİKSEL GÖRÜNÜMÜ

“Yapılan çalışmalar, günümüzde gelişmekte olan ülkelerde olduğu kadar endüstrileşme sürecini tamamlamış pek çok ülkede de genç işsizlik sorununun, öncelikli olarak çözülmesi gereken bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, gençlerin işsiz kalmaları konusunda genel kabul gören görüş, onların yetişkinlere oranla daha fazla risk altında oldukları ve kariyer fırsatlarının gençler açısından belirsiz ve düzensiz bir döngü teşkil ettiğidir . Bu kırılgan yapının açılımı, yalnızca ilk işi elde etmedeki zorlukla ifade edilmekte, bunun yanında pek çok meslek grubunun istikrarsız ve kısa dönemli özellikler taşıdığına da vurgu yapılmaktadır "(Sedat & Şahin, 2011, s. 12).

Tablo1’de Dünya’da ve Türkiye’de genç işsizliği oranları yer almaktadır. Tabloya bakıldığında birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin genç işsizliği oranlarının Avrupa Birliği ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Ayrıca tabloda yakın tarihte ekonomik krizler yaşamış olan Yunanistan ve İspanya gibi Avrupa ülkelerinde genç işsizlik oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum ekonomik krizlerden ve küresel dalgalanmalardan en çok etkilenen grubun 15-24 yaş arası nüfus olduğunu göstermekte ve genç nüfustaki işsizlik durumunun kırılgan yapısını ortaya koymaktadır.

Tablo:1 AB Ülkeleri Ve Türkiye’ye Ait Genç İşsizlik Oranları (%)

	2015	2016	2017	2018	2019
Türkiye	18,48	19,48	20,52	20,16	24,5
Almanya	7,23	7,06	6,76	6,20	5,00
Fransa	24,67	24,62	22,29	20,78	20,40
Danimarka	10,84	12,00	11,04	9,35	11,00
İspanya	48,83	44,44	38,47	34,34	35,00
Yunanistan	49,83	47,30	43,59	39,90	30,04
İngiltere	14,59	12,96	12,04	11,17	11,30
İsveç	20,40	18,93	17,92	16,81	19,50
Avusturya	10,59	11,25	9,80	9,39	9,30
AB (28ülke)	22,78	21,06	18,09	17,06	14,8

Kaynak: THE WORLD BANK,(2018)*Dünya Bankası verilerinden derlenmiştir. Erişimadresi:<https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=SL.UEM.1524.NE.ZS&country=#>

Tablo 1 ‘de görüldüğü üzere son beş yılın verilerine bakıldığında ülkemizde genç işsizliği sorununda sürekli bir artış yaşandığı, kısmen bazı yıllar genç işsizliği oranlarında bir düşüş olsa da sorunun genel olarak artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Avrupa Birliği genç işsizliği oranlarına bakıldığında ise düzenli bir azalma olduğunu fakat halen genç işsizliğinin ciddi boyutlarda olduğunu ve tehlike arz ettiğini söyleyebiliriz. Gelişmiş ülkeler kategorisinde yer alan Fransa’da genç işsizliği oranlarının Avrupa Birliği ortalamasının üstünde olduğu ve İngiltere’de ise AB ortalamasına yakın bir değerle genç işsizliği sorunun yaşandığı görülmektedir. Genç işsizliği sorunu konusunda Tablo 1’e bakıldığında en başarılı tablonun Almanya’ya ait olduğu görülmektedir. Almanya’da genç işsizliği oranlarının düşük seviyelerde olması ve AB ülkeleri ortalamasının çok altında olması ülkede uygulanan eğitim sisteminin başarılı olduğunu göstermektedir. Araştırmacılar ülkede eğitimin içeriğinin, talep odaklı ve esnek olarak sunulduğunu bu sayede şirketlerin ihtiyaçları oranında genç istihdam ettiğini ve gençlerinde firmalar için yeterli bilgi ve beceriye sahip olduğunu dile getirmişlerdir(Hürriyet, 2019). Avrupa Birliği ortalamasına bakıldığında ise genç işsizliği ortalamasının ciddi boyutta olduğunu ve genç işsizliği sorununu çözmek için yapılan çalışmalarda başarısız kalındığı görülmektedir(Hürriyet, 2019).

Tablo 2:Türkiye’de Mevsim Etkisinden Arındırılmamış Temel İşgücü Göstergeleri, 15-24 yaş, (%), Şubat 2019, Şubat 2020

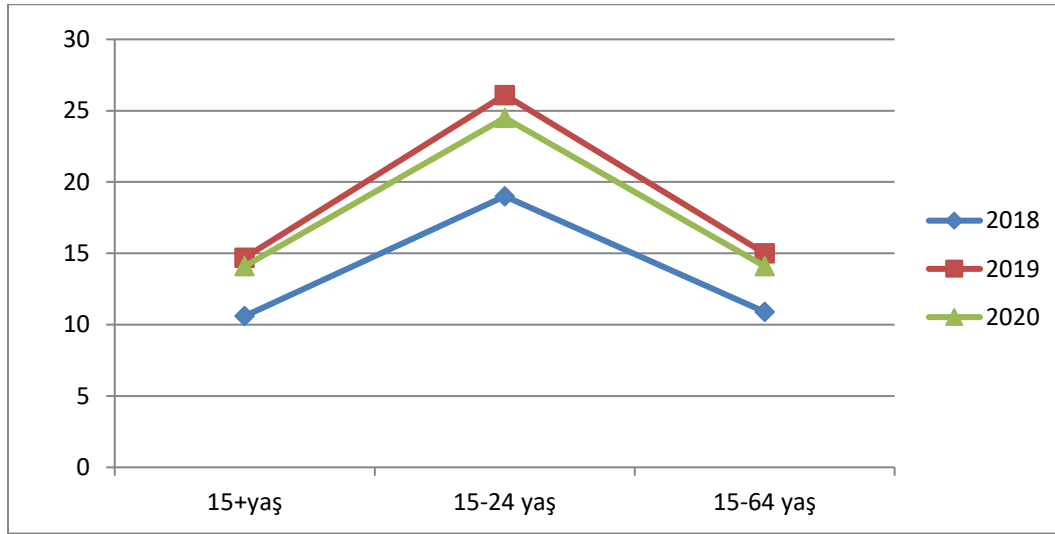
	TOPLAM		ERKEK		KADIN	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020
İşgücüne katılma oranı(%)	43,3	39,1	54,1	49,8	32,2	28,0
İstihdam oranı(%)	32,0	29,5	41,0	38,5	22,8	20,3
İşsizlik oranı(%)	26,1	24,4	24,2	22,7	29,3	27,4
Ne eğitimde ne istihdamda olanlar(%)	24,8	26,7	17,6	19,2	32,2	34,4

Kaynak: TÜİK(2020),Haber Bülteni Şubat 2020, Sayı: 33786, TÜİK Yayını, Ankara

Tablo 2’de Türkiye’de mevsim etkisinden arındırılmamış genç işsizliği istatistikleri ve işgücüne katılma oranlarının cinsiyet değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Tablo incelendiğinde 15-24 yaş aralığındaki genç işsizliğinin bir önceki yıla göre azaldığı görülmektedir. İstihdam oranlarına ve işgücüne katılma oranlarına bakıldığında ise %3-4’lük bir azalma olduğu görülmektedir. Kadın ve erkek

genç işsizliği istatistikleri incelendiğinde yaklaşık %2'lik bir azalma olduğu, işgücüne katılma oranlarında da %2,5'luk bir düşüş olduğu görülmektedir. Ne eğitimde ne istihdamda olanların ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %1,9'luk bir artış gösterdiği görülmektedir. Tablo genel olarak incelendiğinde genç nüfusta işsizlik oranında bir azalma olduğunu buna karşın istihdam oranları artış eğiminde olması beklenirken %2,5'luk bir azalma olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bakıldığında ne eğitimde ne istihdamda olanlarda artış olması eğitim görmüş genç nüfusun yeterince istihdam edilmediği, bu gençlerin işsiz olduğu veya kayıt dışı gündelik işlerde çalıştığı tahmin edilmektedir. Ülkemizin gelişmekte olan bir ülke olması nedeniyle genç işsizliği ile mücadelede olumlu sonuçlar alınmakla birlikte genç işsizliğinin halen ciddi bir boyutta olduğu ve Tablo 1'de yer alan Almanya örneğinde görüldüğü gibi teorik eğitimin, pratik eğitim ve mesleki eğitim ile desteklenmesi gerektiği genç nüfusun bilgisinin yanında becerisinin de artırılması gerektiği görülmektedir. Tablo 2 mevsim etkisinden arındırılmamış temel işgücü göstergelerini ifade etmektedir. Yani sadece mevsimlik istihdam sağlayan tarım sektörünün de dâhil edildiği bir grafikdir. Bu nedenle oranların yılın belli bir dönemine ait olduğu düşünülürse işsizlik sorununun tabloda daha hafif yansıtıldığını söylemek mümkündür.

Tablo 3: Türkiye’de İşsizlik Oranı(%), Şubat 2018-Ocak 2020

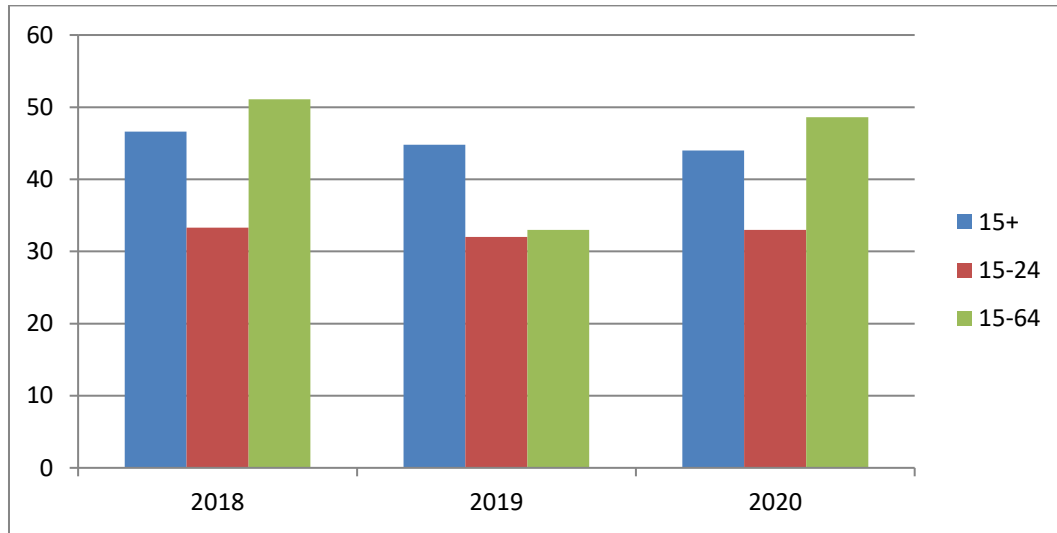

Kaynak: TÜİK(2020),Haber Bülteni Şubat 2020, Sayı: 33786, TÜİK Yayını, Ankara

Tablo 3’de Türkiye’de son üç yılı kapsayan ve üç farklı yaş grubunu ele alan işsizlik oranları yer almaktadır. Tablo incelendiğinde 15-24 yaş aralığında olan genç nüfusta işsizliğin yıllara göre bir artış gösterdiği görülmektedir. 15+ yaş grubunda olan gençlerde işsizlik oranlarında artış olması, eğitim yaşının yükselmesi ve kız çocuklarının eğitim hayatına katılımının artmasıyla açıklanabilir. Tabloya bakıldığında işsizlik oranının %26 ile en yüksek olduğu yaş grubunun 15-24 yaş aralığında olan genç nüfusta olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bakıldığında genç nüfustaki işsizlik oranı artışının, kadınların eğitime katılma oranlarının artması ve kadınların eşit iş fırsatlarına erkekler kadar erişememesinden kaynaklandığı söylenebilir. 15-64 yaş aralığındaki işsizlik oranlarına bakıldığında ise dengeli bir artış veya azalış olduğu görülmemektedir fakat ciddi bir boyutta olduğu görülmektedir.

Tabloya bakıldığında her yaş grubunda belli oranlarda işsizlik durumunun olduğu görülmektedir. Tabloya bakıldığında işsizlik oranlarının yüksek olması, işsizliğin sosyal bir sorun boyutunda olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda uygulanması gereken istihdam politikalarının sadece genç nüfusa yönelik olarak değil, nüfusun tamamını kapsayacak biçimde olması gerektiği görülmektedir. Bu durumda uygulanacak politikaların işlevsel olabilmesi ve işsizlikte sürdürülebilir bir azalma meydana getirmesi için işsiz sayısının ve işsizliğin nedenlerinin net olarak tespit edilmesi önem arz etmektedir. Çünkü ülkemizde kayıt dışı ve sigortasız çalışan bireylerin fazla olması işsizlik oranının belirlenmesinde net ve kesin bilgilere ulaşılmasını engelleyen bir durumdur. Bu nedenle işsizlik sigortasının batı ülkelerinde olduğu gibi etkin bir şekilde uygulanması bu konuda yarar getireceği düşünülmektedir (Uyar Bozdağlıoğlu, 2008, s. 58).

Tablo 4: Türkiye’de İstihdam Oranı(%), Şubat 2018-Ocak 2020

Kaynak: TÜİK(2020),Haber Bülteni Şubat 2020, Sayı: 33786, TÜİK Yayını, Ankara

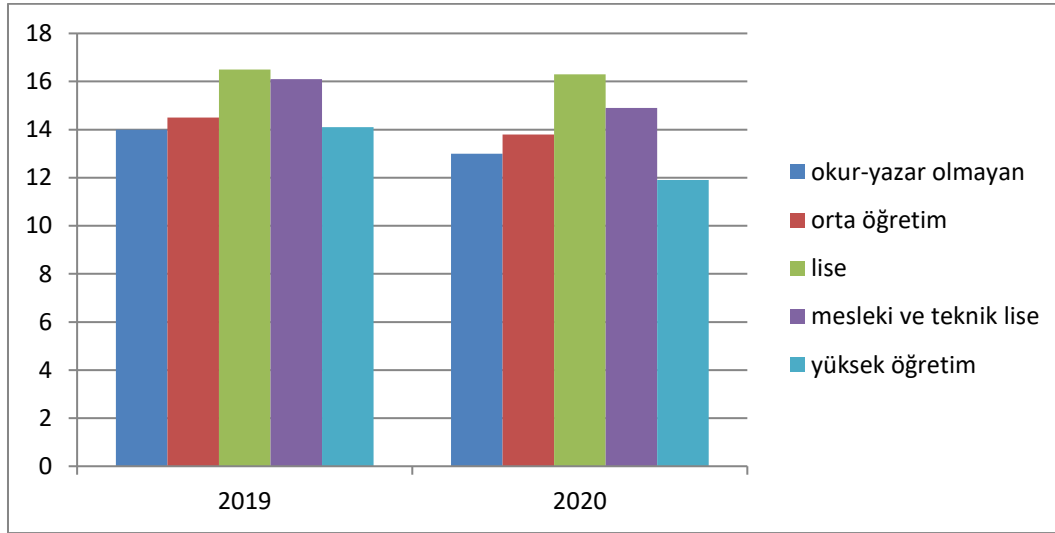
Tablo 4’de son üç yıla ve üç farklı yaş grubuna ait işsizlik oranları yer almaktadır. Tablo incelendiğinde son üç yılda en düşük istihdam oranlarının 15-24 yaş grubuna ait olduğu görülmektedir. Yıllara göre istihdam oranlarına bakıldığında genç nüfustaki istihdam oranlarında belirgin bir artış olduğu görülmemektedir. Bu bağlamda uygulanan istihdam politikalarının başarısız olduğu ve genç istihdamında görünür bir boyutta artış olmadığı görülmektedir.

“Bu bağlamda bakıldığında genç işsizliğini önlemeye yönelik politikalarda işverenlere ve kamu otoritelerine önemli görevler düşmektedir. Ayrıca genç nüfusun payına da bazı görevler düşmektedir. Çünkü günümüz dünyasında genç işsizliği sorunun çözülmesi için yalnızca gençlerin yüksek düzeyde eğitim alması yeterli değildir. Bunun yanında kişinin kendisini geliştirmiş, en az bir yabancı dil bilen, gazete ve dergileri takip eden, dünyadaki gelişmelerden haberdar olan, çağdaş teknolojilere ayak uydurabilen ve kendi alanında

yeterli mesleki donanımına sahip bir birey konumunda olması gerekmektedir’’ (Kabaklarlı ve Gür, 2011).

Bu veriler ışığında genç nüfusta görülen işsizliğin kısa dönemli ekonomik dalgalanmalardan ve krizlerden etkilendiği yorumunu da yapmak mümkündür. Bu veriler ışığında aktif ve istihdam politikalarının yeniden gözden geçirilmesi ve daha etkili politikaların geliştirilmesi gerektiği görülmektedir. Ayrıca uygulanan politikaların nüfus artışına paralel ve işsizliğin nedenleri göz önünde bulundurularak yapılması gerektiği düşünülmektedir. Çünkü her yıl artan genç nüfus ve istihdam yatırımları arasında yaşanan dengesizlik işsizlik sorununun en önemli nedenlerinden biridir. Bu sorunun çözümü için nüfus politikaları ve istihdam politikaları arasında var olan ilişkinin değerlendirilmesi ve yeni politikalar yaratılırken göz önünde bulundurulması gerektiği görülmektedir.

Tablo:5 Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre İşsizlik

Kaynak: TÜİK(2020),Haber Bülteni Şubat 2020, Sayı: 33786, TÜİK Yayını, Ankara

Tablo 5’de Türkiye’de son iki yıla ait eğitim durumuna göre işsizlik oranları yer almaktadır. Tabloya bakıldığında en yüksek işsizlik oranının lise ve yükseköğretim mezunlarında olduğu görülmektedir. Bu durumun sebeplerini şu şekilde sıralayabiliriz: Yeni iş imkânlarının yaratılamaması, istihdama yönelik yatırımların az olması, eğitimin talep odaklı olmaması, kadınların eşit iş fırsatlarına ulaşmasının önünde engeller bulunması, mezun olan gençlerin yeterli bilgi, beceri ve deneyimden yoksun olmalarıdır.

‘‘Eğitimli ve yetişmiş genç iş gücü bir ülkenin en önemli kaynaklarından biridir. Türkiye’de genç nüfusun okullaşma oranlarında artış sağlanmaya çalışılmaktadır (Savcı, 2007: 90). Eğitim uzun dönemde işsizlik sorununa bir çözüm olabilir. Fakat Türkiye’de lise ve öncesi eğitim düzeyinde olanların işsiz kalma olasılığı(süre olarak), lise ve yükseköğretim düzeyinde eğitim alanlara göre daha düşüktür’’ (Yentürk ve Başlevent, 2007: 11-12).

Sonuç olarak eğitim sisteminin sadece teorik düzeyde kalmasının genç işsizliği sorununun çözümünde yeterince başarı göstermediği ve mesleki eğitimin özendirilmesi, teorik eğitimle birlikte verilmesi gerektiği görülmektedir.

TÜRKİYE’DE GENÇ İŞSİZLİĞİNDE PANDEMİ FAKTÖRÜ

Tarih boyunca Türkiye ve benzeri gelişmekte olan ülkeler küresel sorunları en derin yaşayan ülkeler olmuştur. Bu dönemlerde işsizlik oranlarında yüksek artışlar yaşanmış ve bu artışların önlenmesi için çeşitli aktif ve pasif işsizlik politikaları uygulanmıştır. Bu bölümde küresel salgın hastalıkların ülkemizdeki genç işsizliğine etkisi, veriler ve tahminler ışığında ele alınacaktır. Ülkemiz ve dünyanın gündeminde olan koronavirüs (covid-19) salgınından birçok sektör etkilenmiş ve sektörlerde çalışan genç, orta yaşta birçok insan işsiz kalmıştır. Ülkemizde bu dönemde birçok iş yeri kapanmıştır. İşçileri Bakanlığının yayınladığı korona (covid-19) genelgesiyle yaklaşık 144 bin iş yeri kapanmış ve tahminlere göre 2 milyon kişi işsiz kalmıştır (Gazete Duvar, 2020). Devlet kapanan işyerleri, işsiz kalan ve ekonomik sıkıntı yaşayan vatandaşlara yönelik birçok sosyal yardım, kredi imkânı ve işsizlik ödeneği sağlamıştır. Örneğin bu dönemde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, ekonomik istikrar kalkını paketi kapsamında 2 milyon aileye sosyal yardım yapacağını duyurmuştur. Ayrıca ülkemizde korona(covid-19) virüsünün ilk kez görüldüğü Mart ve Nisan aylarında Türkiye İş Kurumundan(İŞKUR) toplamda 532 bin kişi işsizlik ödeneği talebinde bulunmuştur (Deveci, 2020). İşsizlik ödeneğine Mart ayında başvuran 220 bin kişiden 77 bin, Nisan’da başvuran 311 bin kişiden ise 82 bin 490’ı işsizlik maaşı almaya hak kazanmıştır (Deveci, 2020). Bu rakamlar ışığında bakıldığında, korona(covid-19) döneminde işsizlik ödeneğine yapılan başvuruların hayli yüksek olduğu ve işsizlik ödeneği verilen kişi sayısının, talepte bulunanların yarısını dahi karşılayamadığı görülmektedir. Ayrıca bu durum ülkemizin korona benzeri küresel sorunlara karşı yeterince hazır olmadığını göstermektedir.

Ülkemiz yüksek oranda genç nüfus barındırmasından dolayı Pandemi dönemlerinde genç işsizliği sorunları devamlı olarak gündeme gelmektedir. Türkiye İstatistik Kurumunun(TÜİK) 2019 Şubat ayı verilerine göre genç işsizliği %24,5 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK,2020). Türkiye’de şuan yüksek olan işsizlik oranlarının Pandemi döneminde artacağı öngörülmektedir. İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü (Istanpol) için hazırlanan bir araştırma raporunda Türkiye’de korona döneminde ortaya çıkacak iki senaryodan bahsedilmiştir. İyimser senaryoya göre işsizliğin %19,8 olması beklenirken, kötümser senaryoda ise %25,9 olması beklenmektedir (Dw Türkçe, 2020). Bu bağlamda bakıldığında genel işsizlikte yılın bir önceki dönemine göre yaklaşık %6’lık bir artış beklenmektedir. Genç işsizliği oranları genel işsizlik rakamlarının çok üstünde olduğu düşünülürse Pandemi döneminde ciddi bir genç işsizliği sorununun ortaya çıkması öngörülmektedir.

Bu dönemde ülkemizde sıkça gündeme gelen konulardan biri de ücretsiz izin konusudur. Ücretli izin, bir işçinin kanunen ona tanınmış olan izin haklarını kullanırken, almış olduğu aylık miktarın aynen ödenmesidir. Bu durumda çalışmayan işçi maaş miktarını çalışıyormuş gibi almaktadır. İşçi ücretsiz izin

yaparken ise iş akdi askıya alınır, bu süre zarfında işçi fiilen çalışmaz görünür ve maaşı ödenmez (İş ve Sosyal Güvenlik, 2016). Ücretsiz izinlere dair mevzuatlarımızda özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Fakat İş Kanunun 22.maddesinde; “çalışma koşullarındaki köklü bir değişiklik ancak çalışana yazılı olarak bildirilmek kaydıyla yapılabilir” diye yer almaktadır (İş Kanunu, 2003: madde 22). Bu durumda işçi, haklarından faydalanabilmektedir ancak işverenin yaptığı bir baskıdan dolayı işçi istifa ederse kıdem tazminatı alma hakkı ve işin iadesi hakkı yoktur (Yabuloğlu, 2020). Ülkemizde Pandemi döneminde birçok genç ve orta yaştaki bireye ücretsiz izin uygulanmıştır. Bu durumda işsiz olan genç ve orta yaştaki bireylere kısa dönem işsizlik ödeneği verilmiş olsa da ortaya çıkan işsizlik sorununun sosyal ve psikolojik etkileri onarılamamaktadır.

Ayrıca İş Kanununda bu yönde özel bir maddenin bulunmaması işsiz gençleri daha da güvencesiz ve istismara açık hale getirmektedir.

GENÇ İŞSİZLİK VE İSTİHDAM POLİTİKALARI

Genç işsizliğin nedenlerini yok etmek ve istihdamını artırmak için birçok politika uygulanmaktadır. Uygulanacak politikaların etkili olabilmesi ve işsizlikte bir azalma meydana getirmesi için işsizlerin ve işsizliğin nedenlerin tespit edilmesi önem arz etmektedir. İşsizlikle mücadele politikaları iki boyutta incelenmektedir. Bunlardan ilki ekonomik büyüme ve teknolojik gelişmelerin istihdamı etkilemesi üzerine kurulu olan makro politikalar, ikincisi ise eğitim, cinsiyet, yaş gibi değişkenlerin istihdamı etkilemesi üzerine kurulu olan mikro politikalardır (Gürsel ve Ulusoy, 1999: 136-137). Makro düzeydeki politikalar, işsizlikle mücadelede istikrarlı ve yüksek bir ekonomik büyüme ile işsizlik sorununun giderilebileceği görüşünü savunmaktadır. Mikro politikalar ise dezavantajlı gruplara yönelik eğitim ve meslek edindirme programları ile işsizliğin ortadan kalkacağı fikrini savunmaktadır (Gürsel ve Ulusoy, 1999: 136-137).

İşsizlikle mücadele konusunda benimsenen iki farklı istihdam politikası bulunmaktadır. Bunlar aktif ve pasif istihdam politikalarıdır. Pasif istihdam politikaları işsizlik ödeneği, erken emeklilik uygulamaları, kıdem tazminatı gibi işsizliğin yarattığı sosyal ve ekonomik sorunların olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik politikalar (Taş & Bozkaya, 2014, s. 166-168). Aktif istihdam politikaları ise eğitim ve meslek edindirme yoluyla işsizlik sorununu çözmeye yönelik geliştirilen programlardır. Aktif istihdam politikalarının öncelikli odağında genç, kadın, göçmen ve engelli bireyler yer almaktadır. Ülkemizde genç işsizliği ile mücadelede genelde aktif istihdam politikaları ve eğitim politikaları uygulanmaktadır (Kelleci & Türk, 2016). Aktif istihdam politikaları iki grupta incelenmektedir. Bunlar, tüm işsizlere yönelik uygulanan genel politikalar ile gençlere ve dezavantajlı kesimlere yönelik uygulanan politikalardır (Uşen, 2007, s. 65-94).

“Genelde aktif istihdam politikaları, esnek çalışma sisteminin yaygınlaştırılması, vasıf seviyesini yükseltici eğitim programları, okuldan çalışma hayatına geçiş yapacak olan

gençlere yönelik deneyim kazandırıcı programlar, iş yaratma programları ve girişimciliğin özendirilmesi gibi araçlarla hayata geçirilmeye çalışılmaktadır" (Uşen, 2007, s. 65-94).

Pasif istihdam politikaları ise işsizlik ödenekleri ve sosyal yardımlarla hayata geçirilmeye çalışılmaktadır.

Bu programlar ülkemizde genelde İŞKUR aracılığıyla yürütülmektedir. İŞKUR tarafından yürütülen aktif politikaların başında mesleki eğitim programları gelmektedir (Uyar Bozdağlıoğlu, 2008, s. 60-61). Bu programlar ile kendi işini kuracaklara yönelik kurslar düzenlenerek herhangi bir vasfı olmayan bireylere vasıf kazandırılması amaçlanmıştır. Türkiye’de sürekli olarak işsizliğin gündemde olması, sorunun, ekonomik büyümenin bir türevi olarak görülmesiyle yakından ilişkilidir. Ekonomik büyüme ile işsizlik sorununun kendiliğinden çözülebileceği düşünülmüş fakat yeterli ekonomik büyümeye ulaşamamasından dolayı bu durum gerçekleşmemiştir (Uyar Bozdağlıoğlu, 2008, s. 60-61). Günümüzde küreselleşmenin etkisi ile devletin ekonomi ve piyasa üzerindeki etkisi en aza inmiştir bunun sonucunda sosyal adalet ilkesi göz ardı edilmiştir.

Türkiye’de son yıllarda işsizliğe çözüm yolu olarak esnek çalışma sistemi benimsenmiştir. Esneklik, iş yaşamının katı kurallarının esnetilerek çalışma süreleri ve yükümlülüklerine birtakım serbestlikler getirilmesini içermektedir. Esnek çalışma sistemi ile birlikte işgücü piyasalarındaki gereksiz kontrollerin kaldırılmasının piyasayı güçlendireceği ve yeni istihdam alanları yaratacağı düşünülmüştür (Özşuca, 2003). Ancak devletin piyasa üzerindeki yönlendirici etkisinin azalması ve bu durumun rekabeti beraberinde getirmesi ücret sistemi ve çalışma sürelerinin işletmelerin inisiyatifinde olması sosyal adalet ve eşit ücret anlayışını zedelemektedir. Bakıldığında çalışma sisteminin faydaları ve sakıncaları bulunmaktadır. Esnek çalışma uygulamaları çalışanların özel hayatlarını ve yaşamları kendi istedikleri gibi planlama olanağı tanıyormuş gibi görünse de esnek çalışma şartlarını kabul ettikten sonra düşük ücret, iş güvencesi kısıtlılığı, iş devamlılığı, yoğun iş yükü altında çalışmayı kabul ederek birtakım ağır koşullara maruz kalmaktadırlar. Ayrıca esnek çalışma sisteminde çalışanlar, sigorta primlerini tamamlamakta güçlük çekmedirler (Özkan, 2020). Aynı zamanda geleneksel tam zamanlı çalışma sisteminde olduğu gibi kalıcı iş sözleşmelerinin yerine süreli iş sözleşmelerinin kullanılması çalışanları güvencesiz kılmaktadır. Esnek çalışma sistemi; çalışma saatlerinin değişimi, günlük çalışma süreleri, çalışma yerinde esneklik ve izin düzenlemelerinde esneklik olmak üzere dört boyutta incelenmektedir (Giannikis ve Mihail, 2011: 418). Bu sistem günlük, haftalık ve aylık olarak planlanmaktadır. Esnek çalışma sistemi birçok çalışanın olduğu işyerlerinde genelde vardiyalı sistem olarak kendini göstermektedir. Vardiyalı sistemde 40 saatlik bir iş, biri öğleden önce, biri öğleden sonra olmak üzere iki iş gören arasında paylaştırılmaktadır (Doğan, Bozkurt, & Demir, 2015). Bu durum özellikle küresel ekonomik dalgalanmalar dönemlerinde firmaların küçülmeye gitmesi durumunda işten çıkarılmaların daha kolay gerçekleşmesine neden olmaktadır. Bu sistemde izin düzenlemelerinin esnek olması, düzenli bir sosyal yaşamın oluşmasını da engellemektedir. Görüldüğü üzere esnek çalışma sisteminin, çalışanlara sağladığı yararlardan ziyade dezavantajlarının olduğu da görülmektedir. Bu sistemin sağlıklı

bir şekilde yürütülebilmesi ve çalışanlar açısından olumsuz sonuçlarının hafifletilebilmesi için sistemin, yasal düzenlemeler üzerine daha sağlam bir şekilde oturtulması gerektiği düşünülmektedir.

Sonuç olarak ülkemizde uygulanan istihdam politikalarının işlevselliğinin sorgulanması ve işsizlik oranlarına ve işsizliğin nedenlerine bakılarak etkili ve yerinde politikalar geliştirilmesi gerektiği görülmektedir.

SONUÇ

Günümüz dünyasında işsizlik sorunu belirli ülkelerin sorunu olmaktan çıkıp küresel bir sorun haline dönüşmüştür. Ülkeler, bu sorunla mücadelede birçok politika geliştirmiştir. Özellikle göç, salgın hastalıklar ve ekonomik kriz dönemlerinde bu sorun daha da derinleşmiştir. 1980 sonrası uygulanan neoliberal politikalar ve sonucunda artan rekabet, işsizlik sorununu daha belirgin hale getirmiştir. İşsizlik sorununu belirgin kılan, işsizliğin aile, toplum ve ekonomik açıdan maliyetidir. İşsizliğin yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında, işsizliğin en yüksek oranda yaşandığı grubun 15-24 yaş arası genç nüfus olduğunu görülmektedir. Ülkeler bu sorunu çözmek için çeşitli istihdam politikaları uygulamışlardır. Bu çerçevede yapılan yatırımlar, talebi karşılayamadığı için sorunu çözmekte yetersiz kalmıştır. Bakıldığında ülkelerin işsizlik sorununun çözümünde benimsediği politikalardan biride işsizliğin ekonomik büyüme ile ortadan kaldırılacağı tezidir. Bu bağlamda birçok ülke işsizlik sorununu ekonomik büyümenin türevi olarak görmüş ve işsizlik sorununu göz ardı ederek ekonomik büyümeye odaklanmıştır. Fakat günümüzde sanayileşmesini tamamlamış ve ekonomisi gelişmiş varsayılan birçok ülkeye bakıldığında sorunun halen var olduğunu hatta bazılarında işsizlik oranlarının AB ortalamasının üstünde olduğu görülmektedir. Bu durum ekonomik büyüme ile işsizlik sorununun çözülebileceği fikrinin gerçekte örtüşmediğini göstermektedir. Son yıllarda işsizlik sorunun çözümünde benimsenen en önemli politikalardan birinin esnek çalışma sistemi olduğu görülmektedir. Esnek çalışma sistemi iş yaşamına birtakım serbestlikler getirdiğini görülse de devletin piyasa üzerindeki kontrolünü en aza indirmesi durumu rekabeti beraberinde getirmiş, sosyal adalet ve eşit ücret ilkesini zedelemiştir.

Ülkemiz ve gelişmekte olan birçok ülke tarih boyunca küresel çaplı salgınlardan etkilenmiştir. Bunlardan biri de şuan ülkemiz ve dünyanın gündeminde olan koronavirüs (covid-19) salgınıdır. Dünyada ve Türkiye’de güncelliğini koruyan korona(covid-19) virüs salgınının birçok ülke açısından ciddi boyutta ekonomik ve sosyal maliyeti olmuştur. Salgından dolayı birçok işyeri geçici olarak kapanmış ve işyerlerinde çalışan birçok dar gelirli vatandaş ücretsiz izne çıkartılmıştır. Sorunun çözümü için sosyal yardım, kredi imkânı ve işsizlik ödeneği sağlanmıştır. Fakat sağlanan sosyal yardımlar, işsizlik ödeneğinin ve kredi desteklerinin yeterli miktarda olmaması nedeniyle sorunun çözümünde başarı sağlanamamıştır.

Sonuç olarak istihdam politikaları tasarlanırken; işsizliğin nedenleri, işsizlik oranları, artan nüfus durumları göz önünde bulundurulmalı, pandemi gibi kriz durumlarına karşı geliştirilecek önlemler önceden planlanmalıdır. Çünkü kalıplaşmış istihdam politikaları değişen ülke şartlarına uyum

sağlayamaması durumunda işlevini yitirmesi ve yeni sorunlar meydana getirmesi muhtemel görülmektedir.

ÖNERİLER

İşsizlik, sosyal ve ekonomik maliyeti olan bir durumdur. Bu maliyet işsizliği görünür bir sorun haline getirmektedir. Günümüzde birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke işsizlik sorunuyla mücadele etmektedir. İşsizliğin toplum içinde yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında işsizliğin en yüksek yaşandığı grubun 15-24 yaş arası genç nüfus olduğu görülmektedir. İşsizliğin 15-24 yaş arası genç nüfusta çoğunlukla görülmesinin nedeni gençlerin, yeterli ölçüde bilgi ve beceriden yoksun olmalarından kaynaklı olduğu ifade edilmektedir. Bu sorunun çözümü için genç girişimciliğini desteklemek ve bu süreçte gençlere yönelik danışmanlık hizmetleri vermek sorunun çözümünde önem arz etmektedir. Çünkü eğitim hayatı boyunca yalnızca teorik eğitim alan bireylerin çoğunlukta olması, gençlerin iş hayatına atılırken gerekli deneyim ve beceriden yoksun kalmasına yol açabilmektedir. Genç işsizliği sorunun çözümünde benimsenen eğitim odaklı politikalar bu süreçte önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü eğitim sistemindeki aksaklıklar ve yanlışlıklar, günümüzde eğitilmiş genç işsiz olgusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda eğitim içeriğinin talep odaklı olması, piyasanın ihtiyacını karşılar düzeyde olması önemli bir etkidir. Çünkü eğitim görmüş gençlerin işgücüne arzı, piyasa ihtiyacının üstünde olması genç işsizliğinin yüksek boyutlarda yaşanmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle arz-talep dengesinin sağlanması önem arz etmektedir. Ayrıca sorunun çözümünde istikrarlı bir azalış yakalamak için eğitim sürecinde teorik eğitim yanında mesleki eğitime yer verilerek gençlerin uygulamalı bir eğitim hayatı geçirmesi sağlanmalıdır.

Gençlerin okul hayatından istihdama geçerken gerekli bilgi ve beceriden yoksun olmaları onların vasıfsız işgücü olarak algılanmasına ve piyasa tarafından umursanmamasına neden olmaktadır. Almanya örneği bu durumu destekler niteliktedir. Günümüzde Almanya Avrupa'nın en az genç işsizliğine sahip ülkesi olarak gösterilmektedir. Yapılan araştırmalarda bu durumun nedeninin Almanya'da uygulanan ikili sistem olduğuna vurgu yapılmaktadır. İkili sistem teorik ve uygulamalı eğitimin bir arada verilmesidir.

İşsizlik küresel krizler, pandemi ve ekonomik dalgalanmalardan dolayı da dönem dönem artış göstermektedir. Bu krizlerin olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi ve önlenmesi için alınacak tedbirlerin önceden planlanarak hazırlıklı olunması gerekli görülmektedir. Ayrıca Pandemi ve benzeri küresel sorunların yaratacağı işsizliğin etkisini en aza indirmek için işsizlik sigortasının kapsamının genişletilmesi ve işsizlik sigortası başvuru koşullarının bu gibi dönemlerde hafifletilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda işsizlik ödeneğinin süresinin ve miktarının pandemi döneminde ortaya çıkacak işsizliğin yaralarını azaltacak düzeyde olması gerekmektedir. Çünkü işsizlik ödeneği vb. sosyal yardımların işsizliğin etkilerini azaltacak düzeyde olmaması işsizliğin sosyal, ekonomik ve psikolojik etkilerini azaltmak konusunda yetersiz kalabilmektedir.

Sonuç olarak eğitim hayatından istihdama direkt geçişi sağlayacak şekilde eğitim sisteminin planlanması ve kalıcı çözümler içeren istihdam politikalarının uygulanması işsizlik sorunun çözümünde önem arz etmektedir. Ayrıca Pandemi dönemlerinde ortaya çıkan genç işsizliğinin toplumsal, ekonomik ve psikolojik maliyetlerinin azaltılması için uygulanacak olan politikaların işsizliğin boyutlarını göz önünde bulundurularak gerçekçi bir şekilde önceden planlanarak hazırlanması gerekmektedir. Bu durumun gerçekleştirilmesi genç işsizliği sorununun çözümünde yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Çetinkaya, Emel (2010), Genç İşsizliğin Teorik Açıklamaları, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı: 58
- Deveci(2020),Ekonomi/Nisanin-İlk-17-Gununde-300-Bin-Kisi-İssizlik-Maasina-Basvurdu, Erişim: <https://www.sozcu.com.tr>
- Doğan, A. Bozkurt, S. &Demir, R. (2015). Çalışanların Esnek Çalışmaya İlişkin Tutumlarını. Uluslararası İktisadi Ve İdari İncelemeler Dergisi, 379.
- Dw Türkçe(2020), İşsizlikte Korkutan Tahmin: 3,2 Milyon Kişi İşsiz Kalabilir, Erişim: <https://www.dw.com/tr>
- Ekonomi Servisi(2020),Salgında 5 Milyon Kişi İşsiz Kaldı,Sayı Artabilir, Gazete Duvar, Erişim:<http://www.gazeteduvar.com.tr>
- Erdayı, A.U. (2009), Dünyada Genç İşsizliği Sorununun Çözümüne Yönelik Ulusal Politikalar Ve Türkiye, Çalışma Ve Toplum Dergisi(1),133-162
- Gündoğan, Naci (1999), Genç İşsizliği Ve Avrupa Birliği"Ne Üye Ülkelerde Uygulanan Genç İstihdam Politikaları, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt:54, Sayı:1
- Gürsel, S. Ve Ulusoy V. (1999). Türkiye’de İşsizlik Ve İstihdam, Yapı Kredi Yayınları, Cogito/Ekonomi-87, 1. Baskı, Ağustos, İstanbul, 158 S.
- Hürriyet(2019), Almanya’da Genç İşsizlik 29 Yılın En Düşük Seviyesinde, Erişim Adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/almanya-da-genc-issizlik-29-yilin-en-dusuk-seviyesinde>
- İş Kanunu(2005),T. C. Resmi Gazete, 25134,22 Mayıs 2003
- İş Ve Sosyal Güvenlik(2016), Ücretli Ve Ücretsiz İzin Nedir? Erişim Adresi: <https://www.issosyalguvenlik.com>
- Kabaklarlı, Esra - Gür, Murat (2011), “Türkiye’de Genç İşsizlik Sorunu Ve Ekonomik Belirleyicilerinin Uzun Dönem Eşbütünleşme Analizi”,Erişim:http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/esra_kabaklarlimurat_gur.pdf(17.02.2012).
- Kapar, Recep (2005), “Aktif İşgücü Piyasası Politikaları”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt 55, Sayı 1, S. 341-371.
- Karabıyık, İlyas(2009), Avantajları Ve Dezavantajları İle Genç İşsizliğinin Değerlendirilmesi, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3-4
- Karataş, Kasım (1996), Genç İşsizliği Ekonomik Toplumsal Ve Ruhsal Sonuçları, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları, No: 2, Ankara.<https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=SI.Uem.1524.Ne.Zs&country=#>
- Kelleci, Ü.& Türk, Z. (2016), Genç İşsizliğin İncelenmesi: OECD Ülkeleri Ve Türkiye Karşılaştırması, Emek Ve Toplum, 10-25.
- Özkan, M. (2020), Esnek-Çalışma-Saatleri, Erişim: danismend.com/kategori/alt-kategori/esnek-calisma-saatleri
- Özşuca, Ş. T. (2003). Esneklik Ve Güvenlik İkileminde Türkiye Emek Piyasası, İmaj Yayınevi, Ağustos, Ankara, 235
- Savcı, İlkey (2007), Genç İşsizliği: Eğitim Ve İstihdamda Sorunlar, Çözüm Arayışları, Tisk Akademi, Özel Sayı:1

- Sedat, M. & Şahin, L. (2011). Nedenleri Ve Sonuçları Bakımından Gençler Arasında Yaygınlaşan İşsizlik, Ekonomi Kültür Ve Toplum Dergisi, 11-12.
- Takvim(2020), Gözler Oradaydı! Ücretsiz İzin Ödeneği Yattı Mı?, Erişim Adresi: <https://www.takvim.com.tr/ekonomi>
- Takvim(2020),Ücretsiz İzne Çıkanlar Kaç TL Maaş Alacak? Gözle Oradaydı! Ücretsiz İzin Maaşı Sorgulama Ekranı TC İle Giriş! Erişim Adresi: <https://www.takvim.com.tr>
- Taş, S. &Bozkaya, G. (2014). Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Uygulanan İstihdam Politikaları, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, 151-176.
- Uşen, Şelale(2007), “Aktif Emek Piyasası Politikaları”, Çalışma Ve Toplum Dergisi, 65 – 94
- Uyar Bozdağlıoğlu, E.(2008), Türkiye’de İşsizliğin Özellikleri Ve İşsizlikle mücadele Politikaları, Sosyal Bilimler Dergisi, 60-61.
- Yabuloğlu, Gökçe(2020),Korona Günlerinde Ücretsiz İzin Ve Kısa Çalışma Ödeneği, Yeniçağ Gazetesi, Erişim: <https://www.yenicaggazetesi.com.tr>

COVID-19 SALGINI VE SOSYAL HİZMET MESLEK UYGULAMASINA İLİŞKİN RAPOR

Dilek ŞEN¹

COVID-19 Salgını ve Sosyal Hizmet Meslek Uygulamasına İlişkin Rapor

COVID-19 salgının, Sosyal Hizmet Meslek Uygulamasıyla ilişkisi, aşağıda yer alan dört (4) soru üzerinden anlatılmaktadır.

1. COVID-19 Salgını ve benzeri durumlarda sosyal hizmet uzmanlarının, bu salgın sürecinde ne tür rol ve işlevleri olabilir?

Dünyadaki birçok ülkeye yayılan **COVID-19 salgını**, başta Sağlık alanı olmak üzere Ekonomik, Sosyal, Siyasal, Kültürel ve daha birçok alanı küresel boyutta etkilemektedir. Dolayısıyla bu salgın, gidişatı devletlerce öngörülemez etkisi, bireysel boyutta başlayıp toplumsal boyuta kadar ulaşan küresel travmatik kriz yaratan bir olaydır.

Travmatik olaylar, kişinin yaşamsal bütünlüğünü tehdit eden veya bozan olaylardır. Deprem, sel gibi doğal afetler, savaşlar, cinsel ya da fiziksel saldırıya uğrama, çocuklukta yaşanan cinsel taciz ve tecavüzler, yaşamı tehdit eden bir hastalık tanısının konması, ölü bir vücudu ya da vücut parçasını görme, sevilen bir yakının kaybolması veya ölümü gibi zorlayıcı ve kişinin yaşadıkları olaylara ilişkin başa çıkma becerisini aşan olaylar travmatik olaylar olarak örnek verilebilir.

Afetler ise belirli bir bölgede nispeten aniden ortaya çıkan, toplu stres yaratan, önemli ölçüde kayıp yaratan ve toplumun yaşantısını sekteye uğratan olaylardır.

Afet ve travmatik durumlar, deprem, sel vb. doğal afetler gibi Doğal yollarla veya İnsan eliyle bilerek ve amaçlı veya kazalar sonucu ortaya çıkan durumlardır. COVID-19 salgını kimilerine göre doğal oluşmuş bir travmatik durum olduğu söylenebilir de, kimilerine göre de insan eliyle üretilmiş biyolojik silah olduğu söylenmektedir. Salgının oluşumu her iki oluşum türüne değerlendirilse de, oluşumların sonucu ortak travmatik etkisi olan, bir kriz salgın durumudur.

Tam da bu noktada bu tip kriz durumlarında, “**Psikososyal Destek Hizmet Müdahalesi**” temelinde, kriz sonrası ortaya çıkabilecek olası psikolojik uyumsuzlukları önleme, aile ve toplum etkileşimini yeniden kurma, yaşamın normal seyrine dönmesi sürecinde bireylerin baş etme mekanizmalarını ve güçlü yönlerini fark etmesini veya çeşitlendirilmesini sağlamayı, toplumda gelecekte ortaya çıkması muhtemel kriz durumlarında başa çıkma becerilerinin artırılması ve yardım çalışanlarının desteklenmesini içeren kriz durumlarına yönelik müdahalenin her aşamasında bu destek hizmetini

¹ Maltepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Son Sınıf Öğrencisi

yararlanıcıya buluşturan çok disiplinli mesleklerden birisi de **sosyal hizmet uzmanlarıdır**. Yaşanılan salgın krizi sosyal hizmet uzmanları tarafından da daha önce deneyimlenmemiş etkisi küresel, özel bir kriz durumudur. Mevcut kriz durumuna, sosyal hizmet uzmanları tarafından kriz durumlarına yönelik uygulanan psikososyal destek hizmet müdahalesi ile salgından etkilenen birey, aile, grup, toplum düzeyinde mikro, mezzo, makro boyutlarda bu müdahale gerçekleştirilmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları, salgına yakalanan yaşlı, kadın, çocuk, mülteci, engelli fark etmeksizin herhangi bir risk grubuna mensup salgına yakalanan bireylere veya salgından hayatını kaybeden bireylerin ailelerine, salgına yakalanmasa da bu süreci evlerinden çıkmadan izole olarak yaşamlarını sürdüremeye çalışırken ekonomik, sosyal ve birçok alanda etkilenen bireylere ve çalışana destek kapsamında bu salgın kriziyle mücadele eden başta sağlık çalışanları olmak üzere sahadaki tüm çalışan meslek elemanlarına yönelik psikososyal destek hizmeti müdahalesi meslek uygulamasını gerçekleştirmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları, Psikososyal destek hizmeti müdahalesini, salgından etkilenen risk gruplarının yaşı, cinsiyeti, sosyal, kültürel, etnik farklılıklarına ilişkin ayrımcılık yapmayacak şekilde bu farklılıklarına uygun şekilde müdahalesini sürdürmeye çalışmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanları da daha önce deneyimlemedikleri salgın krizine yönelik müdahaleyi gerçekleştirmeye karşı karşıya kaldıklarından, **toplumu bilgilendirici ve öğretici sosyal hizmet rolleriyle** hem kendilerini hem de Danışanlarını bu **salgından korumak ve onları doğru bilgiyle bilgilendirmek** için salgına ilişkin bilgi birikimiyle kendilerini donatarak bu **bilgileri müdahaleyi gerçekleştirdikleri danışanlarıyla paylamaktadırlar**. Bu bilgilendirme, danışanın görüşme esnasında sosyal hizmet uzmanına yönelteceği soruları uzmanın rahatlıkla cevaplamasına yardımcı olacaktır.

Psikososyal destek hizmeti müdahale sürecinde sosyal hizmet uzmanları dışında farklı meslek mensupları da görevlendirilmiş olabilir. Sosyal hizmet uzmanları, **multidisipliner** bir müdahale gerçekleştirebilmek için salgına ilişkin tüm bu süreçte çalışan hangi meslek elemanlarının olduğunu, ne tür faaliyetler gerçekleştirdikleri konusunda da bilgilencmeleri gerekir. Müdahaleyi, diğer meslek mensuplarının müdahalesini engellemeyecek şekilde yani sınırlarını bilen bir sosyal hizmet uzmanı olarak gerçekleştirebilmek, sınırını aşan noktada danışanın durumuna uygun diğer meslek mensubuna yönlendirmelidir.

Müdahale sürecinde çalışan meslek elemanlarının gözlemlerine ve genel bilgilerine dayanan bireylerin doğru ihtiyaç ve kaynak değerlendirmesi yapılabilmesi için sosyal hizmet uzmanları **“psikososyal ihtiyaç belirleme formu”** gibi araçları kullanarak Danışanın durumunu değerlendirmektedirler.

Sosyal hizmet uzmanları, müdahale sürecinde çalıştıkları ekip ile etkili iletişim içerisinde, salgından etkilenenlerle ilgili bilgileri ve kendi kendine yardım yollarını ekip çalışanlarına aktararak her noktada mevcut duruma ve bireylere ilişkin bilgi alışverişi içerisinde olmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanları, bireyin mevcut durumuna ilişkin çok hızlı bir değerlendirme yapması gerekiyorsa öncelikle genel değerlendirmesini yaparak, ilerleyen zaman içinde detaylı uygulamalarla değerlendirmesine devam etmelidir. Psikososyal destek hizmetinde öncelik, bireyin “İhtiyacına ilişkin kaynak değerlendirmesidir”.

Bu süreç genel bilgiden özel bilgiye doğru gittiğinden, sosyal hizmet uzmanları, genel ihtiyaçların belirlenmesini takiben özel ihtiyaçlara yönelik daha ayrıntılı bir toplum değerlendirmesi yapmaktadırlar.

Müdahale sürecinde ise bulaşıcı bir salgın ile karşı karşıya olan meslek elemanlarının COVID-19 testini yaptırarak, bu testin sonucuna göre çalışma şartlarını belirlemesi gerekir. Eğer test sonucu negatif ise yani uzmanlar bireylerle çalışmaya uygunsa, hem kendisini hem de Danışanını bu bulaşıcı salgından koruyabilecek şekilde müdahalesini planlamalıdır.

Sosyal hizmet uzmanları, müdahalesini bireylerle hane içerisinde yüz yüze gerçekleştirecekse çalıştığı kurumdan koruyucu maske ve ekipmanları temin ederek kendini korumaya alarak danışanla görüşmeyi gerçekleştireceği ortamında steril olmasına dikkat etmesi gerekir. Mevcut kriz durumu hem uzman hem bireyin sağlığı için uygun görülen psikososyal destek hizmet müdahale planı, teknolojik araçlar aracılığıyla hizmeti bireye sunmaktır. Bu yolla hizmeti sunabilmek için uzmanın kurumundan alt yapısı iyi olan teknolojik bir ekipman talep ederek psikososyal destek hizmetinden bireylerin yararlanmasını sağlamalıdır. Bir diğer uygun alternatif görüşme yolu da sosyal hizmet uzmanlarının kurumlarında psikososyal destek hizmet birimi çerçevesinde acil numaralar aracılığıyla her gün belirli saatler içerisinde bu hizmetten bizzat gönüllü olarak yararlanmak isteyen bireylerin, bu iletişim hattı yoluyla uzmanlara ulaşmalarını ve hizmeti yararlanıcıyla buluşturulmasında etki rol oynarlar.

Sosyal hizmet uzmanlarının salgından etkilenen bireylere yönelik uyguladıkları **psikososyal destek hizmeti müdahalesindeki rol ve işlevlerini kapsayan diğer mesleki uygulamaları:**

1. İhtiyaç ve Kaynakların Değerlendirilmesi

Sosyal hizmet uzmanları, salgından korunma önlemlerini hem kendileri için hem de danışan için aldıktan sonra danışanla ilk görüşmeyi, tanışma aşamasını gerçekleştirir. Bu aşama, uzmanın kendisini, müdahaledeki pozisyonunu, bireyi arama nedenini, konuşulanların mahremiyeti ve gizliği hakkında bireye açıklamalar yapmasıyla başlar. Uzman hem kendisini tanıtmaya çalışmalı hem de danışanın salgına ilişkin durumunu anlatmasına fırsat vererek danışanla ilk güven ilişkisini kurmaya çalışmalıdır.

Sosyal hizmet uzmanı, **vaka yöneticisi sosyal hizmet rolüyle** Psikososyal İhtiyaç Belirleme Formunu kullanarak Danışanın salgından etkilenme derecesini, içinde bulunduğu sorunları ve **ihtiyaçlarını tespit etmeye** çalışarak bu ihtiyaçların karşılanmasında ise **bağlantı kurucu sosyal hizmet rolüyle** toplumda var olan **kişi veya kurum kaynaklarıyla işbirliği sağlayarak** Psikososyal Destek Hizmeti müdahalesini planlar. Bu plan süreci konusu da **aracı sosyal hizmet rolüyle**, Danışanın ihtiyacına yönelik kaynağı değerlendirip hizmetin sunumu için **kurumlar arası bağlantıyı kurup** bu durumu da Danışana bilgilendirerek bu süreci birlikte yürütmeye çalışmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, bu

süreçte Danışanların müdahale sürecinde kendileriyle birlikte olup olmadıklarına emin olmak için Danışanlara “şimdi ve burada” ilkesini kullanarak ana odaklanmalarına yardımcı olmalılardır.

Sosyal hizmet uzmanları, kaynaklar veya kaynakların geliştirilmesiyle ilgili bireylere tutamayacağı sözleri vermemeye dikkat etmeleri gerekir.

Sosyal hizmet uzmanları, salgına ilişkin alınan sokağa çıkma yasağı gibi kamu bilgilendirmelerini takip ederek, **vaka yönetici sosyal hizmet rolüyle** salgından etkilenen bireylerin öncelikle beslenme, barınma gibi birincil fiziksel **ihtiyaçlarının olup olmadığının değerlendirmesinin** yaptıktan sonra psikososyal ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde müdahalelerini planlamalıdır.

Bireyler bazen sosyal hizmet uzmanlarından psikososyal desteğini talep etmeyebilir ve bazı bireyler de herhangi bir şekilde uzmanlarla iletişime geçmeyi istemez veya buna ihtiyaç duymaz. Bu noktada, zor bireyler de olsa uzman şefkatli olmaya gayret ederek, bireyleri zorlamadan bir desteğe ihtiyaç duyduklarında uzmanlarla ne zaman ve nasıl iletişime geçebilecekleri konusunda bilgilendirme yapmaktadırlar.

2. Psikososyal İlk Yardım (PİY)

Sosyal desteğe ve diyaloga dayanan psikolojik ilk yardım desteği ile sosyal hizmet uzmanları, salgın gibi kriz durumlarından etkilenen bireylerin duygularını, yaşadıklarını, kaygılarını içlerine atmayarak bunları ifade etmelerine yardımcı olarak bu duruma ilişkin temel psikolojik bilgileri bireye ileterek bireylerin bu süreç de rahatlamalarına, yaşadıkları ve hissettiklerini anlamlandırmalarına yardımcı olmaya çalışmaktadırlar.

Sosyal hizmet uzmanları psikolojik ilk yardım desteği ile, bireylerin kendilerini güvende ve rahat hissetmelerini sağlayarak, neler hissettiklerini anlayabilmek için onlarla empati, anlama ve duyarlılık yoluyla etkili iletişim kurmaya çalışmalıdır. Bu iletişim empatiden sempatiye kayarsa uzman, kendi durumunu ve pozisyonunu tekrar tekrar bireye iletmeye çalışarak, kontrolünü kaybetmediğini, profesyonelliğini kendine hatırlatarak, iletmek istediklerini bir başka formda tekrar bireye iletmeye çalışmalıdır.

Sosyal hizmet uzmanları psikolojik ilk yardım desteği ile salgından etkilenen bireylere “Hep birlikte işleri yoluna koyacağız.” “Her şey bir süre sonra yoluna girecek” gibi basit olumlu yönergeler kullanarak, yaşanan olaya ilişkin hissettiklerinin normal olduğunu ifade ederek, danışanların kendilerini ifade etmeleri konusunda bireylere zaman vermeleri gerekir. Bireyler hikayelerini ve duygularını paylaşma noktasında onları cesaretlendirmeli ve anlattıkları hikayeleri sabırla dinlenmelidir.

Sosyal hizmet uzmanları Psikolojik ilk yardım desteği ile bireylerin stres tepkileriyle başa çıkma yöntemlerini öğrenmeleri ve bunları çeşitlendirmeleri konusunda“ sizi iyi, mutlu hissettirecek şeyler neler olabilir” veya “size bu hayatta ne güç ve neşe verir” gibi kendi iç ve dış kaynaklarını bulabilmeleri konusunda onları desteklemeli ve güçlü yönlerini ortaya çıkarmaya çalışmalıdırlar.

Sosyal hizmet uzmanları, psikolojik ilk yardım desteği ile bireylerin kaygı düzeylerini azaltmak için salgına ve kaynaklara ilişkin **öğretici sosyal hizmet rolüyle** doğru **bilgileri** danışanlarla paylaşmalıdır. Uzman bireylerin kaygı düzeylerine yönelik gerek görürse özellikle bu salgın sürecinde bireyler kendilerini suçlayabilir, sevdiklerine bulaştırabileceğini düşünebilir veya geleceğe ilişkin umutlarını kaybettiğini ifade edebilirler. Sosyal hizmet uzmanları bu düşünceleri olan bireyleri intiharı düşünebileceklerini de öngörerek intihara ilişkin bireyin risklerinin değerlendirmesini yapmalıdırlar. Gerekli noktada bireylerin, ruh sağlığı meslek elemanına **vaka yöneticisi sosyal hizmet rolüyle yönlendirmesini** yapmalıdırlar. Psikolojik ilk yardımda temel prensip “bireylere zarar vermemek” tir.

Sosyal hizmet uzmanları psikolojik ilk yardım desteğini sonlandırırken, bireylerin bu süreç de neler öğrendiklerini, neler hissettiklerini, neleri yapmayı planladıklarını konuşarak bireyin psikososyal destek ihtiyacına göre danışanlara müdahaleyi sonlandıracaklarını ya da gerekliyse farklı bir meslek elemanıya bu sürece devam edeceklerini söyleyerek müdahaleyi sonlandırmalıdırlar.

3. Sevk Etme ve Yönlendirme

Sosyal hizmet uzmanları, salgından etkilenen bireylerin ihtiyaç ve kaynak değerlendirmesi ve psikolojik ilk yardım desteği süreçleri sırasında ciddi psikolojik ve psikiyatrik hizmetlere ihtiyaç duyan bireyleri **vaka yöneticisi sosyal hizmet rolüyle tespit ederek, tedavisi için diğer uzmanlara** (psikolog, psikiyatrist) ve kurumlara (akıl ve ruh sağlığı hastaneleri, psikiyatri hastaneleri gibi) **yönlendirmelilerdir.**

4. Bilgi Merkezi Oluşturma

Sosyal hizmet uzmanları, ilk kez böyle bir salgın krizine yönelik psikososyal destek hizmeti müdahalesi gerçekleştirmektedirler. Bu noktada, uzmanlar daha önceki kriz durumlarında deneyimi olan saha çalışanlarının bilgi ve becerileri temelinde uygulanan yöntemleri kullanılmaya çalışılmaktadır. Salgına ilişkin yapılan mesleki uygulama için deneyimi olan meslek elemanlarının desteklerinin ve kaynaklarının bilgiye ihtiyaç duyan herkesle paylaşıldığı, ihtiyaçların ve kaynakların bulunduğu, kolay ulaşılabilir ve kullanılabilir bir bilgi merkezi oluşturmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanları bu bilgi merkezinin oluşturulmasında, deneyimini ve tecrübesini bu platformda sunmakta ve bu merkezdeki bilgilerden **araştırmacı sosyal hizmet rolüyle** yararlanmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları salgına ilişkin mesleki uygulama bilgilerinin olduğu bu bilgi merkezi için salgın bitse de salgından elde ettikleri bilgi ve becerilerini paylaştıkları bu sistemin bir sonraki salgın durumuna müdahale sürecinin planlanmasında etkili olacağından varlığını sürdürmesinde etkin rol alırlar.

5. Toplumu Harekete Geçirme

Sosyal hizmet uzmanları, **harekete geçirici sosyal hizmet rolüyle**, salgının toplumsal etkilerini azaltmak ve toplumun ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla iç ve dış kaynaklardan yararlanarak sorunlarına çözüm bulmak için sosyal izolasyonu koruyarak belli sınırlar çerçevesinde bireylerin,

ailelerin ve **toplumun harekete geçmesini sağlamakta** etkin rol alırlar. Bu hareket aslında bireyin salgın sürecinde kendi baş etme becerilerinin farkına varmasını, bunu kullanmasını ve bu beceri deneyimini diğer bireylerle paylaşmasını sağlamaktır. Bunun için sosyal hizmet uzmanları, kapsamlı bir durum/ihtiyaç değerlendirmesi, toplumsal kaynakların belirlenmesi, incelemeler doğrultusunda eylem planı hazırlanması, sürecin izlenmesi ve değerlendirilmesini yapmakta etkin rol alırlar. Sosyal hizmet uzmanları, bu toplum katılımıyla, toplumun salgına ilişkin başa çıkma alışkanlığının kazanılmasını ve olası yeni krize yönelik çalışmaların kolaylaştırılmasını sağlarlar.

6. Sosyal Projeler

Sosyal hizmet uzmanları, salgından etkilenen bireylerin ihtiyaç ve sorunları doğrultusunda harekete geçmelerine, başa çıkma kapasitelerinin geliştirilmesine, salgının etkileri sonucunda kaybolan yaşamlarının kontrolünü yeniden sağlama duygusunu hissetmelerine ve sorumluluk almalarına fırsat veren projelerin hayata geçirmelerini sağlamada etkin rol alırlar.

7. Eğitimler

Sosyal hizmet uzmanları gerek salgından etkilenenlere gerekse psikososyal destek uygulamalarında çalışılan veya çalışma olasılığı bulunan meslek elemanlarına ilişkin **personel geliştirici ve eğitici rolüyle** salgına ilişkin mesleki bilgi ve becerilerini eğitimlerle aktararak nitelikli meslek elemanları olmalarını sağlarlar.

8. Çalışana Destek

Sosyal hizmet uzmanları, psikososyal destek hizmeti müdahale sürecinde özellikle sağlık çalışanları ve diğer çalışan meslek elemanlarına salgına ilişkin bilgileri **eğitici sosyal hizmet rolüyle** online olarak teknolojik araçlarla veya yüz yüze toplantılarla paylaşarak, destek toplantıları düzenleyerek çalışanları etkileyen olumsuz faktörlerin belirlenmesi ve bu faktörlerin etkilerinin azaltılması yönünde girişimlerde bulunurlar. Bu girişimler, çalışanların çok fazla iş yoğunluğu içerisinde kendilerine mola vermeleri, öz bakımlarına dikkat etmeleri, bu süreçte sevdikleriyle iletişimi kesmemeleri gibi kaynaklarını fark etmelerini sağlama olabilir.

Sosyal hizmet uzmanları, çalışanların olabildiğince sağlıklı ve mutlu olmalarını, öz bakım ve sosyal ilişkilerinden kopmamalarını, stres düzeyini en aza indirmeye ve çalışanların çalışma arkadaşlarını motive ettikleri uygun fiziksel koşullar ve organizasyon desteğini sağlayarak daha verimli çalışma ortamı yaratmaya çalışılmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanlarının salgından etkilenen bireylere yönelik mesleki uygulamalarındaki rol ve işlevlerinin psikososyal destek hizmeti müdahale sürecinin 3 dönemi içerisinde değerlendirilmesi:

1. Zarar Azaltma ve Hazırlık Dönemi

Sosyal hizmet uzmanları, salgının bireylerde yaratacağı etkileri önlemek veya azaltmak ve onları bu sürece hazırlıklı hale getirmek için salgın Dünyada ilk kez görüldüğünde ülkemizde de görülebileceğini öngörerek bu aşamadan itibaren önlem alma çalışmalarına başlayıp, ülkemizde görüldüğünde de alınan önlemleri sürdürmeye çalışmaktadırlar. Sosyal hizmet uzmanları salgının etkilerinden bireylerin korunması amacıyla aldıkları önlem çalışmalarıyla bireyleri salgının etkilerine karşı güçlü hale gelmelerini sağlayarak salgını önlemeye ilişkin **toplumu bilgilendirici sosyal hizmet rolüyle** duruma ilişkin **toplum bilincinin oluşmasında** ve bireylerin sosyal işlevselliklerini yeniden kazanmalarını, normal yaşantılarına hızla geri dönmelerini, toplumun kendi kendine yardım, problem çözme ve krizle baş etme becerilerinin oluşturmalarında etkin rol alırlar.

Sosyal hizmet uzmanları, salgının etkilerini azaltmak ve önlemek için meslek uygulaması müdahale stratejilerini belirlenmede, olabilecek tehlike ve risklerin değerlendirmede, **Araştırmacı sosyal hizmet rolüyle bilgi merkezindeki bilgilerden yararlanmada**, müdahalede çalışabilecek meslek elemanlarını ve gerçekleştirecekleri faaliyetlerini öğrenmede, bu süreç de çalışılabilecek kurum ve kuruluşları belirlemede, **uygun hale getirme ve aracı sosyal hizmet rolüyle kaynak gelişimi için bu kurumlarla işbirliği içerisinde olmad**a, salgından etkilenecek olan risk gruplarını belirlemede, bu grupların acil ihtiyaç ve hizmetlerinin neler olabileceğini planlanmada, mesleki uygulamada ihtiyaç duyulabilecek maske ve koruyucu ekipman gibi materyallerin belirlenip temin edilmesini sağlamada, salgının mikro, mezzo, makro boyutta etkilerini belirleme ve buna ilişkin **planlayıcı sosyal hizmet rolüyle sosyal politika geliştirilmesine** yardımcı olmad, bu süreç hakkın da müdahalede çalışabilecek **meslek elemanlarına yönelik eğitici sosyal hizmet rolüyle eğitimlerin verilmesinde** etkin rol oynarlar.

2. Travma Sonrası Müdahale (Akut) Dönemi

Bu dönem, ülkemizde görülen salgından etkilenen ilk vaka tespiti süreciyle başlar. Bu dönemde bireylerin salgına ilişkin yanlış bilgilerle kaygı düzeylerinin yükselmesini engellemek için Sosyal hizmet uzmanları **toplumu bilgilendirici sosyal hizmet rolüyle** bir önceki hazırlık ve önleme aşamasında yapılan **toplumun bilinçlendirilmesine** devam etmektedirler.

Sosyal hizmet uzmanları **vaka yöneticisi sosyal hizmet rolüyle**, bu süreçte uygulayacakları **psikososyal destek hizmetinin kimlere, nasıl, nerede sunulacağının belirlenmesinde**, bu destek hangi meslek grupları ve kurum/kuruluşlarla gerçekleştirilecekse bu ekiplerin müdahalenin yapılmasına ilişkin haberdar edilmesinde, psikososyal destek hizmetini sunamda yararlanılacak broşürlerin veya salgından koruyucu ekipman gibi materyallerin ekibe/saha gönderilmesinde, sahaya yönelik ihtiyaç ve durum değerlendirmesinin yapılarak raporlanmasında, **araştırmacı sosyal hizmet rolüyle** oluşturulan bilgi merkezindeki bilgilerden yararlanma ve **eğitici sosyal hizmet rolüyle** bilgi ve deneyimlerini meslek elemanlarıyla paylaşmada, Psikolojik ilk yardım çalışmaları için müdahale planının çıkarılması ve planın uygulanmasında, var olan ruh sağlığı merkezleri (psikiyatri klinikleri, hastaneler gibi) ve

toplum merkezleri gibi kaynakların belirlenmesinde, **eğitici sosyal hizmet rolüyle** Psikososyal uygulamalarda görev alacak gönüllülerin koordine edilmesinde ve eğitim almalarında etkin rol alırlar.

Sosyal hizmet uzmanları, bir önceki dönemde olduğu gibi bu dönemde de bireyleri salgının etkilerine karşı baş etme becerileri geliştirmelerini, sosyal işlevselliklerini yeniden kazanmalarını, normal yaşantılarına hızla geri dönmelerine, ihtiyaç ve değerlendirme formlarının belirlenmesinde, **araştırmacı sosyal hizmet rolüyle** kaynak olan kişi ve kurumlarla düzenli iletişim sisteminin kurulmasında etkin rol alırlar.

Sosyal hizmet uzmanları, bu aşama da çalışana destek uygulamaları kapsamında müdahaledeki meslek çalışanlarının, ihtiyaçlarının, sorunlarının ve stres kaynaklarının belirlenmesinde, sorun ve stres kaynaklarının ortadan kaldırılması yönünde girişimlerde bulunulmasında etkin rol alırlar.

Sosyal hizmet uzmanları İdari Uygulamalar kapsamında, kurumlarında müdahale sürecinin izleme ve değerlendirmesini içeren raporlar paylaşmada, gerek görülürse sahanın fotoğrafını paylaşmada, işbirliği içerisinde olunan kurumlara müdahale süreciyle ilgili bilgilendirmelerde bulunmada, ihtiyaç halinde gönüllü ekiplerin oluşturulmasında ve **eğitici sosyal hizmet rolüyle eğitim almalarında** etkin rol alırlar.

3. İyileşme ve Gelişme Dönemi

İyileştirme dönemi, salgın sürecinden etkilenen insanların normal yaşantılarına geçiş dönemini kapsayan dönemdir. Sosyal hizmet uzmanları bu dönemde uzun vadeli projelerle **toplumu harekete geçirici sosyal hizmet rolüyle toplumu harekete geçirme** ve kendi kendine yardım becerilerinin geliştirilmesi için etkinliklerin yürütülmesinde etkin rol alırlar.

Sosyal hizmet uzmanları, psikososyal destek hizmetinin iyileştirme döneminde, bireylerin normal hayata dönüşünü sağlanabilmesi için uygun koşullarda kültürel ve geleneksel faaliyetlerinin yeniden başlatılmasını sağlamaya çalışmalıdırlar. Salgından hayatını kaybeden kişilere yönelik uygun koşullarda cenaze törenlerinin düzenlenmesine yardımcı olmalıdırlar. Yalnız yaşayan bireylere yönelik sosyal destek sağlayıcı faaliyetler düzenlenmelidirler. Çocuklara yönelik psikososyal destek hizmeti çalışmalarında ise korku, belirsizlik, gibi salgın kriz durumunu hatırlatan hatıralar, endişe, güvensizlik, isteksizlik gibi birçok faktör çocukların salgından etkilenme düzeylerini belirleyecektir. Çocuklarla yürütülecek çalışmaların yaş ve gelişim düzeylerine göre düzenlemeleri gerekmektedir. Her çocuğun duyguları ve tepkileri birbirinden farklı olabileceğini unutmayarak danışanlar biriciklik çerçevesinde değerlendirmelilerdir.

Geliştirme döneminde ise sosyal hizmet uzmanları, salgından etkilenen aile ve toplumun bozulmuş ekonomik, sosyal ve psikolojik yapısının yeniden sağlanmasına yönelik etkinlikleri **hızlandırıcı sosyal hizmet rolüyle**, yerel, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluş disiplinleriyle işbirliği içerisinde yerel psikososyal kapasitenin artırılması amacıyla bu etkinliklerin nitelik kazanmasında etkin rol alırlar.

2. Salgın uygulama yaptığınız kurumdan hizmet alanları nasıl etkiler/etkileyebilir?

Toplum Temelli Göç Programları kapsamında İstanbul Sultanbeyli Türk Kızılay Toplum Merkezi, Suriye krizinden etkilenmiş olan ve Türkiye’de kamp dışında geçici koruma altında yaşayan Suriyelilerin, diğer uluslararası geçici koruma altında bulunan göçmenlerin ve yerel halka ilişkin çeşitli faaliyetler yürütüldüğü bir merkezdir.

Faaliyetlerin yürütüldüğü bu merkezden hizmet alan popülasyon, Suriye Rejiminin sert tutumu ve akabinde başlayan iç savaş kriz durumu ve sonrasında göç etme durumuyla karşılaşanlardır.

Yaşadıkları bu kriz durumlarının üzerine bir de dünyaya yayılan ve ülkemizde de görülen COVID-19 kriz durumu da eklenmiş bulunmakta.

Bu kriz durumları ile karşılaşan mülteci, göçmen veya bulundukları ülkeden yerlerinden edilmiş kişiler de dâhil olmak üzere evlerini terk etmek zorunda kalan bu insanlar, küresel bir salgın durumu yokken dahi sağlık hizmetlerine, el yıkama ve hijyen olanakları gibi salgını önleyici hizmetlere erişimde büyük engellerle karşılaşmaktayken, bu açıdan salgın bu kişiler için çok daha büyük bir risk oluşturmaktadır.

Ayrıca, bu popülasyon göç kriziyle her dönem karşı karşıya kalmaktadır. 28.02.2020 tarihinde Türkiye’nin sınır kontrollerini kaldırmasının ardından çok sayıda mülteci ve göçmenin Avrupa’ya göç etmek için özellikle Yunanistan ile kara sınırlarında birikmeye başladığı görülmüştür. Yunanistan ile kara sınır kapılarından biri olan Pazarkule sınır kapısı çevresinde sayısı binlerle ifade edilen mülteci ve göçmenler, güvenlik, barınma, sağlıklı beslenme, temizlik ve hijyen gibi en temel ihtiyaçlarının dahi karşılanmasının mümkün olmadığı bir ortamda, bir de Yunanistan’ın, sınırında insan haklarına aykırı güvenlik önlemleri almaya başlamasıyla göç etme durumunu ve salgından korunmaya çalışmayı bu kişiler için daha riskli hale getirmiştir.

Sağlık hizmeti koşullarının çok sınırlı olduğu bu ortamda, bu bireyler, salgına yakalanma riski taşıyan yüksek riskli grubunu oluşturmaktadır. Yunanistan’da da salgından etkilenmekte ve mültecilerin bulunduğu kamplarda salgına yakalanan bireylerin tespit edilmeye başlandığı bilinmektedir. Salgının sınırdaki bekleyen bu riskli grup içinde yayılması, can kaybını da içeren sonuçlara götürebilir.

COVID-19 gibi bir solunum yoluyla bulaşan hastalığın, göçmen ailelerin bulunduğu mülteci kamplarında, aşırı kalabalık kabul merkezlerinde veya idari gözetim merkezleri gibi kapalı mekânlarda yayılma riski oldukça yüksektir. Bu ortamlardaki ailelerin salgına yakalanma riski çok daha yüksek olup yetersiz sağlık hizmetleri ve hijyen olanakları nedeniyle özellikle salgının bulaşıcılığını önlemek için sosyal mesafeyi uygulama ve hastalıkla mücadele etme imkânları da oldukça azdır.

Salgının bulaşıcılığını önlemek için sınırların kapatılması ve seyahatin sınırlandırılması gibi önleme tedbirleri onlara bakan kişilerden ayrı düşmüş çocuklar veya bu kişiler vefat etmiş ise çocukların sığınma talep etme ve aile üyeleri ile yeniden birleşme haklarını bu salgın önlemi sınırlamaktadır.

Salgın durumu sonrasında uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin sağlık sigortalarının kayıttan bir yıl sonra kapatılması ve sadece özel ihtiyaç sahibi olarak değerlendirilen kişilerin sigortasının devam etmesine dair 06.12.2019 tarihinde Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) 89. Madde, 3. fıkra (a) bendinde bir değişiklik getirilmiştir. Bu değişiklik ile Türkiye'nin çeşitli illerinde uluslararası koruma sahiplerinin sigortaları kapatılmaya başlanmıştır. Zaten düşük ücretle çalışan veya çalışmak için izin almaya ihtiyaç duyan, çalışma yaşamında düzenli geliri olmayan, üstelik zorunlu göçün yol açtığı birçok fiziksel ve psikolojik sağlık sorunu yaşayan yüz binlerce göçmenin, temel bir hak olan sağlık hakkına erişimi bu yolla engellenmiş ve COVID-19 salgını ile bu bireyler daha ağır ve yüksek risk koşullar altında mücadele etmek durumunda kalmaktadırlar.

Bu kanun değişikliği ile genel sağlık sigortaları iptal edilen uluslararası koruma statü/başvuru sahipleri, bir sağlık sorunuyla karşı karşıya kalmaları halinde veya mevcut durumdaki salgına yakalandıklarında sağlık hizmetine erişememe durumuyla karşı karşıyalar. Bu durum, sağlık sorunu yaşayan kişi için ciddi ve hayati riskler doğurabileceği gibi, şu anda yaşamakta olduğumuz salgının yayılmasına ve bir halk sağlığı problemi haline gelmesine sebep olabilir.

Aralık 2019'da Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda yapılan değişiklikler, sınır dışı kararına itiraz süresini yedi güne indirmiştir. Yedi gün sınırlaması, göçmen ve mültecilerin adalete erişim hakkını zaten ciddi ölçüde kısıtlarken, salgın ilişkin alınan önlemler sorunu daha da güçleştirmiştir. Sınır dışı edilmek üzere geri gönderme merkezlerinde alıkonan mülteci ve göçmenler salgının kuluçka süresi olan on dört gün boyunca ayrı bir bölümde tutulmasına ve ziyaretlerin kısıtlanmasına yönelik önlemler alınarak bu bireylerin sınır dışı kararına itiraz hakkını kullanabilmeyi imkansız kılabilir.

Geri gönderme merkezleri, kişilerin özgürlüklerinden mahrum edildikleri yerlerdir ve idari gözetim altında tutulan kişilerin bedensel ve ruhsal sağlığının bu salgın durumunda korunması daha da güçleşmiştir.

Sürekli göç etmek durumunda olan bu popülasyon, ülkemizde yaşamlarını devam ettirmek için genelde düşük ücretli, uzun çalışma saatleri olan çalışma ortamlarında istihdam etmektedirler. Salgını önlemeye yönelik bazı iş yerlerinde çalışanlar ev ortamlarından katılarak devam etmeye çalışsalar da düşük ücretli, uzun çalışma saatleri ile yoğun insanın istihdam ettiği iş yerlerinde göçmenler çalışmaya devam etmek zorunda kaldılar. Bazı göçmelerin iş yerleri dahi geçici bir süre kapatılmış olabilir.

Salgın bazı yeni ihtiyaçları doğurduğundan ekonomik olarak dar gelirli olan göçmen aileleri, düzenli bir gelire sahip olamadıklarından özellikle hijyen açısından önemler almakta ve temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk yaşayabilirler. Salgının yayılmasını önlemek için okulların kapatılıp uzaktan eğitime geçilmesiyle her göçmen ailenin çocuğu, uzaktan eğitim platformlarına erişim imkanı bulamayarak eğitim haklarından maruz kalmış olabilirler. Kurumun eğitim görmeyen çocukların eğitime dahil edilmesi faaliyeti gibi daha birçok faaliyetleri salgın krizinden dolayı yarı da kalarak, verilen hizmetler daha sınırlı koşullar çerçevesinde yürütülmeye çalışılmakta olduğundan hizmet alan

popülasyonun hizmete bu durumda çok geç veya hiç ulaşamama gibi bir durumla da karşılaşabilmesi muhtemeldir.

3. Uygulama yaptığınız ya da planlandığı halde henüz uygulamaya başlamadığınız kurumda alınabilecek önlemler neler olabilir?

Ülkemizde de görülmeye başlayan COVID-19 salgını, cinsiyet, ırk, etnik köken statü vb. farklılıklar fark etmeksizin her insanı etkileyen bir durumla karşı karşıyayız. İstanbul Sultanbeyli Türk Kızılay Toplum Merkezinin hizmet sunduğu bireyler salgın açısından yüksek risk gruplarını içerir. Bu kapsamda kurumun sunduğu hizmetlerden kurum içi veya dışında bu hizmetten yararlanıcıların ve hizmeti sunanların bu salgından korunmaları için birtakım önlemler alması gerekir.

Salgından korunmak için ilk olarak hizmeti sunanlarının bu salgına ilişkin doğru bilgilere sahip olmaları gerekir. Bu bilgiler, COVID-19 nedir, belirtileri- zararları- korunma yolları- tedavi yöntemi nelerdir, nasıl bulaşır, kuluçka süresi ne kadardır, riskli kişiler kimlerdir, devlet ve kurum salgına ilişkin ne tür önlemler alıyor, sahada salgına yakalanan bireyle karşılaşınca nasıl müdahale edilebilir, bu durumu kimlere bildirmeliyiz, bireylere ulaştırabileceğimiz kaynaklar nelerdir, salgına ilişkin hangi kurumlar ne tür faaliyetler yürütüyor, bu kaynaklara nerden ulaşabiliriz gibi daha da arttırılabilir, bu gibi konularda bir bilgi birikimiyle kendilerini donatmaları gerekir.

Bu bilgiler çerçevesinde, hem kendilerini hem de yararlanıcıları koruyacak şekilde hizmeti nasıl sunacakları belirlemelidirler.

Kurumdan hizmet alanların da salgından nasıl korunacakları ve bu çerçevede nasıl hizmet alacaklarına ilişkin bilgilendirilmeleri yapılmalıdır. Salgından kurumda çalışan ve hizmet alanların korunması için kurumun ve kurumun içerisinde bulunan Göçmen Sağlığı Merkezinin salgına ilişkin de sık sık steril bir ortam haline getirilmesi gerekir. Kurumda salgına ilişkin bilgilerin olduğu broşürlere yer verilmelidir.

Kurum içerisinde verilen hizmetlerin salgından korunmaya ilişkin şekillenmesi gerekir. Kurumun, çalışanlara salgından korunması için maske ve koruyucu ekipmanlar dağıtarak, gerek görülürse yararlanıcı dahil herkesin bu koruyucu tedbirleri alarak kuruma gelmesi istenmelidir.

Kurumda yapılan görüşmelerin, sosyal uyum etkinlikleri gibi daha birçok insanın bir araya gelmesiyle yapılan etkinliklerin salgından korunmak için gerekli tedbirler alınarak veya uygun olacaksa farklı bir platformda yani teknolojik araçlarla online şeklinde veya hizmeti alacak olan kişilerin bu hizmeti en iyi şekilde salgından korunarak nasıl alabilecekleri konusunda fikirleri de alınarak bu fikirler üzerine uygulamalara devam edilmesi gerekir. Bu noktada alınan karar doğrultusunda kurumun gerekli alt yapıyı sağlaması gerekir. Örneğin, eğer online platforma geçilecekse kurumun alt yapısı iyi olan teknolojik araçlarla hizmeti yararlanıcıya sunmaya çalışması gerekir.

Hizmeti kurum dışında sunmak gerekiyorsa hizmeti sunanın salgına ilişkin gerekli koruyucu tedbirleri alarak bu hizmeti gerçekleştirmesi gerekir.

Kurumun hizmet sunduğu yararlanıcılar birçok riske açık gruptur. Salgın bu bireylerin var olan ihtiyaçları dışında ek olarak psikososyal destek, beslenme, sağlık-hijyen, gibi ihtiyaçların doğmasına da neden olabilir. Bu yüzden çalışanların bireylerin öncelikli temel ihtiyaçlarının belirlenmesinde bireylerle birlikte titizlikle değerlendirmeye çalışmalıdır.

Kurum, salgın riskiyle karşılaşma durumunda çalışanlarına yönelik psikososyal destek hizmetlerini hazır ve sunar hale getirerek çalışanın kaygısını düşürerek, sağlıklı ve mutlu olmalarına destek olmalıdır.

4. Ne tür destekleyici çalışmalar yapılabilir?

Salgına ilişkin İstanbul Sultanbeyli Türk Kızılay Toplum Merkezinde yapılabilecek destekleyici çalışmalar, çalışmaları yürütenlerin ve yararlanıcıların salgından korunma tedbirlerinin alınması temelinde gerçekleştirilmelidir.

Hem kurumdaki çalışanların hem de topluma hizmet uygulamaları kapsamında kurumdan hizmet alan çocuk veya yetişkinlere yönelik, hane ziyaretleri veya dijital platformda bu salgına ilişkin temel bilgiler olan COVID-19 nedir, belirtileri nelerdir, salgından korunma önlemleri olan 14 kural, doğru el yıkama hijyeninin aşmaları, öksürürken ve hapşırırken nelere dikkat etmeleriyle gibi daha da artırılabilir bu konuyla ilgili afiş veya broşürler hazırlayıp sunarak salgını önleyici bilgilendirmeye yönelik çalışmaları en temelde nitelikli yapılabilmesi için destekleyici çalışmalar yapılabilir. Bu bilgilendirmeler çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun olarak ayrı bir şekilde aktarılmalıdır.

Avrupa'ya geçmek için sınırda bekleyen göçmen ve mültecilere yönelikte salgına ilişkin Sağlık Bakanlığı başta olmak üzere göç ve mülteci çalışmaları alanında faaliyet gösteren kurumların Arapça, Türkçe, Farsça ve İngilizce' den oluşan çok dilli sağlık hizmeti sistemi oluşturarak göçmenlere salgına ilişkin broşürlerle beraber bilgilendirme yapılarak, bireylerin beslenme, barınma, sağlık gibi temel ihtiyaçlarının karşılanarak, salgına ilişkin belirtileri olan veya olmayan herkese test yapılmasını sağlayarak test sonucuna ilişkin pozitif çıkanların hemen tedavi edilmeleri, negatif çıkanların ise on dört gün sağlık koşullarının iyi olduğu yerlerde konaklayarak kendilerini izole etmeleri sağlanarak bu süreçte de her türlü ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamaya yönelik destekleyici çalışmalar yapılabilir.

Başta sınır bölgeleri olmak üzere mülteci bireylerin yoğun olarak yaşadıkları kampların hijyenik ve virüsün olası yayılımı ile mücadele etmek için sağlık personelinin görevlendirilmesi gerekmektedir. Bu bireylerin sağlık hizmetlerine erişim hakkı konusunda bilgilendirilmeleri konusunda destekleme çalışmaları yapılabilir.

Kurumun hizmet sunduğu yararlanıcılar birçok riske açık gruptur. Salgın bu bireylerin var olan ihtiyaçları dışında ek olarak psikososyal destek, beslenme, sağlık-hijyen, gibi ihtiyaçların doğmasına da neden olabilir. Bu yüzden çalışanların bireylerin öncelikli temel ihtiyaçlarının belirlenmesinde bireylerle birlikte çalışarak, bireylerin salgından etkilenme dereceleri ve şekillerini de tespit etmeye çalışmalıdırlar. Salgına yakalanan yararlanıcılar tespit edilip, bu bireylerin veya ailesinin ihtiyaçları

kurumun hizmet kapasitesi çerçevesinde karşılanmaya çalışılmalıdır. Kurumun yetemediği noktada hangi kurumdan hangi kaynaklarla ihtiyaçların giderilebileceği belirlenmeye çalışılmalıdır.

Yerel yönetimlerin, hemşeri hukuku bağlamında vatandaşlarına yapmış olduğu sosyal ve ekonomik yardımlara mülteci bireyleri de dahil etmeleri konusunda girişimlerde bulunularak, salgın sebebiyle evlerinden dışarı çıkmayan, tek başına yaşayan 65 yaş üstü ve kronik hastalığı olan göçmen bireylerin tespit edilip evlerine ziyaretler gerçekleştirilerek, hijyen kiti ve gıda desteği veya ihtiyaçları varsa psikososyal destek hizmetinde yararlandırılmaları için destek olunabilir.

Salgından korunmak için ülkenin veya kurumun maske gibi koruyucu ekipman ihtiyacına yönelik Toplum Merkezindeki dikiş atölyelerindeki gönüllülerin veya 65 yaş üstü gönüllülerin evde kalmaları için yönlendirilerek, bu sıkıntılı süreci daha rahat geçirebilmeleri amacıyla onların evden üretim yapmalarına destek olarak, psikolojik iyilik hallerinin sürdürülmesine de katkı sağlamak amacıyla maske gibi koruyucu ekipman üretmesi konusunda destek olunabilir.

Salgından psikolojik olarak etkilenen çocuk veya yetişkinlere yönelik sağlık ve psikososyal destek hizmetinin uygun koşullarda verilmeye çalışılmalıdır. Yararlanıcılarla yaşanan bu sıkıntılı süreçte beden sağlığı kadar ruh sağlıklarını da nasıl koruyabileceklerine ilişkin psikososyal destek hizmetiyle desteklenebilirler.

Salgın sürecinde çocukların bu durumdan hem psikolojik hem fizyolojik olarak nasıl korunabileceklerine ilişkin yararlanıcı yetişkin ebeveynlere yönelik grup çalışması veya bireysel online eğitimlerle, kurumun sosyal medya sayfasından paylaşılarak veya afişlerle bilgilendirmeye yönelik çalışmalar yapılabilir.

Salgına ilişkin devletin almış olduğu 20 yaş altı sokağa çıkma yasağı çerçevesinde evden çıkmayan genç ve çocuk yararlanıcıların evde aileleriyle kaliteli ve keyifli zaman geçirebilmeleri için basit oyun aktiviteleri, spor egzersiz hareketleri gibi günlük aktivite önerileri sunulabilir. Online eğitime erişim imkanı olmayan çocuklu ailelere bu platforma erişim imkanı sunabilecek destekleyici çalışmalar yapılabilir.

Salgın sürecinde artan aile içi şiddetin önüne geçebilmek için kişilerin haklarının, bu duruma ilişkin var olan hizmetlerin neler olduğuna ilişkin bu bireylerle kurumun gönüllü avukatlarıyla hukuki destek hizmetiyle destek olmaya çalışılabilir.

5. Sizin bir sosyal hizmet uzmanı adayı olarak, bu süreçte, yaşadıklarınız ve mesleğinizle salgın durumu arasında kurduğunuz bağlantı üzerine düşünceleriniz nelerdir?

COVID-19 salgın kriz durumu benim de daha önce karşılaşmadığım bir kriz durumudur. Salgına henüz ne kendim ne de ailem yakalanmadık fakat her gün yakalanacağım endişesi içerisindeyim. Bu düşünce bazen beni yorsa da bazen de salgından korunmak için önem alma noktasında hatırlatıcı olabiliyor. Salgından etkilenen bireylere hizmet sunucu sosyal hizmet uzmanı adayı da olsam neticede bir insanım.

Bu salgın kriz durumuna ilişkin endişe ve kaygılarım henüz anksiyete derecesine ulaşmadığı takdirde olmasını normal düşünüyorum. Bu seviyeye ulaşmamak ve var olan kaygılarımı azaltmak için baş etme mekanizması olarak salgın nedir, belirtileri- zararları- korunma yolları- tedavi yöntemi nelerdir, nasıl bulaşır, kuluçka süresi ne kadardır, salgına ilişkin kim ne tür önlemler alıyor gibi bilgileri güvenilir yerlerden doğru bilgileri alarak, evimi steril açıdan güvenli hale getirerek kendimi rahatlatmaya çalışıyorum.

Öncelikle bu salgından ne derece etkilendiğimi anlayıp, bu duruma ilişkin önlemlerimi alarak kendimi güvenceye aldıktan sonra sosyal hizmet uzmanı olarak mesleği idame ettirmeye çalışmam gerektiğini düşünüyorum.

Sosyal hizmet uzmanlarının hayatlarına dokunduğu insanlar kırılgan gruplardır. Uzman olarak sahada karşılaştığımız bu insanların hayat hikayeleri bazen bizi derinden etkileyebiliyor hatta meslek uygulamasını başka bir uzmanın devam etmesini isteyecek noktaya getirebiliyor. Saha da karşılaşılan bu durumlara uzman tabi ki her zaman psikolojik olarak hazırlıklı olamayabiliyor. Aniden gelişen şeylerle de karşılaşılabiliniyor.

Ama bu salgın durumu daha farklı, çünkü önce uzmanın bu salgın durumunun ne olduğunu anlayıp, kendinde nelerin değiştirdiğini fark etmesini, psikolojik olarak ne durumda olduğunu ve kendini bu durumda güvenli ve iyi hissetmesinin yollarını bulmasına ilişkin bir zamanının olduğunu görüyorum. Ben bu zamanı bu şekilde değerlendiriyorum, psikolojik olarak iyi olmazsam uzman olarak bu salgın ilişkin psikososyal destek müdahalesini uygulamakta istenen hedefe ulaşmakta sorun yaşayacağımı düşünüyorum. Öncelik, uygulama öncesi bu zaman fırsatını kendimiz için nitelikli değerlendirdikten sonra uygulama aşamasında nitelikli olmaya çalışmaktır.

Bu zaman fırsatı sürecinde hem kendimin salgına ilişkin ne durumda olduğunu anlamaya çalışırken hem de bu zaman sonlandıktan sonra uzman olarak mesleki uygulama sürecimde salgından hangi grup danışanlarım hangi yönden etkiliyor, ne tür ihtiyaçları doğa bilir, devlet kurumları ve STK'lar kim ne tür önlemler alıyor, ne tür faaliyetler gerçekleşiyor, sahada karşılaşılan salgına yakalanan danışana nasıl müdahale edilebilir, bu durumu kimlere bildirmeliyiz gibi gerçekleştirmeyi planladığım Sosyal Hizmet müdahalesine ilişkin bilgilenme fırsatı da elde etmiş oldum.

Yaptığım araştırmalarda sosyal hizmet uygulamasının krize yönelik müdahalelerinin genelde doğal afet ve insan eliyle oluşan kaza veya amaçlı kriz durumları sonrasına yönelik uygulamalarını içerdiğini fark ettim. Salgına yönelik yapılacak olan müdahalenin var olan psikososyal destek hizmeti müdahalesini uygulamaya ilişkilendireceğimi anladım. Araştırma yaparken bu mesleki uygulamamın ne kadar önemli ve müdahale sürecinde geniş rol ve işlevlerimin olduğunu öğrendim.

Her ne kadar salgın cinsiyet, ırk, etnik köken, statü vb. farklılıklar fark etmeksizin her gruptan insanı etkiliyor olsa da her grubun kendi dinamik özelliğine ilişkin salgından farklı etkilendiği gerçeği kaçınılmaz. Bu farkı göz önünde bulundurarak farklılıklara ilişkin ayırım yapmadan psikososyal destek

hizmeti müdahalemizi bu temelde gerçekleştirmeye çalışmak gerektiğini düşünüyorum. Daha öncesine kadar toplumun, sistemin bir kenara ittiği insanlara her türlü mesleki rol ve işleviyle destek olmaya çalışan biz değerli sosyal hizmet uzmanları düne kadar desteğe ihtiyaç duymayan grupların, bugün desteğe ihtiyacı olabileceğini düşünüyorum.

Bu süreçte bu değerli mesleği icra eden sosyal hizmet uzmanları veya mesleği icra etmek için benim gibi gün sayan Sosyal Hizmet Uzmanı adaylarının salgından etkilenen gruplara destek olabilmek için birlik ve beraberlik içerisinde yapmış oldukları mesleki uygulama hareketlerini takip etmeye çalıştım. Çalıştığım bu süreç salgına ilişkin uygulayacağım psikososyal destek hizmeti müdahalemi belirleyici oldu.

Bu süreçte, yetkililerin salgına ilişkin yürütecekleri faaliyetlerde sosyal hizmet uzmanı meslektaşlarım da yer edinmelerine fırsat verilmesi mesleğin salgın gibi kritik kriz durumlarında bile ihtiyaç duyulan bir meslek olduğu ve mesleki bilinirlik hayat ve topluma temasla mümkün olacağı görüşündeyim.

Bu güzel fırsatın yanında bir de salgına ilişkin kurulması planlanan toplum bilimleri bilim kurulunda, toplumun hemen hemen her kesiminde hizmet veren, sosyal değişimi ve gelişimi, insanların güçlendirilmesi gibi temel işlevleri olan sosyal hizmet uzmanlarının bu kurulda yer verilmediğini duymak beni üzse de bu kurulda mesleği temsilen uzmanların yer alması gerektiğine ilişkin meslek elemanlarının mücadele ettiğini görmek bu kurulda mesleğimi temsil edecek olan meslektaşlarımın yer alacağına inancımı arttırmıştır.

İyi ki Maltepe Üniversitesi, iyi ki İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, iyi ki Sosyal Hizmet Bölümü, iyi ki salgın gibi kritik kriz durumlarında bile bu mesleğe gönül vererek mesleği icra etmeye çalışan değerli meslektaşlarım, iyi ki bu meslek uygulamasını birlikte yürüttüğümüz müracaatçılarımız, iyi ki siz, iyi ki bizler, hepimiz birlikte varız, her durumla birlikte de mücadele etmeye her daim hazırız.

Kaynakça

<https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/goc-afet-ve-acil-durumlarda-psikososyal-destek/psi-kososyal-destek-nedi-r.pdf>

<http://www.kizilaytoplummerkezleri.org/>

<https://www.kizilay.org.tr/>

<http://shuder.org/Sayfa/pandemide-sosyal-hizmet1747>

COVID-19: CİNSİYET BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRME

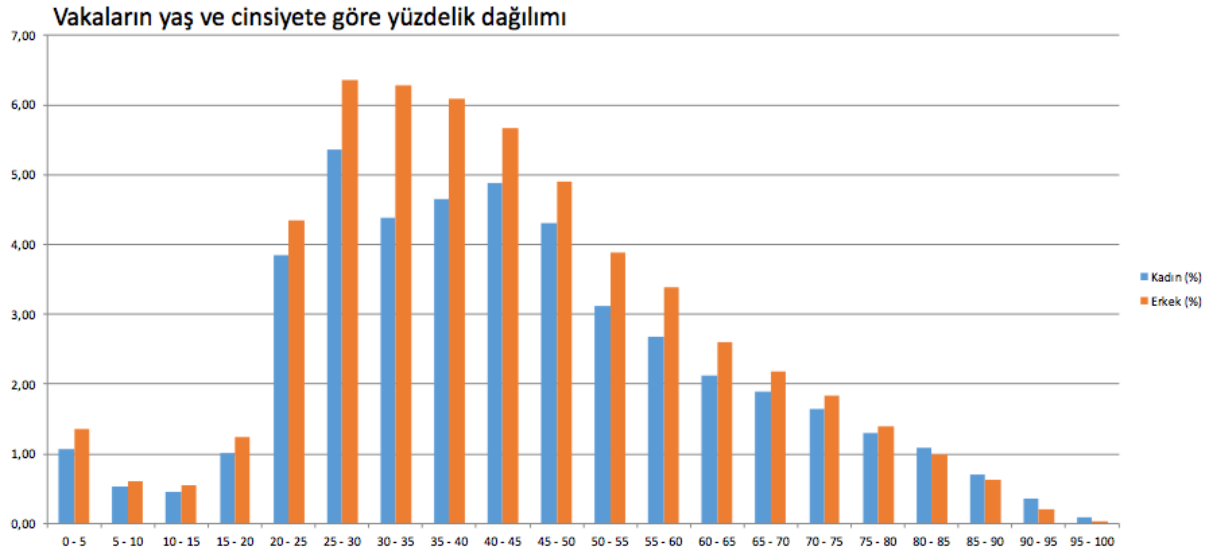
Celal YILDIRIM¹

Giriş

Politikalar ve halk sağlığı çabaları, hastalık salgınlarının cinsiyete dayalı etkilerini ele almamakla birlikte 2019 koronavirüs hastalığına (Covid-19) cevap ta farklı görünmemektedir. Etkilenen ülkelerdeki veya hazırlık aşamalarındaki küresel sağlık kurumları veya hükümetler tarafından ortaya çıkan salgının cinsiyet analizi yapılmamıştır. Hastalık salgınlarının kadınları ve erkekleri ne ölçüde etkilediğini bilmek, sağlık acil durumunun farklı bireyler ve topluluklar üzerindeki birincil ve ikincil etkilerini anlamak ve etkili, adil politikalar ve müdahaleler oluşturmak için temel bir adımdır.

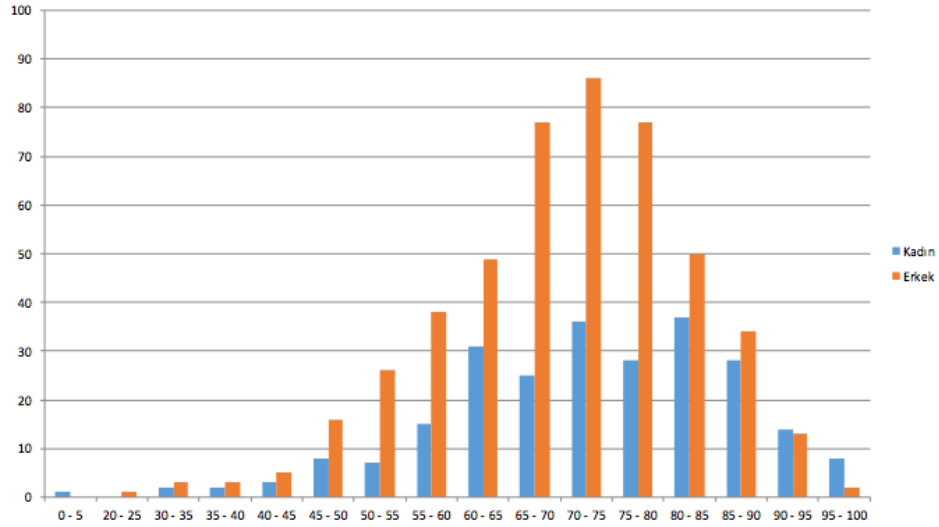
Covid-19 için cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler, şimdiye kadar erkekler ve kadınlar arasında eşit sayıda vaka göstermesine rağmen, ölüm ve hastalık için savunmasızlıkta cinsiyet bağlamında farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Çizelge 1. Covid-19’da Vaka ve Vefatların Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

¹ Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, UNFPA (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu) Gönüllüsü

Vefatların yaş ve cinsiyete göre dağılımı

Türkiye’de ki vefatların cinsiyete göre dağılımı grafiğine bakıldığında ölümlerin %66,1’i erkek ve %33,9’unun kadın olduğu, diğer yandan vakaların cinsiyet dağılımına göre erkeklerde vaka görülme sıklığının kadınlara oranla %9 daha fazla olduğu görülmektedir.

15 Haziran itibarıyla Worldometers verilerine göre koronavirüs vaka sayısının 187,671 ve 8,870 kişinin ise virüs nedeniyle hayatını kaybettiği Almanya’da Covid-19’a bağlı ölümlerin ise erkeklerde kadınlara oranla %10,8 daha yüksek olduğu görülmektedir (Koptyug, 2020).

Birleşik Krallık Yoğun Bakım ve Ulusal Denetim Araştırma Merkezi (ICNARC), Covid-19 ile İngiltere’de yoğun bakıma başvuran ilk 2,249 hasta hakkında yayınladığı bir rapora göre Covid-19’lu erkeklerin ölme olasılığının kadınlardan %15,7 (% 53,2 -% 37,5) daha fazla olduğunu açıklamıştır (Innovation, 2020).

Yüzde 9 ölüm oranı ile Covid-19’un en fazla etkilediği ülkelerden biri olan İtalya’da, Ulusal Sağlık Servisi’nin Covid-19 nedeniyle hayatını kaybeden 3 bin 200 hastanın ayrıntılı istatistiğini içeren bir araştırma raporuna göre yaşamını yitiren hastaların ortalama yaşı 78,5’tir. Ölüm vakalarında çoğunluğun ise yüzde 70,6 ile erkekler olduğu görülüyor (Koyuncu, 2020).

Ölüm oranlarını cinsiyete göre bildiren tüm ülkelerde, Covid-19 tanısı alan erkeklerin ölme olasılığı daha yüksektir. Doğrulan vakalar arasında erkek / kadın ölüm oranı İran’da 1,1 iken Danimarka’da 2,1’dir. Küresel bazda erkek / kadın ölüm oranları yaşlılarda daha yüksek olma eğilimindedir: 60 yaş ve üstü kişilerde sürekli olarak 2’nin üzerinde ve İtalya’da 70-79 yaş arası erkekler ve kadınlar arasında ki oran 3’ten fazladır.

Bu bulgular beklenmedik değildir. Hastalığın sonuçlarına göre, önceki salgınların erkeklerde kadınlardan daha kötüydü: erkeklerin, şiddetli akut solunum yolu sendromundan (SARS) daha kötü

hastalık sonuçlarına ulaşıldığı (Karlberg J, 2004) ve Orta Doğu solunum sendromu (MERS) ölme riskinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Chen X, 2017).

Ortaya çıkan kanıtlar, potansiyel olarak cinsiyete dayalı immünolojik nedenlerle kadınlardan daha fazla erkeklerin etkilendiğini gösteriyor. Fakat cinsiyete göre ayrıştırılmış mevcut veriler yeterli düzeyde değildir.

Diğer salgın örnekleri cinsiyet bağlamında ele alınacak olursa; “2014-2016 Batı Afrika Ebola virüsü hastalığı salgını sırasında, cinsiyetler arası normlar, ailelerde bakıcı olarak ve birinci basamak sağlık hizmetleri çalışanları olarak baskın rolleri göz önüne alındığında, kadınların virüs bulaşma olasılığının daha yüksek olduğu anlaşılmıştır” (Boniol M., 2019). Bu süreçte salgın hakkında karar verme konusunda kadınlar erkeklerden daha güçsüzdü ve bundan dolayı ihtiyaçları büyük ölçüde karşılanmamıştır. Örneğin, üreme ve cinsel sağlık kaynakları, acil durum müdahalesine yönlendirilmiş ve bu dünyanın en yüksek oranlarından birine sahip bir bölgede anne ölümlerinin artmasına sebep olmuştur.

Zika virüs salgını sırasında, erkekler ve kadınlar arasındaki güç farklılıkları, kadınların cinsel ve üreme yaşamları üzerinde özerkliğe sahip olmadıkları anlamına geliyordu, toplum vektör kontrol faaliyetlerinin çoğunu yapan kadınlar olmasına rağmen, sağlık hizmetlerine yetersiz erişimleri ve çocuklarının muayeneleri için hastanelere seyahat etmek üzere mali kaynaklarda yetersizlik yaşamışlardır.

Genellikle işgücünün yarısı, hatta yarısından fazlasının kadınlardan oluşmasıyla özdeşleştirilmiş bir olgu olan işgücünün feminizasyonu, sağlık sektörü için de geçerlidir. Nitekim TÜİK (2009) verilerine göre tüm sektörler için istihdam edilenlerin %28’i kadın iken, bu oran sağlık işlerinde %55’e çıkmaktadır. Türkiye’de toplam istihdam edilen kadınların %5,6’sı ise sağlık işlerinde yer almaktadır” (Etiler, 2011).

Bu oranlar sağlık işgücünün cinsiyetçi doğasını ve ağırlıklı olarak kadın sağlık çalışanlarının maruz kaldığı riski vurguladığını göstermektedir. Her ne kadar Covid-19’un sağlık ve sağlık hizmetleri üzerindeki sonuçları kamu bilincinde en üst düzeyde olsa da, salgın hastalıklar daha geniş söylemleri tetikleyebilir ve şekillendirebilir. Hastalık ve salgınların cinsiyete dayalı etkilerini ele alma çağrıları göz ardı edilmemeli ve geçmiş salgınlardan elde edilen deneyimler, sağlık müdahalelerinin etkinliğini artırmakla birlikte cinsiyet ve sağlık eşitliği hedeflerini desteklemek için bir cinsiyet analizinin hazırlık ve müdahale çabalarına dahil edilmesinin önemini göstermektedir.

Topluluklarla ön cephedeki etkileşimleri göz önüne alındığında, kadınların küresel sağlık güvenliği gözetleme, tespit ve önleme mekanizmalarına yeterli düzeyde dâhil edilmedikleri görülmektedir. Kadınların sosyal olarak reçete edilen bakım rolleri, bir salgının başlangıcına işaret edebilecek ve böylece küresel sağlık güvenliğini artırabilecek yerel düzeyde eğilimleri belirlemek için tipik olarak

kadınları birinci sıraya yerleştirmektedir. Hayatın her aşamasında, özellikle de sağlık krizleri sırasında kadınların düşüncelerini ve bilgilerini dâhil etmek, politika planlamanın kapsam genişlemesini sağlamakla birlikte salgın hazırlığını ve yanıtını güçlendirecek ve geliştirecektir. Bu bağlamda, DSÖ İcra Kurulu, salgın hazırlığı ve müdahalesi için kadınları karar alma sürecine dâhil etme ihtiyacını (DSÖ, 2020) kabul etmesine rağmen, ulusal ve küresel Covid-19 politika alanlarında kadınların temsili yetersizdir.

Sonuç Yerine

Covid-19 gibi hastalık salgınlarına verilen yanıt etkili olarsa ve cinsiyet ve sağlık eşitsizliklerini çoğaltmayacak veya sürdürmeyecekse, kadınların ve erkeklerin enfeksiyona karşı savunmasızlığını, patojenlere maruz kalmayı etkileyen cinsiyet normlarının, rollerinin ve ilişkilerinin, alınan tedavi ve bunların farklı kadın ve erkek grupları arasında nasıl farklılık gösterebileceği araştırılmalı ve uygulamalarda dikkate alınmalıdır. Hükümetler ve küresel sağlık kurumları, doğrudan ve dolaylı Covid-19 salgınının cinsiyet üzerindeki etkilerini göz önünde bulundurmaya ve kadınların seslerini ön cepheye dâhil ederek bu aşamada salgınların cinsiyete dayalı etkilerinin bir analizi yapılmalıdır.

Kaynakça

- Boniol M., Campbell J. (2019). "*Sağlık işgücünde cinsiyet eşitliği: 104 ülkenin analizi: Çalışma Raporu*". Dünya Sağlık Örgütü. Cenevre.
- Chen X, C. A. (2017). "Comparative epidemiology of Middle East respiratory syndrome coronavirus (MERS-CoV) in Saudi Arabia and South Korea". *Emerging Microbes & Infections*. (6), 51.
- DSÖ, Yürütme Kurulu (2020). "*Sağlık acil durumlarına hazırlığın güçlendirilmesi; Uluslararası Sağlık Tüzüklerinin uygulanması, İHR (2005)*". Dünya Sağlık Örgütü. EB146, Cenevre.
- Etiler, B. U. (2011). "Sağlık Sektöründe Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Açısından Analizi". *Çalışma ve Toplum Dergisi*. (2), 191-216.
- Innovation, U. R. (2020). "*Sex, gender and COVID-19. Coronavirus: the science explained*". Coronavirus: the science explained. Swindon. <https://coronavirusexplained.ukri.org/en/article/cad0007/>
- Karlberg J, C. D. (2004, Şubat). "Do men have a higher case fatality rate of severe acute respiratory syndrome than women do?" *American Journal of Epidemiology*. 159(3), 229-231.
- Koptyug, E. (2020, 6 Haziran). *Number of coronavirus (COVID-19) deaths in Germany in 2020, by gender and age...* Erişim tarihi: 15 Haziran 2020, <https://www.statista.com/>
- Koyuncu, H. (2020, 30 Mayıs). *İtalya'da Covid-19'dan ölenlerle ilgili veriler ne söylüyor? Yaş, cinsiyet dağılımı, hastalıklar...* Erişim tarihi: 13 Haziran 2020, <https://tr.euronews.com/>

TRAVMA SONRASI GELİŞİM BELİRİTLERİ GÖSTEREN BİREYLERİN SOSYAL HİZMET BAKIŞ AÇISI İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Elmas Aybike YILMAZ¹

GİRİŞ

İnsan doğası gereği, tarih boyunca travmatik olay ve durumlara tepki vermiştir. Antik çağlardaki yazılardan (Duman, 2019, s. 179), 17. yüzyıl edebiyatında Shakespeare ve Dickens gibi edebiyatçıların eserlerine kadar felaketlerin neden olduğu semptomlardan bahseden ifadeler rastlamak mümkündür. Travmanın yarattığı psikolojik bozukluklara yönelik ilk çalışmalar ise dünya savaşları ve onların yarattığı tahribatın ardından başlamıştır. Günümüze kadarki süreçte travmanın yarattığı psikolojik ve sosyal sorunlara yönelik çalışmalar, dünya tarihindeki travmatik olayların yaşandığı dönemlerde artış göstermiştir (Güven, 2010, s. 1). Bu makalenin de amacı afetlerin ve salgın hastalıkların art arda yaşandığı bu dönemde; mikro, mezzo ve makro düzeylerde afetlere ve salgın hastalıklara etkili müdahale konusunda disiplinler arası çalışmanın önemini ve travma sonrası gelişim ile sosyal sosyal hizmet bakış açısı arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

TRAVMA VE TRAVMATİK YAŞANTIYA VERİLEN TEPKİLER

Travma; APA (American Psychological Association) tarafından bireylerin duygu, düşünce ve tutumlarında uzun süreli, olumsuz etki yaratan, rahatsız edici deneyim olarak tanımlanmaktadır. Ağır yaralanma ya da cinsel saldırıya uğramış olma; başkalarının yaşadığı ölüm, ağır yaralanma ya da cinsel saldırı olaylarına tanıklık etme; bir yakının başına bu olayların geldiğini öğrenme veya medya yolu hariç travmatik olayların rahatsız edici detaylarıyla yineleyici ve aşırı düzeyde karşı karşıya kalma DSM-5 tarafından belirlenmiş, travma niteliğindeki olay ve durumlardır.

İnsan, çevreden gelen uyaranlara tepki veren bir varlıktır. Bu bağlamda; travma sonrası ortaya çıkan ilk tepkiler ruhsal bir patoloji olarak değil, doğal bir reaksiyon olarak değerlendirilmelidir. DSM-5'e göre bir kişiye travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) tanısı konulabilmesi için tanı kriterlerinin bir aydan daha uzun bir süre devam ediyor olması gerekmektedir (Kring & Johnson, 2017, s. 214).

DSM-5'e göre TSSB belirtilerini dört grupta ele almak mümkündür:

- Travmatik olayın, istem dışı bir şekilde, anılar veya kâbuslar hâlinde yeniden deneyimlenmesi ve bu durumlara fizyolojik tepkiler verilmesi,
- Olayla ilgili ya da olayı anımsatabilecek her türlü uyarandan kaçınma,

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı

- Saldırgan davranışlar, uykuya dalmada ya da uyanık kalmada zorluk, kendine zarar verici davranışlar ve kolaylıkla ürkme hali gibi artan uyarılmışlık ve tepkisellik belirtileri,
- Olayın bazı önemli yönlerini hatırlayamama, kendini veya başkalarını suçlama, sosyal hayattan uzaklaşma ve ısrar edici olumsuz bilişler gibi diğer bazı travma sonrası duygu durum ve bilişsel değişimler (Kring & Johnson, 2017, s. 215).

Travmatik yaşantı sonucu elde edilen deneyimler bireylerin dünyayla ilgili temel bilişlerinde bir karmaşıklığa neden olmaktadır. Bu bilişler bireylerin dünyadaki yerleri, güven duyguları ve benlik saygıları ile ilgilidir (Barash, 1990; Çervatoğlu, 2000; Epstein, 1998; Sungur, 1999 aktaran Güven, 2010, s.7). Bireyler, travma deneyimi yaşamadan önce bireyden bireye değişen oranlarda dünyayı güvenilir, kendilerini de çevrelerinde gelişen olaylara karşı kontrol sahibi hissetmektedirler. Travmatik deneyim yaşandıktan sonra, tüm bireylerde, bu bilişler yeni yaşanan deneyimle birlikte edinilen bilişlerle çatışmakta ve bireylerin dünyaya ve kendilerine yönelik güvenleri azalmaktadır. Travma sonrasında bireylerin gösterebileceği iyileşememe ve patoloji geliştirme, düzelme/iyileşme, gelişim gösterme eğilimleri temelde bu çatışmayla baş etme sürecine göre şekillenmektedir.

Farklı deneyimlere ve çocukluk yaşantılarına sahip, farklı dezavantajlar ve kaynaklar içerisinde yer alan ve farklı sosyal çevrelere ait olan birbirinden farklı bireylerin travmatik yaşantılarla baş etme süreçlerinin birbirleriyle aynı olması mümkün müdür? Bu soruya verilebilecek en doğru yanıtlardan birini sosyal hizmet uygulamalarına ışık tutan temek kuramlardan biri olan ekolojik perspektif verecektir. O'Melia, Miley, ve DuBois'e (1998) göre; birey, ekolojik perspektif odağında ele alındığında, davranışa etki eden iç ve dış kuvvetlerin birleriyle etkileşim içerisinde olduğu ve durumlara uyumu sağlayan davranışları bu etkileşimin ürettiği görülmektedir. Ekolojik perspektifte "ilişki" özneyi oluşturan unsurdur, bireyler çevrelerindeki sistemlerle etkileşime girerek değişir ve değiştirirler (Danış, 2006, s. 45-53). Anlaşılmaktadır ki, tek bir aynı olaya dahi verilebilecek tepkilerin bireyden bireye farklı olacağını söylemek mümkündür.

Nitekim; Slyke (2014), travmatik yaşantıların psikolojik strese yol açabileceği gibi olumlu psikolojik değişimlere de neden olacağına; Abraido-Lanza, Guier ve Colon (1998), bireysel özelliklere, çevresel kaynaklara ve travmatik olaya ilişkin değişkenlere bağlı olarak kişilerin travma sonrasında gelişme gösterme durumlarının değişkenlik gösterebileceğine parmak basmıştır (Akcan, 2018, s. 62-64).

SOSYAL HİZMET, POZİTİF PSİKOLOJİ VE TRAVMA SONRASI GELİŞİM GÖSTEREN BİREYLERİN ÖZELLİKLERİ

Pozitif psikoloji ekolünün kurucusu olan Martin Seligman, bu ekolle birlikte insan potansiyeline olan inancı ortaya koymuştur. "Pozitif Psikoloji: Giriş" başlıklı makalede yer alan, Seligman için pozitif psikoloji ilhamının nasıl oluştuğunu anlayabildiğimiz, yine onun dilinden olan anlatım bu inancı gözler önüne sermektedir.

Bir gün, Seligman ve kızı bahçe işleri ile uğraşmaktadır. Seligman yaptığı işe odaklanmış bir şekilde çalışırken, kızı Nikki yabani otları havaya atmakta, şarkı söylemekte ve dans etmektedir. Bunun üzerine Seligman kızını azarlar, kızı Nikki de bir süre uzaklaştıktan sonra gelip babasıyla konuşmak istediğini söyler ve şu cümleleri kurar:

“Beşinci yaş gününden öncesini hatırlıyor musun? Üç yaşından beş yaşının başlangıcına kadar bir sulu gözdüm. Her gün sızlanırdım. Beş yaşına geldiğimde daha fazla sızlanmamaya karar verdim. Bu şimdiye kadar yaptığım en zor şeydi. Eğer ben sızlanmayı bırakabildiysem, sen de böyle mızımız olmayı bırakabilirsin”(Seligman & Csikszentmihalyi, 2000, s. 5-6).

Seligman (2000), kızının kurduğu bu cümlelerin kendisinde oluşturduğu etkiyi şöyle ifade etmektedir: *“Bu benim için bir aydınlanmaydı, daha azı değil.”* Çünkü Seligman Nikki’nin iyilik halini sağlayabilmenin onun huzursuzluklarını ve sızlanmalarını ortadan kaldırmakla ilgili değil, bunun Nikki’nin bunu kendisinin yapmasını sağlamakla ilgili olduğunu keşfetmiştir (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000, s. 6).

Travma sonrası gelişim konusunda, travmatik bir yaşantı ardından gelişim belirtileri gösteren bireylerin özellikleri dikkat çeken bir husustur. Pozitif psikoloji ekolünün kurucularından biri olan Csikszentmihalyi’nin de gözlemleri de bu bireyler üzerinde olmuştur. Csikszentmihalyi’ye göre 2. Dünya Savaşı insanların hayatında derin değişimlere ve tahribatlara neden olmuştur. Sosyal desteklerini, işlerini ve paralarını kaybeden insanlar bir boşluktan ibaret hale gelmiştir. Bununla birlikte bazı insanlar her şeye rağmen bütünlüklerini korumuştur. Bu insanlar mutlaka en eğitilmiş, en saygın, en yetenekli kişiler olmamıştır (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000, s. 6-7).

Travma sonra gelişim gösteren bireyler, pozitif psikolojinin insan potansiyeline olan inancının en büyük kanıtlarından biridir. Tedeschi ve Calhoun (2004), travma sonrası büyümenin, yaşamın daha fazla takdir edilmesi ve önceliklerin yeniden değerlendirilmesi, daha yakın ilişkiler geliştirilmesi, kişinin kendi gücünün daha fazla farkına varması, yeni olanakların fark edilmesi ve ruhsal olarak gelişim olmak üzere yaşantıdaki beş farklı alanda gerçekleştiğini ortaya koymuştur (aktaran Akcan, 2018, s. 63).

Travma sonrası gelişim gösteren bireylerin geçirdiği aşamalar ve pozitif psikolojinin bireyin potansiyeline yönelik inancı, sosyal hizmet pratiğinin temel yaklaşımlarından biri olan güçlendirme yaklaşımı ile büyük oranda örtüşmektedir. Kendi kaderini tayin ilkesiyle ilişki içerisinde olan güçlendirme yaklaşımı müracaatçıyı içinde potansiyel güç barındıran, aktif ve katılımcı bir birey olarak görmektedir. Travma sonrası gelişim gösteren bireyin yaşamı takdir edip önceliklerini yeniden değerlendirmesi, gücünü ve yeni olanaklarını fark etmesi gibi güçlendirme yaklaşımında da bireye eleştirel düşünme, farklı bakış açıları geliştirme ve kendine güven duyma nitelikleri kazandırmayı amaçlanmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları ise sürecin güçlü yönlerini öne çıkaran ve müracaatçıyı bu yönde destekleyen profesyonellerdir (Erbay, 2019, s. 43). Bu bağlamda bireylerin gelişimlerini desteklemek için onlara sosyal hizmet bakış açısıyla yaklaşmak önemli bir noktadır. Ayrıca sosyal

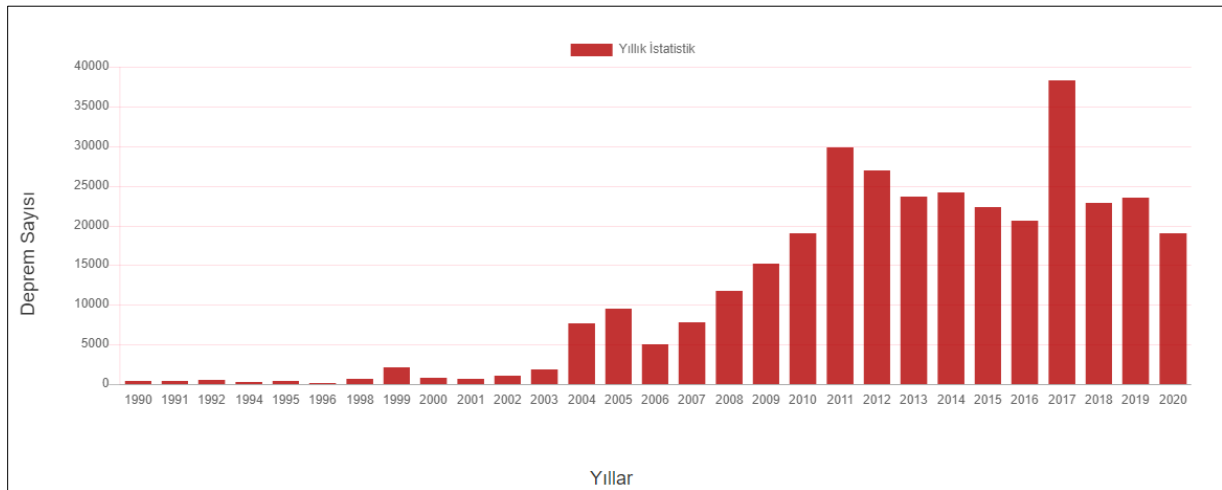
hizmet mesleği travma sonrası gelişim potansiyeline bireysel özellikleri nedeniyle zaten sahip bireylerin de bu kendini gerçekleştirme sürecinde daha kolay ilerlemelerinde önemli bir yere sahiptir.

Travma sonrası stres bozukluğuna sahip bireyler için ise yine multidisipliner bir tedavi yönetimi gereklidir. TSSB'nun psikolojik tedavisinde EMDR (Göz Hareketleriyle Duyarsızlaştırma ve Yeniden İşleme), BDT (Bilişsel Davranışçı Terapi) ve maruz bırakma gibi yöntemler kullanılabilir (Kring & Johnson, 2017, s. 221). Bununla birlikte yaygın kabul edilen görüş, TSSB'nun tedavisinde her hastanın ihtiyacına en uygun yaklaşımı ve tedavi şeklini bulmaktır (Güven, 2010, s. 2). Bu durum bireyi çevresinde ele alan, müracaatçının biricikliği ilkesini benimseyen bir meslek ve disiplin olarak sosyal hizmetin bakış açısıyla doğrudan paralellik göstermektedir.

AFET VE SALGIN HASTALIKLARA YÖNELİK İSTATİSTİKLERLE TRAVMA DENEYİMLERİMİZ

AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Deprem Dairesi Başkanlığı) tarafından bu yıl yayınlanan verilere göre, ülkemizde gerçekleşen deprem sayısı 2003 yılından itibaren ciddi artış göstermiştir.

Şekil 1. Yıllara Göre Deprem Sayısı

Kaynak: (AFAD, 2020).

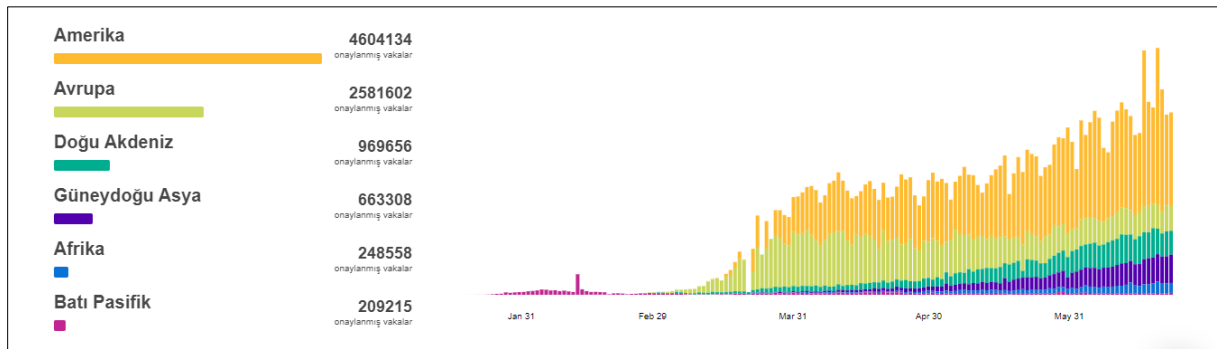
AFAD tarafından 2019 yılında yayınlanan, Türkiye'de 1900-2018 yıllarında meydana gelen doğal afetlere ilişkin istatistikleri içeren rapora göre; 1900-2017 yıllarında en az 6,0 büyüklüğündeki 210 depremde 86 bin 802 kişi yaşamını yitirmiştir, 597 bin 865 konut ağır hasar görmüştür. ("AFAD, Türkiye'de meydana gelen", 2019). 2020 yılında gerçekleşen, Elazığ depreminde 41 ölü 1.607 yaralı ("Elazığ depremi", 2020); Bingöl depreminde 1 ölü, 18 yaralı bulunmaktadır ("Bingöl Karlıova'da", 2020). Bu makalenin son teslim tarihi olan 25 Haziran 2020 tarihinde de Van'da 5,4 büyüklüğünde bir deprem gerçekleşmiştir ("Van'da 5.4 büyüklüğünde", 2020).

Emergency Events Database (EM-DAT) yani Acil Durum Veri Tabanı, Belçika merkezli Afetlerin Epidemiyolojisi Araştırma Merkezi (The Centre for Research on the Epidemiology of Disasters -

CRED) isimli kâr amacı gütmeyen bir kuruluşun uluslararası veri tabanlarından biridir (Bahadır & Uçku, 2018, s. 29). Bu veri tabanından elde edilen verilere göre 2000-2020 yılları arasında Asya, Afrika, Amerika, Avrupa ve Avustralya kıtalarında 3735 tanesi ölümcül tehlikede olmak üzere toplam 8349 adet doğal afet meydana gelmiştir ve bu doğal afetlerin 73 tanesi Türkiye’de gerçekleşmiştir.

Dünya tarihi boyunca veba, kanamalı ateş, çiçek hastalığı, influenza, kolera, HIV/AIDS, ebola, MERS (Middle East Respiratory Syndrome) ve SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome) gibi pek çok salgın hastalık meydana gelmiş ve bu salgın hastalıklar milyonlarca kişinin ölümüne neden olmuştur (“Salgınlar Listesi”, 2020). Günümüzde ise Dünya Sağlık Örgütü’nün (WHO) 25 Haziran 2020 verilerine göre COVID-19 salgınındaki toplam vaka sayısı 9.277.214, toplam ölü sayısı 478.691’dir (WHO, 2020).

Şekil 2: Bölgelere ve Aylara Göre COVID-19 Vaka Sayısı

Kaynak: (WHO, 2020)

Verilen istatistiklerde görüldüğü gibi salgın hastalıklarla ve afetlerle yaşamın bir gerçeği olarak her zaman karşı karşıya kalmaktayız. Ölümlere, yaralanmalara ve mal kayıplarına neden olabilen bu durumlar bireylerde ve toplumlarda travmatik etkilere neden olmaktadır. Özellikle son pandemi süreci tüm dünya afetlerin ve salgın hastalıkların yıkıcı etkileriyle karşı karşıya kalmıştır.

TRAVMA SONRASI GELİŞİM BAĞLAMINDA AFET VE SALGIN YÖNETİMİ İÇİN SOSYAL HİZMET KURAM VE UYGULAMALARININ ÖNEMİ

Afet yönetimi, önleme, zararların azaltılması, hazırlıklı olma; afet anında kurtarma ve ilk yardım; afet sonrasında toplumun ekonomik ve sosyal yapısını iyileştirme, yeniden inşa etme çalışmalarının bütünüdür (Tuncay, 2004, s. 4). Etkili bir salgın ve afet yönetimi bireylerin travma sonrası gelişimlerini destekleyecektir. Bu sistemli çalışmanın disiplinler arası bir bakış açısı gerektirdiği açık bir gerçektir.

Ekolojik perspektif ışığında, bireyi çevresi içerisinde ele alan sosyal hizmet mesleği bireylere nitelikli hizmet sunabilmek ve problemlere etkili çözümler getirebilmek için bireyin içerisinde yaşadığı aile gibi diğer sistemler ve toplum ile de çalışma prensibine sahiptir. Sosyal hizmet uzmanları makro düzeyde, travmaya maruz kalmış ve ruhsal sorunlara sahip bireylerin maruz kaldığı etiketlenmelerle mücadele etmekte, bu bireyleri toplumdaki kaynaklarla buluşturmakta ve bu bireylerle birlikte onların haklarını savunarak savunuculuk rollerini yerine getirmektedirler.

Tuncay (2004, s. 5) da afet yönetiminde sosyal hizmet uzmanlarının rol ve sorumluluklarını sosyal hizmet teori ve pratiğinde temel yaklaşımlardan başka biri olan geneldeci yaklaşım bakış açısıyla ele almıştır. Buna göre; zarar azaltma, önceden hazırlık ve yeniden inşa aşamalarında makro düzeydeki roller ağırlıkta olup, planlama ve toplumu bilgilendirme rolleri yerine getirilirken, kurtarma ve ilkyardım ile iyileştirme aşamalarında, sosyal hizmetin bağlantı kurma, savunuculuk, aracılık, yetkin hale getirme ve öğreticilik rolleri ağırlıktadır.

Görüldüğü gibi sosyal hizmet mesleğinin hâlihazırda zaten sahip olduğu müdahale prensipleri afet yönetiminin temel ilkeleriyle paralellik göstermekte ve afet yönetiminin tüm aşamalarında sosyal hizmet uzmanlarına önemli rol ve sorumluluklar düşmektedir. Afet veya salgınların öncesinde yeterli düzeyde bilgilendirilmemiş, afet sonrasında kaynaklara erişimi etkili şekilde sağlanmamış ve güçlerine yönelik farkındalığı desteklenmemiş bireylerin travma sonrası gelişim göstermeleri güçtür. Bu bağlamda, afetler ve salgınlar gibi travmatik yaşantılardan sonra iyileşme ve gelişme gösterilmesinde sosyal hizmet bakış açısının ve mesleğinin yeri kritiktir.

SON SÖZ

Ölüm, ağır yaralanma ve cinsel saldırı gibi yaşam bütünlüğünü tehdit edici travmatik yaşantıları doğrudan deneyimleyen ya da başkasının deneyimine şahit olan bireyler farklı baş etme mekanizmaları ya da birtakım patolojiler geliştirmektedirler. Travma sonrasında düzelmenin ötesinde gelişme gösteren bireylerin özellikleri, stratejileri ve davranış örüntüleri incelendiğinde ise sosyal hizmet ve güçlendirme bakış açısı ile olan paralellikler dikkat çekmektedir.

İçerisinde yaşadığımız dönem göstermiştir ki; salgın hastalık ve afet gibi travmatik yaşantılar her an karşılaşılabileceğimiz, bireyler, aileler ve toplum üzerinde farklı etkileri olabilecek hayat gerçekleridir. Bu bağlamda bu yaşantılara hazırlıklı olma, etkili müdahale etme ve düzeni yeniden inşa etme kritik öneme sahiptir. Salgın hastalık ve afet yönetimi, bu üç aşamada disiplinler arası çalışmayı gerektirmektedir. Sosyal hizmet uzmanları savunuculuk, eğitim, kaynaklarla buluşturma, danışmanlık gibi rolleriyle sosyal hizmet kuram ve yaklaşımlarının biricik uygulayıcıları olarak afet ve salgın yönetiminde aktif bir şekilde yer alması gereken profesyonellerdir.

Kaynakça

AFAD. (tarih yok). Genel İstatistikler: <https://deprem.afad.gov.tr/genelistatistikler> adresinden alındı

AFAD, *Türkiye’de meydana gelen doğal afetlere ilişkin rapor yayımladı.* (2019, Nisan 22). Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı : https://www.iletisim.gov.tr/turkce/yerel_basin/detay/afad-tuerkiyede-meydana-gelen-doal-afetlere-ilikin-rapor-yaymlad adresinden alındı

Akcan, G. (2018). Travma Sonrası Büyüme: Bir Gözden Geçirme. *Bartın Üniveristesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 62-66.

Aker, T. (2002). *Temel Sağlık Hizmetlerinde Ruhsal Travmaya Yaklaşım*. Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği .

- Bahadır, H., & Uçku, R. (2018). Uluslararası Acil Durum Veri Tabanına Göre Türkiye Cumhuriyeti Tarihindeki Afetler. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 29. <http://dacd.artvin.edu.tr/tr/download/article-file/417549> adresinden alındı
- Bingöl Karlıova'da 5.8 büyüklüğünde deprem. (2020, Haziran 14). BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/live/haberler-turkiye-53040556> adresinden alındı
- Danış, Z. (2006). Davranış Bilimlerinde Ekolojik Sistem Yaklaşımı. *Aile ve Toplum*, 8(3), 45-53. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21102/227263> adresinden alındı
- Duman, N. (2019). Travma Sonrası Büyüme ve Gelişim . *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi* , 4(7), 179. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijar/issue/43278/493781> adresinden alındı
- Elazığ depremi: 6,8 büyüklüğündeki sarsıntı can kaybı ve hasara yol açtı. (2020, Ocak 31). BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-51244459#:~:text=Merkez%20%C3%BCss%C3%BC%20Elaz%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%20Sivri ce,kaybetti%2C%201.607%20ki%C5%9Fi%20de%20yaraland%C4%B1> adresinden alındı
- Erbay, E. (2019). Güç ve Güçlendirme Kavramları Bağlamında Sosyal Hizmet Uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 42(19), 43. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/686565> adresinden alındı
- Güven, K. (2010). Marmara Depremini Yaşayan Yetişkinlerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri ile Travma Sonrası Gelişim ve Depresyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, 1-2. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kring, A. M., & Johnson, S. L. (2017). *Anormal Psikolojisi*. (M. Şahin, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Salgınlar Listesi. (2020, Mayıs 22). Vikipedi: https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Salg%C4%B1nlar_listesi&action=history adresinden alındı
- Seligman, M., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive Psychology An Introduction . *American Psychologist*, 55(1), 5-7.
- Tuncay, T. (2004). *Afetlerde Sosyal Hizmet*. Ankara.
- Van'da 5.4 büyüklüğünde deprem. (2020, Haziran 25). NTV: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/vanda-5-4-buyuklugunde-deprem,ZbMnfR1Cf0qcb6yU6yaWNQ> adresinden alındı
- WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard. (2020, Haziran 25). World Health Organization : <https://covid19.who.int/> adresinden alındı

COVID-19 SALGINI SÜRECİNDE YAŞLILARA YÖNELİK UYGULAMALARIN İNSAN DEĞERİ AÇISINDAN TAHLİLİ

Bedirhan AVCI¹

Dünya'yı büyük bir sınav etkisi altına almaktadır. Çin'in Wuhan kentinden başlayarak küresel bir salgın boyutunu alan ve ölümcül risk barındıran Covid-19 virüsü, bireyleri toplumsal ve psikolojik yönden etkilemektedir. Virüsün gözle görünür etkisi, özellikle kalp-damar rahatsızlığı, hipertansiyon, şeker hastalığı gibi kronik rahatsızlıkları ile beraber yaşlı grubu olumsuz etkilemektedir (Aktoz 2020: 2). Covid-19 virüsünün gençlere göre vücut direnci daha güçsüz olan yaşlı bireyler üzerindeki ölümcül etkisi ile beraber çoğunlukla yoğun bakım ve solunum cihazına bağlı durumlar söz konusu olmaktadır (Işık 2020: 1-2). Covid-19 nedeni ile yoğun bakım ünitelerinde kalan hastalar üzerinde yapılan bir araştırmada, 60 yaş ve üstü bireylerin ölüm oranının bu yaş seviyesinin altındakilere oranla anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir (Liu ve Diğerleri 2020: 15-16). Virüsün damlacıklar yolu ile bulaş riskinin beraberinde getirdiği fiziksel mesafenin bir yaşam biçimi haline gelmesi ile birlikte bağışıklık sistemi zayıf olan yaşlı bireyler; bu süreçte beden sağlıklarının yanında ruhsal açıdan da olumsuz sonuçlar ile karşılaşmaktadır. National Academies of Sciences'ın yaptığı bir araştırmada, fiziksel mesafe ile hissedilen yalnızlık duygusunun yaşlı bireylerde %43 dolaylarında seyrettiği görülmektedir (Yılmaz ve Akyazıcı 2020). Virüsün olumsuz etkilerinden korumak adına alınan birtakım önlemler, yaşlı bireylerin evde geçirdikleri zaman diliminde kendi yaş grupları ve diğer bireyler ile oluşan mesafeleri sonucunda hareketsizlik ile birlikte fiziksel ve ruhsal birtakım sağlık problemlerine yol açmaktadır. Ülkelerin sağlık ve sosyal politikaları sonucunda, evinde izole bir şekilde bekleyen yaşlı bireylerin temel ihtiyaçları karşılanmakla beraber yaşanan bu zihinsel bunalıma çözümler üretilmesi kaçınılmaz bir gerçektir (Armitage ve Nellums 2020). Yaşlı bireylerin duygusal tepkilerinin bu noktada daha hassas olması ile birlikte, kendisini toplum içinde aşağılık ve yetersizlik duyguları etrafında görmesi olasıdır. Ölüm korkusuna bağlı olarak gelişim dönemleri içerisinde görülmesi beklenen benlik bütünlüğü ve buna karşın umutsuzluk düşünceleri arasındaki sorgulamalar hız kazanmaktadır. Erikson, dönemin beklenen özelliğinde yaşamı boyunca ürettiği ve hayata anlam kattığı şeyler ile mutlu ve kendini yeterli gören yaşlı bireylerin ölümü kabullenme süreçlerinin kolay olduğunu ve psikolojik sağlamlığının güçlü olduğunu; yaşamda bir anlam bulamayan, kendi yaşam dilimini olumsuzluklar içinde sorgulayan bireylerin de psikolojik sağlamlığının zayıf olduğunu belirtir (Gürses ve Kılavuz 2020: 159). Bu noktada yaşlı bireylerin psikolojik dayanıklılığını güçlü tutmak, kriz müdahalelerinde çevrimiçi danışmanlık noktasında bu bireylere öncelikli sırada yer vermek, salgının neden olduğu kişisel zararları azaltma konusunda katkı sağlayacaktır (Meng ve Diğerleri 2020: 10-11).

¹ Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

Pandemi döneminde, fiziksel izolasyonun sosyal izolasyon olarak ifade edilmesi ile bağlantılı olan yalnızlık ilişkisini incelemek gerekir. Yaşlı bireylerin yaşadığı yalnızlığa bağlı olarak ülkeler konuya yönelik birtakım çalışmalar geliştirmiştir. Yeni Zelanda’da olumlu yaşlanma konusunda vizyonunu hükümet programına ekleyerek sosyal izolasyondan yaşlıların etkilenmesinin önüne geçmeye çalışmıştır (Brooke ve Jackson 2020: 1-4). Bu hizmetler, pandemi sürecinde yaşlı bireylere yönelik sosyal politikaları incelemede değer kazanmaktadır. Belirsizlikler ile dolu bir sürecin içerisinde yaşlıların evlerinde kalmaları yalnızlık duygularının artması ile sonuçlanmaktadır. Risk taşıdıkları için, ailelerinin ve sevdiklerinin kendileri ile temaslarında sınırlandırmalar getirilmesi, ihtiyaç duyacakları temas ilişkilerinin kısıtlanması söz konusudur. Bu durum, yaşlı bireylerin başkalarına olan fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarında eksikliğe sebep olmaktadır. Medyaya yansıyan haberlerde; bayramlar, doğum günleri, evlilik yıldönümleri gibi özel günlerde bireylerin bir araya gelememesi ile birlikte, yaşlı bireylerin dışarıya çıkamamakta duyduğu rahatsızlık yansımaktadır. Çoğu ülkeye göre genç nüfusu daha fazla olan Türkiye’de, kültürel özelliklerin farklılığı ile yaşlıların yaşadığı kriz durumları da ayrılmaktadır.

Batı ülkelerine göre topluluklar ile birlikte yaşama ve dayanışmanın etkisi ile aile kültürünün daha güçlü olduğu Türkiye’de risk grubunda olan ve evlerinde kalan yaşlı bireylerin ihtiyaçları için il valilikleri ve ilçe kaymakamlıklarının organizasyonu ile Vefa Sosyal Destek Grupları oluşturulmuştur. Bu grupların içerisinde; emniyet ve belediye personelleri, sosyal hizmet uzmanları, eğitimciler, din adamları, sivil toplum kuruluşları ve bireysel gönüllüler yer almaktadır. 65 yaş ve üzeri ile kronik rahatsızlığı bulunan vatandaşlar 112, 155 ve 156 numaralı hatlardan Vefa Sosyal Destek hattına ulaşabilmekte, temel ihtiyaçları karşılanabilmektedir. Bunun yanında Sağlık Bakanlığı aracılığı ile yaşlı bireylere yönelik çevrimiçi danışma hizmeti ücretsiz bir şekilde yürütülmektedir. Risk grubundaki bireylerin sağlığını korumak ve yaşlı bireylerin çevrelerine bulaş riskini önlemek adına bu süreçte yapılan hizmetler son derece önemlidir. Hizmetlerin, birey odaklı olması ve atfedilen değer bakımından yaşlı grupların bağımlı olmaktan çok güçlü yönlerini ön planda tutmayı sağlaması toplumun sağlıklı ilişkiler içerisinde bulunmasına katkı sağlamaktadır.

Covid-19 virüsünün risk grubunu oluşturan yaşlı bireyler, toplum içerisinde damgalanmaktadır. Damgalandığını hisseden bireyler; bu durumun yarattığı sarsıcı etki ile bağlı bulundukları topluluğa ait olmadığını düşünmekte, yalnızlığın getirdiği içe kapanma davranışları ile karamsarlık, çaresizlik, depresyon duygularına kapılma, kendisinin toplum nezdinde günah keçisi ilan edilmesi ile suçluluk, korku, kaygı ve yoğun öfke davranışları gibi belirtiler göstermektedir. Bunların getirisi sonucunda, virüsün etkisini taşıyan yaşlı bireylerde hastalığı ifade etmeme ya da kabullenmeme, kontrol edilemeyen kaygı ile birlikte sağlık hizmetlerine ulaşma problemleri yaşama, geleceğe dair umudunun olmaması ile tedaviyi kabul etmeme durumları ile karşılaşmakta, buna karşın damgalayan bireylerde de yaşlı bireylerin kurallara uymamasına yönelik öfke, onları çeşitli şekillerde alay konusu haline getirme, risk grubunda olmama düşüncesi ile rehavete kapılma gözlenmektedir (Başterzi ve Diğerleri 2020:1-3). Oysaki yaşlı bireyleri damgalamakta olanların, virüsü taşıyıcı olma ihtimalleri olası bir durumdur.

Covid-19 virüsünün devletler açısından getirdiği maliyet ile birlikte yaşlı bireylere yönelik yapılan harcamalara bakıldığında, ekonomik sistemde olumsuz sonuçların doğduğu görülmektedir. Salgından en çok etkilenen ülkelerin başında yer alan İtalya’da yaşlı nüfus oranının genel nüfusa oranla yüksek olması bakımından bağımlı nüfusun yoğun olduğu, krizden etkilenen gruba yönelik harcamaların bu nedenle yüksek olduğu görülmektedir. İtalya’da huzurevlerinde barınan yaşlıların iki yüz sene yaşamaları varsayımından hareketle yapılan harcamalar kıyaslandığında bu durumun Covid-19 virüsünün getirdiği harcamaların oldukça altında olduğunu göstermektedir (Acar 2020). Yapılan tüm bu harcamaların, ülkeleri sarsması ile birlikte bazı politikacılar yaşlı bireylere yönelik söylemlerinde damgalayan, ötekileştiren hatta değer atfetmemeye varan bir dil kullanmıştır. Donald Trump, Jair Bolsonaro ve Boris Johnson gibi devlet başkanları, iklim krizinden itibaren yaşlı nüfusu azaltmaya yönelik ifadelerini salgın döneminde sürdürmekte ve sorumluluğu bu grup üzerinden değerlendirmeye çalışmaktadır (Dirim ve Diğerleri 2020: 3). Dünya genelinde ciddi krizlere yol açan bağımlı nüfus içerisindeki yaşlı gruplar pandemi sürecinde ve sonrasında da farklı söylemlere maruz kalmaları olasıdır.

Pandeminin getireceği sonuçlar düşünüldüğünde, dünya genelinde yaşlı nüfusun büyük ölçüde azalacağı ya da bağımlı nüfus haline geleceği ön görülmektedir. Bu noktada aktif ya da olumlu yaşlanma konusunun gündeme gelmesi, ülkelerin bu noktada üreten ve sağlıklı bir yaşlılığa yönelik politikaları uygulaması gerekmektedir. Aynı zamanda yaşlı bireylerin kendilerini ifade edebilecekleri ortamlar yaratmak, ilgi ve yeteneklerine göre yönlendirme sağlamak, pandeminin getirdiği yalnızlık duygusu ile duygusal ihtiyaçlarını karşılamak önemlidir. Bireylerin yaşlı gruplara yönelik olumsuz söylemleri düşünüldüğünde her bireyin bir gün yaşlılık döneminden geçme ihtimali söz konusu olduğu hatırlanmalıdır. Bu noktada, yaşlı bireylere empati ile yaklaşmak ve duygularını anlamaya çalışmak, var olan kriz durumunu yönetmede etkili olacaktır.

Kaynakça

- Acar, E. (2020). Covid-19: Modern Devletin Dirilişi mi Yoksa Krizi mi?. Erişim Tarihi: 17.05.2020, <https://www.birikimdergisi.com/guncel/10081/covid-19-modern-devletin-dirilisi-mi-yoksa-krizi-mi>
- Aktoz M. (2020) “Türk Kardiyoloji Derneği Uzlaş Raporu: Covid-19 Pandemisi ve Kardiyovasküler Hastalıklar Konusunda Bilinmesi Gerekenler”. Türk Kardiyoloji Derneği Arşivi, 2.
- Armitage R., Nellums L. (2020) “Covid-19 and the Consequences of Isolating The Elderly”. The Lancet Public Health.
- Başterzi AD., Cesur E., Güvenç R., Taşdelen R., Yılmaz T. (2020) “Covid-19 ve Damgalama”. Türkiye Psikiyatri Derneği, 1-3.
- Brooke J., Jackson D. (2020) “Older People and COVID-19: Isolation, Risk and Ageism”. Journal of Clinical Nursing, 1-4.
- Dirim A., Özınanır CI., Şahin C., Dönmez G., Sevim F., Karakaş Ş., Emren T. (2020) “Salgın Günlerinde Sosyalizm Mücadelesi”. Enternasyonal Sosyalizm, 3.
- Gürses İ., Kılavuz MA. (2020) “Erikson’un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi ve İletişiminin Önemi”. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 20(2), 159.
- Işık AT. (2020) “Geriatrik Olgularda Covid-19: Göz Ardı Edilmemesi Gereken Konular”. Geriatrik Bilimler Dergisi. 3(1), 1-2.

- Liu K., Chen Y., Lin R., Han K. (2020) “Clinical Features Of Covid-19 in Elderly Patients: A Comparison with Young and Middle-Aged Patients”. *Journal of Infection*, 15-16.
- Meng H., Xu Y., Dai J., Zhang Y., Liu B., Yang H., (2020) “The Psychological Effect of COVID-19 on the Elderly in China”. *Psychiatry Research*, 10-11.
- Yılmaz B., Akyazıcı, E. (2020). Koronavirüs Krizi ve Sosyal İzolasyon Bizi Nasıl Etkiliyor?, Erişim Tarihi: 17.05.2020, <https://yakiniliskiler.com/2020/03/14/koronavirus-bizi-nasil-etkiliyor/>

ÖĞRENCİ KÖŞESİ:**SOSYAL MESAFE Mİ, FİZİKSEL MESAFE Mİ?**Aslı Sude KARPUZ¹

İnsanı incelediğimiz zaman, bir topluluk ile etkileşim halinde yaşayan bir canlı olduğunu görürüz. Her insan bir başkasına ihtiyaç duyar ve bu şekilde yaşamını sürdürür. Bundan dolayı insana, sosyal bir canlı deriz. Sosyallik, Türk Dil Kurumu'nun sözlüğüne baktığımız zaman “toplumsallık” anlamına gelmektedir. Yani toplum ile iç içe olmak demektir.

Günümüzün en büyük sorunu COVID-19 (koronavirüs) olarak bildiğimiz hastalığın etkeni, ilk olarak Çin'in Wuhan Eyaleti'nde Aralık ayının sonlarında solunum yolu belirtileri (ateş, öksürük, nefes darlığı) gelişen bir grup hastada yapılan araştırmalar sonucunda 13 Ocak 2020'de tanımlanan bir virüstür (Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, 2020). Bu hastalık, insandan insana bulaşmaktadır. Aynı grip (flu) gibi öksürük, hapsirme, tükürük, aynı havayı soluma yolları ile bulaşan bir hastalıktır. Fakat bunun yanında temas ile de bulaşabilmektedir. O yüzden bu günlerde herkesin “sosyal mesafe” kavramını kullandığını görmekteyiz. Buradan hareketle “Sosyal mesafeyi koruyalım” gibi söylemleri sıklıkla duymaktayız.

Sosyal mesafe veya sosyal alan, kişisel alan ile kamusal alan arasında kalan, bir kişinin kendisinden 120 ile 200 santimetre arasında değişen uzaklıktır. Az tanınan ya da yeni tanışılan kişiler veya görece resmi görüşmelerde insanlar arasında bu mesafe bulunur. Herhangi bir olay veya gereklilik üzerine bu mesafenin korunması durumuna ise sosyal uzaklaşma adı verilir (Vikipedi, 2017).

Fakat günümüzde teknoloji sayesinde birçok şekilde sosyalleşebilmekteyiz. Bu yüzden internet üzerinden kullanılan birçok uygulamayı “sosyal medya” olarak isimlendirmekteyiz. Günümüzde internet sayesinde arkadaşlarımız, akrabalarımız, ailemiz, hatta tanımadığımız insanlar ile iletişime geçmekteyiz. Onlar ile hayatımızdan bazı kesitlerimizi, duygularımızı, düşüncelerimizi paylaşabilmekteyiz. Yani sosyalleşmekteyiz.

Sosyalleşme kavramına baktığımız zaman insan sadece başka bir insan ile değil, başka canlılar ile de sosyalleşebilmektedir. Bu bir köpek, kedi, balık, kuş vb. hayvanlarla olabildiği gibi bir ağaç, bir çiçek, evde yetiştirdiğimiz bir bitki ile de olabilir. Duygularımızı, düşüncelerimizi paylaşarak ve onlar ile konuşarak da sosyalleşmekteyiz.

¹ Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü 3. Sınıf Öğrencisi

Buradan yola çıktığımız zaman aslında bir kavram karmaşası içinde olduğumuzu görmekteyiz. “Sosyal mesafe” kavramı yerine “Fiziksel mesafe” kavramını kullanmamız gerekmektedir. Çünkü insan sosyal bir canlı olduğu ve günümüz teknolojisi sayesinde ve etrafındaki diğer canlılar ile bu sosyalleşme ihtiyacını giderebildiği için fiziksel mesafe kavramı şu anki durum için daha doğru bir tanımdır.

Gerçekten “kelimeler bu kadar önemli mi” diye düşünen kişiler olabilir. Fakat kelimelerin insan hayatında etkisi çoktur. Bunu atasözlerimizin içinde de görebilmekteyiz. Örneğin “Bir şeyi kırk kere dersin olurmuş” gibi atasözünde de kelimelerin etkisini görmekteyiz. Çünkü şu anda yaşadığımız olay sadece fiziksel etkileşimi kısıtlamakta ve uzaklaştırmaktadır. Yani tüm dünya insanların yaşadığı olay, bireylerin birbirleri ile temastan uzaklaşması ve mesafe koymasındır. Eğer insan başka bir kişi/ bir canlı ile etkileşim haline girmez veya giremez ise duygularını, düşüncelerini, fikirlerini paylaşabileceği kimse olmadığı için, içe dönük bir yapısı olacaktır ve birçok birey ilerleyen zamanlarda psikolojik problemler yaşayacaktır. Teknolojinin bize sağladığı imkanlar çerçevesinde şu anda biz, yaptıklarımızı, hissettiklerimizi anlık olarak binlerce hatta milyonlarca insan ile paylaşabiliyoruz. Bu da göstermektedir ki hiçbir şekilde sosyalleşmemizi engellemedik ve hatta kısıtlamadık. Yani hiçbir zaman sosyalleşmeyi engellemedik ve sosyal mesafe uygulamadık. Sadece insanlar ile temas etmeyi (tokalaşmak, sarılmak, öpmek, 1,5 metreden daha yakın ilişkiler kurmak gibi) engelleyerek fiziksel mesafe oluşturduk.

Bugünlerde sadece kendi hayatımız için değil, başkalarının da can güvenliği için fiziksel mesafeyi koruyalım.

Kaynakça

Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2020). Yeni Koronavirüs Hastalığı. Erişim: <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/covid-19-yeni-koronavirus-hastaligi-nedir.html>
Vikipedi. (2017). Sosyal Mesafe. Erişim: https://tr.wikipedia.org/wiki/Sosyal_mesafe

COVID-19'UN SOSYAL BOYUTU; KORUYUCU VE ÖNLEYİCİ SOSYAL HİZMETNur Banu ŞEN¹

Sosyal hizmet disiplini içerisinde Türkiye'de koruyucu ve önleyici sosyal hizmet opsiyonu pek kullanılmıyor. Türkiye şartlarında genelde sosyal sorunlar meydana geldikten sonra problem çözme odaklı bir yol izleniyor. Sosyal bilimlerin çoğunda durum böyle işliyor. Hal böyle olunca sosyal sorunların kökenine inilmeden sosyal sorunlar yüzeysel çözümlenmeye çalışılıyor. Bundan dolayı durum bir paradoksa dönüşüyor.

Sosyal hizmet disiplinine genel anlamda bakacak olursak, bireyin çevresi ile etkileşimde olduğu her noktada kendini göstermektedir. Bireyin çevresiyle olan etkileşiminde bir problem oluştuğunda ya da oluşması öngörüldüğünde planlı müdahale gerçekleştirmektedir.

Sosyal hizmeti sosyal problemlere yaklaşımı bakımından iki boyutta ele alabiliriz. Bunlardan birincisi koruyucu önleyici sosyal hizmet, ikicisi ise problem çözmeye dayalı sosyal hizmettir. Ama literatürde daha çok problem çözmeye dayalı yönüyle var olmuştur. Ancak, bu tek boyutlu bir disiplin olduğu anlamını taşımamaktadır. Aynı zamanda sosyal risklere karşı bireyleri, aileleri ve toplumu koruma ve oluşacak sosyal sorunları önlemeye çalışma gibi bir yönü de bulunmaktadır.

Koruyucu ve önleyici sosyal hizmet modeli, günümüzde daha çok farkındalık çalışmalarıyla yapılmaktadır. Bu bağlamda koruyucu ve önleyici sosyal hizmet, bireyleri, grupları, toplumu koruyucu ve sosyal problem ortaya çıkmadan, onun oluşmasını önleyici çalışmalar yürütmek anlamına gelmektedir. Sadece problem çözmeye dayalı yaklaşım toplumun iyilik halini artırmak için yeterli olmamaktadır. Sosyal hizmet çalışmaları iki boyutlu yürütülürse, toplumun refah düzeyi üst seviyelere daha kolay ulaşacaktır.

Gündemimizdeki olayları değerlendirecek olursak; pandemi sürecinde sağlık çalışmaları ile koruyucu ve önleyici sosyal hizmet çalışmalarını koordineli yürütmek; toplumun sosyal sağlığı ve sağlık çalışanlarının iş yükünü hafifletmesi açısından olumlu geri bildirimler verecektir. Aynı zamanda bilim kurullarının içerisine sosyal hizmet disiplinin dahil edilmesi salgının yayılma hızını azaltıcı etki gösterecektir. Bu süreçte toplumdaki insanların bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu süreci de en iyi şekilde sosyal hizmet disiplini yürütebilir. Aynı zamanda toplumun sosyal sağlığının göz ardı edilmesi salgından sonraki süreçte derin toplumsal yaralar oluşturulabilir. Bu nedenle sosyal hizmet mesleğinin sürece dahil edilmesi salgının yayılım hızını azaltırken salgından sonraki oluşması muhtemel sosyal sorunların da önüne geçilmesini sağlayacaktır.

¹ Yalova Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi

Sosyal hizmetin koruyucu ve önleyici rolüyle problem çözmeye dayalı rolü birlikte kullanıldığında şu an içinde bulunduğumuz, bizi sağlığımız ve sosyal yaşantımız üzerinden tehdit eden sosyal soruna çözüm üretmek daha kolaylaşacaktır. Çünkü insanların sosyal olarak bir birleriyle etkileşimi yayılım hızını artırmaktadır. Bu nedenle sosyal hizmet toplumla çalışma perspektifiyle çalışmalar yürütürse ortaya çıkan sosyal tehdit azalacaktır.

PAYDAŞ VE HİZMET ALANLAR KÖŞESİ:**PANDEMİ GÜNLERİNDE MAVİ AT¹ VE DAYANIŞMA**Yasemin ŞENYURT²

COVID-19 nedir, ne değildir konusu hakkında internette araştırma yaptığım zamanlardı. Mavi At Kafe'nin ve derneğin kapandığı ve ne zaman açılacağına belirsiz olduğu dönemlerdi. Arkadaşlarımla telefonda görüşüyorduk ve her birimiz belirsizliğin endişesini duyuyorduk. Arkadaşıma konu hakkında bulduğum bilimsel paylaşımları göndermeye çabalıyordum. Bir gün Sayın Prof. Dr. Nuray KARANCI beni aradı ve WhatsApp grubu kurup kuramayacağımızı sordu. Bu öneri doğrultusunda Dayanışma Grubunu kurduk.

Dayanışma Grubu ilk günlerden itibaren birbirimize dernekte ve kafede verdiğimiz desteğin sanal ortamda da mümkün olduğunu kanıtladı. Elbette birbirimizi görmenin, sesimizi duymanın ve beraber gülmenin, birlikte tartışmaların, birlikte çalışmanın yaşattıklarını yaşatamazdı ama bir arife akşamı iyi akşamlar dileği öyle coşkuyla karşılandı ve herkes aynı anda dileklerini, özlemlerini öyle etkili yazdı ki o an ekran sadece ekran değildi, yazılanlar ve paylaşılanlar o kadar gerçek ve o kadar duygu yüklüydü ki... Bayramlaşmak böyle de olurmuş dedim o an.

Bazen iç sıkıntımızı paylaştık bazen bir konuya dikkatimizi verememek üzerinde konuştuk. Günaydın mesajlarının içine öyle güzel şarkılar ve fotoğraflar saklanmıştı ki... İyi akşamlar mesajları öyle güzel ve kendiliğindendi ki... Günler geçerken kitap önerileri, şarkı ve film önerileri de geldi grupta. Birbirimize söyleyeceklerimiz ve hal hatır sormalarımız sayesinde yalnız olmadığımızı, bu durumun geçici olduğunu hissediyor ve yine yeniden Mavi At'ta buluşacağımıza inanıyorduk.

Bir arkadaşımız bizler için her sabah bıkmadan usanmadan gitar çaldı ve gruba izleyebilmemiz için bağlantı adresi gönderdi. Onun söylediği şarkılarla güne moralle ve umutla başladık. Bir arkadaşımız inanılmaz güzel görseller paylaştı. Mavi At Kafe Kültür ve Yaşam Ortamı'nın kurucusu Sayın Doç. Dr. Haldun SOYGÜR bizlerin iyi olması için önerilerde bulundu. Haldun

¹ Mavi At Kafe, Şizofreni Dernekleri Federasyonu'na bağlı, şizofreni tanısı almış bireyler tarafından yürütülen ve iyileşme ve toplumla bütünleşme süreçlerine katkı veren bir kafedir. Daha fazla bilgi ve ziyaret için bkz. <http://sizofrenifederasyonu.org/4914/mavi-at-kafe/>

² Deneyim ile Uzman ve Atatürk Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğrencisi

Hoca, Nuray Hoca, Seda Hoca, Gonca Hoca, Merve, Özden Hoca öyle güzel sohbetimize ortak oldular ki...

COVID-19 nedeni ile bir arkadaşımızın babasının vefat ettiğini öğrendik. COVID-19 nedeni ile çok zor zamanlar yaşadık, bazen dayanışma grubuna yazamaz olduk, bazen içimize kapandık, evden dışarı çıkmak da çıkamamak da sorun haline geldi. Yine de umudumuzu koruduk. Yine de mizahla, müzikle, edebiyatla dayandık.

Dayanışma grubu bu zor dönemlerin üstesinden gelmemizde çok hem de çok önemli bir rol oynadı. Birbirimizin hayatlarına dokunmak ve zor zamanları birlikte aşmak bizim pandemiden önce başardığımız bir şeydi ama gördük ki mekan ötesi bir şey dayanışma! Mesafelere başkaldıran bir şey dayanışma! Dayanışma Grubu için, güzellikler, incelikler yaratmamız için her birimiz çabaladık.

Şizofreni hastalığıyla birlikte yaşamayı öğrenirken yeni bir görevimiz daha olmuştu. COVID-19 ile birlikte yaşamayı da başarmamız gerekiyordu. Bu süreçte yaşam hiç kolay değildi. Bu süreçte geleceğe umutla bakmamız ve birlikte direnmemiz çok hem de çok anlamlıydı.

Maçlar başladı, sokak yasakları kalkar gibi oldu, Mavi At haftanın belli günleri açılmaya başladı. Biliyoruz ki biz birlikteyiz ve zor zamanları aşmada ustayız. Teşekkürler Dayanışma Grubu... Yeni normale uyum süreci zor olabilir ama biz biliyoruz ki sevgi, ilgi ve hoşgörü ile hayata dört elle sarılma zamanıdır. Doğaya, sevdiklerimize ve kendimize yeni bir pencereden bakma gücümüz var şimdi ve bu güç çoğu zorluğu aşmamızda rehber olacaktır ilerleyen günlerde de...

ÇOCUĞUN TİCARİ CİNSEL SÖMÜRÜSÜ BAĞLAMINDA ÇOCUK EVLİLİKLERİ

Betül Kübra DOĞAN¹

GİRİŞ

18 yaş altındaki bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan gelişimini tamamlamadan, evliliğin sorumluluğuna hazır olmadan yaptığı ya da yapmaya zorlandığı evlilikler erken evlilik/çocuk evliliği olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım ve mevcut literatür doğrultusunda, erken evliliklerde baskı unsurunun söz konusu olduğu görülmekte ve çocuğun tam iradesi dışında gerçekleşen zorlama, cesaretlendirme ya da satabilme durumlarına dikkat çekilmektedir.

Çocuk hakları açısından değerlendirildiğinde; çocuğun eğitim, yaşama ve gelişme hakkı gibi haklarını engelleyen ve hak ihlallerine neden olan bu olgu her şeyden öte çocuğun çocuk olma hakkını elinden alması sebebiyle çocuklar ve toplumlar için zarar verici niteliktedir. Oysa Çocuk Hakları Sözleşmesi çocukların her tür sömürüden korunacağını garanti etmekte ve evlilik olgusunda söz konusu özne çocuk olduğunda rıza kavramının aranmayacağını belirtmektedir. Cinsel sömürü ya da ticari cinsel sömürü olarak adlandırılması gereken bu durum ülkemizde olduğu gibi dünyada da çocuğa yönelik ticari cinsel sömürünün en yaygın ve kültürel olarak meşrulaştırılmış biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada -çocuk hakları çerçevesinde- çocuk evlilikleri incelenmiş, çocuk evliliklerinin neden ve sonuçları tartışılmış ve bu olgu çocuğun ticari cinsel sömürüsü bağlamında ele alınmıştır. Böylelikle çocuklar için oldukça zarar verici nitelikte olan bu olgu tüm boyutlarıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ERKEN EVLİLİK/ÇOCUK EVLİLİĞİ

Evlilik, biyolojik, sosyal, kültürel, ekonomik vb. amaçlarla farklı iki cinsten bireyin, kültürel değerler ve yasalar çerçevesinde önceden belirlenmiş olan yetki ve sorumlulukları kabul ederek birlikte yaşamaya karar vermeleridir (Maden, 1991) ve evlilik kurumu bütün toplumlar tarafından önemsenmektedir. Toplumların devamlılığı için son derece önemli görülen evlilik kurumunun tek bir tanımının yapılması mümkün olmasa da Akıntürk (1996) evliliği, sürekli ve tam bir hayat ortaklığı kurmak için farklı cinsten iki kişinin hukuken makul ve geçerli bir şekilde birleşmeleri olarak tanımlamaktadır.

Hukuken makul ve geçerli bir şekilde meydana gelmeyen çocuk evlilikleri ise, bireylerin bir yetişkin gibi düşünebilmesi, yaşayabilmesi için gerekli fiziksel ve ruhsal olgunluğa ulaşmadan gerçekleştirdiği evlilikler (Bilginer & Kütük , 2017) olarak tanımlanmaktadır. Yetişkin gibi düşünme ve yaşayabilme konusunda bahsi geçen olgunluğa ulaş(a)mama durumu ile anlatılmak istenen; çocuğun evlilik kurumuna ve sorumluluklarına hazır olmadığı, evlilik kurumunun getirileri ile baş edebilecek kapasitede

¹ Araştırma Görevlisi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

bulunmadığıdır. Bu sebeple çocuk evlilikleri çocuk istismarının, kadına yönelik şiddetin ve kadın erkek arasındaki güç eşitsizliğinin en belirgin ve en yıkıcı şekilde görüldüğü alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem erkek hem de kız çocukları için çocuk hakları açısından bir hak ihlali olarak yorumlanması gereken bu mefhum;

- Kız çocukların erkek çocuklara kıyasla daha erken evlendirilmesi ve
- Bu sorundan etkilenen kız çocuklarının sayısının çokluğu sebebi ile karşımıza çocuk gelinler kavramı ile çıkmaktadır (Aydemir, 2011).

Fakat literatürdeki vurgu ve isimlendirme nasıl olursa olsun; fiziksel, seksüel ve sosyal olarak olgunlaşmamış çocukların çocukluk döneminde yaptığı evliliklerin birçok negatif etkilerinin olduğu ve kavramların benzer problemleri tanımladığı tartışılmaz bir gerçektir.

Çocuk evliliklerinin negatif etkilerinin önlenmesinde, çocuğun sömürüden korunmasında ve çocuğun iyilik halinin gözetilmesinde; ulusal ve uluslararası mevzuat büyük önem taşımaktadır. Ancak ülkemizdeki duruma bakıldığında;

- Türk Çocuk Koruma Kanununa göre 17 yaşını dolduran bir çocuğun vasisinin onayıyla yasal olarak evlenebilmesi,
- Türk Medeni Kanunu'na göre 16 yaşını tamamlamış bir çocuğun mahkeme kararıyla istisnai durumlarda evlenebilmesi,
- Türk Ceza Kanunu'nda, cinsel istismar suçunun, 15 yaşın üzerindeki çocuklarla ilgili şikâyeteye bağlı suç olarak tanımlanması gibi tutarsızlıklar erken yaşlardaki evliliklerle mücadelede engel oluşturduğu gibi (Bilginer & Kütük , 2017) çocukların istismarının da önünü açmakta, çocukların cinsel ve ticari sömürüsüne kapı aralamaktadır.

ÇOCUK HAKLARI ÇERÇEVESİNDE ÇOCUK EVLİLİKLERİ

Çocukların yaşama, gelişme ve katılma gibi temel hakları ilk olarak 1923 yılında Cenevre Çocuk hakları Deklarasyonu'nda formüle edilmiştir. Birleşmiş Milletler Çocuk hakları Konvansiyonu, dünya genelinde en yaygın olarak kabul edilen insan hakları belgesidir, genel konseyde oybirliğiyle 20 Kasım 1989'da kabul edilmiştir.

Bu konvansiyon, ayrıca Türkiye tarafından da imzalanmıştır, evrensel yasal bir belgedir. Üç bölümü vardır ve birinci bölümde çocukların hakları tanımlanmaktadır. Fiziksel, seksüel ve sosyal olarak olgunlaşmamış çocuklar üzerinde çocukluk döneminde yapılan evlilikler;

- Çocuğun çocuk olma hakkını elinden almakta ve çocuklar için en yüksek faydayı arama prensibini çiğnemekte,
- Çocuğun görüşünün sorulmamasına ve ifade özgürlüğünün engellenmesine neden olmakta,
- Çocuğun eğitim, yaşama ve gelişme temel hakkını elinden almakta,
- Çocukları satılma, kaçırılma, ihmal ve istismara açık bireyler haline getirmekte,

- Kültürel aktivitelere katılma noktasında çocuğa başka sorumlulukları yüzünden engel olmakta (Bilginer & Kütük, 2017),
- Çocukların üreme sağlığı sorunları yaşamasına,
- Erken doğum ve anne-çocuk ölümlerinin artmasına neden olmaktadır (Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2015).

ERKEN EVLİLİK NEDENLERİ

Dünya’da ya da Türkiye’de erken evliliklerin çoğunluğu yasal yollarla gerçekleştirilen bir evlilik olmadığı için kayıt altına alınabilen erken evliliklerle ilgili resmi istatistiklerin tam olarak var olan durumu yansıtmadığı düşünülmektedir. Dolayısı ile erken evliliklerin somut nedenlerini belirleyebilmek de zorlaşmaktadır (Aileler, 2014). Çocuk evliliklerinin nedenleri topluluklara ve bölgelere göre değişiklik gösterse de genel olarak tanımlayabileceğimiz pek çok neden bulunmaktadır (Aydemir, 2011).

Erken evlilik olgusunun nedenlerine baktığımızda oldukça karmaşık bir nedenler silsilesi ile karşılaşılrsa da erken evliliklerin nedenlerini sosyoekonomik nedenler, düşük eğitim düzeyi, gelenekler ve dini inanışlar, aile içi şiddet ve göç başlıkları altında toplayabiliriz. Bilginer ve Kütük (2017) de konuyu özellikle yoksulluk ve eğitim eksikliği çerçevesinde ele almış ve çocuk evliliklerinin en önemli nedenleri olarak bu iki olguya vurgu yapmıştır.

1) Sosyo-Ekonomik Gerekçeler:

Çocukların erken yaşta evlendirilmelerinde en öne çıkan nedenler sosyo-ekonomik gerekçelerdir. Ailelerde ekonomik yük olarak görülen kız çocuklarının aileleri için “sofradan bir tabak eksilme” düşüncesi teşvik edici bir unsurdur. Bu teşvik edici unsur evlendirilirken başlık parası adı altında edinilen gelir ile düşünüldüğünde; aileler hem üzerlerindeki ekonomik yükü hafifletmek hem de kazanç sağlamak amacıyla kızlarını çocuk yaşta evlendirmektedir (TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 2009).

Bu düşünceye paralel olarak yoksulluk içerisinde ve olumsuz koşullara sahip olan ailelerde kız çocuklarının kazanç getirmesi, sofradan bir tabak eksilmesi, gittiği yerde refaha ermesi gibi düşünceler de yer almaktadır (Anık & Barlin, 2017).

2) Gelenekler, Görenekler ve Dini İnançların Yanlış Algısı:

Geleneksel aile, kız çocuğunu, aileye belirli bir zaman için emanet edilmiş bir varlık olarak görmekte ve kızın asıl yuvasının evlendiği eşinin yuvası olduğunu düşünmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yaratmış olduğu ayrımcılık sonucunda özellikle kız çocuklarının gözü açılmadan evlendirilmesinin gerektiği düşünülmektedir. Kız çocuklarının bir an önce bir erkeğin himayesine sokulmasıyla, gelebilecek cinsel taciz ve şiddetten korunabileceği sanılmaktadır. Ayrıca, bu evliliklerin genç kızların karşı cinsle evlilik dışı ilişkiye girmelerine ve hamile kalmalarına engel olacağı kanaati

yaygın bir düşünce olarak görülmektedir. Egemen zihniyet tarafından kadına biçilen rollerin yanı sıra toplumsal yaşamda çocuklar bir kısıkaç altına alınarak temel hak ve hürriyetlerinden yoksun bırakılmaktadırlar. Evlilik çoğu zaman gidilecek tek yol olarak gösterilmekte ve dayatılmaktadır. Çevresinde kendi yaşlılarının evlenmesi, ailesinde erken yaşta evlenenlerin çoğunlukta olması çocukları olumsuz örneklerin etkisinde kalarak evliliğe özendirilmektedir (TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 2009).

Gelenek, görenek ve dini inanışlar erkek çocuklarının erken evlendirilmesinde de oldukça etkili bir rol oynamaktadır. Evlilik dışı ilişkinin zina olarak değerlendirilmesi ve onaylanmaması ile ergenlik döneminde olan erkek çocuğun da ‘başı bağlanmak’ istenmektedir.

3) Eğitimsizlik:

Erken evliliklere zemin hazırlayan bir diğer faktör ailelerin eğitim seviyesinin düşük olmasıdır. Eğitim seviyeleri düşük olan ve zayıf sosyokültürel yapıya sahip ailelerde erken evliliklere daha sık rastlanılmaktadır. Erkek ve kız çocukları için farklı evlilik ve eğitim planlamaları yapılması, erkeklerin askerlik, iş bulma gibi süreçlerle yaşının 18’i geçmesi, ailenin imkanlarının erkek çocuğa aktarılması gibi nedenler erken evliliklerde kurbanın kız çocuğu olmasının önünü açmaktadır (Yüksel & Yüksel, 2014).

Aynı zamanda eğitim ve eğitimsizlik olgusu erken evliliklerde hem neden hem sonuç olarak değerlendirilmelidir. Çünkü ebeveynleri eğitimsiz olan çocuk eğitim yaşamından koparılmakta (kız ise ev içerisine hapsedilmekte, erkek ise niteliksiz işlerde çalışmakta) ve kendi çocukları için de yoksulluk içerisinde bir hayat oluşturmakta, eğitimsiz bilinçsiz anne-baba olacağı için bu döngü kırılmamaktadır.

4) Aile İçi Şiddet:

Aile içi şiddet, geçimsizlik, baskı, çocuk sevgisinin yokluğu, küçük yaşlarda anne veya babadan birinin kaybedilmesi ve üvey anne veya babaya sahip olunması çocuklarda evlenme sonucunda bu durumdan kurtulunacağı inancını geliştirmekte ve erken yaşta evliliklere yol açmaktadır (TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 2009).

5) Toplum Baskısı ve Kullanılan Dil:

Çocuğun evlilik öncesi cinsel ilişkiden korunması ve ailenin namusunun korunma kaygısı, eğitimsizlik gibi nedenlerin yanı sıra küçük yaşta evlenen kadının daha kolay kontrol edilmesi ve- “Erken kalkan yol, erken evlenen döl alır” gibi- geleneğe içkin ataerkil zihniyet ürünü düşünceler ve ibarelerin yer aldığı sosyo-kültürel nedenler bu durumu teşvik eden nedenler arasında sayılabilir.

6) Evlilik Çeşitleri ve Mülkiyet Unsuru:

Ataerkil ailelerde gençlere evlilikleriyle ilgili karar verme veya tercihte bulunma hakkı tanınmamaktadır. Bu anlamda Türkiye’de var olan evlilik çeşitlerine de bakmamız gerekir. Bunlardan bazıları; berdel, beşik kertmesi, başlık parası evliliği, kan bedeli evliliği, kuma evliliği, levirat, sororat, akraba evliliğidir.

- Berdel, gelin değiş tokuşunun gerçekleştiği bir çeşit evlilik töresidir. Bu evliliklerde bir aile, genellikle yoksulluk sebebiyle, başka bir aileden gelin almak için kendi kızını gelin olarak o aileye vermektedir. Berdelde kızlardan biri evlilik yaşında olsa bile ona karşılık verilecek diğer kızın yaşı önemsizmemekte, çok küçük yaşta olması bu gayri resmi evliliğe engel olmamaktadır.
- Beşik kertmesi, birbirlerine yakın ya da çok samimi, iyi anlaşılan, birbirlerini seven iki ailenin bu sevginin ve dostluğun ilerde de sürmesi için karşıt cinsten çocukları olduğunda onları daha beşikteyken nişanlamalarıdır.
- Başlık parası bazı bölgelerde damadın evlenirken gelinin ailesine ödemesi gereken para veya maldır.
- Kan bedeli evliliği öldürülen kişinin kan bedeli olarak para, altın, ev ve tarlanın yanında kızların da verilmesi şeklinde gerçekleşir.
- Kuma evliliğinde erkek ilk karısının dışında bir veya birden çok kadınla daha gayri resmi olarak evlilik gerçekleştirmektedir.
- Levirat, ölen kardeşin karısının, bekâr olan erkek kardeşle evlendirildiği veya evli olan erkek kardeşin ikinci eşi yapıldığı törelerden kaynaklanan bir evlilik çeşididir.
- Sororat ise erkeğin karısı öldüğü zaman, karısının bekâr olan kız kardeşiyle yani baldızıyla evlenmesidir.
- Akraba evliliğinde mülkiyet etkeni belirleyici unsurdur. Yakın akrabaların çocuklarının evlendirilmesiyle malın başkasına gitmemesi, aile içinde kalması amaçlanmaktadır (TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 2009).

7) Diğer Sebepler:

Sonuç olarak yukarıda anlatılanlar bir arada değerlendirildiğinde, ailenin ekonomik durumu ve eğitim durumu, aile içi şiddet ortamı, bireyin eğitim durumu, aile içindeki huzursuzluk ve şiddet gibi etkenler, ailenin ve bireyin sahip olduğu kalıp yargılar ve cinsiyetçi bakış açısı, geleneksel uygulamalar ile yerleşen ve normalize edilen çocukların erken evlendirilme düşüncesi erken evlilikler sorununa ortam hazırlamaktadır (Malatyalı, 2014).

Bunların dışında tacize veya tecavüze uğrayan kız çocuklarının tecavüzcüsüyle ya da başka birisiyle hemen evlendirilmesi, kaçma veya kaçırılma gibi durumlar da erken yaşta evliliklere sebep olmaktadır.

Ayrıca zorunlu göç sebebiyle insanların yaşadığı ekonomik ve kültürel kaos erken yaşta evlilikleri artıran faktörler arasındadır (TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 2009).

ERKEN EVLİLİK SONUÇLARI

Erken ve zorla evlilikler öncelikle bireyleri, daha sonra toplumları olumsuz olarak etkilemektedir. Sağlıktan, eğitime, toplumsal hayattan dışlanmadan intihara, işsizlikten yoksulluğa kadar birçok alanda gerçekleşen bu olumsuzluklar zamanla sosyal sorun haline gelmektedir. Toplumsal bir görünüme bürünen bu sorunların çözülmesi ise zor ve karmaşık süreçlere bağlı olmaktadır. Çocuklarda fiziksel ve psikolojik hasarlara neden olan erken evlilikler çocuğu eğitim, gelişim ve sosyal fırsatlardan uzaklaştırmakta ve evde sömürüye, şiddete ve yoksulluğa karşı savunmasız hale getirmektedir (Aydemir, 2011).

Erken evlilikler, çocukların çocukluklarını ellerinden almakta, akranlarından uzaklaşmalarına, eğitim yaşamlarını yarıda bırakmalarına ve tam oluşmamış olan toplumsal kimliklerinde sorun yaşamalarına neden olmaktadır. Çocuklara aile, ev, çocuk bakımı gibi sorumluluklar verilmekte olup bu çocuklar girdikleri ailelerde bir çeşit köle olarak kullanılabilirler. Evlendirilen çocuklar evde sömürüye, her türlü şiddete-istismara (fiziksel, cinsel, duygusal) ve yoksulluğa açık hale gelmektedirler. Erken evliliklerin bir başka sakıncası da gebelikten korunma yöntemleri hakkında yeterince bilgi sahibi olmayan kız çocuklarının istenmeyen gebelik yaşama riskinin yüksek olmasıdır. Ayrıca çocuk yaşta evlendirilen kızların daha fazla HIV enfeksiyonuna maruz kaldıkları, postnatal depresyon risklerinin daha yüksek olduğu ve cinsel yaşamlarında sorun yaşadıkları bildirilmektedir. Erken yaşta evlilikler o toplumun kalkınmasında en büyük hedefler olan yoksulluğun azaltılması, eğitimin yaygınlaştırılması, cinsiyet eşitliğinin sağlanması, çocuk yaşamlarının korunması ve sağlığın geliştirilmesinde bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Erken ve zorla evliliklerin öncelikle bireyler, daha sonra toplum üzerinde trajik sonuçları meydana gelmektedir. Bu sonuçlar sağlıktan eğitime, toplumsal hayattan intiharlara kadar birçok alanda gerçekleşmektedir (Aktepe & Atay, 2017).

SONUÇ VE ÖNERİLER

18 yaş altındaki bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan gelişimini tamamlamadan, evliliğin sorumluluğuna hazır olmadan yaptığı ya da yapmaya zorlandığı evlilikler olarak tanımlanan erken evlilik daha çok kız çocukları etkilediği için çocuk gelin kavramı literatürde erken evlilik yerine kullanılsa da erkek çocukların da bu sorundan etkilenen özneler konumunda olduğu görülmektedir.

Yoksulluk, eğitimsizlik ve gelenekler gibi nedenleri bulunan bu olgu çocuklar üzerinde pek çok yaralayıcı sonuca yol açmaktadır. Çocuk hakları açısından değerlendirildiğinde; çocuğun eğitim, yaşama ve gelişme hakkı gibi hak ihlallerine neden olan bu olgu her şeyden öte çocuğun çocuk olma hakkını elinden alması sebebiyle çocuklar ve toplumlar için zarar verici niteliktedir.

Erken evliliklerde istatistiksel olarak cinsiyet karşılaştırması yapıldığında kurbanın genelde kız çocukları olduğu görülmektedir. Bu konuda öne sürülebilecek öneriler eşitlik çerçevesinde düşünülmeli ve erken evlilik-çocuk gelinler sorununa neden olan faktörler ortadan kaldırılmalıdır.

- Kırsal alanda, sosyoekonomik olarak dezavantaja sahip ailelerin kız çocuklarının okuldan uzaklaşma riski altında oldukları gerçeği göz ardı edilmeden, bu konuda onlara yönelik çözüm ve politikalar geliştirmek gerekmektedir.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çalışmalarla kız çocuklarının erkek çocuklarının gerisinde, ikinci planda kalmaları durumu ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır.
- Yoksul çocukların eğitime devamı için verilen şartlı eğitim desteği gibi destekler ve çocuklara yönelik burslar için ayrılan fon çoğaltılmalı ve çocukların eğitime ulaşabilmelerinin önündeki engeller kaldırılmalıdır.
- Zorunlu eğitimin 12 yıl olması gerçeği ile çelişen açık lise opsiyonu gözden geçirilmeli ve zorunlu eğitim döneminde yer alan çocukların devamsızlıkları ve devamsızlık nedenleri sürekli olarak denetlenip incelenmelidir.
- 4+4+4 eğitim sistemi gözden geçirilmeli, açık lise seçeneğinin çocukların lise döneminde okuldan ayrılması noktasında açık kapı olduğu fark edilmelidir.
- Toplum düzenine yerleşen ataerkil sistemden uzaklaşılmalı, eşitlikçi ilişkiler kurulmalıdır.
- Çocuk evliliklerini önlemek için mevzuatta bir fikir birliğine varılmalı, çelişkili durumlar ortadan kaldırılmalıdır.
- Geleneğe içkin ataerkil zihniyet ürünü olan sözler değiştirilmeli, söylemin sorunları beslediği kabul edilmelidir.
- Toplumsal açıdan meşrulaştırılsa dahi çocukluk döneminde yapılan evlilikler bir istismar tipi olarak yorumlanmalı ve çocuğun iyilik halinin sağlanabilmesi arzusu ile mevzuatta değişiklik yapılmalıdır.

Kaynakça

- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2015). *Türkiye’de Evlilik Tercihleri*. Ankara: ASPB.
- Aileler. (2014). *Bilgilen Güçlen Proje Raporu*. Antalya: Aadd.
- Akıntürk, T. (1996). *Aile Hukuku*. Ankara: Beta Yayınevi.
- Aktepe, E., & Atay, İ. (2017). Çocuk Evlilikleri ve Psikososyal Sonuçları . *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 410-420.
- Anık, M., & Barlin, R. (2017). Türkiye’de Çocuk Gelinler Sorunu: Balıkesir Örneği . *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* , 1827-1841.
- Aydemir, E. (2011). *Evlilik mi Evcilik mi? Erken ve Zorla Evlilikler: Çocuk Gelinler*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.

- Bilginer, Ç., & Kütük, M. (2017). Çocuk Evlilikleri. *Türkiye Klinikleri J Child Psychiatry-Special Topics*, 188-194.
- Bilginer, Ç., & Kütük, M. (2017). Çocuk Evlilikleri. *Türkiye Klinikleri*, 188-94.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2014). *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2013*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK.
- Maden, A. (1991). *Evlenme ve Evlenme Şekilleri*. Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu yayınları,.
- Malatyalı, M. K. (2014). Türkiye’de ‘Çocuk Gelin’ Sorunu . *Nesne Dergisi*, 27-38.
- TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu. (2009). *Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Rapor* . Ankara: TBMM.
- UNFPA. (2019, Ocak 20). *Child Marriage*. UNFPA: <https://www.unfpa.org/child-marriage> adresinden alındı
- Yüksel, M., & Yüksel, H. (2014). Çocuk İhmali ve İstismarı Bağlamında Türkiye’de Çocuk Gelinler Gerçeği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1-24.

TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA ENGELLİ KADIN

Huriye ALACA¹

Toplumsal cinsiyet bireyi cinsiyetleri üzerinden tanımlar. Toplumun bireyi kadın ve erkek olarak nasıl gördüğünü, bireylerin nasıl düşünüp davranması gerektiğini belirler. Aslında toplumun biçmiş olduğu bu roller bireylerin yaşam biçimlerini şekillendirir. Fakat hemen hemen her kültürde egemen olan ataerkil ideoloji bu rolleri kadını ikincil bir konuma itecek bir eşitsizlikle şekillendirir. Bu eşitsizlik sadece kadını değil sorumlu tuttuğu alanlar bakımından (evin geçimi, meslek sahibi olma vs.) kişiyi ağır baskı altında tutması nedeniyle erkeği de olumsuz etkilemiştir.

Ataerkil ideolojinin hakim olduğu toplumlarda kadın; erkeğin gölgesinde erkeğe kıyasla ikincil konumda olmuş ve erkeği daha çok kamusal alana iterken kadını özel alana hapsedmiştir. Bu nedenle kadından daha çok ev içi roller üstlenmesi beklenmiştir. Nitekim kadın olmanın toplumsal rollerini Oppong ve Abu; “annelik, eş olma, ev kadınlığı, akrabalık, mesleki, topluluk ve birey olma şeklinde yedi temel rol olarak sıralamıştır. (Aktaran Karabulut,2017: 34). Bu anlayış cinsiyet üzerinden temellendiği için tüm kadınlara atfedilmiş ve dolayısıyla engelli kadınların da diğer kadınların çoğu gibi toplumsal rollerini bu anlayış çerçevesinde yerine getirmeleri beklenmiştir. “Engelli kadınlar hem erkek hegemonyasındaki toplumlarda kadın olmanın baskılarıyla hem de, engelli olmayanların hegemonyasındaki toplumlarda engelli olmanın baskılarıyla mücadele etmekte ve normalden farklı olmaktan kaynaklanan “öteki”liğin sonuçlarını yaşamaktadırlar”. (Kamanlıoğlu, 2007:142). Dolayısıyla engelli kadınlar hem kadın olarak hem de engelli bir birey olarak toplumdan soyutlanmakta, kendilerini tanıma ve gerçekleştirme fırsatı bulamamaktadırlar.

Engelli bireylerin çalışma hayatına katılımları için ön koşul olan çalışma alanlarının düzenlenmesi hususunun gerçekleşmemesi nedeniyle istihdam edilmeleri sınırlı kalmaktadır. Özellikle engelli kadınlara yönelik önyargı ve kalıp yargılar nedeniyle istihdamından kaçınılmakta, istihdam edilseler dahi vasıfsız işlerde istihdam edilmeleri ve düşük ücretli işlerde çalıştırılmaları söz konusu olmaktadır (Karabulut,2017: 25).

Kadınların kamusal alanda ve toplumda ikincil konuma itilmesi, kadına yönelik olumsuz algılar kadının istihdamının önündeki en önemli bariyerlerden biridir. Bu durumda kadın maddi anlamda ya erkeğe bağımlı olacak ya da yoksullukla mücadele edecektir. Bu durum kadının yoksullaşmasını hatta yoksulluğun kadınlaşmasına neden olur. Bu koşullara engellilik durumunun da eklenmesi ile şartlar daha da zorlaşmaktadır. Engelli erkekler ve engelli kadınların karşılaştırıldığı araştırmalarda, engelli kadınların yoksulluk ve ayrımcılık konularından daha fazla etkilendikleri tespit edilmiştir (Osunluk ve

¹ Mersin Üniversitesi Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Uğurlu, 2005:411). Buz ve Karabulut'un (2015) yapmış oldukları araştırmada da engelli kadınların özellikle eğitim, istihdam, aile ve evlilik yaşamlarında sorunlar yaşadıkları, akrabalık, topluluk rollerinin sınırlandırılmış olduğu, mesleki rollerini neredeyse hiç yerine getiremedikleri anlaşılmıştır. (Aktaran Karabulut,2017: 26). Aynı zamanda “engelli kadınların, toplumsal ön ve kalıp yargılar başta olmak üzere, faili tanımlayamama, fiziksel ve sözel olarak şiddete karşı koymada yetersizlik durumuyla şiddetin her türüne uğrama riski diğer kadınlara oranla daha fazladır.” (Ak ve diğerleri,2014:7). Bununla birlikte özellikle son yıllarda cinsel şiddete/tecavüze maruz kalan engelli kadın haberleri ile engelli kadınlar baskı altına alınmakta ve kamusal alana çıkmaları onlar için korku haline gelmektedir.

“2017 yılında yayınlanan bir habere göre ailesi ile birlikte yaşayan kas hastalığına yakalanarak tekerlekli sandalye ile hareketini sağlayan engelli kadın Alışveriş Merkezi'nde engelliler tuvaletinde tecavüze uğramıştır. Engelli kadın: “İnsanlara karşı inancımı ve güvenimi yitirdim!” ifadelerini kullanmıştır. 2017 yılında Fas' ta belediye otobüsünde bulunan engelli bir kadına, yaşları 15 ile 17 arasında değişen 6 kişi tecavüz etmiştir. Ve olayın videosu çekilerek sosyal medyada paylaşılmıştır. Tecavüz esnasında otobüsten hiç kimse bu duruma müdahale etmeyerek bu olaya göz yummuşlardır. Kuzey İrlanda'da evli bir çift 8 yıl boyunca engelli bir kadını evlerindeki karanlık bir odaya hapsederek engelli kadına tecavüz etmişlerdir. Çift mahallelerinde yaşayan insanların da tecavüz etmesine izin vermişlerdir. Engelli kadına tecavüz esnasında uslu durması şartıyla çikolata verilmiştir. Türkiye'de de 2018 Nisan ayında yaşı 18 olan zihinsel engelli kadını taksi şoförü ormanlık alana götürerek tecavüz etmiştir. Kent merkezine gelerek engelli kadını bıraktıktan sonra kendisi kaçmıştır. Polis ekipleri tarafından yapılan incelemeler sonucunda taksi şoförü bulunmuştur .”(Karadağ,2018: 45-46).

Dolayısıyla engelli kadınlar ekonomik, sosyal, eğitim alanlarından dışlanmakta ve bununla birlikte bir de cinsel tacize maruz kalmaktadır.

Meslek sahibi olma veya geçimini sağlayabilecek bir ekonomik güce sahip olmak, bireyin ekonomik ihtiyaçlarını karşıladığı gibi toplumsal bütünleşmesinde de önemli bir anahtardır. Bu anlamda kadın sorunlarının çözümünde kadının bağımsız ekonomik gücünün sağlanmasının yani istihdamının sağlanmasının önemli bir yeri vardır. Ancak kadının istihdam edilmesi, işgücüne katılımının sağlanması ile ilgili geleneksel bakış açısı hala günümüzde de kendini önemli ölçüde göstermektedir. Toplumun genelinde her ne kadar önceki dönemlere göre kadınların kamusal alana geçişlerinde katı sınırlılıklarda olumlu anlamda bir farklılık görülse de buna rağmen özel alandaki kalıp yargıların da devam ettiği görülür. Örneğin kadın istihdam edilmiş, ekonomik bağımsızlığını kazanmış olsa bile ev içi iş bölümünde yine eşitsizlikler devam etmektedir. Günün belli saatlerinde işte olan kadın evde de ev işleri, çocuk bakımı, eş sorumlulukları gibi rolleri de yerine getirmesi çifte yük, vardiya gibi kavramları ortaya çıkarmıştır (Karadağ,2018).

Engelli kadınlar; eğitim, istihdam, aile ve evlilik, yaşamlarında, toplumsal bütünleşmenin, sosyal katılımın sağlanmasında sorunlar yaşamaktadır. Bir taraftan engelleri ile mücadele ederken bir taraftan da imkân ve hizmetlere erişimleri engellenmektedir. Kendi eğitim seviyeleri düşük olduğu gibi ebeveynlerin de eğitim seviyesi düşüktür (Genç,2015;85). Engelli kadının istihdam sorunu da yine eğitimle bağlantılıdır. Engelli kızların eğitim almamasının veya zorunlu eğitimin ötesine geçememelerinin iki nedeni vardır: Bu nedenlerden ilki ailelerin düşük beklenti içinde olmalarıdır. Aileler, engelli kızlarının “kendini kurtaracak kadar okusun yeter” anlayışıyla hareket etmektedirler. (Arıkan 2001: 36). Engelli kızların zorunlu eğitimin ötesine geçememelerinin ikinci nedeni ise toplumun kadına ve engelliye “aciz, korumasız, namus” gibi kavramlar üzerinden sergilediği bakış açısıdır. “Kadın, ailenin namusudur. Kadının aciz olmasından dolayı bu namusu korumak erkeklerin sorumluluğudur” (Kelleci 2005:105). Bu bakış açısı nedeniyle aileler koruma içgüdüsüyle kadının sadece eğitim değil iş nedeniyle bile olsa başka şehirde yaşamalarına kolay kolay yanaşmamaktadırlar. Bu ise engelli kadının eğitim düzeyinin daha çok zorunlu eğitimle sınırlı kalmasına neden olmakta ve onun ileri düzeyde eğitim almasını engellemektedir. Yeterli eğitim alamayan engelli kadınlar, ya nitelsiz işlerde çalışmakta ya da başkalarına bağımlı olarak yaşamaktadırlar. Engelli kadın çalışabileceği bir iş bulsa dahi bu kez de ailelerin çocuklarını çalıştırmak istememeleri söz konusu olabilmektedir (Karabulut,2017).

Kadınların istihdamına yönelik cinsiyet ayrımcılıklarının önüne geçilmesinde önemli nokta yine kadınların eğitim haklarından yeterince yararlanmamasıdır. Çevrenin fiziksel koşullarının genel anlamda engelli olmayanlar için dizayn edilmiş olması; engelli bireylerin günlük yaşamını zorlaştırması, engelli kadınların temel eğitimin ötesine geçememeleri, ilköğretim düzeyinde temel eğitim veren engelli okullarındaki çeşitli yetersizliklerin (bazı ders araç ve gereçlerinin yetersiz oluşu, Braille kabartma yazılı ve sesli materyallerin yetersizliği, vb.) olması eğitime erişilebilirliği veya eğitimi tamamlayabilme bakımından olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (Karadağ,2018). Dolayısıyla yeterli düzeyde eğitim alamayan engelli kadın, kültürel, sosyal, ekonomik ve daha birçok haklarından yararlanamayacak ve yaşadığı toplumla bütünleşemeyecektir. Ortopedik engellilerle yapılan bir araştırma sonucunda “kız kısmı okumaz, kendisini idare edecek kadar okusun yeter” ‘okuyup da ne olacaksın’ vb. ataerkil söylemler;“kucakta mı taşıyım gönderemem”, “sen diğerlerinden farklısın, tepki alırsın” gibi engelliliğe yönelik ötekileştirici tutumlarla birlikte fiziksel koşulların da uygunsuz olması durumu eklenince engelli kadınların iki kez ayrımcılığa uğradıkları görülmektedir (Karabulut,2017: 94). 2010 yılında yapılan Türkiye Özürlüler Araştırmasına göre ortopedik, görme, işitme, dil/konuşma ve zihinsel engelli nüfus içerisinde okuma yazma bilmeyen kadınların oranı % 48.01 iken; bu durum erkeklerde % 28.14 olarak belirlenmiştir (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2010) .

“Çalışmak neden önemlidir?” sorusuna verilecek genel cevap bir birey olarak engelliler ve özelde engelli kadınlar için de geçerlidir. Bireyler işgücü piyasasında yer alarak aslında sadece para kazanıp ekonomik gereksinimlerini karşılamakla kalmıyor aynı zamanda istihdam edilerek kişi; toplumsal

ihtiyaçlarını, toplumdaki statüsünü, bağımsızlığını kazanmakta, toplumla bütünleşmesi sağlanmaktadır. Gelir getiren bir işte çalışma “çok yönlü bir insani gereksinim olduğu kadar, bir insan hakkı olarak da değerlendirilmektedir” (Karataş 2001:145). Engellilerin özelde ise engelli kadınların gerek temel eğitimin ötesine geçememeleri gerekse işverenlerin engellilere yönelik olumsuz tutumları onların istihdamını zorlaştırmaktadır. Çünkü mesleki eğitim alamayan engelliler, işverenler tarafından tercih edilmemektedir (Karabulut,2017). Dünya Engellilik Raporunda yer alan istatistiklere göre de engelli kadınların %20 oranla, engelli erkeklerin ise %53 oranla istihdam edildikleri görülmektedir (EYGHM,2020). Oysa çevresel koşullar, farkındalık, gelenekçi kalıp yargılar gibi engelli kadını sınırlayan alanlarda gerekli düzenlemeler yapılmasıyla kadının eğitimi sağlanmış olup iş gücünde aktif olarak yer alabilecektir.

Toplumda engelli erkeğin, herhangi bir engeli bulunmayan ve kendisine bakabilecek bir kadınla evlendirilmesi doğru bulunurken engelli kadının evlenmesi doğru bulunmamaktadır. Engelli erkeklerin aksine, engelli kadınların evlenemeyecekleri ve hatta çocuk sahibi olamayacaklarına ilişkin toplumda yaygın bir önyargı vardır. “Engelli kadının toplum tarafından bir aileye sahip olmasına karşı çıkılmakta, cinselliği olmayan, çocuk doğuramayan, verimsiz bir birey olarak kabul edilmektedirler.”(Aktaran Karadağ,2018: 44; Naami ve Hayashi 2014: 4). Bu önyargılar engelli kadının kendilik imajının ve geleneksel kimliğinin oluşmasında zorluk yaratmaktadır (Karabulut,2017). Arıkan (2001)’ın 154 görme engelli kadınla yapmış olduğu araştırmasında evlenme durumu incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan kadınların %59,7’sinin bekâr, %35,1’inin evli olduğu ortaya çıkmıştır. Görme engelli kadınlara ilişkin araştırmalar bu kadınların engelli olmayan kadınlara ve engelli erkeklere kıyasla daha yüksek oranlarda bekâr kaldıklarını, boşandıklarını, ayrı yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Arıkan, 2001: 57). Türkiye’de yaygın olan bir tutum, özellikle zihinsel engelli erkeklerin kendilerine bakacak bir kadınla evlendirilmeleridir. Yapılan bu evlilikler sonucunda birçoğu da çocuk sahibi olmaktadır. Ancak bu çocukların çoğu genetik nedenlerle zihinsel engelli olmaktadır. Bu çocukların bakımlarını da anneler üstlenmektedir (Karataş ve Çiftçi,2010;149).

Kaynakça

- Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı EYHGM “ Engelli Ve Yaşlı İstatistik Bülteni 2020-Ocak”.Erişimtarihi:11.04.2020
- Ak, İ.S., Aksaç G.T. ve Akdağ A.Ş. (2014). Türkiye’de Engelli Kadına Yönelik Şiddet Raporu. Ankara: Engelli Kadın Derneği.
- Arıkan, Ç. (2002). Sosyal Model Çerçevesinde Engelliliğe Yaklaşım. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 2(1), 12- 21
- Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. (2010). Türkiye Özürlüler Araştırması Temel Göstergeleri, Ankara: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı
- Genç,Y.(2015) ,”Engellilerin Sosyal Sorunları Ve Beklentileri”,Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi Yıl: 15 Sayı: 35/2 (Ek) Tarih: Temmuz-Aralık 2015 Ss: 65-92 Issn: 2148-9424doi: [Http://Dx.Doi.Org/10.21560/Spced.77043](http://Dx.Doi.Org/10.21560/Spced.77043)

- Karabulut,A.(2017). “Ataerkil İdeolojinin Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Ortopedik Engelli Kadın Ve Erkeklerin Deneyimlerine Yansımaları”. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Karadağ,Z.(2018). “Kırsal Alanda Yaşayan Engelli Kadınların Toplumsal Hayata Katılımında Toplumsal Cinsiyete Bağlı Etkiler - Muş İli Örneği”. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Karataş, K. Ve Çiftçi, E.Ö. (2010). Türkiye’de Engelli Kadın Olmak: Deneyimler Ve Çözüm Önerileri, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(13), 147153
- Osunluk, H. ve Uğurlu, B. (t.y.). Özürlü Kadınlar ve Ayrımcılık. <http://www.dezavantaj.org/index.php/aratirmalar/8-engelli/296-oezuerluekadnlar-ve-ayrmclik>. Erişim tarihi: 06.05.2020

SOSYAL HİZMET MESLEĞİ- AİLE DANIŞMANLIĞI

Seval ÜSTÜNER¹
Ahmet Cemil ÖLÇER²

Aile Terapisinin doğuşu gelişimi ve dünyadaki uygulamalarında yer alan ve aile danışmanlığında ekol olan Amerika, Kanada ve Avusturalya gibi ülkelerde bu işi yapanların çoğunun sosyal hizmet uzmanı olduğu bilinmektedir.

Sosyal hizmet mesleğinin odağında insan vardır. İnsana dair her problem sosyal hizmet mesleğini ve uzmanını ilgilendirmektedir. Toplumun sorunlarına duyarlılık göstermek ve çözüm önerilerinde bulunmak sosyal hizmet mesleğinin temel felsefesidir. Sosyal hizmet mesleği sosyal sorunlara bilimsel yöntemlerle çözüm arayan bir meslektir.

Sosyal hizmet mesleğinin kavram ve kapsamında birey, aile ve toplum vardır. Birey odaklı sosyal hizmet mesleğinin temelinde her şart ve zeminde bireyi desteklemek ve sistem yaklaşımı ile aile sistemi içerisinde psiko-sosyal sorunlara çözüm bulmak vardır. Ortaya çıkan ve çıkabilecek psiko-sosyal sorunlardan birey, aile, çocuk, karı-koca ve anne-baba döngüsel bir nedensellik halinde etkilenir. Bu durum tüm aile üyelerini etkiler. **Sosyal hizmet müdahalesinde aynen aile danışmanlığında olduğu gibi aile içi roller, ilişkiler, etkileşim odak olarak alınır.** Aileye etkili iletişimi geliştirmede, sağlıklı çatışma çözme yöntemlerinde yardımcı olunur. Sosyal hizmet mesleği birey, aile ve toplumun sosyal sorunlara karşı uyumuna yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda arabulucu rolü vardır. Çocuk ve aile refahı alanında, ailenin yaşam kalitesinin gelişiminde sosyal hizmet uzmanları etkin ve verimli meslek uygulamalarıyla birlikte aile terapisi yöntem ve tekniklerini alan çalışmalarında kullanılmaktadırlar. Sosyal hizmet uzmanlarının en temel fonksiyonu, psiko- sosyal açıdan birey ve aileyi desteklemektir. Dünyada da sosyal hizmet mesleği uyum güçlüğü çeken ailelerin hep yanında olmuştur. Aile terapisi ve aile çalışmalarını sosyal hizmet uzmanları yürütmüşlerdir.

Aile terapisi, aynen sosyal hizmet uygulamalarında olduğu gibi aile üyelerinin bir arada görüldüğü bir çalışmadır. Aile terapisindeki amaçları şöyle sıralayabiliriz;

Aile üyelerinin kendilerine ve birbirlerine bakmalarına yardımcı olmak.

Aile üyelerinin sorunlar karşısında birbirlerinin güvenini artırmalarına yardımcı olmak.

Aile üyelerinin ailede var olan bireysel farklılıkları fark etmeleri konusunda çaba sarf etmelerine yardımcı olmak.

Aile üyelerinin topluma yararlı ve üretken olmalarına yardımcı olmak.

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı

² Sosyal Hizmet Uzmanı / Aile ve Evlilik Danışmanı / EMDR Danışman(Süpervizör)

Aile üyelerinin birbirlerini modellemelerine ve çocukların ebeveynleri model almasına yönelik beceriler geliştirmelerine yardımcı olmak.

Çocukların karşılaştıkları güçlüklerde ebeveyn destekleme modellerinin nasıl olabileceği konusunda yardımcı olmak.

Aile Terapisi alanında çalışan, bilimsel bilgi üreten ve aynı zamanda Sosyal Hizmet Uzmanı olan Aile Terapistlerinin çalışmaları aşağıda ifade edilmiştir:

Tanınmış Sosyal Hizmet Uzmanları (Özellikle Aile Terapisi Alanında)

Viginia Satir (Amerika) Ölümünden önce 40 yıl Aile Terapisti ve eğitimcisi olarak çalıştı.

1983 – Conjoint Family Therapy (Birlikte Aile Terapisi)

1988 – People Making (İnsan Yapmak)

Steve Lankton (Amerika)

1980 – Magic Demystified (NLP) (Büyünün Çözülmesi)

1983 – The Answer Within-Ericksonian Psychotherapy (İçteki Cevap-Erickson Terapisi)

1986 – Enchantment and Intervention in Family Therapy (Aile Terapisinde Neşe ve Müdahale)

John Burnham (Birleşik Krallık) 30 yıldır Aile Terapisti olarak çalışıyor.

1986 – Family Therapy (Aile Terapisi)

John Carpenter (Birleşik Krallık)

1984 – Using Family Therapy (Andy Treacher ile) (Aile Terapisi’ni Kullanmak)

1984 – Family Therapy: A Guide for Practitioners in Different Professional Settings (Andy Treacher ile) (Aile Terapisi: Farklı Profesyonel Ortamlarda Çalışan Uygulayıcılar için Rehber)

Problems and Solutions in Marital and Family Therapy (Andy Treacher ile) (Evlilik ve Aile Terapisi’nde Problemler ve Çözümleri)

Michael White (Avusturalya) 25 yıldır Aile Terapisti ve Eğitimcisi, halen özel olarak çalışmaya devam ediyor (Naratif yaklaşımın kurucusu)

2003 – Family Therapy: an Overview (Goldberg ve Goldberg ile) (Aile Terapisi: Gözden Geçirme)

Brian Cade (Avusturalya) 30 yıldır Aile Terapisti ve Eğitimcisi, halen özel olarak çalışmaya devam ediyor (Stratejik Terapist)

1993 – A Brief Guide to Brief Therapy (Bill O’Hanlow ile) (Kısa Terapiye Kısa bir Rehber)

Hugh Jenkins (Birleşik Krallık) 30 yılı aşkın bir süredir Aile Terapisti ve eğitimcisi; halen özel olarak çalışmaya devam ediyor

Dictionary of Family Therapy (Jacques Miermont ile) (Aile Terapisi Sözlüğü)

Lynn Hoffman (Amerika) 30 senedir Aile Terapisti ve Eğitimsi

1974 – Techniques of Family Therapy (Jay Haley ile) (Aile Terapisi Teknikleri)

1981 – Foundations of Family Therapy (Aile Terapisinin Temelleri)

2001 – Family Therapy: An Intimate History (Aile Terapisi: Samimi bir Tarihçe)

Bryan Knight (Kanada) 25 senedir Aile Terapisti olarak çalışıyor.

Health and Happiness 1990 – Love, Sex and Hypnosis (Michael Carr-Jones ile) (Aşk, Seks ve Hipnoz)

1995 with Hypnosis (Hipnozla Sağlık ve Mutluluk)

Stephan Bray; İngiliz Kraliyet Psikanaliz Enstitüsünden ve Çocuk Akıl Sağlığı ve Rehberliği Derneği aile terapisi uygulamaları süpervizörü.

PSİKOTERAPİYİ KİMLER UYGULAR, YETKİ NEREDEN ALINIR?

Ahmet Cemil ÖLÇER¹

Giriş

Ülkemizin Sağlık Yasası 1928 tarihli ve adı da “**Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarz-ı İcrasına Dair Kanundur**”. Bu kanunun **hiçbir maddesi ruh sağlığı ile ilgili değildir**. Ama 82 milyonluk ülkemizin tüm ruh sağlığı ile ilgili meseleleri bu yasayla yürütülür. Tabii ki yürütülemez.

Gerekli olan; bir ülkemizin tüm ruh sağlığı ile ilgili her konuyu ve temayı kapsayan bir Ruh Sağlığı Yasasıdır. En az yarım yüzyıldır uğraşılır ama çıkartılamaz. Kapsamlı bir Ruh Sağlığı Yasası, esas olarak yasanın “Toplum Temelli” olmasını ilke olarak ön plana alır. Yani, **hizmet alanın ön planda tutulması gerektiği temel alınır. Bu ilke o yasayı önleyici ve koruyucu yapar**. Çünkü bütün dünyada tıp hastayla ilgilenir. Oysa **hasta olduktan sonra müdahale artık çok pahalıdır**. Örneğin, kanserin tedavisini geçelim, varlığını, yayılma miktarını ve daha birçok özelliğini ölçecek alet bile çok pahalıdır.

Psikoterapinin Kısa Tarihi ve Dönüşümler

Psikoterapinin başlangıcını Freud’un 1903’de “Rüyaların Yorumu” adlı kitabının yayınlanmasına bağlayabiliriz. Birisi ilk kez **akıl hastalıklarını psikolojik nedenlere bağlıyordu ve tedavisi için de “dili kullanıyordu**”. Yaklaşım ile ilgili **ciddi teorik ve pratik soruna** rağmen, psikanaliz yarım yüzyılı aşan bir süre dünyada tek uygulanan psikoterapi yaklaşımı oldu.

İlkin Psikanaliz Teorisi **hipotez üretmeye, dolayısı ile araştırma yapıp teoriyi test etmeye izin vermiyordu**. İkincisi haftada birkaç görüşme yaparak, uzun zamanlar danışanla görüşüp çok sayıda seans yaparak **bilimsel araştırma yapmak olanaksızdı**. Ancak en önemlisi, **teori seansa danışan dışında başka birinin alınmasına izin vermiyordu**. Bu da, bir ailenin beş üyesi varsa her biri için bir terapist gerekiyordu anlamına geliyordu. Bunu hiçbir ekonomi kaldıramazdı. Ayrıca sorunların her zaman ilişkilere yansımaları bilindiği halde, böyle bir şey yokmuş gibi yaşanmak zorunda kalınıyordu. Terapi **ekonomik gücü yüksek olanların faydalanabildiği bir hizmet haline gelmişti**.

1950’lerin ortasında terapiyi **ilişki perspektifinden ele alan Aile Terapisi** yavaş yavaş gündeme geldi. Teorisi sağlam zemine oturdu. Araştırmalar yayınlanmaya başlandı. Çok ağır sorunlar da dahil olmak üzere yayınlar ve kitaplar bu gelişmeyi destekledi. Özellikle **ağır kişilik bozuklukları ve psikozlarla ve bağımlılık gibi sorunlar** çok dikkati çekti. **Bu gelişim ciddi bir paradigma değişikliği idi**. En önemli katkısından biri de, seans seansların dramatik bir ölçüde kısalmasıydı. Yıllarca süren terapiler 7-12 seansta sonlanır oldu.

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı / Aile ve Evlilik Danışmanı / EMDR Danışman(Süpervizör)

Psikoterapi ve Ruh Sağlığı Hizmeti Veren Meslekler

Psikoterapinin eğitimi ve uygulandığındaki değişimler ruh sağlığı hizmetinde köklü dönüşümlere neden oldu. Bunları en çok Amerika ve Avrupa’da gözleyebiliyoruz. En önemlisi son yüzyılda **kalıcı olabilen yaklaşımlar genelde akademik ortamda varlıklarını sürdürebilen yaklaşımlar oldu**. Bir ikinci unsur, daha önce belirttiğimiz gibi; **eğitimin ve terapi süresinin kısalması, dolayısı ile toplumda yaygınlaşması oldu**.

Amerika ve Avrupa büyük ölçüde ruh sağlığı alanını bir sisteme oturtmuş ve kendi ihtiyaçlarını karşılar hale getirmişlerdir.

Özetleyecek olursak; Tüm ülkelerin ruh sağlığı hizmetini düzenleyecek bir **Ruh Sağlığı Yasası vardır**. Bu yasaların ortak yanı; Dünya Sağlık Teşkilatının (WHO) yayınladığı temel ilkeleri içeriyor olmasıdır. Bu temel ilke, yasanın **Toplum Temelli, yani hizmet alanı ön plana almasıdır**. Ruh sağlığı hizmeti veren meslekler belirlenmiş ve yasa kapsamına alınmıştır. Bu yan önemlidir çünkü yasa kapsamına alınan mesleklerin verdiği hizmetleri **sigorta veya devlet öder**. Bunlar tüm ülkelerde büyük ölçüde değişmez. Genelde yasa kapsamına alınan meslekler; Psikiyatristler, Psikologlar, PDR, Sosyal Hizmet Uzmanları, Çift ve Aile Terapistleri, Aile Danışmanları olarak ifade edilmektedir. Ülkemizde ise bu konu, nedense birkaç meslek içerisinde sıkıştırılmaya çalışılmaktadır.

Sosyal Hizmet Uzmanlığı ve Psikoterapi

Tüm ruh sağlığı hizmeti veren meslekler başlıca kısa süreli terapi yaklaşımlarının **en az birini, genelde birkaç tanesini “alet çantalarına”** ekler. Bunların yanında tüm meslekler kendi **mesleklerinin gerektirdiği “beceri setlerini”** eğitimlerinde edinirler. Örneğin; Psikiyatristler teşhis koyar ve ilaç kullanırlar, PDR’ciler akademik alanda gerekli becerileri, Sosyal Hizmet Uzmanları ise insanlara kaynak, hizmet ve olanak sağlayan sistemlerle müracaatçıları bağlantılandırmak üzere beceri seti edinmişlerdir.

Amerika’da Psikoterapi hizmetinin **%80’ini sosyal Hizmet Uzmanları** verir. Bunun nedeni neredeyse **tüm yaş gruplarına, çok değişik sorunlara çok değişik konumlarda** hizmet vermeleridir. Zira sosyal hizmet alanları kesin çizgilerle birbirinden ayıramaz. Ruh sağlığı bozuk olan birey çocuk, kadın, yaşlı, özürlü veya suçlu olabilir ve bu bireyin varlığı, içinde yaşadığı aileyi, yakın çevresini ve hatta toplumu önemli bir biçimde etkiler.

Sosyal hizmet uygulamalarını dönüştürücü (terapötik), kolektivist ve reformist olmak üzere üç başlık altında inceleyebiliriz. Bunlardan ilki –psikoterapi uygulamaları- birey, aile ve grupların psikososyal sorunlarının saptanması ve tedavisinin özel eğitilmiş psikoterapistler tarafından bilinçli, planlı bir şekilde gerçekleştirilmesini ifade eder. Psikoterapi; İyileşmeleri uzun süreç alacak psikolojik sorunları olanlara yardımcı olur. Bireyin duygu, düşünce ve davranışlarını anlamasına yardım eder. Problem ve zorluklardan kaynaklanan duygusal sorunların tedavisinde kullanılan uzun vadeli bir süreçtir.

Amerika Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW) 1984’de Psikoterapiyi sosyal hizmetin bir uzmanlık alanı olarak kabul etmiştir. Woods and Hollis’e göre (2000) sosyal hizmet uzmanları psikoterapi ve danışmanlık konusunda hizmet verenler arasında en başta yer almaktadır. Scheruish (1996) tüm psikoterapi ve ruh sağlığı hizmetlerinin %65’inin sosyal hizmet uzmanları tarafından verildiğini ifade etmektedir. Çünkü Sistem Teorisi bağlamında; çevre içinde birey yaklaşımı, psikodinamik teori, kişilerarası dinamikler ve aile sistemleri hakkındaki birikimleri nedeniyle klinik sosyal hizmet uzmanları müracaatçının mental, duygusal ve davranışsal işlevselliğini etkileyen sosyal, psikolojik, kültürel ve sağlık faktörleri hakkında bilgi sahibidir. Ancak, klinik sosyal hizmetin uygulayıcısı olabilmek birtakım yetkilendirmelere dayandırılmıştır: Klinik Sosyal Hizmet Amerika’da Devletin denetiminde yürütülen profesyonel bir uygulamadır.

SONUÇ

Ülkemizde ruh sağlığı alanında faaliyet gösteren meslek gruplarının (psikiyatri, psikoloji, sosyal hizmet, PDR), temel psikososyal müdahale tekniklerine ilişkin beceri setlerini lisans eğitimi kapsamında edinmiş oldukları; bununla birlikte psikoterapi hizmeti sunabilmek için gerekli ileri düzey eğitimlere ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır.

Son yıllarda, ülkemizde Ruh Sağlığı Yasası çalışmalarının hız kazanması sonucu, psikoterapi hizmet standartlarının yeniden tartışmaya açıldığı gözlenmektedir. Söz konusu tartışmaların iş bulma kaygısı ve danışanı “müşteri” olarak görme anlayışından uzak bir biçimde değerlendirilmesi, ruh sağlığı hizmetlerinden yararlanan bireylerin refahı açısından oldukça önemlidir. Dünya’da, özellikle ruh sağlığı hizmetlerinin yasal çerçevesinin oluşturulduğu ve psikoterapinin geliştiği Amerika Birleşik Devletleri, psikoterapist yasasına sahip Avusturya gibi ülkelerin, psikoterapist yetiştirmede belirlediği standartlar temel alınarak, ülkemizde de ruh sağlığı profesyonellerinin (psikiyatri, psikoloji, sosyal hizmet, PDR) eğitim ve akreditasyon koşulları düzenlenmelidir. Ruh sağlığı alanında faaliyet gösteren meslek gruplarının lisans eğitimleri kapsamında edinmiş oldukları beceri setlerinin psikoterapi hizmeti vermeye yeterli olmadığı göz önünde bulundurularak, psikoterapist yetiştirmek üzere eğitim ve akreditasyon koşulları belirlenerek, ileri düzey eğitimlere tabi tutulması önem arz etmektedir.

KİTAP İNCELEMESİ: JACK LONDON, UÇURUM İNSANLARI; REFAHA ERİŞEMEYEN YOKSULLARIN YAŞAM KOŞULLARINA ODAKLANMA

Bedirhan AVCI¹

1. Giriş

Yoksulluk, yeni dünya düzeninde değişime uğrayan bir olgudur. Kendi içerisinde tek boyutlu olarak incelenmeyecek düzeyde karmaşık ve tarihsel sistemi olan bu olgu, geri kalmış veya gelişmekte olan ülkeler dışında gelişmiş ülkelerin de kendi içerisinde yüzleşmesi gereken bir probleme dönüşmüştür. Bu çalışmada, yoksulluğun farklı tanımları, yoksulluk kavramı üzerinden küresel boyutta inceleme, yeni yoksulluk yaklaşımları, İngiltere'nin yoksulluk süreci, ünlü yazar Jack London'un kişisel hayatı, edebi kişiliği, yoksulluğa bakış açısı ve 1902 yılında Londra'da kaldığı süre içerisinde yazdığı Uçurum İnsanları isimli kitabı referans alınarak şehirdeki yoksulluk ile ilgili notları ve izlenimleri incelenecektir.

2. Yoksulluğun Kavramsallaşması

Tarihin farklı dönemlerinde insanlık; açlık, susuzluk, kıtlık gibi olumsuz yaşam koşullarıyla karşılaşmıştır. Bu olgulardan hareketle yoksulluk kavramı, ekonomik bir tanımlamanın dışında politik anlamda incelenmesi gereken bir durumu yansıtmaktadır. Toplumsal ve tarihi birikimin içerisinde değişime uğrayarak günümüzde ifade edilen yoksulluk, akademinin inceleme alanında önemli bir yer oluşturmaktadır. Ulusaldan uluslararası boyuta taşınan ve insanlık tarihinin en temel sorunlarından biri olarak görülen yoksulluk kavramını tek bir tanımla incelemek mümkün değildir. Kavramın kendisi karmaşık bir yapıyı içerisinde barındırmaktadır (Ak, 2016). Felsefe, psikoloji, sosyoloji, ekonomi gibi temel bilimleriyle ilişkili olan bu kavram, kullanıldığı yer bakımından da anlamı değişmektedir ve kavramın incelenmesi çok boyutlu bir hal almaktadır.

Yoksulluk, insanın temel ihtiyaçlarından 'yoksun' kalması, ekonomik anlamda 'yokluk' durumu olarak genel anlamıyla ifade edilmektedir. Topgöl'e (2013) göre yoksulluk, gelirin azlığına dayanarak temel gereksinimlerden faydalanamama ve beraberinde gelişen sosyal mahrumiyettir. Uzun (2003) yoksulluk kavramını, toplumun ya da toplumun bir bölümünün temel ihtiyaçlarını en basit şekilde karşılaması olarak ifade eder. Şenses'e (2002) göre yoksulluk, genellikle yaşamdaki temel gereksinimleri karşılayamama, bunun için yeterli kaynağa sahip olamama ve asgari refahın altında kalma durumudur. Field'e (1983) göre, toplam kazancın temel fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi olarak ifade ettiği yoksulluk Chang'e (2003) göre ise, ülkelerin birbirleriyle yaşadıkları rekabete bağlı olarak refahlarını düşünerek 'merdiveni geri itme' politikasını izlemesidir. Tüm bu tanımlamalara bağlı olarak yoksulluk kavramını Birleşmiş Milletler (2001) ise "Yeterli bir yaşam standardına ulaşma ve diğer sivil, kültürel, ekonomik, siyasal ve sosyal haklardan yararlanma açısından gerekli kaynaklardan, yapabilirliklerden,

¹ Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

seçeneklerden, güvenlikten ve güçten sürekli ya da kronik olarak yoksun oluşla belirlenen bir insanlık durumu” olarak ifade etmektedir. Bu tanımlamalarla birlikte çok boyutlu incelenmesi gerektiği sonucuna varılan olgu küresel yoksulluk ve yeni yoksulluk çatısına indirgenmektedir.

2.1.Küresel Yoksulluk

Yeni dünya düzeninde küresel yoksulluk, kapitalizmle birlikte ortaya çıkmakta, kültürel atmosferde kendini doğuran ve yenileyen bir sonuca neden olmaktadır (Karakaş, 2010). Feodalitenin zayıflamasıyla birlikte endüstri döneminin başlaması, buna bağlı olarak topraksız kalan köylülerin kentlere göçü ve hızlı kentleşme ile yaşanan problemler küresel yoksulluk adımlarının başlangıcı sayılmıştır. Endüstri dönemiyle birlikte kentlere sıkışıp kalan köylüler işçi sınıfını doğurmuştur (Mahiroğulları, 2005). Endüstri döneminin etkisiyle, bu sınıf yeni bir konuma kavuşmuş, kent içerisinde çeşitli ihtiyaçlar doğmuştur.

Tarım ekonomisinden mal üretme ekonomisine geçilmesiyle, endüstri tesislerinde işçi sınıfı çeşitli zorluklarla karşı karşıya gelmiştir. Endüstri döneminde, usta ve çırak ilişkisi patron ve işçiye, dayanışma olgusu dikey çatışmaya dönüşmektedir. Katı mesai koşulları yaygınlaşarak emek piyasası sermaye piyasasını doğurmuştur (Mahiroğulları, 2005). Tüm bunların yanında işçi sınıfının karşısında endüstri tesislerinin sahibi olan burjuva sınıfı oluşmuştur. Bu sınıf, işçi sınıfının emeğini giderek sömürmekte ve küresel yoksulluğun oluşmasına zemin hazırlamıştır. Böylelikle, emek piyasasındaki çoğunluk ve her şeyi kontrol altına alan zengin sınıf olmak üzere iki sınıf endüstri döneminin aktörlerini oluşturmuştur (Üskent, 2006).

2.2.Yeni Yoksulluk

Toplumsal tabakalaşmanın sonucuyla birlikte dışlanan ve sınıf altı görülen insanlar, büyük kazançların yanında çok düşük ücretlerle, ağır çalışma şartlarıyla, ekonomik sistemdeki emeğinin yansımını bulamamasıyla, sermaye sahibinin konakladığı evlerin ve yaşadığı lüksün yanında, olumsuz şartlarda yaşamasıyla karşılaşmaktadır (Karakaş, 2010). Yeni yoksulluk kavramı, sadece az gelişmiş ülkelerle ilgili bir kavram olmamakla birlikte, sadece ekonomik açıdan dışlanmayı değil çok boyutlu dışlanmayı, çocuk, kadın, yaşlı ve engelli gibi grupları daha fazla etkilemesi açısından önem oluşturmaktadır (Topgöl, 2013). Endüstrileşen gelişmiş ülkelerde yoksulluk, ülke içerisinde bölgeler arasında farklılaşmakta ve temel sorun yaratmaktadır (Sapançalı, 2001).

3. İngiltere’de Yoksulluk

Feodal sistem içerisinde yaşanan problemler ile 14. Yüzyılın sonlarıyla birlikte İngiliz köylülerinin bir kısmı zenginleşerek, ücretli işçi sistemini başlatıp kapitalist tarım sistemini oluşturmuştur. Tarım topraklarının çitlerle bölünmesiyle özel mülkiyet gelişerek, bireyselliği doğurmakta bu düzen de 16. Yüzyıla kadar devam etmiştir. Kapitalizmin doğuşuyla birlikte Avrupa’da 16. Yüzyılda fiyatlarda yaşanan değişimleri İngiltere ülkesinde uygulamakta, bu da kır ve kentte yaşayan İngiltere halkını

yoksullaştırmıştır. İngiltere’de kapitalizmin gelişiminin en önemli olayını Reformasyon Hareketi oluşturmaktadır. Katolik Kilisesi ve İngiliz Krallığı arasında toprak ticaretine bağlı ortaya çıkan krizle, kapitalizmin önü açılmıştır. Zaman geçtikçe soylu ve kapitalist toprak sahiplerinin kralın mutlak hakimiyetine karşı başlattığı İngiliz Devrimi, ülke genelinde yeni bir kapitalizm sisteminin hakimiyetini yansıtmıştır. Sonrasında yaşanan dönüşümlerle burjuvalar, ülke yönetiminde söz sahibi olmakta ve İngiltere’yi kapitalist bir devlete dönüşümüne zemin hazırlayıcı politikalar üretmiştir (Kaymak, 2011).

4. Jack London

4.1.Doğumu ve Çocukluğu

12 Ocak 1876’da ABD’nin San Francisco şehrinde dünyaya gelmiştir. 14 yaşına kadar John London ismini kullanmıştır. Annesinin yaşadığı rahatsızlıkla birlikte bir köle tarafından büyütülmüş, babasının kim olduğunu sorgulayarak çocukluğunu geçirmiştir. Üvey kız kardeşiyle birlikte yaşayarak yoksul bir hayata tanık olmuştur. İlkokul yıllarında kitapları çok seven ve kütüphanelerden ayrılmayan London, ortaokulda farklı bir profil çizerek sokak kavgalarına karışmıştır. Sonrasında London, ailesiyle birlikte yoksul bir semte taşınmış, okumanın yanında burada gazete satıcılığı, buz vagonlarında yardımcılık, piknik alanlarını süpürme gibi işlerle ailesine destek olmuştur (Budun, 2011).

4.2.İş Hayatı

Jack London, 13 yaşında ailesiyle birlikte yaşadığı Oakland’da Hickmott Konserve İmalathenesi’nde çalışmaya başlamıştır. Günde asgari 12, çoğu kez de 18 saat çalışarak saat başı 10 cent kazanmakta olan London, buradaki işini kölelik olarak nitelendirip ayrılarak istiridye korsanlığına başlamıştır. 17 yaşında bir gemide çalışmaya başlayan London, döndüğünde şehirdeki işsizlik ve yoksulluk ikliminden etkilenmiştir. Bir dergi yayıncılığında yazmaya başlayan London, aynı zamanda ağır işlerde çalışarak geçimini sürdürmüştür. Yoksul bir gençlik dönemi geçiren Jack London, karnını doyurabilmek için dilencilik yapmış ve uzun seyahatlere tek başına devam etmiştir. İşlediği bir suç nedeniyle 30 gün kaldığı cezaevi, London için önemli bir deneyim olmuştur (Budun, 2011).

4.3.Edebi Hayatı, Evliliği ve Ölümü

Oakland Lisesi’ne dönen London, okulun Aegis isimindeki dergisinde “Bonin Islands” isminde ilk makalesini yayımlamış, bunun yanında sekiz makale ve bir öykü yazmıştır. Okuma ve yazma merakıyla felsefeden etkilenmiş, Marx, Engels, Nietzsche ve Spencer’dan etkilenerek sosyalizmi benimsemiştir. Berkeley Üniversitesini kazanan London, ekonomik sıkıntılar nedeniyle öğrenimini yarım bırakmış ancak bu süreçte okumaya devam etmiştir. Zengin olma hikâyelerinin anlatıldığı dönemde London da altın madeni yolculuğunda hastalığa yakalanmış ve yaşadığı ciddi rahatsızlık nedeniyle bir rahibin evinde tedavi görmüştür. Bu dönemde araştırmalar yapmaya devam eden London, giderek sosyalizm savunucusu olmuştur. Profesyonel yazarlık kariyerine, Overlath Monthly isimli dergide yayınlanan ‘Yoldaki Adam’ isimli kısa hikâyesiyle başlamıştır. Bu hikâye karşılığında 5 doları bile alamayan

London, eseri okuyabilmek için borç para istemiştir. Farklı dergilere yazılarını göndermeye devam eden London, Vahşetin Çağrısı isimli romanıyla ünlenmiş ve güçlü bir servet kazanmıştır.

Yazarlık kariyerinde önemli bir yere sahip olan Bess Madern ile evlenen genç yazar, eşinin kendisine aşık olmadığını da ifade etmiştir. Belirli bir süre birliktelikleri devam eden çiftin iki çocuğu olmuş, sonrasında da boşanmışlardır. Ardından Charmian Kittredge ile ikinci evliliğini yapan London, sosyalist düşüncelerini üretmeye devam etmiş, romanlar yazmış ve konferanslara katılmıştır. 1906 yılındaki San Francisco depremi ve ardındaki büyük yangın sonucu London'a ait resmi belgelerin de çoğu yanmıştır. Eşiyle birlikte farklı şehirlerde yaşamaya devam eden London, roman ve hikâye üretmeye devam etmiş ve karakterler üzerine çalışmalar yapmıştır. Son yıllarını çiftlikte geçiren London, servetinin de birçoğunu bağışlamıştır ve üremi hastalığından yaşamını yitirmiştir. Ölümü ABD ile birlikte dünyanın birçok ülkesinde yankılanmıştır. London'un isteği üzerine külleri, Kaliforniya'daki Eyalet Tarih Parkı'nda gömülüdür (Budan, 2011).

5. Doğu Londra'dan Yansımalar: Uçurum İnsanları

Jack London, 1902 yılında, birkaç ay Londra'nın Doğu kısmına gelerek halktan biri gibi yaşamaya başlamıştır. 86 gün boyunca bölgede kalan London, deneyimleriyle birlikte; kitap, gazeteleri okuyup eserdeki fotoğrafları çekmiştir. Birincil ağızdan anlatılan bilgiyle London'un bu eseri, şehrin en doğal gerçekliğiyle yansımaları açısından önem taşımaktadır.

İngiltere'deki yoksulluğun açık biçimde yansıdığı bu dönem, Londra şehrinin karanlık boyutunu tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir. Özellikle Doğu Londra'da yaşanan sıkıntılar yoksulluğun en acı boyutunu göstermektedir. Evlerin tek odalık olarak satın alındığı ve kiralandığı bu şehirde, bir oda içerisinde 2 hatta 3 kiracı kalabilmektedir. Sabah başka birinin akşam da bir diğer kişinin kullandığı bu evlerin çoğunda küvet bulunmamakta, temizliğin yağmur yağınca sağlandığını eserinde yansıtan London, buna bağlı olarak hastalık ve ölüm oranlarının çok yüksek olduğunu, hava kirliliğinin yoğun bir şekilde hissedildiğini ifade etmektedir. Kapitalist sistem içerisinde dengesiz ekonomik sistemin bulunduğu bu şehirde, işsizliğin de oldukça yüksek olduğu ve buna bağlı olarak dışarıdan istihdam edilenlerin oranının yüksek olduğu da çarpıcı şekilde eserde belirtilmektedir. Yoksulluk oranının çok yüksek olduğu Doğu Londra'da sadece dört şilingin zenginlik olarak görüldüğü ifade edilmektedir. London, izlenimlerinde akşam yedi saatine kadar şehirdeki pansiyonlarda tüm odaların dolduğunu ve bu odalarda konaklayabilmek için uzun kuyrukların olduğunu ifade etmektedir.

London şehirdeki açlığı da tüm gerçekliğiyle şu sözleriyle eserinde ifade etmektedir. "Pis kaldırımdan portakal kabuğu parçaları, elma kabuğu, üzüm çöpleri topluyor, sonra da bunları yiyorlardı. İçindekileri yemek için, yeşil erik çekirdeklerini dişlerinin arasında kırıyorlardı. Bezelye büyüklüğündeki ekmek kırıntılarını, elma göbeklerini topluyorlardı ve bu iki adam bunları ağızlarına atıyor, çiğniyor ve yutuyordu ve bu olay 1902 yılının yirmi ağustosunda, akşam altı yedi arası, dünyanın şimdiye kadar gördüğü en büyük, en zengin ve en güçlü imparatorluğunda yaşanıyordu"(London, 2018). Kaldığı

yardım evinde verilen yemeklerle ilgili, bir dilim sert ekmeği yumuşatmak için suyla tüketildiğinden bahsetmektedir. Bazen sadece tuz, bazen de öğün olarak yulaf ezmesi ve ekmek verildiğini ifade etmektedir. Yardım evinde kalanların çivi adı verilen tüm bu kötü barınma koşulları karşılığında 2 gece 1 gün kalma kuralları olduğunu, temizlik ve 100 kiloluk taşları kaldırma gibi görevleri olduğunu da eserinde açıklamaktadır.

Yılda 30 dolar kazanan kapıcıların şehirde önemli görüldüğü ifade edilmektedir. Kurtuluş Ordusu'nun düzenlediği bazı etkinliklerde askı adı verilen bedava yemek dağıtma olayının görüldüğü, evsiz ve yoksulların perişan şekilde bundan faydalanmak için uzun yollar kat ettiğini eserinde aktarmıştır. Bu yemek verilmeden önce askerlerin, fakirlere yönelik cennette ziyafet sofrasına oturacaklarından bunu yapmak için de emirlerini uygulamaları konusunda söylemleri olduğunu açıklamaktadır. London, bunun etkili bir yöntem olmadığını iki sebebe bağlamaktadır. Bunlardan ilki, dinleyici olanların materyalist, görünmeyenlerden habersiz ve dünyanın onlar için cehennem gibi olduğunu bildikleri için, ikincisi de temel düşüncelerinin açlık olduğunu bildikleri için söylemlerin etkisiz kaldığını belirtmektedir. Taç giyme törenine de şahit olduğunu ifade eden London, insanların kraliyet ailesine duydukları saygıdan, açlık içinde ölen bir kısım halkın karşısında bu şatafattan duyduğu rahatsızlığı ifade etmektedir.

Şehirle ilgili verdiği istatistiklerde de yoksulluğun boyutları gözler önüne serilmektedir. Londra'da 1.800.000 insanın fakirlik sınırı ve bunun altında yaşadığını, aynı sayıdaki diğer kısmın da bir haftalık gelire sahip olduğunu ifade etmiştir. Dört kişiden birinin yardım evlerinde öldüğü, 1000 kişiden 939'unun yoksulluk sonucu öldüğü, her üç kişiden birinin barınaklarda ölmeye mecbur bırakıldığını açıklamıştır.

Londra'nın doğusu ve batısı arasında da uçurumları açıklayan London, yaşam süresinin Doğu'da 30, Batı'da ise 55 olduğunu belirtmiştir. Sanayide ağır çalışma şartlarında her yıl 500.000 erkek, kadın ve çocuğun ölümünü açıklayan London, erkeklerin yapabilecekleri en güvenli işin orduya katılmak, kadınlar için de Kırmızı Haçlı hemşire olmak ya da manastıra kapanmak olduğunu belirtmiştir.

6. Sonuç

Yoksulluk kavramının, literatüre bakıldığında tek bir tanımının olamayacağı, tarih sahnesinde çok boyutlu incelenmesi gereken toplumsal bir olgu olduğu görülmektedir. Yeni dünya düzeniyle birlikte endüstri döneminin gelişimi ve sanayi düzeninin kurulması insanları farklı yaşam biçimlerine zorlamıştır. Yeni bir işçi sınıfı doğmuş ve kapitalizmin gelişimiyle sınıflar arasında eşitsizlikler başlamıştır. Uzun çalışma süreleri, emek piyasasının sömürsüyle yoksulluk olgusu, insanlık düzenini etkileyen önemli bir paradigma haline gelmiştir. Küreselleşen dünyanın, yoksulluğu üreten ve kendi içinde yenileyen bir dünyaya dönüşmesi kaçınılmazdır.

İngiltere'nin yoksulluk tarihi mutlak hakimiyet sahibi kraliyet ile mülk sahibi burjuva kesim arasındaki çatışmadan kaynaklı bölge içindeki eşitsizlikler ve sefaletle doğru sürüklenen bir yapıyı oluşturmaktadır. ABD'li ünlü yazar Jack London, Büyük Britanya İmparatorluğunun, güneş batmayan ülkenin

içerisindeki sefaleti, halkın yoksulluğunu, kapitalizmin etkisiyle köle gibi çalışan işçileri, ölen çocukları ve kadınları, bölgeler arasındaki eşitsizlikleri “Uçurum İnsanları” eserinde tüm gerçekliğiyle birinci dilden anlatmıştır. Jack London’un sosyalist çizgiyi benimseyip kapitalizme karşı duruşuyla birlikte kendi gözlemleri ve deneyimleriyle oluşturduğu bu eser, gelişmiş ülkelerin kendi içerisindeki gizli odaları açığa çıkarmakta ve arşivlerde görülmeyen birçok durumun öğrenilmesi için kaynak oluşturmaktadır.

Kaynakça

- Ak M. (2016). “Toplumsal Bir Olgu Olarak Yoksulluk”. Akademik Bakış Dergisi. 54.
- BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ESK). (2001). Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar, Yoksulluk ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Anlaşması. 10/05/2001, E/C.12/2001/10.
- Budan CY. (2011). “Jack London’ın Romanları Üzerine Bir İnceleme”. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Chang H. (2003). Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü. Tuba Akıncılar (Çev.). İletişim Yayınları. İstanbul.
- Eskici ZG. (2018, 9 Mart). Uçurum İnsanları-Jack London. Erişim Tarihi: 28.12.2019, <https://www.soylentidergi.com/ucurum-insanlari-jack-london/>
- Field F. (1983). “The Minimum Wage”. Policy Studies Institute, London.
- Fikriyat. (2019, 8 Şubat). Jack London’dan Mutlaka Okunması Gereken 14 Kitap. Erişim Tarihi: 28.12.2019, <https://www.fikriyat.com/galeri/edebiyat/jack-londondan-mutlaka-okunmasi-gereken-14-kitap>
- Karakaş M. (2010). “Küresel Yoksulluğun Öteki Yüzü: Yeni Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma”. Sosyal Bilimler Dergisi. 12(2).
- Kaymak M. (2011). Sanayi Devrimi Neden İngiltere’de Gerçekleşti? Karşılaştırmalı Bir Makro Tarih Denemesi. Hakan Mihci (Der.). İktisada Dokunmak. Phoenix Yayınları. Ankara.
- London J. (2018). Uçurum İnsanları. Aycan Özüpek (Çev.). Dorlion Yayınları. Ankara.
- Mahiroğulları A. (2005). “Endüstri Devrimi Sonrasında Emegün İstismarını Belgeleyen İki Eser : Germinal Ve Dokumacılar”. Sosyoloji Konferansları. 32.
- Sapançalı F. (2001). “Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk”. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 3(2).
- Şenses F. (2002). Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk. İletişim Yayınları. İstanbul.
- Topgül S. (2013). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması”. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 14(1).
- Uzun AM. (2003). “Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası”. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 4(2).
- Üskent SP. (2006). 19. Yüzyıl İngiliz Romanında Endüstri Devrimi’nin Yansımaları: Dickens’in Hard Times’ı, Gaskell’in Mary Barton’ı ve Dışraeli’nin Sybil Or The Two Nations’ı. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

SOSYAL HİZMET ETİĞİ BAĞLAMINDA “ÇOCUK YASASI” KİTABININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Aleyna ÖZYAZICI¹

Çocuk Yasası

Ian McEwan, Roza Hakmen (Çev.)

İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2016, 152 sayfa, ISBN: 978-975-08-3652-7

Yazar Ian McEwan’ın kaleme aldığı ve Roza Hakmen’in çevirisini yaptığı 152 sayfadan oluşan “Çocuk Yasası” isimli kitap, bir kişinin mesleğini gerçekleştirirken yaşadığı etik ikilemleri, etik sorunları ve karar verme süreçlerini ele almaktadır. Kitapta yasalar, geleneksel değerler, dini inançlar, insan hakları, ailenin çocuk üzerindeki yetkileri ve çocukların refahı arasındaki çatışmalar etik ikilemler yaratmaktadır. Temelde insanın refahını arttırmayı hedefleyen bir meslek olan sosyal hizmette de meslek elemanları birçok etik ikilemlerle ve etik sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu açıdan kitapta konu edilen etik sorunlar ve etik ikilemlerle beraber karar verme süreçleri de ele alınmaya değerdir.

Kitabın ana kahramanı Fiona Maye hayatını Londra’da sürdüren Yüksek Divan Aile Hukuku Dairesi’nin birçok kişi tarafından takdir edilen en başarılı hâkimlerindendir. Evliliğinde yaşadığı kriz karşısında kendisini çaresiz ve gururu kırılmış hissetmektedir. Eşi Jack onu genç bir kadınla aldatmaktadır ancak boşanmayı da istememektedir. Fiona Maye hayatındaki bu önemli olayın yanı sıra mesleğinde de çözmesi ve karara bağlaması gereken birçok durum ile karşı karşıyadır. Üstelik alacağı kararlar 18 yaşından küçük çocukların yaşamını doğrudan etkileyecek kararlar olduğu için son derece önemlidir. Kitabın ana konusunu da Fiona’nın özel hayatındaki çalkantılı dönemde karşı karşıya kaldığı Adam Henry davası oluşturmaktadır. Adam Henry 18 yaşına girmesine birkaç ay kalan bir lösemi hastasıdır. Hastanenin kendisini yaşatmak için uygulaması gereken kan nakli tedavisini kendisi ve ailesi Yehova’nın Şahitleri’nden olması ve bu dini inançları gereği kan naklinin doğru karşılanmaması nedeniyle reddetmekteydi. Eğer kısa zaman içinde kan naklini kabul etmezse yaşama şansı çok azdı. Fiona davada tüm tarafları dinleyerek en doğru kararı bizzat Adam ile görüşükten sonra vereceğini düşünerek onunla görüşmüştü. Her ne kadar Adam bu görüşmede de kan naklini reddetse de Fiona onun geleceğini ve refahını gözeterek bir karar verme süreci izleyerek kan nakli tedavisinin gerçekleşmesine karar vermişti. Adam, Fiona ile görüşmesinde ona duygusal olarak bağlandığından tedavisi gerçekleştikten sonra onunla bağlantı kurmaya çalışmıştır. Fiona mesleki etik açısından uygun olmadığını düşündüğü için Adam’la arasına mesafe koymaya çalışıp mektuplarını yanıtsız bıraksa da en

¹ İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı öğrencisi İletişim: aozyazc@gmail.com

sonunda Adam onun karşısına çıkmış ve Fiona bu sefer mesafeyi koruyamayarak Adam ile duygusal yakınlık kurmuştur. Bunun doğru olmadığını düşünen ve yaşadığından dolayı kendini hatalı bulan Fiona bir daha Adam ile görüşmemiştir. Bir süre sonra Adam'ın tekrar lösemi olduğunu fakat bu sefer tedaviyi reddettiğini ve öldüğünü öğrenen Fiona bunda kendisinin rolü olduğunu düşünerek yaşadıklarından dolayı utanç duymuştur.

Bu olayda insanın kendi kaderini tayin hakkı, karar verme özgürlüğü ve yaşamının değeri arasında bir etik ikilem yaşandığını bununla beraber Fiona'nın Adam ile yaşadığı duygusal yakınlamayla da bir etik sorun ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Sosyal hizmet uzmanları mesleklerini gerçekleştirirken Fiona'nın da karşılaştığı gibi farklı kültürden, dinden, inançtan insanlara hizmet sunmak zorunda kalabilmektedir. Bu noktada sosyal hizmet uzmanının her insanın kendi kaderini tayin hakkına, inancına saygı göstermesi gerekmektedir ancak bu inançlar ve değerler kişinin iyilik halini tehdit etmemelidir. Bu durumda temel haklardan olan yaşama hakkı ile kendi kaderini tayin hakkı çatıştığında doğru karar vermek son derece önemlidir. Kendi kaderini tayin hakkı kişinin olumlu ve sağlıklı kararlar verebilme durumu dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Örneğin kitapta Fiona, Adam'ın baskı altında olmadığını, bu kararın tamamen kendisine ait olduğunu anlamak için onunla görüşmek istedi. Adam bu yaşına kadar belli bir çevrede ve anlayışta yetiştiği, bunun dışında bir dünya ile karşılaşmadığı için inancı uğruna ölmeyi kabul ediyordu. Her ne kadar neredeyse reşit olsa da ergenlik döneminde sayılırdı ve önünde onu bekleyen hayatın güzellikleri konusunda pek de bilgisi yoktu. Bu durumda vereceği karar ne kadar sağlıklı olabilirdi iyi değerlendirilmesi gerekmekteydi. Nitekim ameliyat olduktan sonra Fiona'ya “siz olmasaydınız ne genç olacaktım ne aptal, ölmüş olacaktım” (syf. 99) demesi de kan naklini reddetmesi kararının çok da doğru bir karar olmadığını düşündüğünü ifade ediyordu. Bu durumun sosyal hizmetteki etik konulardan olan, müracaatçıların kendi kararlarını alma haklarının olmasıyla beraber sosyal çalışmacıların da onların refahını artırma sorumluluklarının olması durumuyla ilişkilendirilebileceğini söyleyebiliriz. (Banks, 2006: 13'ten aktaran Gökçearslan Çiftçi ve Gönen, 2011: 151). Fiona ile Adam arasındaki duygusal yakınlığı da sosyal çalışma etiği bağlamında değerlendirmek gerekirse sosyal çalışmacıların mesleki rolleri ile müracaatçıları arasındaki sınırlarla ilgili konuların farkında olarak hareket etme sorumlulukları olduğunu söyleyebiliriz (Banks, 2006: 13'ten aktaran Gökçearslan Çiftçi ve Gönen, 2011: 151). Sosyal çalışmacıların hizmet ilişkisi kurduğu müracaatçılarla duygusal yakınlık ve temas kurması etik ilkelere aykırıdır. Sosyal çalışmacılar bireysel değerleri, tutum ve davranışları ile mesleki değerlerinin ayrımını da iyi yapmak zorundadırlar.

Kitapta konu edilen bir diğer olay ise yapışık ikizler davasıydı. İkizlerin ameliyatı gerçekleşmezse ikisi de ölecekti ancak ameliyat gerçekleşirse her iki durumda da yaşama şansı çok az olan Matthew ölecek, sağlıklı olma potansiyeli yüksek olan Mark ise yaşayacaktı. Hastane yaşama ihtimali daha fazla olan Mark'ı kurtarmak için ameliyat izni almak istiyordu. Bunun için Matthew'ı öldürmek zorundaydılar. İkizlerin ebeveynleri ise inançları nedeniyle bunu onaylamıyordu. Bu noktada davada her iki çocuğun yaşam değeri bir ikilem yaratmakla beraber ebeveynlerin dini inançları ile çocukların yaşam hakkı da

yine bir etik bir ikileme yol açmaktaydı. Fiona kararını, bazı şartlarda daha büyük bir felaketi önlemek için ceza yasasını çiğnemenin caiz olduğunu ifade eden zorunluluk doktrini kavramından hareketle vermiş ve ameliyat gerçekleşmişti (syf. 27). Bu ameliyatta amaç Matthew'ı öldürmek değil Mark'ı yaşatmaktı. Matthew zaten ameliyat gerçekleşmese de altı ay içinde ölecekti ama Mark'ın yaşamak için şansı çok daha yüksekti.

Sosyal hizmet uzmanları da bazı durumlarda Fiona'nın verdiği karar gibi keskin kararlar vermek zorunda kalabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının karşılaştıkları vakalarda hizmetin sunumunda ya da sunulmaması durumunda kimlerin bu durumdan ne yönde etkileneceği konusunda iyi bir risk analizi yaparak karar vermesi son derece önemlidir. Hizmet sunumunda özellikle de sınırlı kaynaklar olması durumunda kimlerin daha öncelikli değerlendirilmesi gerektiği noktasında doğru değerlendirme yapılmalıdır.

Kitapta konu edilen bir başka olayda ise Fiona, boşanma aşamasında olan ve kızlarının eğitimi konusunda anlaşmazlık yaşayan farklı düzeyde dindar Ortodoks Yahudi bir anne babanın davasında çocukların kimde kalacağına karar vermek zorundaydı. Anne ve baba arasında kızların yetiştirme tarzları konusunda fikir ayrılıkları vardı. Anne, kızlarının karma okula gitmelerini, meslek sahibi olmalarını ve kendi ayaklarının üzerinde durabilecek şekilde yetişmelerini istiyordu. Baba ise kadınların çalışması ve belli bir yaştan sonra eğitime devam etmesini doğru bulmuyordu. Kızlarının cemaatin kurallarına uygun yaşamalarını istiyor ve karma okula karşı çıkıyordu. Yani anne ve baba arasında dini inançlar ve manevi değer ayrılıkları söz konusuydu. Fiona, refahın ve mutluluğun felsefi iyi hayat kavramını da kapsamı gerektiğini, böyle bir hayatın da bir çocuğun ekonomik ve manevi özgürlük, gelişen kişisel ilişkiler ve doyurucu çalışma ile gerçekleşebileceğini düşünüyordu (syf. 18). Fiona bu davada çocukların annenin seçtiği karma okula devam etmesine karar verdi.

Fiona verdiği bu karar ile sosyal hizmette de bireylerin en önemli haklarından olan kendini gerçekleştirme ve kendini geliştirme hakkını çocuklara tanımış oldu. Sosyal hizmet uzmanları da verecekleri kararlarda doğru değerlendirme yaparak özellikle çocukların üstün yararını ve refahını sağlamada özenle davranmalıdır. Doğru karar verme ancak doğru değerlendirme ile mümkün olacaktır. “Çocuk Yasası” kitabının da bu bağlamda etik ikilemler, etik sorunlar ve karar verme süreçlerini ele alış şekliyle sosyal hizmet uzmanlarına bakış açısı kazandırabilecek nitelikte bir kitap olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynakça

Gökçearslan Çifçi, E. ve Gönen E. (2011) “Sosyal Hizmet Uygulamalarında Etik Karar Verme Süreci”. Toplum ve Sosyal Hizmet. 22 (2), 149-160.

SÜPER KAHRAMAN DEĞİLİZ AMA SÜPER OLABİLİRİZ!

Murat ŞAHİN¹

İnsan hayata gözlerini yalnızca bir defa mı açar? Islak, acı dolu, daha önce hiç kullanılmamış gibi, etrafı yabancılayarak, görmenin ne anlama geldiğini bilmeden. Görmeye başladığında herkes etrafında toplanır. İlk seferinde popona bir şaplak yersin. Görmeye başladığın için mi o şaplak? Odağını mı değiştirmeye çalışır etrafındakiler? Gözlerimizi ilk açtığımız anda yediğimiz şaplağın masumiyetini ispatlayamam ama en azından uygulayanların güzel bir amaca hizmet ettiğine inandığını söyleyebilirim. Peki ya sonraki göz açışlarında yediklerimiz?

İnsan sayısız defa gözlerini açıyor hayata. Bazen de açtığımızı düşündüğümüz oluyor. Ben bir sosyal hizmet uzmanıyım. Bazen bir sosyal çalışmacı. Bazen kavram karmaşasında çatışma arasında kalmış bir meslek elemanı. Sayısız defa açtım gözlerimi hayata. Üstelik Dante ve Cahit Sıtkı'nın belirttiği gibi henüz yolun yarısında bile değilim.

Henüz on sekizimdeyken dört yıl boyu insan hayatına nasıl dokunacağımı öğreneceğimi düşündüğüm bir eğitim serüvenine başladım. Hızlı geçecekti yıllar, çok şey öğrenecektim. Çok da eğlenecektim tabi geri kalan saatlerde. Belki bol bol da uyuyacaktım. O fakültenin içinde olduğum saatler beni bir süper kahramana dönüştürecek. Dört yılın sonunda pelerinimi takıp çocuk, yaşlı, engelli demeden hemen herkesi kurtaracaktım. İlk yıl eğlenmenin çoğunlukta olduğu, ikinci yıl ise uyumanın zirve yaptığı bir dönemi geri bırakırken henüz cenin pozisyonunda keyfime bakıyordum. Bol bol okşuyorlar, sevimli sesler çıkararak beni seviyorlar hatta o korunaklı kesenin içerisinde tekmeleyerek eğlenmeme izin bile veriyorlardı. Gariptir ki hoşlarına dahi gidiyordu. Canımın istediğini yemem de cabası. Üçüncü yılın başlarında sancılar artmaya başlamıştı. Su torbası patlayacak cenin kendini dışarı atacaktı. Bir kuram dersi son ıkınma çığlığıydı!

- Gündelik hayatta sokakta karşılaştığımız çocuk işçilere nasıl müdahale edebileceğiz? Yetki kısıtlamamız nedir? Gözümüzün önünde istismar ediliyorlar. Hatta belki de bakışlarımızın altında yardım çığlıkları yatıyor.

Gözlerimi açışlarımdan biriydi. Şaplak bu sefer biraz sert oldu.

- Müdahale edemeyiz. Bizler kahraman değiliz. Mecburen zaman zaman görmezden geliyoruz.

Şaplağın acısıyla basarsın zılgıtı. Herkes gülmeye başlar, mutlu olurlar. Evet, o HAYATTA!

Hayatta olduğumuzu ağladığımızda anırlar. Neden kimse nefes alıp almadığını kontrol etmez önce? Önce neden canımızı yakarlar sonra sarıp sarmalarlar? İnsanoğlu güçsüzlüğü kabullenmez, güçlenmek

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı

için çaba da sarf etmez. Görmezden gelir. Odağını değiştirir. Solunda acı varsa sağına döner. Sağında mutsuzluk varsa arkasına. Dört yanı sarıldığında ise avuç içleri elmacık kemiklerinin üzerine kapanır...

Üçüncü yılı emekleyerek tamamlarsın, dördüncü yılın mucizenin başlangıcı olacağını düşünürsün. Evet, işte bu. Sahadasın artık ayaklarının üzerinde yürüyebilecek, diz kapaklarında sürünmekten kurtulacaksın! “Onlar gözlerini mi yumuyor, şaplak atan ben olacağım!” dersin. Elinde sopasıyla bekleyen “K(u)ralcılar” henüz tanımamışken. Koşmak istersin, ayağın takılır düşersin DUR derler. Sorumluluk alıp kendin YE(n)MEK istersin, üzerine bulaştırırsın DUR derler. Sana sunulandan daha fazlasını öğrenmek için sorgularsın, sorular sorarsın, senin için henüz erken DUR derler. Büyümene, gelişmene izin vermezler. Yalnızca onların istediği düzeyde ilerlemene müsaade ederler.

Bir gün karşına bir fırsat çıkar. Kimseye haber vermeden çabalayıp tünelin ucundaki parıltıyı görürsün. Gözlerin karanlıktan yoğun bir ışık huzmesinin içerisine girdiği anda acımaya başlar, ovuşturmak, gözlerinizi açıp ona bakmak istersin. Acıyla baktığında gözlerin bir kez daha açılır, bir kez daha görürsün. Başarabiliyorum! K(u)ralcılara gidip herkesin gözlerini açmasını sağlayabileceğinden bahsettiğinde bir kez daha DUR cevabını alırsın. “İş çıkarma!”

Dördüncü yılı koşabilir halde tamamlarsın ama koşmazsın. Konuşmayı tamamen sökmüşsündür ama konuşmak çene kaslarını yorar. Gözlerini birçok konuda açmayı bilirsin ama avuçlarını yüzünden çekmek zül gelir. Yıllarca böyle yaşarsan sırtına takmayı hayal ettiğin o pelerin ayaklarına bağ olur. Koşmayı bırak yürümek için dahi oturduğun bilgisayar masasından kalkamazsın.

Böyle mi olmak istersin? İçine konulduğun kabın şeklini almak, yalnızca sana söyleneni yapmak- söylenen doğru olmasa dahi-, yeni ve doğru olan her şeyden kaçmak?

Bizler süper kahraman değiliz. Ama istersek SÜPER olabiliriz! Aksini iddia eden herkes için konuşuyorum. Açın gözlerinizi artık. Susmayı bırakın. Başarabilirsiniz.

Dört yıllık eğitiminizin hangi aşamasında olursanız olun, gelişebilirsiniz. Meslek hayatınızın hangi aşamasında olursanız olun, değişebilirsiniz. Karşılaştığımız her sorunu, burada yazılanlara inanan kişiler ile çözebilirsiniz. Daha fazla meslektaşımızı inandırabilirsiniz. Büyümek, gelişmek, değişmek, kısacası gözlerimizi yeniden ve yeniden ve yeniden açmak yalnızca bizim elimizde.

Bizler süper kahraman değiliz ama süper olacak potansiyeli barındıran dezavantajlı kimselerin hayatına dokunabiliriz. Bizden çok daha iyi olmalarını sağlayabiliriz.

Sizler biricik benliklerinizle süpersiniz, süper işler yapabilirsiniz...

SOSYAL HİZMETİN ÜNLÜLERİ:

İNSANİ VE MESLEKİ BİR ROL MODEL: “IRENA SENDLER (IRENA STANISLAWA KRZYZANOWSKI SENDLEROWA)” (YARDIMSEVER BARIŞÇIL BİR SOSYAL HİZMET UZMANI)

Bülent KARAKUŞ¹

Irena Sendler: Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) tarafından 2006 yılında Almanya’da gerçekleştirilen 18. Dünya IFSW Kongresinde özel ve onursal sosyal hizmet uzmanı üye belgesiyle.

ÖZET

Irena Sendler’i (Irena Stanisława Krzyżanowski Sendlerowa) özel kılan şey en başta 2. Dünya Savaşında insanların hayatını kurtarmak için arkadaşlarıyla yaptığı çalışmalar kapsamında Polonya’da yaklaşık 2.500 çocuğun hayatını kurtarmasıdır. Hayat hikayesini daha da ilginç kılan şeyler arasında, işgal altındaki ülkesini savunmak için çalışma yürütürken bir Hristiyan olmasına karşın kurtardığı insanların ve çocukların büyük çoğunluğunu Yahudilerin oluşturması yani ayırım gözetmeden zor koşullar altında

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı, Kamu Yönetimi Bilim Uzmanı, Eski SHUDER Genel Başkanı

farklı bir inanca sahip insanlara yardım etmesi, bunları yaparken ve savaş sonrasında ki süreçte ölüm tehlikesi yaşaması, idama mahkum olması ve bu olağanüstü yaşam hikayesinin uzun yıllar dünya kamuoyu tarafından bilinmeyerek, 2. Dünya Savaşından yaklaşık 50-60 yıl sonra 2000'li yılların başında dünya kamuoyunun ilgisini çekmesidir.

1999 yılında ABD'de bir lisede birkaç öğrenciye verilen bir tarih ödevi kapsamında yapılan projeye Irena Sendler'in hayat hikayesi bir anda dünya kamuoyunun gündeminde inanılmaz bir şekilde ilgi çekerek yer edinmeye başlamış ve bu süreç Nobel adaylığına kadar uzanmıştır. Irena Sendler 2008 yılında hayata veda etmiş olup ömrünün son yıllarında yakaladığı bu popülerite çerçevesinde bugün için birçok ödüle sahip, hayat hikayesi kitaplara, tiyatro ve sinema filmine konu olmuş, adına web sayfaları, merkezler açılmış, bulvarlara ismi verilmiş özel bir insandır.

Bu hayat hikayesinin ve Irena Sendler'in sosyal hizmet uzmanları için asıl ilgi çekici yanı ise çalışmalarının insani boyutu yanında Irena Sendler'in sosyal hizmet uzmanı yönünün de öne çıkmasıdır. 2. Dünya Savaşı öncesinde Irena'nın çalışma hayatına girdiği süreçte Polonya'da sosyal hizmet okulu henüz eğitim vermeye başlamadığı için Irena'da sosyal hizmet okulundan mezun olmamıştır. Ancak Polonya sosyal refah departmanında sosyal hizmet uzmanı ve yönetici olarak görev yapmıştır. 2. Dünya Savaşında da Sosyal Hizmet Uzmanı ve Hemşire olarak Polonya Sosyal Refah Departmanı tarafından görevlendirilerek Gettolarda görev yapmış, çocuklara yönelik kurtarma çalışmalarını gerçekleştirmiştir.

Tüm dünya gibi sosyal hizmet uzmanlarının da Irena'yla ve yaşam hikayesiyle tanışması geç olmuştur. Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) tarafından 2006 yılında Almanya'da gerçekleştirilen 18. Dünya IFSW Kongresinde Irena Sendler özel ve onursal bir sosyal hizmet uzmanı üye olarak onurlandırılmıştır.

Ülkemizde ise bu özel sosyal hizmet uzmanı ile ilgili bir yayına veya çalışmaya rastlanmamıştır. Irena Sendler'in sosyal hizmet uzmanları ve sosyal hizmet öğrencileri için etkileyici bir profesyonel rol model oluşturan yaşam hikayesinin paylaşılması için kendisiyle ilgili olarak yapılan internet araştırmasıyla ulaşılan bilgiler aşağıda derlenmiştir. Bugün için bu etkileyici yaşam hikayesiyle ilgili internet ortamında dahi pek çok yabancı kaynak bulunmakta olup gerek bu kaynaklarda yer alan bilgiler gerekse Irena Sendler'in yaşamına ilişkin çekilen sinema filmiyle konuya ilgi duyanların dağarcığında önemli bir etkileşimin ve sinerjinin oluşacağı aşikardır.

GİRİŞ

Temelde bir insan hakları mesleği olan sosyal hizmet en temel insan hakkı olan yaşam hakkının korunmasında da hayati bir öneme sahiptir. "İnsan hayatına dokunmak" denir ya işte tam da öyle hatta bazen daha fazlası. Bir insanlık suçu olan ancak yaşamın bir gerçeği olarak bazı zamanlarda karşımıza çıkan savaş dönemlerinde sosyal hizmet mesleğinin insan haklarının ve doğal olarak insan yaşamının korunması fonksiyonu savaşın kendi dinamiği içinde daha da zorlaşmakta ve büyük bir mesleki ve insani

mücadeleyi de gerekli kılmaktadır. Bu anlamda savaş dönemleri birçok insan gibi sosyal hizmet uzmanlarının da insani ve mesleki yönden zorlu mücadelelerine sahne olmuştur.

2. Dünya Savaşında Nazilerin akıldışı uygulamalarına ve katliamlarına karşı verilen insan yaşamının ve onurunun korunmasına yönelik mücadeleler özellikle kitle iletişim ve bilişim araçlarının da etkisiyle daha da görünür olmaya başlamıştır. Bu anlamda çoğumuzun aklına gelen ilk örnek 1993 yılında gösterime girdiği yıllarda sinemada yakaladığı başarıyla da öne çıkan Schindler'in Listesi filmidir. Film II. Dünya Savaşı sırasında Naziler'in uygulamış olduğu soykırımda binin üzerinde Polonyalı Yahudi'nin kurtarılmasında rolü olan Oskar Schindler'i ve bu kurtarmayı anlatmaktadır. Schindler'in Listesi filmi konuyla ilgili benzer olaylara ilgiyi de artırmış ve daha görünür kılmıştır.

Schindler'in Listesinde anlatılanlar kadar bilinmemekle birlikte benzer şekilde çok daha fazla insanın yaşamının korunmasına yönelik bir mücadeleyi de Türkiye Cumhuriyetinin Paris Büyükelçisi Mehmet Behiç Erkin yine 2. Dünya Savaşı yıllarında vermiştir. 2007 yılında yazılan Büyükelçi kitabında Mehmet Behiç Erkin'in Türkiye Cumhuriyetinin Paris Büyükelçiliğini yaptığı yıllarda yirmi bin (20.000) Yahudi'ye, kendi hayatını tehlikeye atarak, Türkiye Cumhuriyeti pasaportu verip insanların hayatlarını nasıl kurtardığı anlatılmaktadır. Necdet Kent'in de II. Dünya Savaşı sırasında Marsilya'da diplomat olarak görev yaparken birçok Yahudi insanın hayatının kurtarılmasında görev alarak 'Türk Schindler'i' lakabını aldığı bilinmektedir.

Oskar Schindler ve Mehmet Behiç Erkin gibi 2. Dünya Savaşında kendileriyle aynı inançtan olmayan insanları, ayırım yapmadan kurtararak hem Yahudi soykırımının önlenmesine hem de insan haklarını ve onurunu korunmasına yönelik olağanüstü bir insani mücadele örneğini de sosyal hizmet uzmanı Irena Sendler vermiştir. Sosyal hizmet uzmanları arasında dahi çok yaygın bir bilinirliğe sahip olmayan bu mücadeleyi ve Irena Sendler'in yaşamına ilişkin bilgileri paylaşmak savaş dönemlerinde dahi sosyal hizmetin ne denli gerekli ve hayati bir meslek olduğunu ortaya koymak yanında savaş dönemindeki mesleki rollerin sınırlarının neler olduğunu tartışmak ve profesyonel bir rol model olarak değerlendirmek açısından da önem taşımaktadır.

Irena Sendler'in 2. Dünya Savaşı yıllarında çocuklara yönelik yaptığı çalışmalar 2000'li yıllara kadar dünya kamuoyunda yeterince bilinmiyordu. Bu konudaki önemli gelişme Irena Sendler'den çok uzak bir yerde ABD'nde Kansas'ta bir okulda yapılan bir ödev çalışmasıyla sağlandı. Sosyal bilgiler öğretmeni Norm Conard, ABD Haber ve Dünya Raporu'nun 1994 sayısında bulduğu Irena Sendler ile ilgili bir haber kupürünü 4 öğrenciye verip bir yıl sürecek olan Ulusal Tarih Günü projesi ödevini başlatmıştır. Böylece "Kavanozda Yaşam" adını alan bu çalışma Eylül 1999'da Ulusal Tarih Günü projesi olarak başladı. Kavanozda Yaşam ismi ise öğrencilerin araştırmalarından öğrendiği, Irena Sendler'in 2. Dünya Savaşı'nda kurtardığı çocuklarla ilgili bilgileri yazarak koyduğu ve toprağa gömdüğü kavanozlardan geliyordu.

Dört öğrenci (Megan Stewart, Liz Cambers, Sabrina Coons ve Jessica Shelton) ödevleri için Irena Sendler hakkında bilgi aramaya başladı. Irena'nın hikayesi “Diğer Schindlers” adıyla o döneme kadar internette sadece 1 web sitesinde yer almıştı. Ödev projesinin sonunda 2001'de Kavanozda Yaşam öğrencileri, öğretmenleri ve birkaç yetişkin, Irena ile tanışmak ve röportaj yapmak için Polonya'ya gitti. Daily News, USAToday, CNN ve diğer basın yayın kuruluşları hikayeyi ele alarak yayınladı. Bunun üzerine Irena'nın adı ve hikayesi internette ve dünyada hızla tanınmaya başladı. Artık internette Irena'dan bahseden 750.000'den fazla web sitesi vardı.

Irena, Kansas'taki projeyi ilk duyduğunda, “*Sersemlemiş ve büyülenmişim, çok çok şaşırmıştım ilgiye*” demişti. Irena'nın ödev projesini yürüten kız öğrencilere ilk mektuplarından birinde, ise “*Duygularım, o süreçte hayatlarını sürekli olarak riske atan sadık iş arkadaşlarımla ve çevremden hiç kimsenin şu anki tüm onurların tadını çıkaracak kadar uzun yaşayamaması gerçeğiyle gölgeleniyor, üzerime düşüyor ... Size teşekkür edecek kelimeleri bulamıyorum sevgili kızlarım ... ‘Kavanozda Yaşam’ oyununu yazdığınız günden önce kendi ülkemdeki ve tüm dünyadaki hiç kimse, savaş sırasında şahsımı ve işimi umursamadı ...*” diyordu.

“Kavanozda Yaşam” projesinin öğrencileri, Irena Sendler'in hayatı ve Irena'nın o dönem üyesi olduğu Zegota örgütünün çalışmaları hakkında 4.000 sayfadan fazla birincil materyal ve araştırma topladılar. Irena'nın hikayesi Kavanozda Yaşam projesi ile dünyaya tanıtıldı. Irena'nın yaşam öyküsünün yer aldığı Polonya'da yazılan kitabın yazarı, “*Bu kitap üzerinde çalışırken konuştuğum herkes, Irena Sendler'in faaliyetlerine uluslararası ilginin ve Polonyalıların ilgisinin Kansas'lı kızların faaliyetleriyle ve Amerikalıların popülerleştirmesiyle başladığını ve kıskırttığını söyledi*” demiştir.

Hikayenin bu çalışma açısından asıl ilgi çekici olan kısmı ise bu olağanüstü hayat hikayesinin bir sosyal hizmet uzmanına ait olmasına karşın ülkemizde yeterince bilinmemesinden ve sosyal hizmet literatüründe yer almamasından kaynaklanmıştır. Bu çerçevede konuyla ilgili olarak internet ortamında yapılan araştırmada Wikipedi, Britannica vb. internette yer alan kaynaklarda Irena Sendler'in sosyal hizmet uzmanı olarak yer aldığı görülmüştür. Ancak farklı kaynaklarda meslek olarak bazen sosyal hizmet uzmanı terimi geçmiyor, hemşire vb. terimler geçebiliyordu. Çünkü 2. Dünya Savaşı öncesinde Irena'nın çalışma hayatına girdiği süreçte Polonya'da henüz sosyal hizmet okulu ve eğitimi başlamadığı için Irena'da sosyal hizmet okulundan mezun olmamıştır. Ancak Polonya sosyal refah departmanında sosyal hizmet uzmanı ve yönetici olarak görev yapmıştır. 2. Dünya Savaşında da Sosyal Hizmet Uzmanı ve Hemşire olarak Polonya Sosyal Refah Departmanı tarafından görevlendirilerek Getto'larda görev yapmıştır.

Bununla birlikte Irena Sendler kendisinin görev yaptığı yıllarda açılmış olan Polonya'daki sosyal hizmet okuluyla ve okulun yöneticisiyle ilişkisinin olduğunu, 2. Dünya Savaşı öncesinde ve savaş yıllarında Polonya Sosyal Refah Departmanında işsizlere ve yoksullara yönelik çalıştığını, yönetici olarak görev yaptığını belirtmiştir. Savaş yıllarında da sosyal hizmet uzmanı ve hemşire olarak gettolarda çocuklara

yönelik çalışmalar yapmıştır. Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) tarafından da 2006 yılında Almanya’da gerçekleştirilen 18. Dünya IFSW Kongresinde Irena Sendler özel ve onursal bir sosyal hizmet uzmanı üye olarak onurlandırılmıştır.

Bu çalışmada yer alan bilgiler internet taraması ile metin sonunda verilen kaynakların taranmasıyla derlenmiş olmakla birlikte farklılık gösterebilen bilgilerde kaynak olarak “Kavanozda Yaşam” projesini yürüten ekibin Irena’nın sözleri ve yakınlarından derledikleri bilgilerle, titizlikle birincil kaynaklardan derlediği bilgiler dikkate alınmıştır. Kavanozda Yaşam kadrosu 4.000 sayfa ve binlerce saatlik birincil araştırma ve mülakat ile bilgileri toplamıştır.

HAYATI

Çocukluğu

Irena Stanisława (Krzyżanowska) Sendler ya da bilinen adıyla Irena Sendler 15 Şubat 1910 tarihinde Polonya’nın başkenti Varşova’da doğdu ancak çocukluğunu Varşova yakınlarındaki Otwock kasabasında geçirdi. Polonyalı olan babası Stanisław Henryk Krzyżanowski, bir doktor ve bir sanatoryumun müdürüydü. Irena’nın büyük dedesi de geçmiş zamanda Rus işgaline karşı çarlara karşı bir isyan başlatmıştı. Babası diğer doktorların hastalığa yakalanma korkusu ile tedavi etmeyi reddettiği ve aralarında birçok Yahudi’nin bulunduğu hastaları tedavi ederken bulaşıcı hastalık (tifüs) sonucu Şubat 1917’de hayatını kaybetmiştir.

Ailesinin tek çocuğu olan Irena babasının ölümünden sonra annesi Janina Krzyżanowska ile yaşadı ve maddi yetersizlik nedeniyle eğitim hayatında zorlanmıştır. Bu nedenle babasının ölümünden sonra, Yahudi cemaat liderleri annesine Sendler’in eğitim masraflarının ödemesi için yardım teklifinde bulunmuşlardır.

Hastalarının çoğu Yahudi olan babası, onu sosyal statüleri ve etnik kökenleri ne olursa olsun insanları sevmesi ve saygı duyması gerektiği bilinciyle yetiştirmişti. Irena insanlara yardım etmeyi, yoksullara yardımcı olan ve hastalarından kaptığı tifüs nedeniyle 1917’de ölen doktor babasından öğrendi.

Eğitim Hayatı

Irena Sendler’in yükseköğrenim sürecindeki öğrencilik hayatı 1928 yılında Varşova Üniversitesi’nde başladı. Aynı yıl öğrenci olarak Polonya Demokratik Gençlik Birliği’ne katıldı. Varşova Üniversitesi’nde önce hukuk, daha sonra Polonya Edebiyatı eğitimi alan Irena, yükseköğrenim kurumlarındaki ayrımcılığa karşı çıktı. Irkçı sisteme karşı duruşu nedeniyle çok zorluklar yaşadı.

Önceleri başvurduğu okullardan ret cevabı alan Irena, Özgür Polonya Üniversitesine başladı. Okulda, daha sonra savaş sürecinde yaşanacak olan soykırımda Yahudileri kurtaracak olan başka sosyal hizmet öğrencisi/uzmanı kadınlar ile bir araya geldi ve özellikle Varşova’daki Yahudiler arasında giderek yaygınlaşan fakirliğe karşı mücadele etti.

Bir sosyal yardım kliniğinde çalışmış olan Sendler 1934'te, evlilik dışı doğan çocukların ve annelerinin durumu ile ilgili iki makale yayınladı. Çoğunlukla Varşova'nın yoksul mahallelerinde çalıştı. Yardım sunduğu kişiler çaresiz, sosyal olarak dezavantajlı kadınlardı.

1931'de Varşova Üniversitesi Klasik Filoloji Bölümü asistanı Mieczyslaw Sendler ile evlendi. Subay olan eşi Eylül 1939'dan itibaren Woldenberg'deki Alman savaş esiri kampında beş buçuk yıl geçirdi. 2. Dünya Savaşı'nın başlamasından kısa bir süre önce, 1939 sonbaharında Polonyalı bir yazar Eliza Orzeszkowa üzerine yüksek lisans tezini hazırladı. Irena, Mieczyslaw Sendler ile 1947 yılında boşandı. Daha sonra Yahudi bir arkadaşı olan Stefan Zgrzembki ile evlendi ve çiftin üç çocuğu oldu. Stefan Zgrzembki'nin aileyi terk etmesi ile çift ayrıldı.

Polonya üniversitelerinde var olan getto-tezgah sistemine karşı çıkararak not kartını tahrif etti ve halka açık protestolarda bulundu. Varşova Üniversitesi'nde Polonya edebiyatı okurken üniversite yönetimi tarafından kendisine Yahudi arkadaşlarıyla aynı sırada oturamayacağı söylendiğinde, arkadaşlarını yalnız bırakmayan Sendler'in cevabı, "*O halde bugün ben de bir Yahudi'yim*" olur. Bunların sonucunda Varşova Üniversitesi ile ilişkisi kesilir ve 3 yıl için Varşova Üniversitesindeki öğrenimi askıya alınır.

Meslek Hayatı ve 2. Dünya Savaşı Yılları

Sendler meslek hayatına 1932 yılında başladı. Özgür Polonya Üniversitesinde Anne ve Çocuk Yardım Bölümü'nde hukuk departmanında çalıştı. Aynı zamanda sosyal hizmet uzmanı, psikoterapist ve bugünkü anlamıyla cinsel sağlık eğitmeni olarak görev yaptı. 1935'te bölümü kapandığında, Varşova Sosyal Refah ve Halk Sağlığı Departmanında çalışmaya başladı. 2. Dünya Savaşı başladığında da bu görevi devam ediyordu.

Önceleri Otwock ve Tarczyn'de yaşayan Sendler, Polonya'nın Alman işgali sırasında Varşova'da yaşıyordu ve kentsel sosyal refah hizmetlerinde çalışıyordu. 1939'da Almanlar Polonya'yı işgal ettiğinde, Irena Yahudilerin yaşadığı sorunlar dolayısıyla onlara yardım etmeye yiyecek ve barınak sunmaya başladı. Almanların Polonya'ya girmesinden kısa bir süre sonra, Departmandaki meslektaşları (Jadwiga Piotrowska, Irena Schultz ve Jadwiga Deneko) ile birlikte Yahudilere yardım faaliyetleri düzenlemeye başladı. Bu döneme ilişkin yaptığı bir açıklamada şunları diyordu: "*Sosyal refah sağlamanın temeli bir arka plan anketine dayanıyordu, biz de bu anketleri taklit ediyorduk yani rastgele bir Polonya soyadı yazardık ve böylece para ya da kıyafet alıyorduk.*"

Varşova Gettosu 1940 yılında kurulduğunda Irena artık Yahudilere yardım edemedi. Getto, New York Central Park büyüklüğündeydi ve 450.000 Yahudi bu bölgeye gitmeye zorlandı. Ancak doğru bildiği yoldan şaşmayan bir yapıya sahip olan Sendler, 2. Dünya Savaşı sırasında yine insanlığın tarafını seçip, Varşova gettosuna girmenin yolunu arar. Varşova Gettosu kurulduktan sonra yetim çocukları kurtararak işe başlar. Bunun için gettoya giriş kağıtlarını Polonyalı bir sosyal hizmet uzmanı olarak ve Bulaşıcı Hastalık Departmanı'nın (yer altı Zegota örgütü) üyesi bir hemşire olarak düzenleyerek Varşova Gettosuna girmek için kullanır.

Irena Sendler II. Dünya Savaşı'nda Polonyalı bir Katolik hemşire ve sosyal hizmet uzmanı olarak görev yapmıştır. Çocuklara sempatisi daha çocuk yaşlarında babasının yaptığı çalışmalarla başlamıştır. II. Dünya Savaşının ilerleyen yıllarında Polonya yeraltı direniş örgütü Zegota'nın çocuk bölümü başkanı olarak çalışmıştır. Yahudileri Nazi işgalcilerinden kurtarmaya yardımcı olmak için kurulan Polonya yeraltı örgütü Goegota/Zegota'nın (Yahudilere Yardım Konseyi) üyesi olur. Zegota ile birlikte 2.500 Yahudi çocuğun hayatını kurtarmıştır. Varşova Gettosundan çoğu yetim olan yaklaşık 800 çocuğun yanında yaklaşık olarak aynı sayılarda yetimhanelerdeki ve manastırlardaki çocuklara da Irena ve ağı tarafından Nazilerden gizlenerek, yardım edilmiştir. Şehirdeki evlerde yaklaşık 900 çocuğun ve birçok yetişkinin saklanması yardımcı olunmuş, ayrıca Yahudi çocuklar dışında Alman çocuklara da yardım edilmiştir. Irena sadece Yahudi çocukları kurtarmakta değil, aynı zamanda Almanlara karşı ülkesinin direnişinde de aktif rol almıştır.

Irena ve yardımcıları, Zegota'ya ve çocuk bölümüne katılmadan önce Yahudi ailelere yardımcı olmak için 3.000'den fazla sahte belge hazırladılar. Böylece yardımsever Sendler 25 kişilik ekibiyle birlikte, 1940 ve 1943 yılları arasında 2.500 çocuğu gettodan çıkarmayı, yani hayatlarını kurtarmayı başarmıştır. Bu süreçte sosyal refah bürosunda sosyal hizmet uzmanı olarak görev yaparken, ardından sağlık ocaklarında hemşirelik yapmaya başlamıştır.

Irena, Varşova Gettosu'ndaki insanlık dramına seyirci kalamayarak Almanların gettodaki tifüs salgını korkusundan yararlanıp, sağlık kontrolü yapmak gerekçesiyle gettoya girip çıkmaya başlar. Almanlar Varşova Gettosu'na giriş çıkışları kapattığında 16 Kasım 1940'tan sonra Sendler, Belediye Sağlık Temizlik Dairesi müdürü Juliusz Majkowski tarafından kendisine verilen giriş yetkisi pasosu sayesinde gettoya girebiliyordu. O zamanlar inisiyatif kullanarak gettodakileri ziyaret etti, onlara yiyecek, ilaç sağladı ve eşyalarını satmalarına yardım etti. Zamanla, gettoda çocuk etkinlikleri ve konserlerin düzenlenmesine yardımcı olmaya başladı.

Çocukları Gettodan Kurtarma Yolları: Irena ve ekibi gettoda yaşayan çocukları oradan gizlice çıkarmak ve hayatlarını kurtarmak için ambulansa sedyenin altından sırt çantalarına, kanalizasyon borularından yer altı tünellerine, el arabasındaki çuvallardan, bavullara ve hatta ceset torbalarında çocukları taşımaya kadar her yolu kullanır. Bu çerçevede ki plan genelde şöyledir: Irena ve onunla gettoya girenler her 10 çocuğu kaçırmak için şu 5 ana kaçış yolundan birini kullanıyorlardı: 1-Ambulans kullanarak bir çocuk sedye altına gizlenebilir. 2-Bir çocuk kanalizasyon boruları veya diğer gizli yeraltı geçitleri kullanılarak çıkarılabilir. 3-Bir arabanın, bir çuvalın içinde, bir bagajda, bir bavulda veya benzeri bir şeyde saklanan çocuklar çıkarılabilir. 4-Bir çocuk hasta gibi davranabiliyorsa veya gerçekten çok hastaysa ambulans kullanılarak yasal olarak çıkarılabilir. 5-Adliye binasından çıkarılabilir: Irena, Varşova Gettosunun kenarındaki eski adliye binasını (hala ayakta) kaçırılan çocukların ana yollarından biri olarak kullanmıştır. Bunun yanında Irena çocukları kurtarma sürecinde nadiren bir köpek de kullanmıştır.

Gettonun yanında bir kilise vardı, ancak ona giden giriş Almanlar tarafından mühürlenmişti. Eğer bir çocuk iyi derecede Lehçe konuşabiliyor ve bazı Hristiyan dualarını okuyabiliyorsa, mühürlü girişten içeri sokulabilir ve daha sonra Aryan tarafına götürülebilirdi. Ancak Almanlar Polonyalıları kandırmak ve sonra tutuklamak için sık sık bir sorularla canlandırma yöntemini kullandıklarından bu çok tehlikeliydi. Bu yollarla kurtarılan bebek sayısı, kurtarılan toplam çocuk sayısına göre azdır.

Jadwiga Piotrowska'nın anlattığına göre “*Sosyal hizmet uzmanlarının çoğunluğu o süreçte yer almıştır, ancak çocuklar gettoda genellikle bu tesadüfi yollarla taşınmıştır. Bakıcılar ise çalışmalarına ancak çocuklar veya yetişkinler gettoda çıkarıldıktan sonra başlamıştır.*” Sendler de “1940–1942 boyunca Polonyalı ailelere düzinelerce Yahudi bebek yerleştirdik” diye hatırlıyor. Irena ve dahil olduğu ağ üyeleri, her bir çocuğu saklayan Polonyalı ailelere çocuğun savaştan sonra Yahudi akrabalarına iade edilmesi gerektiği konusunda farkındalık çalışması da yapıyorlardı. Irena muhtemelen, 22 Temmuz 1942'den yani Alman Varşova Gettosunu tasfiye edilme operasyonunun başlangıcından önce Yahudi çocukları kurtarmak için çalışmalarını hızlandırdı ve finansman aradı. Tasfiye başladıktan sonra da pasosu geçerliliğini korudu.

Nazi yetkililerinin şiddetli terörü ve Yahudi nüfusuna yönelik artan zulmü sırasında, Sosyal Refah Departmanı personeli Yahudi çocuklara özel bakım sağlamaya karar verdi. Irena ve ekibi bakım tesislerindeki temaslarını ve çocukları oraya yerleştirme imkanını kullanarak Yahudi çocukları bu tesislere gönderdiler, böylece onları ölümden kurtardılar.”

Örnek Bir Kurtarma Süreci (“PEDER BODUEN EVİ”): Gettodaki Centos Center'ın (Yetimlere Bakılan Dernekler Merkezi) ortak organizatörlerinden Irena Schultz, çocukları Irena ve ekibinden aldı ve 75 Nowogrodzka Caddesi'ndeki Peder Boduen Evine yerleştirdi. Jan Dobraczynski'ye yazdığı bir mektupta “*Bu yerin sürekli Gestapo ateşi altında olduğunu biliyordum*” diye yazdı: “*Onu (gettoda bir çocuk) kurtarmanın mümkün olup olmayacağından, güvenli olup olmadığından emin değildim. Korkularımı dinleyen Irena Sendler, 'Çocuk hakkında sakın olabilirsin' dediğinde rahatladığımı hatırlıyorum. Sadece bu çocuk için değil, diğer birçokları için de tehlike altında olan bu ev, şüphesiz gölgesi olmadan, hayata açılan bir kapı haline geldi.*” Sosyal Hizmet okulu müdürü Profesör Radlinska'nın sosyal hizmet öğrencisi olan Wladyslawa Marynowska da orada çalıştı. Irena Schultz onunla temas kurdu. Çocuğun telefonla transferi hakkında, çocuğun görünüşü ve varış zamanı hakkında veriler içeren bir kodla bilgi veriyordu. Bu faaliyetler, Ev'in direktörü Maria Prokopowicz-Wierzbowska'nın bilgisi ve kabulü ile gerçekleştirildi. Kendisi, yetimhanesindeki en küçük çocuklara Janusz Korczak'a bakım teklif etti.

Yardımsaver Irena'nın bu tehlikeli süreçte karşılaştığı bir diğer zorluk da, Yahudi ailelerin güvenini kazanmaktır. Kendisi Katolik bir Hristiyan olan Irena, Yahudi ailelerine, çocuklarını Katolik manastırları ve barınaklarına götüreceğini söyleyerek ikna etmeye çalışır. Çünkü gettodakilerin er veya geç Treblinka (Treblinka II. Dünya Savaşı'nda işgal altındaki Polonya'da faaliyet göstermiş bir Nazi

imha kampıdır. Temmuz 1942 ve Ekim 1943 arası 800.000'i Yahudi olmak üzere yaklaşık 850.000 kişinin öldürüldüğü kamp, tutsaklar tarafından düzenlenen ve az sayıda Almanın ölümüyle sonuçlanan başkaldırmanın ardından kapatılmıştır) yolcusu olduğunun farkındadır. Bu yüzden canla başla uğraşmaya devam eder. Zira her daim aklında, kendisi henüz 7 yaşındayken tifüsten kaybettiği babasının kendisine söylediği şu son sözler vardır: *“Boğulan birisini görürsen, atlayıp onu kurtarmayı denemelisin, yüzme bilmiyor olsan bile.”* Ancak yaşadıkları zorluklar nedeniyle yeterince tedirgin olan Yahudilerin bir Hristiyan'a güvenmesini beklemek de o günler için bir hayli zordu.

Zegota, 16 bloktan oluşan Varşova Gettosunda yaşamaya zorlanan 450 bin Yahudi'ye gıda, ilaç ve giysi yardımında bulunuyordu. Gettodakilerin en sonunda Treblinka yolcusu olduğunu bilen Irena, yapılan yardımların sadece ölümü geciktirdiğinin bilincindeydi. O günleri, Sendler'i ve Varşova gettosunda yaşananları anlamak için şu anekdota bakmak yeterli olur herhalde. Irena ağlayan bebeği kucağına alır ve bebeğin annesine arkasını dönerek gecenin karanlığında yürümeye başlar. Yakalanırsa kendisi de bebek de ölecektir. Anne çaresizce arkalarından seslenir *“Söz ver bana, çocuğum yaşayacak!”* Bir saniyeliğine döner ve hızla cevap verir *“Sana bu sözü veremem. Ancak seninle kalırsa kesin öleceğine dair söz verebilirim.”*

Sendler, getto dışına çıkardığı çocuklara Aryan adlarıyla sahte doğum sertifikaları ve sahte isimler vererek onları Yahudilerin yaşamadığı bölgelere, güvenli Hristiyan yetimhanelerine ve manastırlarına yerleştirip tehlikeden uzak tutuyordu. Savaş sonunda ailelerinin çocuklarına kavuşabilmesi için de çocukların gerçek isimlerini ince kağıtlara ve sigara kağıtlarına yazıp cam kavanozlara yerleştirerek komşusunun elma ağacının dibine gömüyordu.

Irena, Ocak 1943'te Yahudilere Yardım Konseyi Zegota Başkanı Julian Grobelny (“Trojan”) ile temasa geçti. Polonya ile Zegota örgütünün bağlantısını kurmak için gösterdiği çabalar sonucunda örgütü Sosyal Refah Departmanı personeli ile birleştirmeyi başardı. Irena “Jolanta” takma adını aldı. Çocukların saklanmaları için yeni yerler arayarak ihtiyacı olanlara para aktardı. Ağustos 1943'te “Zegota” Çocuk Departmanına katıldı. Eylül ayında da Irena Sendler, birliğin başkanlığını Aleksandra Dargiel'den devraldı.

Ancak birkaç gün sonra Jolanta kod adlı Irena Sendler'in faaliyetleri Gestapo tarafından fark edilince, 1943 yılında Gestapo tarafından tutuklanarak aylarca işkence göreceği kötü şöhretiyle ünlü Pawiak Hapishanesi'ne atılır. Burada işkence ve ölüm cezasına çarptırılır. Ne var ki gördüğü tüm işkenceye rağmen kurtardığı kişilerin isimlerini, kiminle çalıştığını, örgütünü ve ekibini ele vermez. Irena Sendler, Zegota Konseyi tarafından finanse edilen ve Sosyal Refah Departmanından Maria Palester ve arkadaşları tarafından toplanan rüşvetin Alman gardiyanlara ödenmesi sayesinde idam olacağı sırada Pawiak Hapishanesinden serbest bırakılır. Kolları ve bacakları kırık, bilincini kaybetmiş vaziyetteyken atıldığı bir odunluktan sağ kurtulmayı başarır. Bu sırada Sendler idam olanlar arasında kamu bülten

panolarında ilan edilmesine karşın savaşın sonunda kurtulmayı başarmıştır. İronik olan kısmı idam edildiğine dair bu ilanları Irena de görmüştür.

Irena, Zegota Konseyi Çocuk Bölümünün son kurtulanı olmuştur. 1943'ten savaşın sonuna kadar konseyde başkanlık yapmış ve savaşın geri kalanında yaşadığı yerleri gizleyerek çocuklar için çalışmalarını sürdürmüştür. "Klara Dąbrowska" takma adını alarak ikametgahını değiştirmiş ve Zegota ile çalışmaya devam etmiştir. Irena Sendler, savaştan sonra da sosyal yardım kuruluşlarında çalışmaya devam eder.

Irena, kurtarılan çocukların nerede bulunacağını bilen tek kişiydi. Savaş sonunda Nazi işgali bittiğinde, daha önce gömdüğü yerleri kazarak sakladığı şişeleri/vazoları çıkardı. Kurtarılan çocukları ve çocukların yaşayan bir ebeveynini, akrabasını bulmaya çalıştı. Bu sürece ilişkin çalışmalarda Kavanozdaki Yaşam öğrencilerinin buldukları yaklaşık 650 isim oldu. Ancak Irena'nın kurtardığı çocukların neredeyse tüm ebeveynleri Treblinka ölüm kampında öldüğü için çoğunun ailesi bulunamadı. Irena, savaştan kısa bir süre sonra çocukların ve ailelerinin listesini Zegota subaylarına verdi. Savaş sonunda kurtarılan hiçbir çocuğun ailesi hayatta kalamadığı için Zegota direktörü Adolph Berman kurtarılan 400 çocuğu ve listeyi İsrail'e götürdü. Çocukların bir bölümü ise yeni ailelerinin yanında yaşamaya devam ettiler.

Irena Sendler'in Ekibi: Irena Sendler'in çalışmaları birçok kişinin yer aldığı ekiplerle işbirliği sayesinde mümkün oldu. Polonya Sosyal Refah ve Halk Sağlığı Hizmetleri Dairesi ve Zegota örgütü yanında bu ekipte birçok kadın ile Varşova'daki Polonya Özgür Üniversitesi Sosyal Eğitim Çalışması ekibi, sosyal hizmet uzmanları, Profesör Helena Radlinska'nın sosyal hizmet öğrencileri de bulunmaktaydı.

Polonya'daki ilk sosyal hizmet okulunun müdürü olan Helena Radlinska ve sosyal hizmet okuluyla ilgili olarak Sendler'in söyledikleri şunlardır. *"Evet, Radlinska ile tanışıklığımız var. Ama ben o (sosyal hizmet) okula gitmedim. İşsiz insanlara yardım eden bir organizasyonda çalıştığımda, sosyal hizmet okulu bize öğrencileri pratik deneyim (staj) için gönderdi. Bayan Radlinska Yahudi idi ve daha sonra Ursuline Sisters tarafından bir rahibe manastırında gizlendi. Helena Radlinska sadece ilk sosyal hizmet okulunun kurucusu ve yöneticisi değildi, aynı zamanda aşağı yukarı Polonya'da yeni bir sosyal hizmet mesleği de yarattı."* Bu yüzden Alice Salomon ve Avrupa'daki ve dünyadaki diğer sosyal hizmet öncüleriyle hızla bağlantılar kuruldu.

Irena Sendler savaştan sonra yaptığı açıklamalardan birinde, Zegota zamanlarında hangi faaliyetlerden kimin sorumlu olduğuna ilişkin ortakların listesini şu şekilde göstermiştir: Manastırlarla temaslar Jan Dobraczynski ve Jadwiga Piotrowska tarafından sağlandı; Merkezi Sosyal Refah Konseyi ile temas Aleksandra Dargielowa'nın yetkisindeydi (Sosyal Refah Konseyi/Departmanı süreçte Irena ve ekibine sürekli yardımcı olmuş ve yetkilendirmiştir); Peder Boduen Evi ile irtibat görevlileri Maria Krasnodebska ve Stanislaw Zybertowna idi; Gençler Jadwiga Bilwin, Julian Grobelny, Andrzej

Klimowicz ve Jadwiga Koszutska tarafından partizanlara yönlendirildi; Çocuklara bakmak için Polonyalı aileleri bulmak Jadwiga Bilwin, Wanda Drozdowska-Rogowiczowa, Wincenty Ferster, Lucyna Franciszkiewicz, Janina Grabowska, Helena Grobelna, Izabella Kuczkowska, Maria Kukulska, Jadwiga Koszutska, Helena Maluszynska, Maria Palestrowa, Stantvana, Irena Schultz, Kazimiera Trzaskalska, Joanna Waldowa ve Zofia Wędrychowska. Ayrıca, çocuklara saklanmalarında veya hastaneye yatışlarında yardım sağlamada yardımcı olacak dost doktorlar bulmak Zofia Franio, Hanna Kolodziejczyk, Juliusz Majkowski, Mieczysław Ropek, Helena Szeszko ve Andrzej Trojanowski...

Çocukların hayatını kurtarmak için hiç tereddüt etmeden kendi hayatını tehlikeye atan Irena Sendler, 2.500 çocuğun hayatını kurtarıırken o zamanın şartlarında en akılcı yöntemlerle kimliklerini kayıt altına aldı ve bu çocukların hem geleceklerine hem de geçmişlerine sahip çıkmış oldu. Nitekim 1942 yılında Irena'nın kurtardığı 2.500 çocuktan biri olan Elzbieta Eicowska (Elzbieta Ficowska, Zegota tarafından 5 aylıkken kurtarıldı ve bir süre Irena'nın bakımına yardımcı oldu ve ona çok yakındı) bir konuşmasında Irena için *“O sadece bizleri değil, çocuklarımızı, torunlarımızı ve gelecek nesillerimizi kurtarmış oldu”* demiştir. 1943 yılında gerçekleşen Varşova Gettosu Ayaklanması'na katılıp hayatta kalan Marek Edelman ise, Irena Sendler için *“Müthiş bir organizasyon yeteneğine sahip, her zaman güçsüzün yanında olan kocaman bir kalbe sahipti”* demiştir.

1 Ağustos 1944'te Varşova Ayaklanması patlak verdiğinde Irena, Varşova'daki Mokotow bölgesindeki Filistinlilerin evindeydi. Eylül'e kadar Falata Caddesi'ndeki tıbbi yardım ünitesinde hemşire olarak görev yaptı. Zgrzembki soyadı ile gelecekteki kocası Adam Celniker de onunla saklandı. Daha önce gettoda ona yardım etmişti. Tüm grup Pruszkow'daki kamptan kaçmış ve birlikte bir hastane postası kurdukları Okecie'de bulunuyorlardı.

Savaş Sonrası Aile ve Meslek Yaşamı ile Yaşamının Son Yılları

Savaşın sonundaki yıllar da Irena için çileli dönemin tümünden sonu olmadı maalesef. Bir yandan Polonya'da ki ve sürgündeki hükümet, diğer yanda Polonya'da ve Avrupa çapında ki yeni rejim arasındaki mücadeleler sırasında Irena Sendler, savaş yıllarında Zegota ve (sürgündeki) Polonya hükümeti ile işbirliği yaptığı için tekrar suçlandı ve zorlu bir dönem yaşadı. Yine ölüm cezasına çarptırıldı, ancak bu kez kendisi Yahudi bir kadının da girişimleriyle kurtarıldı. Buna karşın yaşam hikayesi ve yaptığı çalışmalara ilişkin cesur eylemleri Polonya'da rejimin zayıflayıp çöktüğü 1990'ların sonuna kadar gizlendi veya en azından çok düşük profilde tutuldu. Polonyalı sosyal hizmet uzmanları 2. Dünya Savaşı bitimindeki rejim değişikliği sırasında neden ölüm cezasına çarptırıldığının ve yaptığı çalışmalara ilişkin kurtarma operasyonlarının neden bu kadar uzun bir süre boyunca Polonya'da bile bu kadar sessizliğe mahkum edildiğinin önemli bir soru olmaya devam ettiğini belirtmişlerdir.

2. Dünya Savaşından birkaç yıl sonra, kurtarılan çocuklardan hayatta kalan kızlardan Irena Wojdowska ve Teresa Tucholska Irena Sendler ile birlikte yaşadı. Sendler, eşi Mieczysław Sendler'den boşandı ve yıllar sonra yeniden birleştiler. İki oğlu ve bir kızı olmuştur. Oğullarından biri doğumdan kısa süre sonra

öldü. İkinci oğlu Adam ise kalp problemleri yaşadı ve 1999'da vefat etti. Adam'ın kızı ve Irena'nın torunu Agnieszka Kavanowska Yaşam projesini yapan gençlerle aynı yaşlardadır. Irena'nın kızı Janka-Janina Zgrzemska ise hala Polonya'da Varşova'da yaşamaktadır.

Irena Sendler, savaştan sonra Sosyal Refah Departmanında çalışmaya devam etti. Sosyal hizmet uygulamalarında ve eğitimde yer aldı. Kadın çalışmalarında aktifti. Varşova Ulusal Konseyi'nde Dullar ve Yetimler Komitesi'ne ve Sağlık Komitesi'ne başkanlık etti. Zegota aktivistleri Arczynski, Berman, Rek ve Bartoszewski tarafından kurulan Ulusal Irkçılıkla Mücadele Ligi'ne girdi. Aynı zamanda Çocuk Dostları Derneği ve Laik Okullar Derneği'ne üye oldu.

1947'de Polonya İşçi Partisine katıldı ve Polonya İşçi Partisi Merkez Komitesi Sosyal-Profesyonel Departmanının bir parçası oldu. Eğitim ve Sağlık Bakanlıklarında aktif olarak görev aldı. 1950'de Belediye Sosyal Refah Departmanı başkanırken görevinden alındı. 1960'lı yıllarda kalp rahatsızlıkları nedeniyle emekli olana kadar Engelliler Birliği Sosyal Refah Departmanı müdürü oldu.

Irena Sendler hayatının son yıllarında Varşova'nın eski kent merkezi yakınlarındaki bir katolik manastırının parçası olan huzurevinde yaşlılar için kullanılan küçük bir evde yaşadı. Burada küçük ama rahat bir odada çoğu zaman kendisiyle ilgilenen genç bir kadın bakıcının gözetiminde yaşadı. Yaşadığı yerde manastırın bir parçası olarak bir sağlık merkezi de bulunuyordu ve sağlık açısından uygun bir yerdi.

IFSW'ye 2006 yılında yaptığı bir açıklamada savaş sürecinde yaptığı çalışmalara rağmen mütevazı yapısını koruduğunu şu sözlerle ortaya koymuştur: *"Bazen 'kahramanca eylemler' hakkında neden bu kadar fazla yaygara olduğunu merak ediyorum. Erken (aile eğitimi, çocukluk dönemi) yetiştirme ve eğitimimin bir sonucu olarak doğal olarak gelen bir şeydi yaptıklarım. Bir şeyin temelde tehlikede olduğunu bildiğinizde, 'gerçek hayat gibi', onu kurtarmak için her şeyi yaparsınız. Bunun hakkında konuşup tartışmıyorsunuz."*

Kendisini kahraman olarak görmeyen, *"Ben normal olanı yaptım. Daha fazlasını yapabilirdim. Bu pişmanlık beni ölene kadar takip edecek"* diyen Irena, 2007 yılında bir televizyon kanalı ile yaptığı röportajında insanlığa son nasihatini şu şekilde vermiştir: *"İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra insanlığın bazı şeylerin farkına vardığını ve bir daha asla yaşanmayacağını düşünmüştük. Oysa hiçbir şeyin farkına varılmamış. Din, etnik köken ve milliyetlere dayalı savaşlar hâlâ devam ediyor. Ancak her şey farklı olabilir; yeter ki sevgi, alçakgönüllülük ve hoşgörü bizlerle olsun"*.

Sendler 14 Mart 2007 tarihinde, Polonya Senatosu tarafından onurlandırılmıştır. 97 yaşında onur ödülünü almak için kaldığı huzurevini terk edemedi ama Elzbieta Ficowska aracılığıyla bir açıklama gönderdi. Polonya Cumhurbaşkanı Lech Kaczynski *"haklı olarak Nobel Barış Ödülü'ne aday olabilir"* şeklinde demeç gönderdi. 2007'deki Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterilmiş ancak ödül o yıl Al Gore'a verilmiştir.

Irena Sendler, 12 Mayıs 2008 tarihinde, 98 yaşında Varşova'da öldü, mezarı Varşova'da Powazki Mezarlığı'nda bulunmaktadır.

Irena Sendler'in ölümünden sonra Mayıs 2009'da, Audrey Hepburn İnsani Ödülü kendisine verildi. Oyuncu ve UNICEF onuruna adlandırılan ödül, çocuklara yardım konusunda tanınan kişi ve kuruluşlara sunulmaktadır. Audrey Hepburn Vakfı, bu ödül ile II. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın Polonya'yı işgali sırasında yaklaşık 2.500 çocuğu kurtaran Sendler'in kahramanca çabalarını hatırlattı.

Irena'nın ölümünden bugüne kadar da kendisinin savaş sürecinde yaptığı çalışmalar insanlar arasında bilinmeye ve yayılmaya devam etti. Bilinirliği arttıkça değeri de anlaşılmaya ve pek çok ödül, yayın vb. onurlandırmalarla anılmaya devam ediyor.

Son Sözler

Irena Sendler ülkesinin işgal altında olduğu yıllarda çok zor koşullarda dahi sosyal hizmet uzmanı ve yardımsever bir aktivist olarak başta çocuklar olmak üzere birçok insanın hayatını kurtarmıştır. Maddi zorluklar ve çalışma kısıtlılıkları dahil tehdit, işkence, idam kararı, ölüm tehlikesi gibi hayati derecede birçok zorluğa maruz kaldığı süreçte dahi kendine, insanlığa ve sosyal hizmete sadık kaldı. Yardımseverliğini, cesaretini ve organizasyon yeteneğini sosyal hizmet uygulamaları için kullandı.

Yaptıklarıyla sosyal hizmet uzmanları için bir rol model ve örnek olmuştur. Sorunların en yoğun yaşandığı savaş döneminde dahi sorunla başa çıkabilmek için önleme ve mücadele etme rolünü yerine getirmek için barışçıl yöntemler hakkında öğretici olmuştur.

Irena Sendler'in bir sosyal hizmet uzmanı olarak arkadaşlarıyla birlikte savaş dönemindeki olağanüstü çalışmalarının neden 2000'li yıllara kadar 50 yıldan fazla bir süre gerek sosyal hizmet uzmanları gerekse dünya kamuoyunun büyük kesimi tarafından yeterince öğrenilemediği tam anlamıyla anlaşılmasa da böylesi özel bir çalışmanın hem insanlık tarihinde hem de sosyal hizmet tarihi içinde geç de olsa yerini alması önemli bir gelişmedir. Ve dahası sosyal hizmet açısından asıl önemli olan böyle müstesna bir deneyimden mesleki olarak neler öğrenilebileceğidir.

Nitekim, Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) tarafından 2006 yılında Almanya'da gerçekleştirilen 18. Dünya IFSW Kongresinde Irena Sendler özel ve onursal bir sosyal hizmet uzmanı üye olarak onurlandırılmıştır. Böylece sadece yaptığı şeyler ve iyilikler için hatırlanması değil, aynı zamanda sosyal hizmet uzmanları için bir tür profesyonel rol modeli olarak anılması amaçlanmıştır.

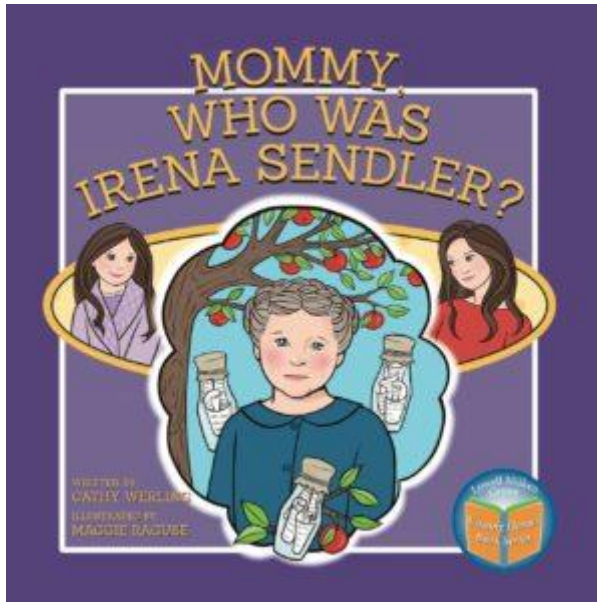
Sosyal hizmet uzmanları zor durumdaki müracaatçıların savunucuları olarak onları desteklemeli ve gerektiğinde müracaatçı lehine taraf tutmalıdır. Bu durum bazı koşullarda sosyal hizmet uzmanlarının mesleki sınırları konusunda karar almasını zorunlu kılmaktadır. İşte Irena Sendler'in yaptıkları, sadece en rasyonel/akıllıca ve hayat kurtaran kararlar vermemize değil, aynı zamanda dış baskı oluştuğunda da mesleki ve insani kararlarımızı sınamamıza yardımcı olacaktır. Sendler aşırı baskı altında dahi gerek

mesleki ve gerekse insani açıdan neler yapılabileceğini göstermiş, takdire şayan özel bir örnek ortaya koymuştur.

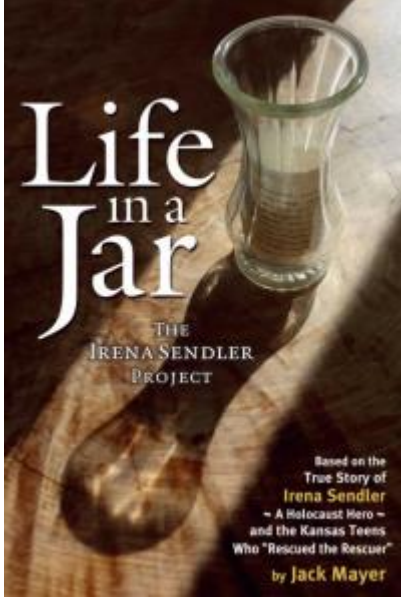
Irena Sendler yaşam hikayesi ve yaptıklarıyla her bir sosyal hizmet uzmanı için profesyonel bir rol model olduğu gibi her insanın bilmesi ve öğrenmesi gereken örnek bir yaşam hikayesine sahip olan cesur, yardımsever, mütevazı ve sevgi dolu bir insandır. Çalışmaları gerek insanlık tarihine gerekse sosyal hizmet çalışmalarına ışık tutmaya devam edecektir.

IRENA SENDLER HAKKINDAKİ YAYINLAR:

- **Web Sayfası:** ABD’de Irena Sendler hakkında oluşturulan bir proje kapsamında hayatı ve çalışmalarına ilişkin web sayfası hazırlanmıştır: <https://irenasendler.org/>
- **Irena Sendler Biyografi Kitabı:** Yazar Anna Mieszkowska: Matka Dzieci Holocaustu - Historia Ireny Sendlerowej, Muza Warszawa, 2004 (Polonya dilinde yazılmış olup farklı dillere de çevirisi yapılmıştır)
- **DVD:** ABD’de Kavanozda Yaşam DVD’si hazırlanarak okullara ve pek çok yere dağıtılmıştır
- **Merkez:** Lowell Milken Center 2007’de ABD’de Sendler’in misyonunu sürdürmek ve ideallerini paylaşmak için kuruldu.
- **Müze:** Irena Sendler’in hatıraları, dünyanın dört bir yanından aldığı belgeler, mektuplar, kitaplar, madalya, ödül vb. eşyalar Irena Sendler’in kızı Janina Zgrzemska tarafından POLIN Polonya Yahudileri Tarihi Müzesi koleksiyonuna bağışlanmıştır.
- **Çocuk Kitabı:** ABD’de çocuklara yönelik olarak Anne Irena Sendler Kimdir? Kitabı hazırlanmıştır.

- **Roman:** Irena Sendler'in hayatı, Anna Mieszkowska'nın kaleme aldığı "Soykırım Çocuklarının Annesi/ Mother of the Children of Holocaust: The story of Irena Sendler" adlı romana konu olmuştur.
- **Tiyatro Oyunu:** Irena Sendler'in hayatını anlatan "Bir Kavanozdaki Yaşam/ Life in a Jar" adlı tiyatro oyunu pek çok kez canlandırılmıştır.

- **Film:** Cesur Yürek Irena Sendler (The Courageous Heart of Irena Sendler)

Yönetmen: John Kent Harrison

Oyuncular: Anna Paquin, Goran Visnjic, Marcia Gay Harden, Nathaniel Parker

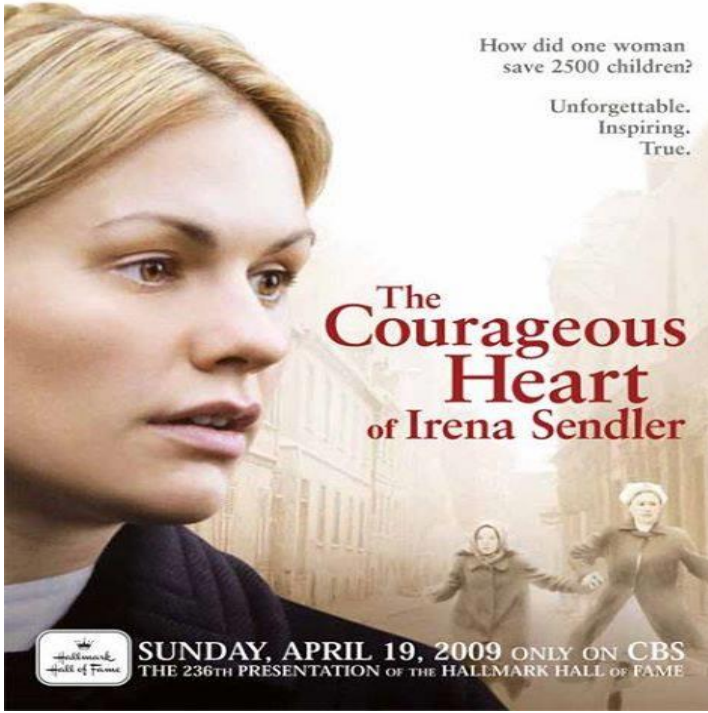
Yapım: 2009 Filmleri ABD

Tür: Biyografi Filmleri, Dram Filmleri, Savaş Filmleri

Süre: 1 saat 36 dakika

Dil: İngilizce ve Türkçe Dublaj

HALLMARK HALL OF FAME WORLD PREMIERE
 Anna PAQUIN Goran VISNJIC and Marcia Gay HARDEN

ÖDÜLLERİ:

- İşgal sırasında Yahudileri kurtarmak için yaptığı çalışmalar nedeniyle 1946'da Altın Haç Ödülünü aldı.
- 2. Dünya Savaşında yaptığı çalışmalar dolayısıyla 1965 yılında İsrail Devletinin Yad Vashem Holokost Müzesi tarafından Uluslararası Adil/Dürüst Kişi payesi ile onurlandırılmıştır. Ancak o zamanki yönetim İsrail'e gitmesine izin vermediği için ödülünü 1983 yılında yaptığı İsrail gezisinde alabildi ve Adil Kişiler Bahçesi'ne bir zeytin ağacı dikti. *"Kudüs'te bir dağdaki bir ağaç bir anıttan daha fazlasıdır. Anıt yıkılabilir ve Anıt Ağacı her zaman büyür."*
- 2. Dünya Savaşındaki insani çabalarından dolayı 2003 yılında Polonya'nın yüksek onur ödülü olan Beyaz Kartal ödülüne layık görülmüştür.
- 24 Temmuz 2003'te kazandığı Jan Karski Üstün Cesaret Ödülünü 23 Ekim 2003'te Washington, DC'de almıştır.
- 2003 yılında, Papa II. John Paul tarafından Sendler'e savaştaki çabalarını öven kişisel bir mektup gönderilmiştir.
- Nisan 2006'da kendi adına düzenlenen 1. Irena Sendler Ödülü Varşova'da verildi. Irena Sendler anısına Polonya'da her yıl bir Polonyalı öğretmene Irena Sendler Ödülü verilmektedir.
- 14 Mart 2007 tarihinde Polonya Senatosu tarafından onurlandırılmıştır.
- 11 Nisan 2007'de Gülümseme Emri Onur Ödülünü aldı.

- 2007 yılında Polonya Devlet Başkanı Lech Kacyznski tarafından Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterilmiştir. Ancak ödül o yıl, 1993- 2001 yılları arasında ABD Başkan Yardımcılığını yapan Al Gore'a ve Devletler Arası İklim Değişikliği Paneli' ne verilmiştir.
- 2008 yılında da Nobel'e aday gösterilmiştir.
- Mayıs 2009'da, ölümünden sonra Audrey Hepburn İnsani Ödülü verilmiştir.
- Irena Sendler'in adı Polonya'da Bialystok'taki bir bulvara verilmiştir: Bulwary Ireny Sendlerowej
- 2010 yılında Almanya Hamburg'daki bir liseye Irena Sendler'in adı verilmiştir: Irena-Sendler-Schule

IRENA SENDLER KRONOLOJİSİ

- 1910 - Irena, Plonya'nın başkenti Varşova'da doğdu ve Otwock'ta büyüdü
- 1917 - Babası tifüsten öldü
- 1937 - Polonya'daki ırk ayrımcılığı nedeniyle üniversitede sınıfta olay yaşaması
- 1939 - II. Dünya Savaşı başlıyor - 1 Eylül'de Polonya'nın batıdan Alman işgali, 17 Eylül'de Rusya'nın Doğu'dan işgali
- 1939 - Irena Yahudi aileler için sahte belgeler hazırladı
- 1940 - 16 Ekim - Varşova Gettosu kuruldu
- 1942 - Bahar - Varşova Gettosu için Treblinka'ya sürgün başladı
- 1942 - 2.500 çocuk kurtarıldı ve saklandı
- 1942 - Irena Zegota çocuk bölümünün başına geçti
- 1942 - Treblinka, Varşova Gettosu için büyük ölüm kampı oldu
- 1943- Nisan - Varşova Gettosu Ayaklanması başladı - Irena silah kaçırdı
- 1943- Irena Gestapo tarafından yakalandı
- 1943- Pawiak Hapishanesinde 8 hafta sonra Irena kurtarıldı
- 1945 - 27 Ocak- Auschwitz Rus Kızıl Ordusu tarafından kurtarıldı
- 1946 - Irena yeni Polonya hükümeti tarafından kara listeye alındı
- 1948 - İsrail'e götürülen 'Irena'nın (kurtardığı) çocukları'
- 1965 - Yad Vashem, Irena'yı Uluslararası Adil Kişi olarak tanıdı ve ağaç dikti
- 1989 - Polonya'da rejim değişikliği
- 1999 - Uniontown, Kansas School'daki kızlar Ulusal Tarih Günü ödevi için konu olarak Irena'yı aldı ve proje çalışması başladı
- 1999 - Irena'nın oğlu Adam, Polonya'da vefat etti.
- 1999 - İnternette sadece bir web sitesinde Irena'dan bahsediliyor, dünya tarafından bilinmiyor
- 1999 - Irena ile ilgili Kavanozda Yaşam oyunu yazıldı

- 2001 - ABD’li öğrenciler, veliler Irena’yı görmek için Polonya’ya gitti
- 2001 - Irena'nın hikayesi - AP, USAToday, CNN, BBC, vb. yayınlanıyor
- 2002 - Kansas City’de Irena Sendler Günü
- 2003 - Irena Sendler ve Bir Kavanoz Hayat web sitesi açıldı
- 2003 - Irena Papa II. John Paul'den mektup aldı
- 2003 - Irena Polonya Cumhurbaşkanı tarafından ödüllendirildi
- 2005 - Varşova'daki Irena Sendler Günü
- 2006 - 1. Irena Sendler Ödülü Varşova'da verildi
- 2007 - Irena, Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterildi.
- 2007 - Irena sergisiyle Lowell Milken Center açıldı
- 2007 - Irena Nobel Barış Ödülü'nü alamıyor, ancak büyük beğeni topluyor.
- 2008 - Irena 98 yaşında hayata veda etti
- 2008 - İsrail'deki Polonya Büyükelçiliği Irena'yı bir damga ile onurlandırdı.
- 2009 - İsrail'de müzikal bir oyun Irena hakkında yazılmış ve sunulmuştur.
- 2009 - Hallmark Onur Listesi - 'Irena Sendler'in Cesur Kalbi.' İki Emmy alıyor.
- 2010 - Kavanozda Yaşam / Irena Sendler Projesi kitap olarak çıkıyor.
- 2018 - Polonya'da Irena Sendler Yılı.

Kaynakça:

<https://irenasendler.org/>

<https://www.socwork.net/sws/article/view/185/591>

https://tr.wikipedia.org/wiki/Irena_Sendler

<https://www.britannica.com/biography/Irena-Sendler>

<https://translate.google.com/translate?hl=tr&sl=en&u=https://www.kshs.org/p/kansas-history-day-holocaust-and-life-in-a-jar/14874&prev=search>

<http://arsiv.salom.com.tr/news/print/133...>

<https://onedio.com/haber/cani-pahasina-2500-cocugu-nazilerin-elinden-kurtaran-irena-sendler-in-oykusu-624350>

<http://arsiv.salom.com.tr/news/print/13332-2500-cocugun-hayatini-kurtaran-kahraman-Irena-Sendler.aspx>

<https://sprawiedliwi.org.pl/en/o-sprawiedliwych/irena-sendlerowa/biografia-ireny-sendlerowej>

<https://www.turkisrael.org.il/single-post/2020/02/18/%C4%B0rena-Sendler>

<https://irenasendler.org/about-the-project/>

<https://sprawiedliwi.org.pl/en/o-sprawiedliwych/irena-sendlerowa/siec-wspolpracownikow-ireny-sendlerowej>

<https://irenasendler.org/frequently-asked-questions/>

<https://sprawiedliwi.org.pl/en/o-sprawiedliwych/irena-sendlerowa/pamiatki-po-irenie-sendlerowej>

KİTAP TANITIMI:**SOSYAL HİZMET KİTAPLARI TANITIMI**Öğr. Gör. Merve Deniz PAK GÜRE¹

Dergimizin bu sayısında sosyal hizmet alanında mesleğimize kazandırılmış çeşitli kitapları görmekteyiz. Tüm eserlerin yayınlanmasında emeği geçen meslektaşlarımıza teşekkür ederiz.

COVID-19 SALGININDA VAKA YÖNETİMİ**Editör:** Prof. Dr. Veli Duyan**Bölüm Yazarları:** Serdarhan Duru, Kevser Ocak, Hilal Ulutepe Banu Kabataş, Betül Ramazanoğlu, Vildan Topak, İrem Durmuş, Recep Özdemir, Kübra Karaman, Muhammet İslanmaz ve Ayşe Nur Turgut**Yayınevi:** Yeni İnsan Yayınları**Kitabın Tanıtımı:** Covid-19 ilk çıktığı günden sonraki dört ay içerisinde tüm dünyada 3 milyondan fazla kişiye bulaşmış ve iki yüz binden fazla insanın ölümüne neden olmuştur. Söz konusu tarihten itibaren salgınla mücadele kapsamında kişisel, kişilerarası, sosyo-politik

ve sosyo-ekonomik çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır. Vaka yönetimi plan yapmak, araştırmak, savunuculuk yapmak ve farklı sosyal hizmet kurumları ya da sağlık bakımı organizasyonlarından hizmetleri izlemek ve müracaatçı yararına çalışma sürecidir. Bu süreç bir organizasyondaki ya da farklı organizasyonlardaki meslektaşların çalışmalarını koordine etmek için, profesyonel ekip çalışması aracılığıyla insanlara hizmet etme olanağı tanımaktadır. Covid-19 salgını çocuklar, gençler, yaşlılar, fiziksel ve ruhsal sağlık, eğitim ve çalışma yaşamı, kadınlar, engelliler ve mülteciler gibi toplumun tüm kesimleri olumsuz yönde etkilemiş ve karmaşık ihtiyaçları gündeme getirmiştir. Covid-19 Salgınında Vaka Yönetimi kitabında her bir konu etik ve değerler, nitelikler, bilgi, kültürel ve dilbilimsel yeterlilik, değerlendirme, hizmet planlaması, uygulama ve izleme, savunuculuk ve liderlik, disiplinler arası ve örgüt içi işbirliği, uygulamayı değerlendirme ve geliştirme, kayıt tutma ve arşivleme, iş yükü sürdürülebilirliği ve profesyonel gelişim ve yetkinlik standartları çerçevesinde ele alınmıştır.

¹ Başkent Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü ve SHUDER GMYK Üyesi

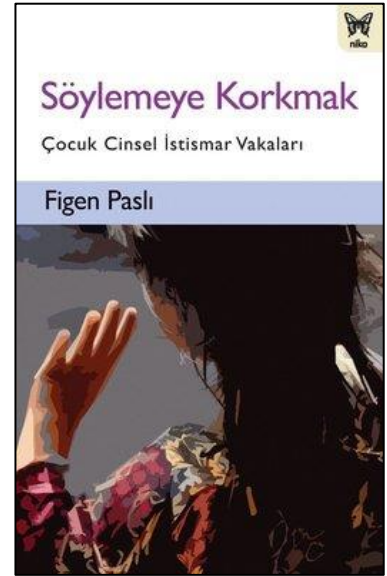
SÖYLEMEYE KORKMAK: ÇOCUK CİNSEL İSTİSMAR VAKALARI

Yazar: Dr. Öğr. Üyesi Figen Paslı

Yayınevi: Nika Yayınevi

Kitabın Tanıtımı: Çocuğa yönelik cinsel istismar küresel halk sağlığı sorunudur. Sorunun önlenmesinde ve müdahalesinde çok boyutlu, bütüncül yaklaşım gereklidir. Koruyucu ve önleyici çalışmalara yönelik politikalar öncelikli hedef olmalı; tüm kurum ve kuruluşlarda sistemli uygulamalar gerçekleştirilmelidir. Ancak ne yazık ki, çocuklar ancak cinsel istismara maruz kaldıkları açığa çıktıktan sonra, sistemlere dâhil olmaktadır. Bu süreçlerde bazen adli, sağlık, çocuk koruma, sosyal hizmet sistemlerinin yapısından, işleyişinden dolayı; bazen de sistemlerde yer alan profesyonellerin bakış açısı, yaklaşımından dolayı çocuklar adeta ikincil örselenme yaşamaktadır. Sistemler arasında eşgüdüm olması önemlidir; ama ondan daha da önemli olan her aşamada çocukla karşılaşan profesyonellerin çocuğun öncelikli yararını

gözeterek, ona bir “dosya” değil, “birey” ve “bir yaşam” olarak bakmalarıdır. Bu kitapta, çocukların ve annelerin adli sistemde, sağlık sisteminde, çocuk koruma, sosyal hizmet sisteminde karşılaştıkları davranışlar, yaklaşımların onları nasıl örselediğini, incittiğini, bu deneyimlere ilişkin duygu ve düşüncelerini bulacaksınız. Ama aynı zamanda, incinmiş çocukların bu yolculuğunda onlara birey olarak, insan olarak, haklarını gözeterek yaklaşan profesyonellerin de olduğunu göreceksiniz. Bu profesyoneller onların süreçte bir kez daha örselenmemesi için mesleki uygulamalarında çocuk odaklı yaklaşımı benimseyen ve uygulayan kişilerdir. Onlar, çocuklarda yaşama bağlanma umudunu yeşerten sosyal hizmet uzmanlarıdır, psikologlardır, avukatlardır, hekimlerdir, hemşirelerdir. İncitilmiş çocuklara kendilerini değersiz hissettiren meslek elemanları olduğu gibi, onlara kendilerini değerli hissettirecek yaklaşımlarda bulunan meslek elemanları da vardır ve onlar her şeye karşı umudu canlı tutmaktadır.

GENÇLİĞİN DÖNÜŞÜMÜ

Editörler: Öğr. Gör. Merve Deniz Pak, Öğr. Gör. Emre Özcan

Bölüm Yazarları: Arzu İçağasıoğlu Çoban, Ayşe Burcu Tunca, Aziz Şeker, Berkay Kabalay, Emre Özcan, Fatime Güneş, Gizem Aytaç, Gonca Polat, Hacı Çevik, Hande Uz Özcan, Mehmet Can Aktan, Melike Tekindal, Merve Deniz Pak, Seda Attepe Özden, Seval Bekiroğlu, Türkan Fırıncı Orman

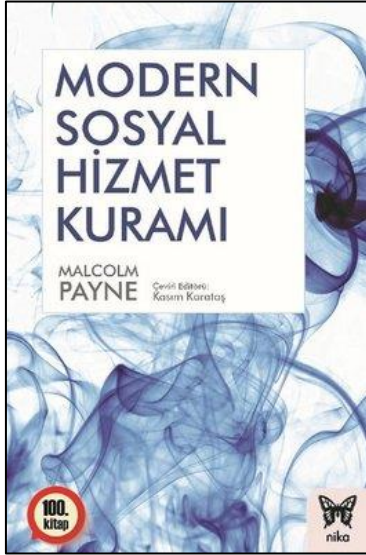
Yayınevi: Nobel Akademik Yayıncılık

Kitabın Tanıtımı: Gençlik özneliği, günümüz toplumsal hareketlerinin daima itici gücüdür. Bu öznelik, maruz kaldıkları ayrımcılık kategorilerini yerinden etme gayretindedir. Gençler, bu bağlamda içinde bulunduğu sorunlardan çıkışı kendilerini üretken

kılmada görmektedir. Bu, aynı zamanda yeni toplumsal hareketleri gençlik odağında çok daha farklı bakış açılarıyla kavramayı gerektirmektedir. Yeni toplumsal hareketlerin temsiliyet üstü niteliği gençliği bu odağa taşımaktadır. Buradan hareketle bu çalışma, gençliği hem içinde bulunduğu sorunlar hem de toplumsal dönüşümlerdeki gücü bağlamında irdelemeye çalışmaktadır. Kitapta gençlik politikaları, kimlik, toplumsal hareketler, gençliğe dair gelişimsel kuramlar, medya, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, sivil toplum, yoksulluk ve işsizlik, psikolojik sağlık, kişilik ve yeme bozuklukları, bağımlılık, flört şiddeti, çocuk gelinler sorunsalı, Suriyeli gençlerin sorunları ve engelli gençliğe dair temel sorunsallar bölümler olarak ele alınmaktadır.

ÇEVİRİLER

MODERN SOSYAL HİZMET KURAMI

Yazar: Malcolm Payne

Çeviri Editörleri: Prof. Dr. Kasım Karataş, Asuman Aktaş, Büşra Uslu, Mehmet Başcılar

Çevirmenler: Mehmet Başcılar, Hicran Atatanır, Günseli Ayça Yıldırım, Fahimeh Hosseinneshad Hendvari, Hakan Sakarya, Özlem Gözen, Taner Atılgan, Muhlise Canlı, Ali Taşci, Sermin Arslan, Gamze Erükçü Akbaş, Aslıhan Aykara, Güntülü Tercanlı Metin

Yayınevi: Nika Yayınevi

Kitabın Tanıtımı: Alanında bir klasik olarak kabul edilen bu usta işi metin; dersleriniz, çalışmalarınız ve bir sosyal hizmet uzmanı olarak

kariyeriniz boyunca sizin için güvenilir bir dost olacaktır. Malcolm Payne dünya çapında üne sahip olan bu kitapta, sosyal hizmet uygulamasını besleyen başlıca teorilerin artıları ile eksilerini ve aralarındaki farkları net ve özlü bir biçimde ele almaktadır. Modern Sosyal Hizmet Kuramı, sosyal hizmet teorisine dair klasik yaklaşımlardan en yeni fikirlere kadar eksiksiz bir kapsama ve geniş bir perspektife sahiptir: Teorilerin sık sık karşılaşılan günlük uygulamalara nasıl tatbik edileceğini gösteren yepyeni vaka örnekleri; farklı sosyal hizmet teorilerine dair etik boyutun ve paylaşılan ortak değerlerin analizi; sorularıyla sizi kendi tecrübelerinizi kullanmaya ve düşüncelerinizi geliştirmeye teşvik eden “Dur ve Düşün” kısımları ve en güncel fikirleri özetleyip, her bir kuramın ön bilgisi ile konunun uzmanlarınca yazılmış metinler arasındaki boşluğu kapatmaya çalışan “Örnek Metin” kısımları alanla ilgili olan herkese faydalı olacaktır.

MAKRO SOSYAL HİZMET

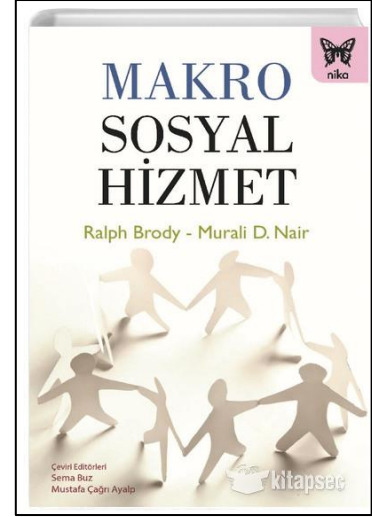
Yazar: Ralph Brody, Murali D. Nair

Çeviri Editörleri: Prof. Dr. Sema BUZ ve Arş. Gör. Mustafa Çağrı AYALP

Çevirmenler: Ali Artam Ayyıldız, Cemre Bolgün, Çağıl Öngen Köse, Edip Aygüler, Hatice Nuhoglu, Mustafa Çağrı Ayalp, Onur Özgür, Özlem Gözen, Semra Özkan Ve Yasemin Ertan Koçak.

Yayınevi: Nika Yayınevi

Kitabın tanıtımı: Mesleğe yeni başlayan sosyal hizmet uzmanları, genellikle ivedi ihtiyaçları bulunan bireylerle geneldeci uygulayıcılar olarak çalışırlar. Nitekim öğrencilerin bireylerle çalışmada beceri ve anlayış geliştirmeleri önemli olmakla birlikte, sosyal hizmet uzmanlarının çalışması gereken topluluğu ve örgütsel bağlamı anlamak da önemlidir. Bu kitabın ana fikri çalışmalarımızı etkileyen güçlerin bilincinde olarak ve bu güçlerin değerini bilerek daha etkili meslek elemanları olabileceğimizdir. Bu kitap, öğrencileri “makro sistemleri” anlamaya, bu sistemler içinde ve bu sistemlerle birlikte çalışmaya hazırlamak için tasarlanmıştır. 22 bölümden oluşan kitabın 1. Bölümü tüm kurumların içerisinde çalışması gereken çevresel bağlam üzerine odaklanmaya zemin hazırlamaktadır. 2. Bölüm, kurumların bir sosyal sistemin parçası olma biçimlerini ve müracaatçıların bir hizmet sunum sistemi aracılığıyla nasıl ilerlediklerini incelemektedir. 3-5. Bölümler bir örgütün genel yönünü ve hedefini belirleyen genel değerleri ve stratejik planlamayı tartışmaktadır. 6-10. Bölümler; amaç belirleme, planları uygulama, günlük sorunları çözme, iletişimi geliştirme, farklılıklara ve etik konulara odaklanma, etkili yapılar ve süreçler geliştirme gibi işlevsel konularla ilgilenmektedir. 11-16. Bölümler; kuruluşun ve topluluğun örgütsel işlevselliğini ve varlığını sürdürebilirliğini arttırmak için toplantılar yürütmek, zaman ve stres yönetimi, yönetim ve süpervizyon, internet kullanımı ve öneriler/teklifler yazma gibi ihtiyaç duyulan belirli becerilere odaklanmaktadır. 17-21. Bölümler, topluluk temelli konulara, mahalle ve toplum örgütlenmesinin bu konulara nasıl hitap edebileceğine özel bir dikkat göstermektedir. Bu tür konular; topluluk problem analizi, toplum örgütlenmesi ve gelişimi, savunuculuk, müzakere ve koalisyonları içermektedir. 22. Bölüm sınıf içi tartışmaları teşvik etmek için kullanılabilecek, birçoğu gerçek durumlardan alınan 20 vaka örneği sunmaktadır.

PROJE TANITIMI:**YAŞAM YOLU BAKIM MERKEZİ BAHÇEM PROJESİ RAPORU
(Hortikültürel Terapi)**Rezan YAVAŞ¹**1. GENEL TANITIM VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE**

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre, “Terapi”, Fransızca kökenli bir kelime (thérapie)’dir ve tedavi anlamına gelir. Hortikültürel terapiyi ise, bitki ve doğa ile tedavi olma, iyi olma durumu olarak kısaca tanımlamak mümkündür.

Canada Hortikültürel Terapi Birliğinin (Canadian Horticultural Therapy Association) tanımına göre ise, bitkiler, hortikültürel aktiviteler ve tasarlanmış özel bahçelerdeki katılımcıların iyi olma hallerini destekleyen eylemlerin bütünü olarak tanımlanır. Amerikan Hortikültürel Terapi Birliği’nin (American Horticultural Therapy Association) tanımına göre ise, hortikültürel terapi eğitilmiş bir terapist tarafından belirli tedavi amaçlarına ulaşmak için yapılan her türlü bahçe, doğa ve bitki (yetiştirme gibi) ilgili aktiviteleri içerir.

Hortikültürel terapi, kişinin fiziksel, zihinsel ve kişisel gelişimi için canlı malzeme olarak bitkilerle yapılan aktiviteleri (üretim, meyve toplama vb.) içerir. Hortikültürel terapi, hastalık, kaza, sosyal ve ekonomik problemler, gelişme bozuklukları, yaş ile gelen problemler nedeni ile oluşan yeti kaybı, stress, felçli hastalara, beyin kazaları, Serebral palsi, kanser tedavisi görenler, zeka ve fiziksel engelliler, ruh hastaları, yaşlılar, AIDS hastaları, görsel zayıflıkları olanlar, duygusal açıdan baskı altında olan her yaş grubu ve her bireyin yapabileceği aktiviteler bütünüdür.

Hortikültürel terapi kavramı aşağıdaki biçimlerde yapılan aktiviteleri kapsar;

- Doğanın zihinde canlandırılması (seyri)
- Hastane ya da rehabilitasyon bahçelerini ziyaret ve en önemlisi de bizzat bahçecilik faaliyetlerini içerir (bitki yetiştirme, meyve toplama vb.).
- Hortikültürel terapi bahçeleri, dış mekan (bu mekan hastane yada rehabilitasyon merkezinin bahçesi olabilir) bitki materyali yetiştirme teknikleri gibi aktiviteleri içerir (Söderback ve ark 2004).

Hortikültürel terapide fiziksel aktiviteler, kasların canlanmasına ve kas gruplarının (hafif ve sürekli taşıma ile) güçlenmesine yardımcı olur (Karaelmas 1998). Felçli hastalar ve beyin kazası geçirmiş olan

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı

hastalar da el ve parmak hareketi koordinasyon ve kontrolündeki iyileşme, bitkilerin taşınması ve üretilmesi tekniği ile başarılmıştır. Bu tip hastaların duyularının iyileşmesi sağlanmakta, algılama yetenekleri güçlenmektedir. Engellilere yönelik hortikültürel terapi bireyin genel olarak iyi olma halini desteklemek amacı ile bahçe, toprak ve doğa içinde bulunması, ilgilenmesi ve aktivitelerde yer almasını kapsar (Söderback ve ark 2004).

Doğal çevrenin ve bitkilerin insan sağlığı üzerine olan etkileri, insan sağlığı ve doğal çevre arasındaki ilişkiyi tanımlayarak başlayan araştırmalar (Ulrich ve ark 1991), doğal peyzajın insan psikoloji üzerindeki etkilerini (Nicholson 2003) ve stres yönetimi ve rahatlama da doğal çevrenin etkileri inceleyen araştırmacıları farklı çiçek renklerinin insanda fiziksel ve psikolojik etkilerinin saptanması üzerine yapılan araştırmalar izlemiştir (Chang 2002). 20. yüzyıl başlarında hastanelerde bitki ve doğal alanların iyileştirme etkileri moral iyileştirme akımı (Moral treatment movement) ile yaygınlaşmış ve hastane bahçeleri hastaların iyileşme sürecine katkı sağlamak amacı ile özel olarak ele alınmıştır (Söderback ve ark 2004). Bitkilerin, bireyler üzerinde sakinleştirici ve ağır kesici etkisi de bilimsel araştırmalarla ispatlanmıştır (Söderback ve ark 2004). Bitki örtüsü bireylerin psikolojik yapıları üzerinde de olumlu etkilere sahiptir Duygusal durumun iyileştirilmesi; doğal elemanlara (su, bitki, toprak vb.) dokunma, dinleme ile mümkün olabileceği gibi doğa görüntüleri fotoğrafı, film, dia vb. olarak görerek bile gerçekleştiği yapılan araştırmalarla ispatlanmıştır (Ulrich ve ark 1991).

Ağaç ve doğal manzara içeren görüntüler ile kentsel bir yapılaşma alanını gösteren fotoğrafların insan beyinde yarattığı izleri araştıran çalışmalarda, gevşeme ve rahatlık belirtisi olan beyindeki alfa dalgalarının doğal manzara görenlerde yüksek oranda olduğu saptanmıştır. Stresli bir film izlettirilen 120 kişinin ardından izledikleri doğal görüntülerle hızla rahatladıkları gözlenmiştir (Ulrich 1984).

İsveç'te bir rehabilitasyon merkezinde (Danderyd Hastanesi) beyin hasarı bulunan 48 hasta ile uygulanan hortikültürel terapi kapsamında; doğanın seyri, doğal alanların, özel olarak iyileştirme bahçesi olarak tasarlanmış hastane bahçesine ziyaret, aktif olarak da bitki üretimi ve hasat işlemlerine katılım gibi uygulamalar yapılmıştır (Söderback ve ark 2004). Terapi sonucunda hastalarda iyileşme, iyi hissetme durumunda gelişme, sosyal yaşamda güçlü bağlar, fiziksel ya da ruhsal rahatsızlığı olan bireylerde verimlilik ve yeniden iş olanağı elde etme, üretkenliklerinde artış olduğu savunulmaktadır. Sebze, meyve ya da süs bitkisi üretim aktiviteleri, fiziksel ya da zihinsel engelli insanlarda başarma, üretme duygusunu vererek psikolojik tatmin veya kendine güven duygularını destekleyecektir. Hortikültürel terapi ve engellilik zihinsel ya da fiziksel engelli birey çeşitli nedenlerle sınırlı fiziksel yeti ve algılama güçlüklerine sahip olabilir. Ancak, her birey çeşitli sınırlamalar ile birlikte ayrı yeti ve potansiyele sahiptir. Zihinsel engelli bir birey için zeka bölümünün bilinmesi, bireyi tam olarak anlatamaz. Her bireyin kendine özgü yetenekleri, bedensel ve zihinsel, duygusal ve sosyal özellikleri vardır. Bunların dikkate alınması gerekir. Hortikültürel terapi ile yetenekleri ölçüsünde bireyin; bedensel ve duygusal gelişimlerine katkıda bulunur, psikolojik yönden; güven ve başarma duygusu vererek

destekler, üretken bir toplum üyesi olarak kabul görürler. Engelliliğin en büyük göstergesi, engelli bireyin toplum yaşamına katılamaması göstergesi de bir anlamda yıkılır. Engelli bireyin üretime yönelik bir aktivitede bulunması yalnız engelli birey için değil bireyin ait olduğu toplum ve ailesi içinde; eğitim ve iş olanakları hayati önem taşır. Engelli bireyin fiziksel ve zihinsel yetenekleri geliştirildikçe daha bağımsız, üretken olacaktır. Miser (1991), özürüllüğü oldukça farklı değerlendirmiş, rolünü becerememe, bireyin yaşına, cinsiyetine ve sosyo- kültürel etmenlere bağlı olarak oynayacağı rolleri gereği gibi oynayamaması olarak tanımlamıştır (Karaelmas 1998). Bireyin zihinsel yönden engelli olmasının göstergeleri şöyle belirtilmektedir ;sosyal yetersizlik, zihinsel olarak normalin altında olma, gelişmede duraklamalar ve kesikliklerin olması, olgunlaşmanın gecikmesi, yapısal bir nedenin olması, iyileşmez bir durum olmasıdır (Karaelmas 1998).

2.PROJENİN AMACI

Kurum bakımından faydalanmakta olan engelli bireyler yatılı olarak bakım merkezlerinde kalmaktadırlar. Bu sebeple engelli bireylerin gün içinde bakım ihtiyaçlarını bakım personelleri karşılamaktadır. Özellikle yaz aylarında engelli bireylerin gün ışığından, güneşten daha fazla faydalanabilmeleri, kapalı ortamlarından çıkıp doğa ile iç içe olabilmeleri, kurum bakımından faydalanmakta olan diğer engelli bireylerle tanışmaları, arkadaşlık bağları kurabilmeleri, ev ortamı ve özgür alanlar kazanabilmeleri, bağımsız hareket etmelerinin sağlanabilmesi amacıyla bahçe projesi düşünülmüştür. Bazı zihinsel engelli bireylerin kurum içinde gösterdiği davranış bozukluklarını bahçede göstermedikleri gözlemlenmiştir. Kurum içinde bahçe kültürünün oluşturulması amaçlanmıştır.

3.PROJEDE PLANLAMA SÜRECİ

1.1. İş Zaman Planı

- i. Proje başlamadan önce süpervizör desteği,
- ii. Bahçenin dekoru ve hortikültürel terapinin yapılabilmesi için çiçek ve ağaç temini ve ekimi,
- iii. Bahçe dekoru için renkli tekerleklerin sağlanması,
- iv. Hortikültürel terapi grubu ekibi olan personel için gerekli malzemelerin temin edilmesi,
- v. Engelli bireylerle haftalık toplantı ve etkinliklerin yapılması,
- vi. Haftalık değerlendirmelerden önce kazanımlar ile ilgili niteliksel çalışma formu doldurulması.

1.2. Katılımcıların Belirlenmesi

Bahçenin düzenlenmesi amacıyla gerekli genel faaliyetler için fiziki yeterliliği olan bütün engellilerin maksimum seviyede katılımları hedeflenmektedir.

Hortikültürel terapi grubu için aktif olan engellilerin seçilmesi uygun görülmüştür. Seçilen engellilerin, gün içerisinde enerjilerini olumlu yönde kullanma davranışı kazanmaları hedeflenmektedir.

Zihinsel engelli gruptan:

- M.S.
- Ö.U.
- E.U.
- M.I.
- F.D.

Projeye dahil edilmiştir.

Projenin devamında yeni engellilerinde istekleri doğrultusunda projeye dahil edilebileceği düşünülmüştür.

Proje ekibinde, seçilen beş engelliye tanıyan bakım personeli İ.K. yer almaktadır. Personelin, bitki bakımı konusunda bilgilerini aktararak, çiçek ve bitkileri tanıtır, engellilerin bilişsel gelişimlerine katkıda bulunulması hedeflenmektedir.

Projenin devamlılığının sağlanması yapılacak işlerin daha profesyonel olabilmesi için kurum personeli R.K. da proje ekibine dahil edilmiştir.

Personelin engelliler ile iletişimi, davranış biçimi ve aktarmasının uygun olduğu bilgiler A blok Sosyal Hizmet Uzmanı R.Y. tarafından verilecektir. Engellilerin gelişim süreçleri ve projenin devamlılığı mesleki çalışmalarla raporlaştırılacaktır.

1.3. Bütçe

- Çiçek ve ağaç temini:1000 TL.
- Hortikültürel terapi ekibi ihtiyaçları (Bahçıvan elbisesi, bitki yetiştirme gereçleri):500 TL.

Projenin bütçesi yaşam yolu bakım merkezi tarafından karşılanmaktadır.

1.4. Uygulama Alanı Kuralları ve görevleri

- Taş yığınının yapılmış çiçeklik, bitkilerin dikileceği alan, havuz ve yapay şelale, sundurma ve çit gibi bahçe içerisinde ana elemanları ve tesisleri inşa etmek,
- Ürünleri bazı temel işlemlerden geçirmek ve depolamak,
- Toprağı havalandırıp yüzeyi düzleyerek araziye hazırlamak, sulama ve drenaj sistemlerini kurmak ve işletmek,
- Bitki ve ağaçların sağlığını kontrol etmek, yabancı ot, haşere ve hastalıkları belirlemek, tedavi etmek, malç ve gübre uygulamak,
- Ağaç, çalı çit, bahçe bitkileri ve çim dikmek,
- Ağaç, çalı, çalı çiti budamak ve seyreltmek, bitki desteği ve korunmasını kurmak, çim alanını silindirden geçirmek, biçmek, havalandırmak ve kenarını yapmak,
- Fidan, çiçek soğanı ve tohum üretmek, tohum veya aşılama ile bitki yetiştirmek,
- Ağaç, çalı, çalı çiti budamak ve seyreltmek, bitki desteği ve korunmasını kurmak, çim alanını silindirden geçirmek, biçmek, havalandırmak ve kenarını yapmak.

- Bu görevlerin yerine getirilmesi için kendisine teslim edilen malzeme ve demirbaşı korumak, düzenli ve dikkatli kullanmak.
- İşi ile ilgili diğer çalışanlarla bilgi alışverişinde bulunmak, işbirliği yapmak.
- Üniforma giyip temiz ve düzenli olmak.
- Kullandığı malzeme ve demirbaşları korumak, korunaklı yerlerde tutulmasını sağlamak.

1.5. Projenin Kısa Dönemli Hedefleri

Bahçe faaliyetlerine katılan engelliler için faydaları:

- Engelli bireylerin açık ortamda daha fazla vakit geçirmelerinin sağlanması,
- Engelli bireylerin psikolojik tatmin ve kendine güven duygularının artması,
- Personelin gün içinde temiz havadan daha fazla faydalanmalarının sağlanması,
- Engellilerin kurum içindeki demirbaşlara daha az zarar vermesi,
- Engellilerin gün içinde daha az atak geçirmesi,
- Bitkilerin, bireyler üzerinde sakinleştirici ve ağrı kesici etkisi,
- El ve göz koordinasyonu sağlanması, kas ve eklemlerin güçlenmesi,
- Koklama, dokunma, görme, tatma gibi duyuların uyarılması,
- Güven ve bağımsızlık duygusu, başarıma duygusu yaratılması, stresin azaltılması,
- Benzer ilgi alanına sahip bireyler arasında iletişim sağlanması, sürekli bir öğrenim sürecinin başlaması,
- Gözlem, araştırma, merak duygularının beslenmesi, problem çözme ve karar verme yetisinin güçlenmesi, yeteneğin geliştirilmesi,

1.6. Projenin Orta Ve Uzun Vadeli (Makro) Hedefleri

- Engellilerin arkadaşlık bağlarının güçlenmesi,
- Engelli bireylerin ataklarının-krizlerinin azalarak iyilik hallerinin desteklenmesi,
- Kurum içinde bahçe kültürünün gelişmesinin sağlanması, engelli bireylerin özlem duyduğu ev hayatı yaşamına yakın bir düzenin sağlanması,
- Üretken bireyler olarak toplumda kabul görülmelerinin sağlanması,
- Engelli bireyin fiziksel ve zihinsel yeteneklerin geliştirilerek daha bağımsız, üretken olmalarının desteklenmesi,
- Engelliliğin en büyük göstergesi olan toplum yaşamına katılamaması algısının yıkılması, engelli bireyin üretime yönelik bir aktivitede bulunması, ailesi ve kendisi için topluma katılıp iş ve yaşam deneyimi sağlanması,
- Fiziksel aktiviteler yolu ile kasların canlanması ve kas gruplarının (hafif ve sürekli taşıma ile) güçlenmesi.

1. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kurum bakımından faydalanmakta olan engelli bireyler yatılı olarak bakım merkezlerinde kalmaktadırlar. Bu sebeple engelli bireylerin gün içinde bakım ihtiyaçlarını bakım personelleri karşılamaktadır. Özellikle yaz aylarında engelli bireylerin gün ışığından, güneşten daha fazla faydalanabilmeleri, kapalı ortamlarından çıkıp doğa ile iç içe olabilmeleri, kurum bakımından faydalanmakta olan diğer engelli bireylerle tanışmaları, arkadaşlık bağları kurabilmeleri, ev ortamına yakın özgür alanlar kazanabilmeleri, bağımsız hareket etmelerinin sağlanabilmesi amacıyla bahçe projesi düşünülmüştür. Bazı zihinsel engelli bireylerin kurum içinde gösterdiği davranış bozukluklarını bahçede göstermedikleri gözlemlenmiştir. Kurum içinde bahçe kültürünün oluşturulması amaçlanmıştır.

Bahçenin düzenlenmesi için gerekli genel faaliyetlere, fiziki yeterliliği olan bütün engellilerin maksimum seviyede katılmaları hedeflenmiştir.

Hortikültürel terapi grubu için aktif olan engellilerin seçilmesi uygun görülmüş, gün içerisinde enerjilerini kullanarak olumlu yönde davranış kazandırmak hedeflenmiştir. Hortikültürel terapinin aşağıda sayılan olumlu etkilerinin olduğu gözlemlenmiştir:

- Engelli bireylerin açık ortamda daha fazla vakit geçirmelerini,
- Engelli bireylerin psikolojik tatmin ve kendine güven duygularını olumlu yönde etkilenmesi,
- Personelin gün içinde temiz havadan daha fazla faydalanmalarının sağlanması,
- Engellilerin kurum içindeki demirbaşlara daha az zarar vermesi,
- Engellilerin gün içinde daha az atak geçirmesi,
- Bitkilerin, bireyler üzerinde sakinleştirici ve ağrı kesici etkisi,

Bitki üretimi ile elde edilen katkılar:

- El ve göz koordinasyonu sağlandığı, kas ve eklemler güçlendiği, esneklik kazandığı pek çok kas grupları birlikte çalıştığı koklama, dokunma, görme, tatma gibi duyuları uyandırdığı.
- Başarma hissini verdiği, bitki bakımı , güven ve bağımsızlık duygusu yarattığı, stresi azalttığı
- Benzer ilgi alanına sahip bireyler arasında iletişim sağladığı,
- Sürekli bir öğrenim süreci başlattığı, gözlem, araştırma, merak duyguların beslenmesi ihtiyacını doğurduğu, problem çözme ve karar verme yetisi güçlendirdiği, yaratıcılıklarını güçlendirdiği,
- Engellilerin arkadaşlık bağlarının güçlendiği,
- Engelli bireylerin ataklarının-krizlerinin azalarak iyilik hallerinin desteklenmesinin sağlandığı,
- Kurum içinde bahçe kültürünün gelişmesi sağlanarak, engelli bireylerin özlem duyduğu ev hayatı yaşamına yaklaştırdığı,
- Üretken bireyler olarak toplumda kabul görülmelerinin sağlandığı,
- Engelli bireyin fiziksel ve zihinsel yeteneklerini geliştirildikçe daha bağımsız, üretken olduğu,

- Engelliğin en büyük göstergesi, engelli bireyin toplum yaşamına katılamaması göstergesi de bir anlamda yıkıldığı, engelli bireyin üretime yönelik bir aktivitede bulunması yalnız engelli birey için değil bireyin ait olduğu toplum ve ailesi içinde; eğitim ve iş olanaklarının olumlu etkilediği,
- Hortikültürel terapide fiziksel aktiviteler, kasların canlanmasına ve kas gruplarının (hafif ve sürekli taşıma ile) güçlenmesine yardımcı olduğu, gözlemlenmiştir.

Kaynakça

- USLU, A , SHAKOURİ, N . (2012). Zihinsel ve Fiziksel Engelliler İçin Hortikültürel Terapi. Kastamonu University Journal of Forestry Faculty , 12 (1) , 134-143 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kastorman/issue/17234/180050>
- Uslu, A., 2007. Kent Ekolojisi. Genel Ekoloji Kitabı, Nobel Yayın No: 1160, Nobel Bilim ve Araştırma Merkezi yayın No: 1, Fen ve Biyoloji Yayınları Dizisi: 37, 1. Basım , Nisan. ISBN 978- 9944-77-170-2, Ankara.
- Uslu, A., 2008. Engelli Dostu Belediye Yaklaşımı. Kentsel Tasarımda Engelli Dostu Yaklaşımı, 27 Mayıs 2008 Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı ve Keçiören Belediyesi İşbirliği İle Hazırlanan Sempozyum Bildiri Kitapçığı, 58- 77. Ankara.
- Söderback, I., and Söderström, M., and Schälände, E., 2004. Horticultural Therapy:THA Healing garden and Gardening in Rehabilitation Measures at Danderyd Hospital rehabilitation Clinic, Sweden. Pediatric Rehabilitation, Vol:7, No:4 245-260, Yator and Francis Health Sciences, <http://www.tandf.co.uk/journals> son erişim tarihi: 12.02.2009.
- Karaelmas, O., 1998. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Saray Rehabilitasyon Merkezi Dış Mekan Planlaması. Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, AÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Nicholson, D., 2003. Green Cities- And Why We Need Them, New Economics Foundation Pocketbooks, United Kingdom.
- Ulrich, RS., 1984.View Through a Window May Influence Recovery From Surgery, Science Vol. 224 pp. 420-421.
- Chang, C. Y., 2002. The Effects of Flowers on Respondents Physical and Psychological Responses . Interaction by Design: Bringing People and Plants Together for Health and Well-Being: An International Symposium (edited by Elizabeth R. Messer Diehl) Blackwell Publishing

EKLER**Haftalık plan****1. Hafta yapılacak işler ve eğitimler**

- Grup üyelerinin tanışması
- Grubun amacının ve hedeflerinin konuşulması
- Görev sırasında giyilecek kıyafetlerin belirlenmesi
- Kullanılacak malzemelerin tanıtılması.
- Uyulması gereken kurallar ve sorumlulukların konuşulması
- Proje alanın gezilmesi
- Engelli bireylerin alanı iyice tanınması yapılacak faaliyetler için yorum ve katkıda bulunmaları
- Hafta bitiminde haftalık değerlendirmenin sosyal hizmet uzmanı Rezan YAVAŞ tarafından yapılması

2. Hafta yapılacak işler

- Engelli bireylerin kıyafetlerini giymeleri
- Engelli bireylere toprak çeşitleri ve hangilerini kullanacaklarının anlatılması,
- Sulama kurallarının ve bitki için faydalarının anlatılması
- Bitki ekiminin anlatılması,
- Hafta bitiminde haftalık değerlendirmenin sosyal hizmet uzmanı Rezan YAVAŞ tarafından yapılması

3. Hafta yapılacaklar

- Engelli bireylerle hortikültürel terapi alanı için bitki alımı
- Alınan bitkilerin ekimi ve bakımı konusunda eğitsel çalışma yapılması
- Hobi bahçesi sebze bitkileri alımı ve ekimi
- Hafta bitiminde haftalık değerlendirmenin sosyal hizmet uzmanı Rezan YAVAŞ tarafından yapılması

4. Hafta yapılacaklar

- Proje danışmanları sosyal hizmet uzmanları tarafından yapılabilecek çalışmaların planlanması

HAFTALIK DEĞERLENDİRME FORMU:

Tarih:

Sorumlu meslek elemanı:
Sorumlu bakım personeli:
Katılan engelli bireyler:
Çalışma gün sayısı ve toplam saat:
Haftalık hedefler ve amaçlar:

Değerlendirme:

AYLIK DEĞERLENDİRME FORMU

Tarih:

Sorumlu meslek elemanı:
Katılan engelli bireyler:
Çalışma gün sayısı ve toplam saat:
Aylık hedefler ve amaçlar:

Değerlendirme:

ÇALIŞMA SONU KAZANIM ANKETİ:

Proje ekibi için kazanımlar:
Sosyal R.Y. için:
Bakım personeli İ.K. için:
Destek personeli R.K. için:
Hortikültürel terapi zihinsel engelli katılımcılar için kazanımlar:
M.S:
Ö.U:
E.U:
M.I:
F.D:

SHUDER 16. DÖNEM FAALİYET RAPORU (1 Ocak 2020 – Günümüz)

NO	KONU	TARİH	DETAYLAR
1	Kadın ve Çocuk Komisyonu Ortak Toplantısı	3 Ocak 2020	Derneğimiz Kadın ve Çocuk Komisyonu arasında gerçekleşen ortak toplantıda “Erken Yaşta Evlilik” konusunu yasal ve psikososyal boyutlarıyla ele alarak bu konunun tamamıyla ÇOCUK HAKLARINA aykırı olduğu yönünde görüş bildirildi.
2	LGBTİ+ Hakları Komisyonu Toplantısı	6 Ocak 2020	SHUDER LGBTİ+ Hakları Komisyonu ilk toplantısını gerçekleştirerek kısa ve orta vadede özellikle Ankara’da çalışan sosyal hizmet uzmanlarına yönelik toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, interseks çeşitliliği, heteronormatif olmayan sosyal hizmet, LGBTİ+ bireylerle sosyal hizmet uygulamaları gibi konular hakkında eğitimler ve atölyeler düzenlenmesine karar verdi.
3	Panel	13 Ocak 2020	SHUDER Uygulama öğrencileri tarafından düzenlenen “Çocuğun Cinsel Sömürüsü Nasıl Meşrulaştırılıyor?” konulu panel, SHU Emrah KIRIMSOY’un katkılarıyla Derneğimiz Genel Merkezinde gerçekleştirildi.
4	Proje için İşbirliği Ziyareti	14 Ocak 2020	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu ile yürütülen Sağlıklı Bir Yaşam Birlikte Mümkün projesinde işbirliği yapmak için Derneğimiz Genel Merkez Yönetim Kurulu üyeleri Fatma TOKMAK YÜKSEL, Süleyman KAÇMAZ ve Mehmet Can AKTAN ile Sağlık Bakanlığını ziyaret edilerek Bakanlık Daire Başkanı Fatma Şahin ve orada görev yapan meslektaşlarımız ile görüşme gerçekleştirildi.
5	Adli Sosyal Komisyonu Toplantısı	16 Ocak 2020	Adli Sosyal Hizmet Komisyonu olarak çalışma yapılacak konuları konuşmak ve yol haritası belirlemek üzere ilk toplantı Dernek Genel Merkezinde gerçekleştirildi.
6	Sosyal Hizmette Güçlendirme Yaklaşımı Atölye Çalışması	19 Ocak 2020	Prof. Dr. Özlem Cankurtaran ile Sosyal Hizmette Güçlendirme Yaklaşımı Atölye Çalışması Derneğimiz Genel Merkezinde gerçekleştirildi.
7	Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı	22 Ocak 2020	Genel Merkezimiz koordinasyonunda değerli meslektaşlarımız SHU Şükran Özdoğan ve SHU Yasemin Haşemoğlu Çakan eğitmenliğinde yürütülecek ve haftada 2 gün olmak üzere toplam 16 hafta sürecek olan Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı eğitimleri başlatıldı.
8	Gönüllülük Çağrısı	26 Ocak 2020	24 Ocak 2020 tarihinde gerçekleşen Elazığ depremi nedeniyle Türkiye Afet Müdahale Planı çerçevesinde psikososyal destek hizmetlerinin koordinasyonundan sorumlu Aile, Çalışma ve

			Sosyal Hizmetler Bakanlığı işbirliği ile afet bölgesinde çalışma yapmak üzere, üyelerimize ve meslektaşlarımıza gönüllülük çağrısı yapıldı.
9	Eğitim Modülleri Değerlendirme Çalıştayı	26 Ocak 2020	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu işbirliğiyle Derneğimiz tarafından yürütülmekte olan "Sağlıklı Bir Yaşam Birlikte Mümkün Projesi" kapsamında HIV ile yaşayan bireylerle çalışan sosyal hizmet uzmanlarına yönelik geliştirilen eğitim modüllerini değerlendirmek amacıyla çeşitli sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumu çalışanları ile SHUDER Genel Merkezinde bir araya gelerek "Eğitim Modülleri Değerlendirme Çalıştayı" gerçekleştirildi.
10	Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneğinin SHUDER Ziyareti	30 Ocak 2020	Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği genel başkanı Sayın Oğuz ÖZAT ve genel sekreter Sayın Mesut YILDIRIM Derneğimizi ziyaret ederek yönetim kurulu üyelerimiz ile görüş alışverişinden bulundu.
11	Büyük Beyaz Miting için Ortak Çağrı Basın Toplantısı	30 Ocak 2020	Sağlık alanında yaşanan şiddete karşı ortak mücadele kararı alan sağlık meslek örgütleri, 15 Mart'ta Ankara'da yapılacak "Büyük Beyaz Miting" için çağrı yaptı. Ortak çağrı için düzenlenen basın toplantısına Derneğimizi temsilen Genel Başkan Fikri AKBİN katıldı.
12	Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı Öneriler Dosyası	2 Şubat 2020	"Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planına" katkı vermek için ilgili icracı Bakanlıklara sunmak üzere Derneğimiz Kadın Komisyonu tarafından hazırlanan öneriler dosyası kamuoyu ve ilgili Bakanlıklar ile paylaşıldı.
13	Göç Alanında Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarına Yönelik Anket Çalışması	5 Şubat 2020	Göç alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının alandaki durumunu, dağılımını, ihtiyaçlarını ve motivasyonlarını tespit ederek elde edilecek bilgiler ile dernek çatısı altında yapılabilecek çalışmaların belirlenmesi amacıyla Derneğimiz Göç ve Mülteci Çalışmaları Komisyonu tarafından hazırlanan anket paylaşılarak veri toplanmaya başlandı.
13	Ortak Yönetim Kurulu Toplantısı	6 Şubat 2020	SHUDER Genel Merkez ve Ankara Şubemiz Şube Yönetim Kurulu üyeleri olarak ortak toplantıda bir araya gelerek önümüzdeki dönem çalışmaları konusunda bilgi alışverişinde bulunuldu.
15	Proje Paydaş Buluşması Etkinliği	14 Şubat 2020	Anadolu İletişim ve Eğitim Derneği'nin "Dezavantajlı Gruplar İçin Yeni Bir Diyalog" projesi kapsamında düzenlediği paydaş buluşması etkinliğine Derneğimiz yönetim kurulu adına Öğr. Gör. Merve Deniz Pak katıldı.

16	UNICEF 2021-2025 Ülke Programı için Sivil Toplum Örgütleri ile Danışma Toplantısı	14 Şubat 2020	UNICEF 2021-2025 Ülke Programı Geliştirilmesi kapsamında gerçekleştirilen Sivil Toplum Örgütleri ile Danışma Toplantısına Derneğimizi temsilen yönetim kurulu üyelerimiz Ergin BALCI ve Abdullah ÖZBAY katılım sağladı.
17	SHUDER ve Dünya Evimiz Derneği İşbirliği Toplantısı	16 Şubat 2020	Derneğimiz Göç ve Mülteci Çalışmaları Komisyonu Dünya Evimiz Derneği ile bir araya gelerek, Ankara'da yaşayan Afgan mültecilerin ihtiyaç ve sorunlarının giderilmesi ve insani haklardan yararlanma düzeylerinin artırılması amacıyla yapılabilecek işbirlikleri konuları görüşüldü.
18	LGBTİ+ Hakları Komisyonu Toplantısı	17 Şubat 2020	Derneğimiz LGBTİ+ Hakları Komisyonu tarafından gerçekleştirilen ikinci toplantıda 2020 Şubat ayında stajyer öğrenciler için "Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Odaklı Sosyal Hizmet" temalı 5-6 haftalık bir eğitim gerçekleştirilmesine; takip eden aylarda ise LGBTİ+ haklar alanında çalışan meslek örgütlerine ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği düzenlenmesine karar verildi.
19	Sosyal Hizmet Dergisi	21 Şubat 2020	Derneğimiz Sosyal Hizmet Dergisi 2020 yılı Ocak-Haziran Sayısı Yayınlandı.
20	Büyük Beyaz Miting için Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Mansur YAVAŞ ile Toplantı		Derneğimizin de içinde olduğu sağlık alanında çalışan emek ve meslek örgütleri Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Mansur YAVAŞ ile bir araya gelerek 15 Mart 2020 tarihinde yapılacak Büyük Beyaz Miting için işbirliği ve destek talepleri iletilmiştir. Toplantıya Derneğimizi temsilen Genel Başkan Fikri AKBİN katıldı.
21	Gençlik Komisyonu Toplantısı	21 Şubat 2020	SHUDER Genel Merkez Gençlik Komisyonu Derneğimiz genel merkezimizde bir araya gelerek son 5 yılda mezun olan meslektaşlarımızın deneyimlerini konu alan bir saha çalışması yapmayı planlamak üzere toplantı gerçekleştirdi.
22	Çocuk Komisyonu Toplantısı	22 Şubat 2020	SHUDER Genel Merkez Çocuk Komisyonu blok uygulama yapan öğrencilere, başta ÇOCUK HAKLARI olmak üzere, erken yaşta ve zorla evlilikler, okul sosyal hizmeti gibi alanlarda yapılandırılmış bir eğitim program çerçevesinde uygulama örnekleri eğitimleri planlamak üzere toplandı.
23	ECPAT Çocukların Ticari Ve Cinsel Sömürüsüyle Mücadele Toplantısı	26 Şubat 2020	ECPAT tarafından düzenlenen "Çocukların Ticari Ve Cinsel Sömürüsüyle Mücadele" konulu toplantıya Derneğimiz adına yönetim kurulu üyesi Abdullah ÖZBAY ve stajyer öğrenci Açelya KARA katıldı.
24	Sağlık Komisyonu	27 Şubat 2020	SHUDER Genel Merkez Sağlık Komisyonu, 3 Mart 2020 tarihinde Sağlık Bakanlığında gerçekleştirilecek Sağlık Meslek

	Toplantısı		Mensupları ile Sağlık Hizmetlerinde Çalışan Diğer Meslek Mensuplarının İş ve Görev Tanımlarına Dair Yönetmeliğin güncelleme çalışmaları toplantısı öncesinde bir araya gelerek görüş alışverişinde bulundu.
25	Proje Kapanış Toplantısı	29 Şubat 2020	SHUDER Genel Merkezinin de üyesi olduğu, Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı tarafından yürütülen “Çocuklarla Birlikte Güçlü Projesi” kapanış etkinliğine Derneğimiz yönetim kurulu adına Öğr. Gör. Merve Deniz Pak katıldı.
26	Belediyeler İçin Hizmet Rehberleri Projesi Çalışma Toplantısı	2 Mart 2020	Cumhurbaşkanlığı Yerel Politikalar Kurulu tarafından himayesinde Kent Araştırmaları Enstitüsü tarafından yürütülen “Belediyeler İçin Hizmet Rehberleri Projesi” kapsamında, hazırlanacak rehberler serisinin "Engelliler ve Yaşlılar" başlıklı ilk çalışmasına Derneğimiz Genel Merkez Yönetim Kurulunu temsilen Ergin BALCI ve İsmail ARSLAN katılım sağladı.
27	Sağlık Meslek Mensupları ile Sağlık Hizmetlerinde Çalışan Diğer Meslek Mensuplarının İş ve Görev Tanımlarına Dair Yönetmeliğin Güncelleme Çalışmaları Toplantısı	3 Mart 2020	Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık Meslekleri Daire Başkanlığı tarafından, Sağlık Meslek Mensupları ile Sağlık Hizmetlerinde Çalışan Diğer Meslek Mensuplarının İş ve Görev Tanımlarına Dair Yönetmeliğin güncelleme çalışmaları çerçevesinde sağlık meslek örgütleri 3 Mart 2020 tarihinde Bakanlıkta toplantıya davet edilmiştir. Derneğimizi temsilen toplantıya Genel Başkan Yardımcımız Fatma TOKMAK YÜKSEL, Başkent Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı Prof. Dr. Arzu İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN ve SHU İpen İlknur ÜNLÜ katıldı.
28	AÇSHB Aile Danışmanlığı Ulusal Yeterlilik Çalıştayı	4 Mart 2020	Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının düzenlediği Aile Danışmanlığı Ulusal Yeterlilik Çalıştaya Derneğimizi temsilen yönetim kurulu üyeleri Ahmet Cemil ÖLÇER ile Abdullah ÖZBAY katıldı.
29	Dezavantajlı Gruplar İçin Yeni Bir Diyalog Projesi Paydaş Buluşması	6 Mart 2020	Anadolu İletişim ve Eğitim Derneği tarafından yürütülen “Dezavantajlı Gruplar İçin Yeni Bir Diyalog” projesi kapsamında düzenlenen paydaş buluşması etkinliğine Derneğimiz yönetim kurulu üyesi Öğr. Gör. Merve Deniz Pak ve SHU Çağdaş Cumhur Pamuk katıldı.
30	"Ben Biz Olduğumuzda Benim" Psikodrama Atölyesi	7 Mart 2020	8 Mart Dünya Kadınlar Günü vesilesiyle "Ben Biz Olduğumuzda Ben'im Psikodrama Atölyesi" Derneğimiz Kadın Komisyonu üyesi ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünden Psikodramatist Dr. İlkay Başak ADIGÜZEL ile Psikodramatist Psikolog Meltem BAYTİMUR tarafından SHUDER Genel Merkezinde gerçekleştirildi.

31	Kars Demokrat Dernekler Federasyonu 8 Mart Paneli	8 Mart 2020	Kars Demokrat Dernekler Federasyonunun 8 Mart nedeniyle gerçekleştirdiği panele Genel Merkezimizin Kadın Komisyonu Üyeleri Hacettepe Üniversitesi Araştırma Görevlisi Özlem GÖZEN ile SHU Esin POLAT konuşmacı olarak katıldı.
32	Göç Alanında Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarına Yönelik Alan Araştırması Raporu	9 Mart 2020	SHUDER Genel Merkez Göç ve Mülteci Çalışmaları Komisyonunu tarafından gerçekleştirilen “Göç Alanında Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarına Yönelik Alan Araştırması” raporu yayınlandı.
33	“2015-2019 Yılları Arasında Mezun Olan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Deneyimleri” Alan Araştırması	9 Mart 2020	SHUDER Gençlik Komisyonu tarafından 2015-2019 yılları arasında mezun olan sosyal hizmet uzmanlarının deneyimlerini ele alan bir araştırma başlatıldı.
34	SHUDER LGBTİ+ Hakları Komisyonu Eğitim Faaliyeti	12 Mart 2020	SHUDER LGBTİ+ Hakları Komisyonunun farklı derneklerde staj yapan sosyal hizmet öğrencilerine yönelik planladığı ve LGBTİ+ müracaatçılarla çalışma konusunda güçlenmeyi amaçlayan eğitim dizisinin ilk ayağı 3 farklı oturumla gerçekleşti. İlk oturumda Pembe Hayat LGBTİ+ Dayanışma Derneği'nden Doğukan Karahan, toplumsal cinsiyet ve normlar üzerine olan atölyesini yürüttü. Sonraki oturumda SHUDER LGBTİ+ Hakları Komisyonu'ndan Rıza Yılmaz, LGBTİ+ Temel Kavramlar atölyesini yaptı. Son oturumdaysa Kaos GL Derneği'nden Seçin Tuncel, doğru bilinen yanlışların tartışıldığı Sıkça Sorulan Sorular Atölyesini gerçekleştirdi.
35	Sağlık Bakanı Sn. Fahrettin KOCA Ziyareti	12 Mart 2020	Sağlık meslek örgütlerinin sağlıkta şiddete karşı başlattıkları görüşmeler kapsamında Sağlık Bakanı Sn. Fahrettin KOCA ziyaret edilerek şiddetin önlenmesi konusunda talepler iletili. Toplantıya, Derneğimizi temsilen Genel Başkan Fikri AKBİN katıldı.
36	Koronavirüs Salgını Broşür ve Basın Açıklaması	20 Mart 2020	Koronavirüs salgını ile ilgili sosyal hizmet uzmanlarının sorumluluklarına yönelik Derneğimiz tarafından hazırlanan broşür ve basın açıklaması yayınlanmıştır.
37	Ruh Sağlığı Meslek Örgütleri Koronavirüs İle Mücadele Eden Sağlık Çalışanlarına Yönelik Psikososyal Destek Çalışmaları Çevrimiçi Hazırlık Toplantısı	22 Mart 2020	Ruh sağlığı profesyonelleri meslek örgütleri tarafından koronavirüs ile mücadele eden sağlık çalışanlarına yönelik yürütülecek psikososyal destek çalışmalarıyla ilgili detayları konuşmak üzere; Türk Psikiyatri Derneği, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, Türk Psikologlar Derneği, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği ve Psikiyatri Hemşireleri Derneği arasında gerçekleştirilen çevrimiçi toplantıya Derneğimizi temsilen

			Fikrî AKBİN, Fatma TOKMAK YÜKSEL ve Ahmet Cemil ÖLÇER katıldı.
38	Ortak Çağrı Metni	24 Mart 2020	Sınır kapılarında ve düzensiz geçiş noktalarında çocuklarla ilgili yaşanan hak ihlallerine dikkat çekmek için bir araya geldiğimiz sivil toplum kuruluşları ile hazırlanan ortak çağrı metni yayınlandı.
39	SHUDER Yeni Web Sitesi	25 Mart 2020	Mesleğimizin ve alanda yaptığımız çalışmaların daha çok görünür olması adına yenilen web sitesi www.shuder.org alan adı ile yayınlandı.
40	Gönüllü Psikososyal Destek Ekibi	25 Mart 2020	Koronavirüs Pandemisinde yürütülmesi planlanan gönüllü psikososyal destek çalışmaları için meslektaşlar, akademisyenler ve sosyal hizmet öğrencilerine yönelik “Gönüllü Psikososyal Destek Ekibi” çağrısı yapıldı.
41	Pandemide Sosyal Hizmet Uygulamaları Raporlama Çağrısı	25 Mart 2020	Koronavirüs Pandemisinde yürütülen tüm sosyal hizmet uygulamalarının kayıt altına alınması amacıyla sosyal hizmet uzmanı, akademisyen ve öğrenciler tarafından yapılan çalışmaların ve edinilen deneyimlerin raporlaştırılması ve meslek örgütümüzle paylaşılması amacıyla genel çağrı yapıldı.
42	Ülke TV 13.00 Haber Bülteni	31 Mart 2020	Derneğimiz yönetim kurulu üyesi Ahmet Cemil ÖLÇER pandemi ve sosyal hizmet konularında görüş belirtmek üzere Ülke TV 13.00 Haber bültenine katıldı.
43	KPSS 2019/6 Ataması için AÇSH Bakanına Açık Mektup	8 Nisan 2020	Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı KPSS 2019/6 Atamasında boş kalan kontenjanlar için ek atama yapılması amacıyla AÇSHB Sayın Zehra Zümrüt Selçuk’a hitaben açık mektup yayınlandı.
44	Toplum Bilimleri Kurulu için Sağlık Bakanına Açık Mektup	8 Nisan 2020	Koronavirüs Pandemisi sebebiyle oluşturulacak Toplumbilimleri Kurulunda sosyal hizmet temsilcisine yer verilmesi için Sağlık Bakanı Sn. Fahrettin KOCA’ya hitaben açık mektup yayınlandı.
45	KORDEP Çalışma Grubu Gönüllü Oryantasyon ve Eğitim Programı	11 Nisan 2020	Derneğimizin de katkıları ile Ruh sağlığı meslek örgütleri ile birlikte oluşturulan KORDEP Çalışma Grubu Gönüllü Oryantasyon ve Eğitim Programı psikososyal destek faaliyetlerinde yer alacak tüm gönüllülerimize yönelik çağrı yapıldı.
46	KORDEP Oryantasyon Eğitimi Çevrimiçi Değerlendirme Toplantısı	12 Nisan 2020	Koronavirüs Ruhsal Destek Programı (KORDEP) Oryantasyon Eğitiminin Değerlendirme Toplantısı yapıldı. Toplantıya Derneğimiz adına Genel Başkan Yrd. Fatma TOKMAK

			YÜKSEL ile İstanbul Şube Başkanı İkrım DOĞAN katıldı.
47	Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği Çevrimiçi Toplantı	15 Nisan 2020	Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneğinin öncülüğünde, başta tutuklu çocuklar olmak üzere kapalı ortamlarda toplu yaşama tabi olan çocukların salgın riskinden korunması için yapılabilecekler hakkında fikir üretmek amacıyla gerçekleştirilen çevrimiçi toplantıya SHUDER adına Yönetim Kurulu üyesi Abdullah ÖZBAY ve Çocuk Komisyonu Başkanı Hakan ŞAHİNKOL katıldı.
48	Sosyal Çalışma Podcast Kanalı Canlı Yayın	16 Nisan 2020	Genel Başkan Fikri AKBİN “Dernek Ne Yapıyor” konusunda konuşmak ve katılımcılardan gelen sorulara yanıt vermek üzere Dr. Umut Yanardağ ile Sosyal Çalışma Podcast kanalına canlı yayında konuk oldu.
49	SHUDER LGBTİ+ Hakları Komisyonu Eğitim Faaliyeti	17 Nisan 2020	SHUDER Genel Merkezi LGBTİ+ Hakları Komisyonunun farklı sivil toplum kuruluşlarında staj yapan 4. Sınıf öğrencilerine yönelik düzenlediği güçlenme atölyelerinin ikincisi 17 Nisan Cuma günü çevrimiçi olarak yapıldı.
50	KORDEP Kanalı Canlı Yayın Söyleşileri	19 Nisan 2020	Genel Başkan Fikri AKBİN, pandemi döneminde SHUDER tarafından yürütülen çalışmalarına yönelik bilgi vermek üzere KORDEP Kanalı canlı yayın söyleşilerine konuk olarak katıldı.
51	Kent Araştırmaları Enstitüsü Belediyeler İçin Hizmet Rehberleri Projesi Çevrimiçi Toplantısı	21 Nisan 2020	Kent Araştırmaları Enstitüsü tarafından yürütülen ve Cumhurbaşkanlığı Yerel Politikalar Kurulu tarafından himaye edilen “Belediyeler İçin Hizmet Rehberleri Projesi” kapsamında düzenlenen çevrimiçi toplantıya Derneğimizi temsilen yönetim kurulu üyeleri Ergin BALCI ve İsmail ARSLAN katıldı.
52	Kent Araştırmaları Enstitüsü Belediyeler İçin Hizmet Rehberleri Projesi Çevrimiçi Atölye Çalışması	28 Nisan 2020	Kent Araştırmaları Enstitüsü tarafından yürütülen ve Cumhurbaşkanlığı Yerel Politikalar Kurulu Tarafından himaye edilen Belediyeler İçin Sosyal Hizmet Rehberleri Projesi kapsamında düzenlenen çevrimiçi Atölye Çalışmasına Derneğimizi temsilen Yönetim Kurulu Üyesi İsmail ARSLAN katıldı.
53	Sağlık Emek Meslek Birlikleri 1 Mayıs Basın Toplantısı	30 Nisan 2020	Sağlık Emek Meslek Birlikleri 1 Mayıs Emek Bayramı vesilesi ile gerçekleştirilen çevrimiçi basın toplantısına, görev başındaki tüm sosyal hizmet çalışanlarına selam ve sevgi mesajı iletmek üzere Derneğimiz adına Genel Başkan Fikri AKBİN katıldı.
54	Pandemide Sosyal Hizmet Online Eğitim Programı	2-3 Mayıs 2020	Koronavirüs Pandemisi döneminde, sosyal hizmet öğrencileri ve alanda çalışma yürüten meslektaşlarımızı desteklemek üzere sosyal hizmet akademisyenleri işbirliği ile Derneğimiz

			organizasyonu ile Genel Sekreterimiz Süleyman KAÇMAZ moderatörlüğünde gerçekleştirilen Pandemide Sosyal Hizmet Online Eğitim Programı SHUDER YouTube Kanalı üzerinden 2-3 Mayıs 2020 tarihleri arasında canlı olarak yayınlandı.
55	Ekşi Maya TV YouTube Kanalına Canlı Yayın	8 Mayıs 2020	SHUDER Genel Merkez Örgütlenme Sekreteri Ergin BALCI ile meslektaşımız Prof. Dr. Hakan ACAR, Ekşi Maya TV YouTube Kanalına canlı yayın konuğu olarak gazeteci yazar Hakan ÖZAYDINLIK ve Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mukaddes ERDEM ile söyleşi gerçekleştirdi.
56	Evde SHU Muhabbetleri” Instagram Canlı Yayını		SHUDER Genel Merkez Örgütlenme Sekreteri Ergin BALCI, Konya Şube Yönetimi tarafından düzenli olarak gerçekleştirilen “Evde SHU Muhabbetleri” Instagram canlı yayına konuk olarak katıldı.
57	Sağlık Sisteminde Sosyal Hizmet Uzmanlarının İş Analizi Çalıştayı	17-19 Mayıs 2020	Sağlık Sisteminde Sosyal Hizmet Uzmanlarının İş Analizi Çalıştayı, Derneğimiz Genel Başkan Yardımcımız Fatma TOKMAK YÜKSEL koordinasyonu ve SHU Sedat TÜRKERİ moderatörlüğünde sağlık alanında çalışan meslektaşlarımız ve sosyal hizmet akademisyenlerinin katılımı ile 17-19 Mayıs 2020 çevrimiçi olarak gerçekleştirildi.
58	Ortaklık Ağı Yürütme Kurulu Toplantısı	30 Mayıs 2020	Çocuğa Yönelik Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı Yürütme Kurulu Toplantısı Zoom Platformu üzerinden çevrimiçi olarak gerçekleştirildi. Toplantıya SHUDER'i temsilen yönetim kurulu üyesi Süleyman KAÇMAZ katıldı. Toplantıda, erken yaşta ve zorla evlilik konusunda çocukların aleyhine yapılması planlanan yasal düzenleme konusunda kamuoyunu sunulmak üzere hazırlanan ortak bildiri üzerinde çalışıldı.

SOSYAL HİZMET DERGİSİ YAYIN KURALLARI

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneğinin bir yayını olan Sosyal Hizmet Dergisi Ocak ve Haziran aylarında olmak üzere altı (6) ayda bir ve yayın kurulu tarafından gerekli görülen zamanlarda özel sayı olarak elektronik ortamda veya basılı olarak yayınlanır. Eksik sayılar yılda bir (1) dergi olarak tamamlanabilir.

Sosyal Hizmet dergisi, sosyal hizmet/sosyal bilimler alanında yapılmış bilimsel ve mesleki çalışmaları yayınlar. Sosyal hizmet alanında yapılmış çalışmalara basım önceliği tanınır.

Derginin yayın dili Türkçedir. Ancak Dergi, Türkiye dışındaki sosyal hizmet uzmanları ve sosyal bilimciler tarafından hazırlanan yabancı dildeki yayınlara da açıktır.

Sosyal Hizmet Dergisi, sosyal hizmet/sosyal bilim alanında yapılmış mesleki ve bilimsel çalışmaların yanı sıra, kitap eleştirileri, kitap tanıtımları, mesleki ve bilimsel çalışmalara ilişkin duyuruları da yayınlar.

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen yazılar aşağıdaki konu ve formatlarda olabilir:

- Araştırma makaleleri, derleme makaleler, çeviri makaleler
- Olgu sunumları
- Sosyal Hizmet Uygulamaları/Deneyim Paylaşımları
- Proje tanıtım yazıları, özetleri
- Röportajlar, söyleşiler, portreler
- Yüksek Lisans ve Doktora tez tanıtımı/özetleri
- Kitap tanıtımı, kitap değerlendirmeleri
- Yurt içi veya yurt dışı mesleki haberler, etkinlikler vb.
- Kurumların Yeni Sosyal Hizmet Uygulamaları
- Ulusal veya Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanlarını tanıtıcı yazılar
- Sosyal Hizmet Öğrencilerinin yazıları (eğitim/staj deneyimleri, lisans tez tanıtımları/özetleri vb.)

Sosyal Hizmet Dergisinde yayınlanması istenen yazılar dergi Yayın Kurulu tarafından incelenir ve uygun görülen yazılar yayınlanır. Yayınlanması uygun görülmeyen çalışmalar hakkında yazara/yazarlara bilgi verilir. Dergiye gönderilen yazılar hiçbir koşulda iade edilmez.

Dergide yayınlanan çalışmalarda yer alan görüşler yazarlarına aittir. Dergi Yayın Kurulu ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, yazarların görüşlerinden sorumlu tutulamaz.

YAZIM VE SUNUM KURALLARI

Genel Kurallar

Sosyal Hizmet Dergisinde yayınlanacak yazılar Times New Roman yazı karakteri, metin 11 punto, üst başlıklar 12 punto, 1,5 satır aralığı ile sağa sola dayalı, paragraflar arasında 6 nk boşluk bırakılarak yazılmalıdır.

Yazılar bilgisayar ortamında A4 sayfa boyutuyla ve Microsoft Word Programı aracılığıyla yazılmalıdır.

Metinde yer alan şekil, çizelge veya fotoğraflar numaralandırılmalıdır.

Yazarlar, Sosyal Hizmet Dergisinde yayınlamak istedikleri çalışmaları e-posta yoluyla info@shuder.org ve ozdemirabidin06@gmail.com adreslerine veya çalışmanın iki kopyası ve bir compact disc ile birlikte Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi; Meşrutiyet Mah. Karanfil Sok. Zafir İş Merkezi 4/86 Kızılay /ANKARA adresine postalayarak Yayın Kurulu'na ulaştırabilirler.

Kaynakça Yazım Kuralları

Kaynakça Bağlacı

Yararlanılan kaynaklar metin içinde kaynakça bağlacı ile gösterilmelidir. Kaynakça bağlacının kullanımı aşağıdaki gibi olmalıdır.

Kullanılan kaynak tek yazarlı ise: (Adem 1993: 25),

Kullanılan kaynak iki yazarlı ise: (Adem ve Mehmet 1993: 25)

Kullanılan kaynaktaki ikiden fazla yazar ismi varsa: (Adem ve Diğerleri 1993:26)

Kaynakça Düzeni

Kaynakça listesinde yer alan yayınlar yazarların soyadlarına göre sıralanmalı ve numaralandırılmalıdır. Kaynakça gösterim biçimleri şu şekilde olmalıdır.

Kullanılan kaynak bir dergi makalesi ise:

Küçükkaraca N. (2000) “Kadın Suçluluğu ve Hükümlü Kadınların Durumu”. *Sosyal Hizmet*. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını. 8 (3), 23-25.

Kullanılan kaynak bir editörlü kitap ise:

Tufan B., Aktaş A. M. Duyan V. (Ed) (2000). *Travma Tedavisi Uzman Eğitimi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları. Yayın No: 005. Ankara.

Kullanılan kaynak editörlü kitapta bir bölüm ise:

Grayer E. (2000). “Deprem Travmaları”. *Travma Tedavisi Uzman Eğitimi*. Tufan B., Aktaş A.M. Duyan V. (Ed). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları. Yayın No: 005. Ankara.

Kullanılan kaynak yayınlanmış bir ulusal ya da uluslararası kongre bildirisi ise:

Kabacalı A. (1995). “Türkiye’de Batıcılık Akımı ve Hoşgörü”. Uluslar arası Hoşgörü Kongresi Bildirileri. *Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Vakfı*. S: 97-100, Antalya.

Kullanılan kaynak yayınlanmamış bir ulusal ya da uluslararası kongre bildirisi ise:

Metin N. (1996). “Entegrasyon Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar”. *Özürlü, Kent ve Çevre Kongresi’nde Sunulan Bildiri*, Ankara.

Kullanılan kaynak Yasa veya Anayasa ise:

Yabancı Memleketlere Gönderilecek Memurlar Hakkında Kanun (4489 S.K.), Md. 1; 1943.

Kullanılan kaynak web’de yer alıyorsa, web kaynakları kaynakçanın sonunda web adresi verilerek yazılır.

Tarımeri, Nihat. (2016, 11 Mayıs). Sosyal İnceleme Raporu... Erişim tarihi: 30 Mayıs 2017,

<http://www.sosyalhizmetuzmanlari.com.tr>

Kullanılan kaynak bir filmden alınmışsa:

Kavur, Ö. (Yönetmen). (1986). *Anayurt Otel* [Film]. İstanbul: Fono.

Kullanılan kaynak gazete ise:

Kongar, Emre. “Halkla İlişkilerin Önemi ve Ülkemizdeki Gelişmeler,” Cumhuriyet. 3 Kasım 2010. s.11.

Kişisel görüşmeler metinde belirtilmeli ancak kaynakçada yer almamalıdır.

Örnek: (Sema Kut, kişisel görüşme, Nisan 2017)